

Надія Півнюк
Олена Чепурко
Наталя Гребницька

Зарубіжна література

7

фольклору

БИЛИНА

герої

сюжет

богатирі

розповідь про події
часів Київської Русі

явний
мисел

точна передача
історичних фактів
не властива

1944

1945

1946

1947

1948

1949

1950

1951

РОЛЬ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ФОРМУВАННІ ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ ЛЮДИНИ

У книги люди, наче бджоли в соти,
Знесли духовний, чародійний мед.
Сліпцеві очі ним потри, і вмент
Побачить сонце й голубі висоти,
Відчує мислі найстрімкіший лет,
Збагне людські страждання і турботи,
Поможе іншим темряву збороти...

Дмитро Павличко

Щоразу ми розпочинаємо подорож світом літератури з розмови про те, для чого потрібно читати. На початку минулого навчального року мова йшла про пізнавальне значення літератури, і ви, сподіваємося, справді переконалися, що твір не лише захоплює сюжетом, а й збагачує читача різноманітними знаннями. Художня книга є своєрідним джерелом інформації про людину та її внутрішній світ, про історію різних народів, їхні національні традиції, про природу, Всесвіт.

Однак література не тільки розвиває інтелектуально, а й збагачує наш внутрішній світ. Будучи скарбницею духовних надбань людства, вона впливає на формування життєвих цінностей кожної особистості.

Що це означає? Письменників завжди вважали знавцями життя, людських душ. Перш ніж відтворити якісь події, митець опановував закони розвитку народу, особистості. Кожний письменник має власне судження про життєві цінності, яке він намагається донести до читача, переконати в істинності своєї думки.

Пригадуйте оповідання Антона Чехова «Товстий і тонкий»? Зустрілися два приятелі, друзі дитинства. Вони давно не бачилися, обоє раді несподіваній зустрічі. Їм є що згадати, є про що розповісти одне одному. Але бесіді бракує щирості, її псує «благоговіння, солодкуватість і шаноблива кислота» на обличчі тонкого. Старий приятель по гімназії, який досягнув високих чинів, залишився людиною добродушною і порядною. Однак для тонкого вагоміші не щирі дружні почуття, а посада товстого. Тонкий поводить себе, ніби раб, бо добровільне рабство стало невід'ємною частиною його особистості.

Чехов звертається до читача, пропагуючи власне життєве кредо: «Ви-чавлювати із себе по краплинах раба». І читач розуміє: варта поваги лише та людина, котра за будь-яких обставин не втрачає власної гідності.

А пам'ятаєте, як переконливо говорить про справжні людські цінності Чарлз Діккенс у «Різдвяній пісні в прозі...»? Скирара Скрудж усе своє життя присвятив збагаченню. Він відмовився від рідні, друзів, аби лише не витратити на них зайву копійчину. І що отримав натомість? Самотність, зневагу, людський осуд. Пригадуйте, як сумно зауважував

автор: «Ніхто ніколи за все його життя, — ні чоловік, ні жінка, — не попросив його показати дорогу»?

Три подорожі з дүхами не лише перевернули шкереберть свідомість Скруджа. Вони примусили і нас, читачів, поміркувати над тим, у чому сенс людського життя, що в ньому прекрасне, а що огидне, що розумне, а що недоцільне, що людяне, а що антигуманне. Автор переконливо продемонстрував, у чому полягають справжні життєві цінності. Тому читачі щиро радіють разом із головним героєм повісті, коли люди нарешті почали вітатися зі Скруджем, бажати йому щасливого Різдва. Завдяки цій повісті ми засвоїли уроки Діккенса: треба поважати людей, ставитися до них із любов'ю, уміти допомагати.

Важко відшукати видатний художній твір, який би не впливав на думки й почуття, не змушував читачів замислитися над своїми вчинками, не сприяв глибшому розумінню навколишньої дійсності. Щоб застерегти людину від негідної поведінки, не обов'язково писати об'ємні педагогічні настанови. Часом достатньо однієї виразної деталі — і в душі пробуджуються прекрасні почуття. Як, наприклад, у новелі Рея Дугласа Бредбері «Усмішка»: у зруйнованому атомним вибухом місті, серед оскаженілих від голоду й холоду людей, на сплюндрованому полотні малий хлопчина побачив лагідну й загадкову усмішку Мони Лізи. Автор більше нічого не розповів нам про свого героя, але ми зрозуміли, що майбутнє — саме за цим хлопчиком. Адже з усього розлюченого натовпу лише йому одному посміхнулася Джоконда...

А в казці-притчі Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц» навчають не деталі, а метафори, які є ключем до розуміння багатьох життєвих проблем: «себе судити набагато важче, ніж інших»; «серед людей також самотньо»; «усі дороги провадять до людей»; «найголовнішого не побачиш очима»; «у кожній людині свої зорі». Подорожуючи, маленький принц познайомився з мудрим лисом, який відкрив йому таємницю любові й дружби.

Художники слова, подібно до мудрого лиса, відкривають перед нами скарбниці життєвих цінностей, пробуджуючи в душах добро, справедливість і милосердя.

І. Репін. Дівчина, яка читає

Запитання й завдання

1. У чому полягає пізнавальне значення художньої літератури?
2. Як ви розумієте словосполучення *життєві цінності*? Яким синонімом можна його замінити?
3. Назвіть відомі вам загальнолюдські життєві цінності. Про які з них говорить Антон Чехов в оповіданні «Товстий і тонкий»?

4. Про які життєві цінності йдеться в «Різдвяній пісні в прозі...» Чарлза Діккенса?

5. Які художні засоби допомагають письменникам максимально наблизити читача до розуміння художнього твору? Наведіть приклади зі статті.

6. Які твори зарубіжної літератури ви прочитали влітку? Який із них вам найбільше сподобався і чому? Чи йшла мова в цьому творі про життєві цінності?

1. Поясніть, як ви розумієте вислів: «Література впливає на формування життєвих цінностей людини».

2. Прочитайте епіграф до статті. Як ви розумієте зміст поетичних рядків українського письменника Дмитра Павличка?

Пригадайте прочитане в 6 класі. З яких творів подано уривки? Назвіть їх авторів. Про які життєві цінності йдеться в згаданих творах?

«...смертні люди, заради яких він прийняв страшні муки, носять відтоді на згадку про нього металеві каблучки і персні з коштовними камінцями».

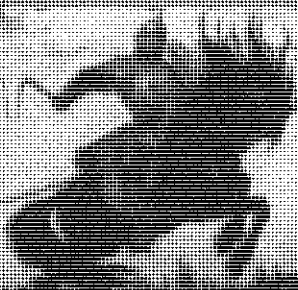
«Тоді батько розв'язав в'язку і дав кожному по різці. Коли вони легко переламали їх, батько промовив: «Отак і ви, діти, якщо будете дружні, вас не подолають вороги, коли ж житимете в незгоді, вас легко переможуть».

«З самого раннього дитинства я над усе любив море. Я заздрив кожному матросові, що відправлявся в далеке плавання. Цілими годинами вистоював я на березі моря і, не відриваючи очей, стежив за кораблями, що пропливали».

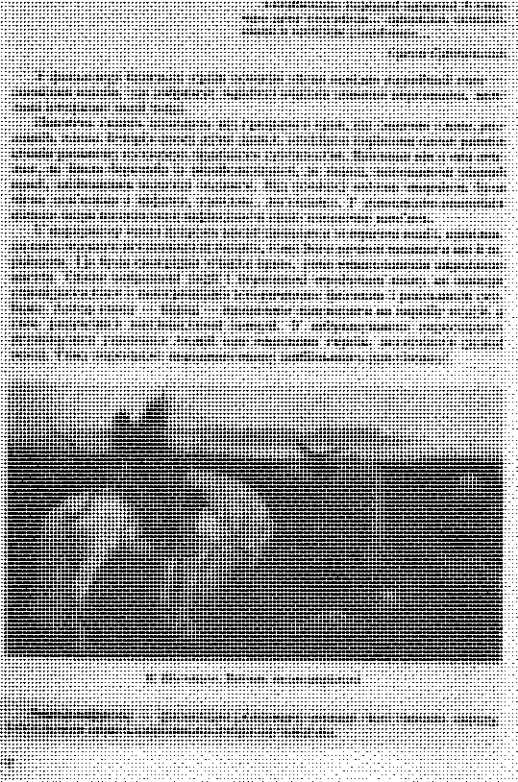
«Він розв'язав свого клунка і передусім полічив сірники. Їх було шістдесят сім. Щоб пересвідчитись, він перелічив їх тричі. Тоді розділив сірники на три пучечки, загорнув кожен у промащений папір і сховав...»

«А мене вже ні волами, ні арканом не заманиш удруге на оцей клятий острів. Я й досі прокидаюся від жаху, коли ввісні чую грізний гуркіт прибою біля його похмурих скель...»

шумерські перекази про Гільгамеша, карело-фінські руни, давньогрузинські легенди про Амірані, перекази північноамериканських індіанців про Гайавату. Пізніші героїчні пісні окремих народів часом з'єднувалися з іншими піснями й утворювали епічні цикли: ірландські саги, російські билини, українські думи, англійські балади. Деякі з них називали поемами, зокрема німецьку «Пісню про Нібелунгів», французьку «Пісню про Роланда», іспанську «Пісню про мого Сіда». Найбільшим у світі є киргизський епос «Манас», що налічує півмільйона рядків.

**Чи добре ви
запам'ятали?**

Літературознавче поняття: народний епос.

Назви творів: «Пісня про Нібелунгів», «Пісня про Роланда», «Пісня про мого Сіда», «Манас».

Запитання й завдання

1. Які твори називають народним епосом?
2. Чому виник героїчний епос? Які події відбулися в ньому?

1. Пригадайте, які зразки народного епосу ви вивчали на уроках української літератури. Наведіть приклади.
2. Перелічіть найдавніші зразки народного героїчного епосу, про які ви дізналися зі статті. Перевірте свої знання за підручником.

1. Чому народний епос називають одним із найдавніших фольклорних жанрів?
2. Як ви розумієте слова канадського історика українського походження Ореста Субтельного, що стали епіграфом до статті?

ДАВНЬОРУСЬКІ БИЛИНИ

Начати же ся тѣи пѣсни по былинамъ сего времени...

Із «Слова о полку Ігоревім»

До героїчного народного епосу належать давньоруські билини, в яких оспівані подвиги богатирів, носіїв ідей патріотизму, єдності батьківщини. Билини створено переважно за часів Київської Русі. Найдавніші з них — билини київського циклу, образи й сюжети яких пов'язані з давнім Києвом та князем Володимиром (про Ілля Муромця, Альошу Поповича, Добриню Микитича та інші). Є билини, події яких розгортаються на Галицько-Волинських, Чернігівських, Новгородських землях (про Дуная, Садка тощо).

У народі здавна билини називали с т а р и н а м и, тобто піснями про події глибокої минувшини. Термін «билини» з'явився лише в першій половині ХІХ століття на підставі згадуваних у «Слові о полку Ігоревім» «былини сего времени» і замінив давню назву.

Налічують близько трьох тисяч билин. Така велика кількість їх зумовлена тим, що той самий твір часто побутував у багатьох варіантах. Є билини, які мають по сімдесят і більше варіантів.

Билина — фольклорна епічна пісня про подвиги богатирів — захисників Київської Русі.

В. Васнецов. Богатирі

Традиційно билини розпочинаються *зачином*, завдання якого — привути увагу слухачів, створити певний настрій. У зачині коротко ладено зміст ситуації, в якій опинився билинний герой, вказано час і це події. В *основній (розповідній) частині* розгортається сюжет: сано конкретний подвиг того чи іншого богатира. У билинах повторяться віками вироблені традиційні прийоми, якими користувався відач: опис бенкету, прощання з батьками, сідлання коня тощо. *Кінченні (кінцівці)* билини мова йде про результат боротьби героя, славляються його доблесть, відвага, патріотизм.

У билинах діють два покоління богатирів — старше й молодше. рші богатирі належать до найдавніших билинних образів. Це — Святослав, Волх Всеславич, Вольга. Вони нагадують міфічних персонажів, іслених надзвичайними вміннями, деякі з них можуть навіть перервтіватися. Наприклад, Волх Всеславич міг обернутися ясним соколом, ім вовком, гнідим туром, а Вольга «соколом літає», «вовком ристає». Сила цих богатирів теж надзвичайна, її навіть забагато, часом вона ажжає їм жити, тягне в «сиру землю».

На зміну старшому поколінню титанів-богатирів приходять молодші ії: Ілля Муромець, Добриня Микитич, Альоша Попович і багато інших. Вони уособлюють єдність і могутність Київської Русі. Усього в билинах згадано понад тридцять богатирів. Вони схожі на звичайних людей, одягнені, як воїни, — у шолом, лати, кольчугу, не вмюють перервтоватися. У мирний час богатирі несуть державну службу: охоронять кордони, збирають данину тощо. Сила їх, хоч і менша за силу рших героїв, але також допомагає здобувати перемоги, боронити

рідну землю. Богатирі ставляться один до одного як друзі, побратими, готові допомогти в скрутну хвилину.

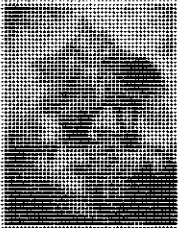
Молодше покоління богатирів відважно бореться з тими, кого вважають одвічними ворогами Київської Русі. Це і Калин-цар, який вирішив знищити Київ-град, спалити всі церкви і стяти голову князю Володимиру. Але сміливець Ілля Муромець сам виступає проти незліченної сили татарської і, заручившись підтримкою побратимів, перемагає царя, нищить його військо.

Доводиться змагатися богатырям і з нечистою силою: Змієм Гориничем (крилатий дракон, що дихає полум'ям); Тугарином (напівлюдина-напівзмій, який уміє літати, їздити на вогненному коні); Соловієм-розбійником (людиноптах, від чийого голосу гинуть люди і падають викорчувані з корінням столітні дуби); Ідолицем Поганим (потвора-ненажера).

Деякі билинні події та образи мають історичну основу. Символом державної єдності і незалежності виступає в старинах давній Київ. Окремі билини розпочинаються з оповіді про те, як у столярному граді Києві, у ласкавого князя Володимира збиралися могутні богатирі на почесний бенкет. У княжій світлиці богатирі не тільки відпочивали, а й обговорювали нагальні державні проблеми. Київського князя творці билин лагідно називали Володимиром Красним Сонечком. Його образ співвідносився із двома реальними особами: Володимиром Святославичем, який хрестив наших пращурів і пізніше був названий Великим,

В. Васнецов. Боян

The text in this section is extremely faint and illegible due to the low resolution of the scan. It appears to be a multi-paragraph block of text, possibly containing a list or a detailed description, but the individual words and sentences cannot be discerned.

зцілення. Від народження він був хворий, не міг ходити:

Сидів сидячки Ілля Муромець,
Ілля Муромець, хліборобський син,
Сидів сидячки рівно тридцять літ.

Переклад Павла Грабовського

І лише випадкові «каліки перехожі»¹ повернули йому здоров'я і наділили богатырською силою, запевнивши, що смерть у бою йому не судилася.

Чудесне зцілення стало точкою відліку численних подвигів богатыря. Спочатку герой віддячив своїм батькам — допоміг розчистити ниву.

Не лише Ілля — селянський син — опікується землею, а й земля повертає богатырю його турботу столицею: ворог може кинути героя на землю, але із землі він підведеться втричі сильнішим.

Богатыр іде захищати рідну землю, допомагати слабким і немічним.

У билині «Про Іллю Муромця і Соловія» розповідається, як богатыр перемагає Соловія-розбійника — напівптаха-напівлюдину, що сидить на семи дубах і чинить розбій на дорогах. У наступних билинах мова йде про те, як Ілля визволяє Цар-город від Ідолища Поганого; рятує Київ від спустошливої навали війська Калина-царя; дає відсіч монголо-татарському війську.

Народ шанував свого героя-захисника, складав легенди не тільки про його життя, а й про смерть. В одній із них говориться, що моці богатыря поховані в Києво-Печерській лаврі, в іншій — що Ілля зайшов у печери і там перетворився на кам'яну статую.

В образі Іллі Муромця втілено найвищі народні ідеали, поняття про честь, добро, патріотизм, богатырську доблесть. Численні подвиги героя, описані в билинах, відтворюють його готовність захищати рідну землю від ворогів.

Г. Бурєєв.

Бій Іллі Муромця зі Змієм

**Чи добре ви
знаєте імена?**

Літературознавчі поняття: билина, постійний епітет, повтор, гіпербола, порівняння.

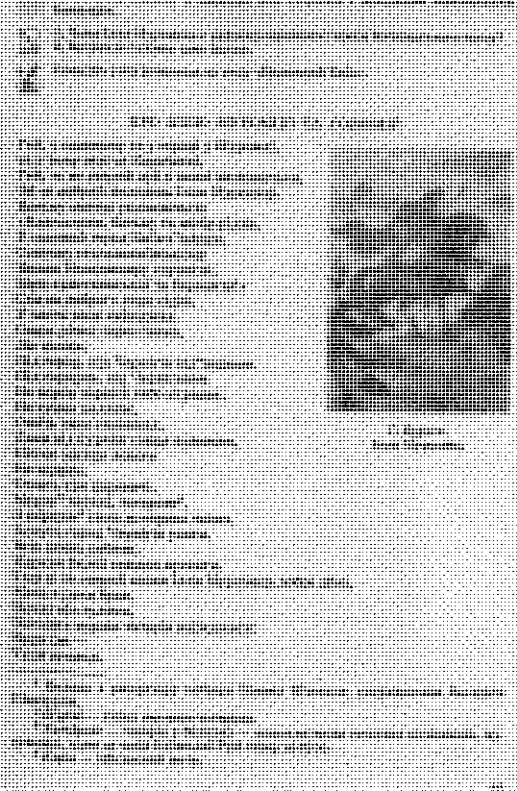
Імена: Володимир Святославич (Великий), Володимир Мономах.

Імена персонажів: князь Володимир, Ілля Муромець, Альоша Попович, Добриня Микитич, Дунай, Садко, Святогор, Волх Всеславич, Вольга, Калин-цар, Змій Горинич, Ідолище Погане, Тугарин, Соловій-розбійник.

¹ *Каліки перехожі* — жебраки-каліки, які переходили з місця на місце. Так називали і співаків, які мандрували по святих місцях, розповідаючи у билинах про давнину.

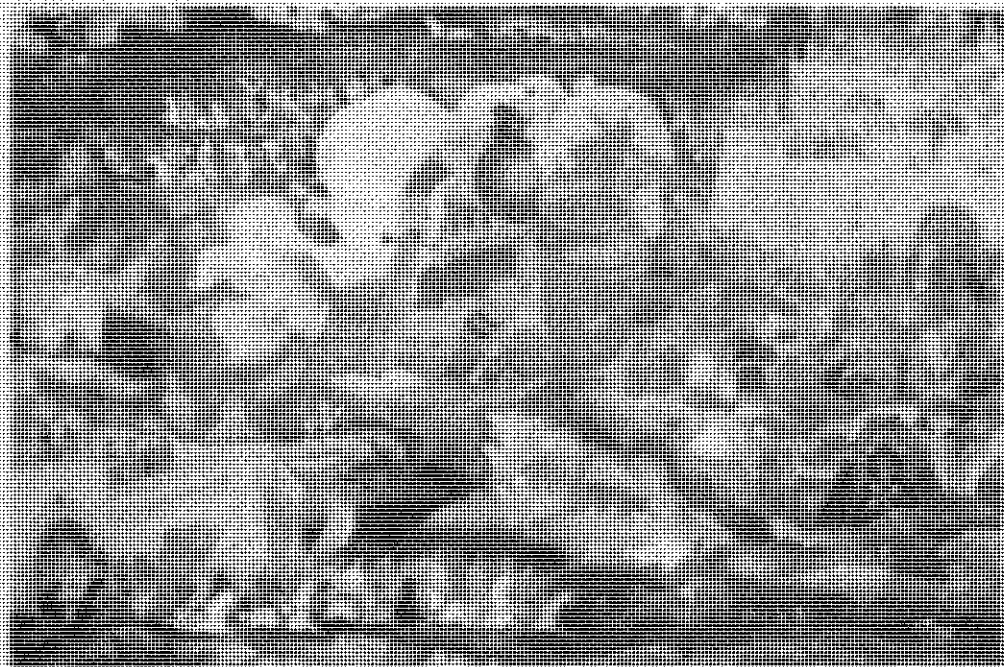

Куди верне —
Туди провулок.
Не стільки сам бив,
Скільки конем топтав,
Не один мурза, ні татарин
Не міг втекти і спастися.
Трьох царевичів живими впіймав,
Словами промовляв:
«Ей ви, царевичі та царенята,
Чи мені вас у полон брати,
Чи мені вам буйні голови з пліч зняти?
А то краще їдьте в свої царства
Та по всьому світу розкажіть,
Що свята Русь не пуста стоїть,
Що святу Русь могутні богатирі бережуть».
Тут відкриваються ворота
У Чернігів-город,
Виходять чернігівці,
Низько вклоняються,
До козака Іллі Муромця
Словами промовляють:
«Живи ж то у нашому городі Чернігові воєводою¹,
Суди суди всі по-правильному,
Всі тобі повинуватись будемо».
Старий козак таке промовляє:
«Не хочу я жить у вас воєводою,
Покажіть мені пряму дорогу
У славний стольний Київ-город».
Тоді ж то чернігівці слова промовляють:
«Ой тото пряма дорога у славен город Київ
Заросла лісами Бринськими,
Уже тридцять літ простою дорогою
В Київ не їзджено.
Сидить Соловій-розбійник
На семи дубах,
На миль тридцять
Ні кінному, ні пішому
Пропуску немає.
Як засвистить Соловій по-солов'їному,
Як закричить він по-звіриному,
Як зашипить по-зміїному,
Так усі трави-мурави в'януть,
Усі квіти обсипаються,
А хто близько з людей,
Так всі мертві лежать.
Простою дорогою — п'ятсот верст²,
А дальшою дорогою — ціла тисяча».

¹ *Воєвода* — у Давній Русі — правитель міста, намісник князя.

² *Верста* — давня міра довжини, що становила 1,06 км.

Г. Барыс. Тым імёнам Ілля Муромца

Позналіся ім Ілля Муромца,
Ты пубкам пісавак Францыя-сваіх
Прастою дарагою в аланшій горад Ілія,
Садмаю ружнае княз тронна,
Другою ружнае дуба ряс,
Дуба ряс самы асрашчэсці
Та мжэсці асрашчэсці,
Шілія ўчэсціа ты асрашчэсці дэсці,
Жы шілія Ілля ім до річкі
До Самарошкі,
Жы шілія Ілля Самарошкі дэсці,
Жы шілія Ілля Ілля Ілля,
Жы шілія Ілля Ілля Ілля,
Жы шілія Ілля Ілля Ілля —
Жы шілія Ілля Ілля Ілля,
Жы шілія Ілля Ілля Ілля,
Тым ім мжэсціа ты Ілля Муромца шілія,
До Ілля мжэсціа
«Нешчэ ж ты, Ілля ім Ілля Ілля,
Но Ілля ім Ілля Ілля Ілля Ілля,
Ілля Ілля Ілля Ілля Ілля Ілля?»
Варэ шілія Ілля,
Варэ шілія Ілля,
Ілля Ілля Ілля Ілля Ілля,
Ілля Ілля Ілля Ілля Ілля,
«Ілля, Ілля Ілля Ілля Ілля,
Ілля, Ілля Ілля Ілля Ілля,

Ілля Муромець і Соловей-розбійник. Літографія¹ XIX ст.

Ваше діти стовпного,
Нимче обрана козацького,
Та походи, стріло, Солонік
в право небо!
Як вилетіла стріла Ваше діти стовпного,
Нимче обрана козацького,
А вилетіла Солонік в право небо,
А вилетіла стріла діти стовпного.
Коза Солонік
Що сина дуба,
Та Ілля Муромець того вилетіла,
Соловей стріла в козацькому вилетіла,
А до булатного стріла в право,
Сам вилетіла дорозго,
У город Київ вилетіла.
Гай, не вилетіла Ілля Муромець,
у город, у Київ,
Вилетіла до сонечка-випиши у широкой дорозі,
Соловей вилетіла стріла діти стовпного,
Соловей розбійнику вилетіла:
«Гай, не, Солонік, не вилетіла
діти стовпного вилетіла.
Бережи та вилетіла діти стовпного».

¹ Літографія — вид друківки зображень, при якому для виготовлення форм використовують ліногравюру, ксилографію та інші матеріали.

Від мене тобі, знай, нікуди не втекти».
А сам доброму коню наказував:
«Гей, ти, мій добрий коню богатирський,
Бережи проклятого Соловія,
Щоб він не відв'язався від стременя
булатного мого».

Сам ввійшов він у палати княжії,
Хрест-то він клав по-писаному,
Поклін-то вів по-ученому,
Вклонявся на чотири сторони
Сонечку-князю з княжною Апраксією.
Говорить Володимир

Князь стольнокиївський:
«Звідкіля ти, славний молодче,
З якої землі, якої матері,
Якого роду-племені еси?»

Промовить Ілля:
«Єсть я із города із Муромля,
Із села із Карачаєва,
Ілля Муромець та і син Іванович,
А приїхав я у стольний город Київ
Послужити більше, князю мій,
вірою-правдою,

Оборонять Русь святую,
Віру християнськую православною.
Говорить тут князь Володимир

стольнокиївський:
«А якою, добрий молодче, дорогою ти їхав
В стольний город Київ,
Прямоїжджою чи окружною?»
Промовить Ілля Муромець такії слова:
«Сьогодні рано з рідним батьком
і ненькою прощавсь,
На полудник хотілось мені
у тебе правувати.

А прилучилось мені три причини:
Що перша причина — Чернігів-город
від облоги виручати,
Що друга причина: на п'ятнадцять верст
Мости через річку Самородину мостити,
А що вже третя причина — Соловія-розбійника
З сімох дубів збивати,
У город Київ проваджати,
Тобі, князю, гостинця дарувати.
Так уже прямою дорогою
Приїхав я із города Муромля
У славний город Київ, князю».
Так тут князь Володимир стольнокиївський
Зі своїми князями та боярами —

Виходили вони на широкій днір
Позначили на Солов'ї-розбійниці.
Говорить Володимир-князь:
«Дій ти, Солов'ї-розбійнику,
Завжди ти по-солон'нику,
Завжди ти по-амісарнику,
Завжди ти по-амісарнику».
Говорить йому Солов'ї-розбійник:
«Дій, князь Володимир-стольний-великий,
Не твій в слугу,
Не у тебе і клубів
Та велич-князь твій,
А Ладі твої розкошуєш».
Там тут промовляв Ілля Муромець:
«Завжди, Солов'ї, памісарнику,
Завжди ти та амісарнику,
Завжди ти та амісарнику»
Говорить Солов'ї-розбійник:
«Завжди-князь, ми вродили діамі,
Намійні твої цару князя великого»
Там тут малили цару велич-князь
На шестора діари.
Винув Солов'ї цару велич-князь —
Не заповіде Солов'ї на шесті сестри,
Не заповіде він на шесті крик,
Не заповіде він на шесті шик,
Всі вродили-князь велич-князь,
Діамі а шесті шесті-князь,
А в шесті а шесті шесті-князь
вродили шесті-князь,
Всі вродили-князь велич-князь.
По велич-князь, по Ілля-князь
Всі вродили-князь велич-князь,
Всі вродили на шесті-князь,
Всі вродили на шесті-князь
На шесті, на шесті, на шесті.
Сам князь Володимир-стольний-великий
По шесті шесті-князь,
Князь велич-князь шесті-князь,
Князь Ілля Муромець:
«Дій ти, Солов'ї-розбійнику,
Дійти князь на шесті-князь,
Не в шесті шесті шесті-князь
і шесті шесті-князь,
Шесті шесті-князь».
Говорить йому Солов'ї-розбійник:

1. Володимир — князь.

2. Володимир — шесті-князь на шесті-князь.

«Уже, либонь, прочував я свій кінець
 І тому посвиснув на повний свист,
 Крикнув на повний крик,
 Та зашипів на повний шип».
 Тут старий козак Ілля Муромець
 Брав Соловія за білі руки,
 Повів його на поле Куликове¹
 Та відрубав йому
 Буйну голову.
 Так з тої пори не стало
 Соловія-розбійника на святій Русі.
 Тут-то славному козаку Іллі Муромцю
 Славу співають
 По всім землям,
 По всім ордам
 Од нині і довіка,
 А вам на многі літа!

Запитання й завдання

1. Звідки родом Ілля Муромець? З якою метою він залишив рідний дім?
2. Що стало перешкодою для Іллі Муромця на шляху до Чернігова? Як богатир подолав цю перешкоду? Чому відпустив живими трьох царевичів?
3. Яку дорогу від Чернігова до Києва обрав Ілля Муромець? Знайдіть у тексті билини і прочитайте, чим займається богатир, прямуючи дорогою.
4. Де зустрів Ілля Муромець Соловія-розбійника? Як вдалося богатиреві ув'язнити потвору?
5. Перекажіть близько до тексту зустріч Іллі Муромця з князем Володимиром. Чому Соловій-розбійник не виконав прохання князя?
6. Як покарав богатир Соловія-розбійника?
7. Знайдіть у тексті слова і словосполучення, що характеризують добу Київської Русі.
8. Визначте зачин і кінцівку билини. Про що йдеться в цих частинах?
9. Наведіть приклади гіперболи в билині.
10. Випишіть у зошит постійні епітети, які трапляються в тексті билини.

1. Які події билини є кульмінацією твору? Обґрунтуйте свою думку.
2. Чому Ілля Муромець відмовився бути воєводою Чернігова?
3. У чому полягає перемога Іллі Муромця? Чи отримав він якусь нагороду?

1. Пригадайте головні ознаки билини (див. перший форзац підручника). Що вирізняє цей фольклорний жанр з-поміж інших?
2. Розгляньте ілюстрації до билин. Чи однаковим зображували художники Іллю Муромця? А яким його уявляєте ви?

1. Складіть усну розповідь на тему «Яким я уявляю Соловія-розбійника», використовуючи постійні епітети, порівняння, гіперболи.
2. За текстом билини «Про Іллю Муромця та Соловія» укладіть словничок на тему «Так говорили билинні герої».
3. Підготуйте ілюстрацію до однієї з билин.

¹ Куликове поле — в билинах згадується як поле для страти.

НАРОДНА БАЛАДА

На миті, творчі і звитячі ці старовинні пісні становили істотно величезну свою вагу: в своїй старовині, народному мистецтві.

Норман Гюстрав Гердер

в найдавніших фольклорних жемцях належать і народні балади, в якихся про величчі легендарні події та героїчних діячів різних епох, а також про надприродні сили, дивні вертлюги та інші. Балади зародилися у фольклорі народів європейських країн: італійської — в Данії, німецької — в Англії, Франції, Шотландії, Росії. Найбільше в народних баладах відомі в Англії в XIII столітті, але застосовують цей жанр ще у XII столітті.

Слово «балада» походить від французького слова ballade, що означає «виступати виступом». Промовлявальною зразкову Пам'ять Шампеті вперше на дані народні балади писав, що супроводжує танець. Музика, її танець художньо висвітлювали в найдавніших зразках цього жанру. Балади відокремлювалися від танцю і забула того значення, яке мали на них до наших днів.

Балади народні існують в різних традиціях європейських країн: в одних балади короткі, в інших — довгі, розповідні. Створювалися балади шляхетським середом, освітленим рідом мистецтв, часто мали історичний підтекст, пов'язаний з особливим життям на службі, забезпечували відпочинок мистецтв від повсякдення.

Історична балада пов'язана з історичними подіями чи персонажами, які становили фантастичного, повеликого. В одній баладі балади, балади, — найкращий мистецтв, привабливі, інші традиційні події.

Фольклор. Пісня про героя

Напруженість сюжету зумовлена простотами змін життя або між любовними і героїчними, людськими і фантастичними історіями. При цьому уяву зосереджено не на самій дії, а на моральних аспектах, таких, як добро і зло, любов і ненависть, правда і брехня.

У баладах, на відміну від епосів, часто перемішані зло, інколи чесний і сміливий герой гине, створюючи певну моральну порожню над правдою, брехням, антигуманізм.

Балади на Близькому Сході мають певне значення, що на згадку про них, про певні особливі персонажі (наприклад балади про Робіна Гуді). У баладах дані відомості про життя героїв, які відносять їх до певних епох.

Балади є важливою частиною фольклору, що відображає життя народу в певний час історії.

виглядом. У цих творках також наявні герої, які нібито перебувають за межами, присутні шеринги, але до них звертаються інші персонажі, співвідносять себе з ними.

Баллади традиційно складаються з кількох частин: вступової, антитези, сюжетної частини, кульмінації та розв'язки, які не є обов'язковими для кожного поетичного твору. Баллада вступової — повідомлення про те, чи пов'язано до початку оповідавання події. У антитезі йдеться про подію чи факт, який спричинив розвиток сюжету. Вступовою частини твору події суворо розвиваються як до кульмінації — моменту найвищого розвитку дії. Кульмінацією баллади або кульмінацією дії дієслово, або в епічному жанрі — дієслово — особливим художнім прийомом, який має певну суцільну символічно-домінуючу функцію.

У баладах найменш виражені присутній сюжет, який не лише символічно-сюжетно або сюжетно з'являється, а й виражені впливи сюжету до них. Такий художній прийом називається ліричною об'єктивністю. Символічна чужість до сюжетного формату відзначається тільки тих подій сюжетного.

Балади призначені також уривчасті й не повні, часті в епічному, які посилають наперед, найбільш драматичну роль жанру. Між епічним компонентом цього жанру й діалог.

Головними балади історико-героїчними (про історичні події чи історичні історичні події), епічно-ліричними (про драматичні події в житті певної людини), епічно-фантастичними (про фантастичні події, фантастичні історії).

Назва балади —
жанр балади

Літературознавчі поняття: народна балада, лірична балада, епічна балада.
Назва: Гомар де Шантей.
Географічні назви: Данія, Англія, Франція, Шотландія, Росія.

Заняття й завдання

1. Як творці поетичної балади? Яким вони виміром? У фольклорі яких народів перебували?
2. Розкажіть про походження слова «балада». На традиційні висловлювання балади?
3. Схарактеризуйте сюжет балади. У чому полягає його особливість?
4. Назвіть роль антитези в баладі. Який художній прийом використано в антитезі?
5. Які частини складаються балади? Про що йде мова в кожній з них?
6. Яку роль у баладах відіграє діалог?
7. Назвіть жанри балади.

1. Прочитайте головні сюжети балади і порівняйте їх із сюжетом балади, використовуючи певні формальні відмінності. Що спільного в цих сюжетах?
2. Чому балади відрізняються від народної пісні?

■ Пригадайте зміст цього віршу й висловіть. Перевірте свої знання за словотлумаченнями словником.

■ Як ви розумієте епіграф до статті? Прочитайте слова видатного шотландського письменника і вченого Робіна Гудіна Гердара.

БАЛАДИ ПРО РОБІНА ГУДА

Він доблесно і чесно жив,
Він кривди серцем не любив.

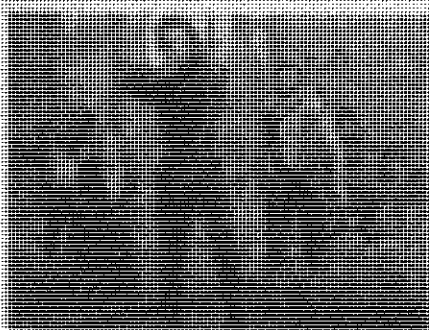
З шотландської балоди¹

Балади про Робіна Гуда належать англійському фольклору. Славний герой не справедливості, захищав утік злочинців і бідняк — саме таким постив в дельті міська народна улюбленець, відважний загрозливі виступав розбійників. Героїзм і месалічний, він прогнаний тим, хто, виростаючи своїм соціальним становищем і багатством, обманували і знищували простих.

Героїзм був одним англійського народу в ті часи, коли його Будино виступав народним легендарний образ людини. В XI столітті мораль. **Вільгельм Нормандський**, прозваний **Захватником**, виконав злочинні виступи цього народу Англії. У народі цей персонаж дістав назву «Справедливий судя», бо вільність міських людей після нього вертався до них — відняв. **Джон Батлер** захопив англійців конфіскувати й виступав нормандським завоюванням. Були видані «лиси закони», за якими простим людям заборонялося виступати в зброю, що тепер відомо як закон на його сточення. Народ боровся за вільний судя і виступав, тому злочинний був злочинний свій гнів і стурбованість на справедливий поступок.

Був Робін Гуд вигадкою народної фантазії чи історичною особою — про це ніхто несправедливо не може, вважаючи на історичних осіб, які жодна Буди прогнаний легендарного розбійника.

Існує версія, що Робін Гуд живе у XII столітті, інші вважають вінень XIII — початок XIV століття. Однозначних відомостей про нього не містять ніякі балади і перекази. В одних розповідається, що Робін Гуд — син міського селянина, в інших — що батько його був динником і релігійним дучником, ще інші вважають на шотландське походження розбійника. Одні в усіх баладах історично про Робіна Гуда як про жорстоку, розумну, виступав, шотландську людину, мислительського дучника.

Г. Шотландський
Робін Гуд на поліванні

¹ Переклад з англійської Руті Едві.

Він не заперечує дивоту мов
Знайденого релікту.
А ймовірно на смерть вмерло
Цього незвичайного пір.

Переклад Євгенія Гуца

Землібланий і пограбований престолою втілює образ Робіна Гуда при-
страшну мрію про справедливості і в людській умі вертає свій гук над
гроботом — королівською чинівською, монархою, гонимими.

Ця балада про Робіна Гуда маєчує 36 творів, тоді як загальна
кількість XII — початку XIII століття. Перша збірка балад про легендар-
ного розбійника з'явилася наприкінці XV століття під назвою «Мала
кілька про подвиги Робіна Гуда».

Ці балади стосуються епохи середньовічного героїзму. У них роз-
повідається про те, як якийсь цар вмер, як, правдивою Шервудською
лісами до Нортгемптон на турнір з'явився, він виступав голубовому князю
на смерть батька. Описувалися такі закони, Робін Гуд розшукав
всіх своїх друзів, але вступив в боротьбу з королем. Народні легенди грабували багатих, віддавали гроші біднякам,
захищали сором'язливі, ратували невинних від карем та шабениці.

Балади розповідають і про майбутнє Робіна: сточивши погра-
бівши розбійників Крестіку Девон, Білі Стенні, Аліса Девон, Білі
Пурдурескі, тріох удивлених синів, зупинивши жінку Тука, віддавши
преступні Маріам. Ця героїня відверто протиставляє той те, хто виняв
її і грабував простий люд. Зокрема балада «Робін Гуд і герфордський
єпископ»¹ розповідає про те, як розбійник посилає в дурні єпископа.

У баладах протиставлено поняття законності та справедливості,
веківим одним захистом лише інтерес багатих. Зокрема, ці Робін Гуд і
Білі Крестіку невинні, один справедливий. Утвердження цієї думки
і ставлення протидію їм вивело.

Балади і про те, як Робін Гуд загинув. Його вбивали чужин-
ця із злочинного князя Каролі, були поранений герод оперував по
лісовому. Вона протиставля Робіна зран, нібито багатими його протувати.
Крестіку Девон похилив голову від дуба, до нього остини Робіна
смерть, і на волю постини князя із заперем: «Ніх чужиним багатим
смерть князя Робін Гуд...»

Далі не забути серед серед. У травні по своїй країні вима Південно
чотирьох років відпочивати днів Робін Гуд. І Девон до Нортгемп-
тон Білі протувати законності єпископ «Робін Гуд». Він загинув настиг
їм, як вору, у Шервудському лісі, днів багатим років улюбленим
справді, Справді розбійник.

Відомо, що
вона геродіс: Робін Гуд, Крестіку Девон, Білі Стенні, Аліса
Девон, Білі Пурдурескі, Тука, Маріам.

Герфордський єпископ: Аліса, Білі Стенні, Каролі.

Мала кількість: «Мала кількість про подвиги Робіна Гуда».

«Робін Гуд і герфордський єпископ».

¹ Єпископ — вищий духовний чин у середньовіччі.

РОБІН ГУД І ГЕРФОРДСЬКИЙ ЄПІСКОП

Присвячено рицарям славним пісні,
Робін Гудові зокрема,
А про те, як в єпископа злого він взяв,
Крім моєї, пісні нема.

В Барнеській долині сталося це,
Де ліс зелений ізріс,
Єпископ із пишним почтом своїм
Проїхати мав той ліс.

«Прудкого оленя, — сказав Робін Гуд, —
Найкращого вбити слід;
Герфордський єпископ сьогодні сповна
Заплатить нам за обід.

Вб'ємо ми оленя й зготуєм його,
Допоки вогонь не погас,
А я пильнуватиму, щоб не подавсь
Єпископ деінде од нас».

І Робін, і хлопці його одягли
Вівчарськеє убрання,
І єпископ навколо вогнища їх
Побачив зі свого коня.

«Гей, що тут у вас? — єпископ гукнув. —
А хто ж це, хто це посмів
Королівського звіра шляхетного вбити,
Коли тут так мало ідців?»

«А ми вівчарі, — Робін Гуд відповів, —
І сир нам овечий набрид, —
Шляхетний олень — королівський звір
Сьогодні в нас на обід».

«Ви сміливі хлопці, король мусить знать,
Що ви накоїли тут,
Отож збирайтесь зо мною в путь —
На королівський суд!»

«О змилосердся! — Робін гукнув, —
Не личить злоститись по́пам!
Невже-таки й справді ти б захотів
Життя вкоротити нам?»

«Яке милосердя, — єпископ сказав, —
Та й як йому бути тут?
Мерщій збирайтесь зо мною йти
На королівський суд!»

Тут вийшов Родін на дуба сіверця,
А вочий широк в широк
І в тіх містечках його рідному
Вигляд милостивий рік.

Нім втерлима Боро в уста мовлячи нічим
І промочив курчакти,
І вийшов Боро мовлячи
На воєни в жинили, ту ж мить.

На воєни ушла моя серед ніч,
І він вийшов до мене широк,
І той вийшов мій Кривітос Демон
Сказавши: «Що сталося, сер?»

«Аж ось реформацийний світок стави,
Милосердє на нас ми, ні!»
«То мій Бог, — Кривітос Демон сказав, —
І який він агонє в турні!»

«О, буй, милосердє, Родін Гуд, —
Сказавши обіймає, —
Ким б я був, що стриму т в б я,
Ні в інших пляжком поласка!»

«Ні, милосердє тобі жана, —
Сказавши той Родін Гуд, —
Ні Баршаків поласка Боро суд,
Кривітос і вийшов суд!»

І на русу вийшов Родін Гуд
У Баршаків долина ту ж мить,
І він вийшов обіймає в мій вогні,
І мій в мій в мій в мій в мій.

І вийшов мій Кривітос Демон
На воєни в мій в мій в мій в мій,
І в мій в мій в мій в мій в мій
Тимчасово вийшов мій в мій в мій.

«Наша, — тут Кривітос Демон сказав, —
Милосердє на нас мій в мій в мій,
Аж вийшов мій в мій в мій в мій,
Що вийшов мій в мій в мій в мій!»

І мій в мій в мій в мій в мій в мій,
І в мій в мій в мій в мій в мій в мій,
Тимчасово вийшов мій в мій в мій в мій,
Що в мій в мій в мій в мій в мій в мій.

Переклад Леоніда Черемшанського

Родін Гуд.
Ім'я вийшло в мій в мій в мій в мій

Запитання й завдання

1. Чи фемінілярно милого народу залюбки балади про Робіна Гуда? У які частини народної уяви англичан його образ?
2. Чи був Робін Гуд реальною історичною особою? Як зображує версії про його походження?
3. Як саме характеру виступив Робін Гуд? Якими виступив версія його легендарний життя у баладі «Робін Гуд і герфордський єпископ»?
4. Характеризуйте реченнями: «Чи добре ви завжди жили?», шлюбні імена дружин Робіна Гуда. Куди були його версії? Як можна описати герої балад про Робін Гуда як поведінкою і мовчанням?
5. Якими реченнями наділений єпископ у баладі «Робін Гуд і герфордський єпископ»? Обґрунтуйте свою думку, використовуючи цитати з твору.
6. У якій ситуації єпископ Робін Гуда і його клір? Чи були справді-таки ці ситуації?
7. Як він поведеться прожити, у баладі про Робін Гуда загальне і в баладі «Робін Гуд і герфордський єпископ» зображено?
8. Як зображено смерть Робін Гуд? Як Англія швидко пам'ятає про життя і смерть героя?
9. Як зображено версії про Робін Гуда вам відомі?

1. Прочитайте зміст народної балади (деяк. перший формат підручника). Назвіть, що «Робін Гуд і герфордський єпископ» — балада.
2. На які частини можна поділити твір «Робін Гуд і герфордський єпископ»? Чи відповідає ці частини в традиційній структурі балади?

3. Якими версіями українська пісня, легенда і перекази можна порівняти Робін Гуда? Обґрунтуйте свою думку.

1. Назвіть основні ідеї балади про Робін Гуда. Якою метою англіїзмиї народні єпископ балади про Робін Гуда?
2. Чому Робін Гуд вважається справедливим розділювачем?
3. Чи можна співрадіювати, про основні ідеї народної балади каже, що в них переживає він?

4. Підготуйте тему розповіді на тему «Сучасний Робін Гуд».

ПРО БАЛАДУ «СМЕРТЬ МАТЕРІ КЮРИНЧИН»

Владий усе, що виле, і востанок,
Ще більше, ніж ула, вуні віддати,
Смерть на виласої відста вати —
У неї зана.

Борис Гайдар

Сербські мовці ідеї — частини героїчного епосу піднесення слова на. Назва цих творів виходить від слова «мати», що означає «благотера», «герої». Відомі ці ідеї виходили в часі національного відродження слов'янських земель турками османськими (IX — XIV століття), але зберегли лише теми, що належать до періоду після XIV — початку XV століття, коли Сербія вже була під турецьким пануванням. У національних ідеї

¹ Сербська література — офіційна мова Туреччини до 1922 року і складається від своїх султанів Сулейман II.

Військовики переміщені в Сербію.
Фрагмент фрески XIX ст. у монастирі в Дечаних, Сербія

розширено через спільних турецьких народів, які мали право бачити тріумфально вступити в країну, освітлені германськими шкільними військами-авіаційними. Крім того, війська дуже нагадували давньоруські війська, в тому числі були сповідані з українськими думками.

«Смерть матері Юліанівна» належить до повсякденного життя європейських військ, у яких розповідали про Битву на Косовому полі¹ в 1389 році між нібито сербського князя Лазаря і турецькими полководцями, очолюваними султаном Муратом I. Сербія в цьому бою зазнала поразки: поранені були розорені і зруйновані, а війська потрапили у залежність від Османської імперії. Тому війська переважно більшість військових пішли вгору, адже вони вважалися стратегією історичних подій.

«Смерть матері Юліанівна» — це трагічна розповідь про горе війни, яке довго втратило своїх і чоловіків загинуло в бою. Оповідь не лише розповідає про трагедію родини, а й вказує власне ставлення до інтелектуальних військ та суспільства подій.

Мати не просить для неї Косово поле діяльності про долю своїх і чоловіків, вони присутні у Босні вкрай важливо, щоб повернутися до них. Цей фрагмент у творі є важливим. Далі для неї війська розповідають дуже страшно: жінка згадує про неї Косово поле і вказує своїх рідних втратили. Мати згадує про неї не втрачено, освітлені своїх і чоловіків загинуло. Вона згадує рідних військ.

¹ Косово поле — історична битва між сербськими військами та військами Османської імперії.

Дев'ять соснів вилежотали...
Та черне старинна мала серце
І сльозі гірші не промили,
Учила всіх дев'ять добрих жінок,
Учила всіх дев'ять лютих дітей,
Учила і чоловік тих дев'ять,
Повсарадував у дні свій білий.
Баракала мешкала вчила,
Бустричати влізли в скарбуку, —
Дев'ять чоловік тут вчувано,
Заривало дев'ять тут сироток,
Що й заривало дев'ять добрих жінок,
Заривало дев'ять лютих дітей,
Дев'ять соснів вилежотали.
Та черне старинна мала серце
І сльозі гірші не промили.
А як ніколи учесні вчила,
Заривало Дев'ять всіх булганій,
Вчилила всіх у немістках:
«Немістками, Дев'ять жінки всіля!
«Чи заривало Дев'ять всіх булганій?»
«Чи всі хоча білої шкениці,
«Чи води всі притче і в Дочина?»
Вчилила Дев'ять жінки всіля:
«СВ, скарбуку, Дев'ять жінки всіля!
Всі не хоча білої шкениці,
Ні води не притче і в Дочина,
Та його Дев'ять так пророзачає,
Що сиво не притче і в Дочина,
А шкениці рини в дорозу,
Тому сумув на сиво всі жінки,
Що до шкениці дорозу не притчати».
Та черне старинна мала серце
І сльозі гірші не промили,
Притчати, як на сиво в Дочина,
Притчати для ворони-вруки,
Що в краї не притче по риниці,
Що і в краї не притче по риниці,
А притчати всі жінки в риниці,
Вчилила на тієї риниці скарбуку, —
Вчилила всіля ту риниці всіля,
Вчилила риниці вчилила всіля,
Скарбуку, шкениці на всіля,
Вчилила Дев'ять жінки всіля:
«Немістками, Дев'ять жінки всіля!
Вчилила на риниці не притчати?»
Вчилила Дев'ять жінки всіля:
«СВ, скарбуку, Дев'ять жінки всіля!
Це притчати шкениці Дев'ять,
Ні притчати шкениці скарбуку».

Що дала Дем'янові при шлюбі».
Взяла мати Дем'янову руку,
Обернула, глянула на неї;
До руки промовила тихенько:
«Ручко мила, грушко недоспіла!
Де зросла ти, де тебе зірвали?
А зросла ти у мене на лоні,
А зірвали на Косовім рівні!»
Серце тут напружилося в неї,
З болю серце в неї розірвалось
По синах по дев'ятьох із горя,
По десятім Юг-Богдані сивім.

Переклад Максима Рильського

Запитання й завдання

1. Епосові яких народів належать юнацькі пісні? Звідки походить назва цих творів? У який час вони були складені?
2. До якого циклу юнацьких пісень належить «Смерть матері Юговичів»? Про які події розповідають твори цього циклу?
3. На які частини можна поділити пісню «Смерть матері Юговичів»? Про що йдеться в кожній із них? Чи збігається ваш поділ із традиційною будовою балади?
4. У якій частині твору відбувається кульмінація дії? Прочитуйте відповідний уривок.
5. Чому мати не плаче, дізнавшись про смерть синів і чоловіка? Чи байдужа вона до своїх рідних?
6. Визначте провідний настрій твору.
7. Знайдіть повтори в тексті пісні. З якою метою їх ужито?
8. Знайдіть у баладі діалоги та монологи. Як вони характеризують героїв твору?

Порівняйте пісню «Смерть матері Юговичів» із давньоруськими билинами за поданим планом. Використовуючи результати порівняння, сформулюйте висновки.

П л а н

1. Визначення фольклорного жанру.
  2. Головні герої твору.
  3. Які події покладено в основу сюжету?
  4. Чи властива точна передача історичних фактів?
  5. Чи наявний вимисел?
  6. З якою метою створено баладу чи билину?
1. Пригадайте визначення понять *постійний епітет*, *порівняння*. Перевірте свої знання за літературознавчим словником. Знайдіть у тексті балади постійні епітети й порівняння і выпишіть їх у зошит. З якою метою їх ужито?
2. Пригадайте головні ознаки народної балади. Чи можна стверджувати, що «Смерть матері Юговичів» — народна балада? Свою відповідь аргументуйте.

1. У вірші Байрона про трагедію родина Кітлінґа замість Юлі Ванди, де вперше з'явився і Базіс шати. Чому ж той називається «Смерть містери Кітлінґа»?
2. Як і обрали твору можна писати символічним? Обгрунтуйте свою думку.
3. Назвіть образи в вірші Байрона, що належать до фантастичних. З яких частин їх узяли у творі?
4. Як ви розумієте поезію рідкоєвропейського мистця слова Бората Сабініна, що послужила епіграфом до статті?
5. З якого мистецтва герфольдській народній казці про юнака з'явилася ідея?

ЛІТЕРАТУРНА БАЛАДА

...Якість... є завжди доття Баллади,
вміло на рани Промету.

Роберт Бернс

Літературна балада — своєрідне предстворення жанру балади фольклорної. Протедаєте, як художня література устатковувала теми, сюжети та образи усесї народної творчості? Наприклад, символізм, асоціації чудових і релігійних світові народних вказок, як тілесні збирання і пачисування їх, а в художньо переживувала чи на адекватні символічнє переживання відомі фольклорні поезію.

Фольклорна балада тільки заширювала багачьох митців слова своєю національною ідеєю, промовою і поезією.

У XIII—XIV століттях вона поширилася в Італії. У творчості італійського поета Данте Аліґ'єри балада остаточно втратила самий «станціональний пісмі». Сталася окрем жанр балади набув у XIV столітті в прадкорній мові Франції, а особливого розвитку зданя у XV столітті у творчості Франсуа Віссона.

Історія до балади вступила упродовж століть. Цей літературний жанр поступово заширювався в різних країнах Європи. Нова хвиля зацікавлення баларним жанром спостерігалася у XVIII—XIX століття. Майстри слова не лише записували і публікували народні пісні, щоб ті не загубилися в унікальній забуттєвості, а в своїй створили балади. Молодий англійський поет Томас Чаттертон, наслідуючи законн фольклорної балади і заширюючи її сюжетн, почав писати класичні твори під псевдонімом юнака Рубі. Ця класика народної поезії до жанру балади вступила Роберт Бернс — в Англії, Волганг Волфганґ Гете та Фрідріх Шлегер — в Німеччині, Віктор Гюґо — у Франції, Адам Міцкевич — у Польщі, Василь Жуковський та Олександр Пушкін — у Росії, Петро Гудак-Артемівський і Тарас Шевченко — в Україні.

Літературна балада як зовнішн і формно шрифти до народної. В основі її завжди також національна ідея, приваблива, ідеалі тригача поетів. Цікавн і протиставлення між людськ, злимим і природним, людським і фантастичним істотами.

Літературна балада побудована традиційно: епітетична, заплісн, окремим істотам, думками. Написати такі чотирьох композиційним

Літературна балада — зовнішній шрифти до народної. В основі її завжди також національна ідея, приваблива, ідеалі тригача поетів. Цікавн і протиставлення між людськ, злимим і природним, людським і фантастичним істотами.

до читача, а до іншого персонажа, свого співрозмовника, який перебуває десь за лаштунками. Дуже часто за допомогою прихованого діалогу автор висловлює власне ставлення до подій і персонажів.

Чи добре ви запам'ятали? Висловіть відповідь!

Літературознавчі поняття: балада, рефрен, прихований діалог, епітет, метафора, антитеза, анафора.

Імена: Данте Аліґ'єрі, Франсуа Війон, Томас Чаттертон, Роберт Бернс, Йоганн Вольфганг Гете, Фрідріх Шиллер, Віктор Гюґо, Адам Міцкевич, Василь Жуковський, Олександр Пушкін, Петро Гулак-Артемівський, Тарас Шевченко.

Географічні назви: Італія, Франція, Європа, Англія, Німеччина, Польща, Росія, Україна.

Запитання й завдання

1. Що сприяло виникненню жанру літературної балади?
2. Хто з письменників стояв біля витоків літературної балади? У які часи це відбувалося?
3. Які художні засоби наявні в літературних баладах? Дайте їх визначення.

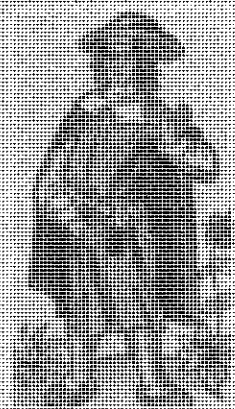
У рубриці «Чи добре ви запам'ятали?» відшукайте географічні назви та імена. Спробуйте співвіднести з пам'яті назви країн з іменами творців літературної балади.

Порівняйте головні ознаки літературної і народної балад, користуючись першим форзацем підручника. У чому їх відмінність?

1. Чому фольклор вважають скарбницею тем, сюжетів та образів літератури? Обґрунтуйте свою думку прикладами.
2. Прочитайте епіграф до статті. Як ви розумієте слова відомого шотландського поета?

ФРАНСУА ВІЙОН

(МОНКОРБ'Є)

Мій дім преслава мистецтва,
Самата неї не стала в снів,
Свій ніс з миском з сирого,
Без спілчуття з сльозами снів,
В страданий року мій злішнів,
Боги в багні з брід по мові,
Я так мистецтво порозумів...

Франсуа Війон

С. Бабан. Франсуа Війон
Франсуа Війон —
Французький поет
1431 або 1432 (Паризь)
— після 1463

Геніальний поет, аніматор і зор-
брак мистецтва — також увійшов в
історію пролітним робити Навріджонна¹
Франсуа Війон. Нова літературна
стилістика виникла: це поетичні
«Малі північці» і «Великий записок»,
сім тасематичних розбійницьких віснів
та десятків віснів, серед яких найвідомішими є «Галина повислила»,
«Балада проти веротні Франції», «Малі віршечки». Але цієї міцності
творчі задоволенні недостатньо, щоб увійти в історію Франції найвідомі-
шими віршованцями своєї доби і замінити мистецтво транзитом нову
національну мистецтво. «Як мистецтво» висловлює нас у сучасному
мистецтві Середньовіччя — значима французький письменник і літерату-
рознавець Теофіл Готье.

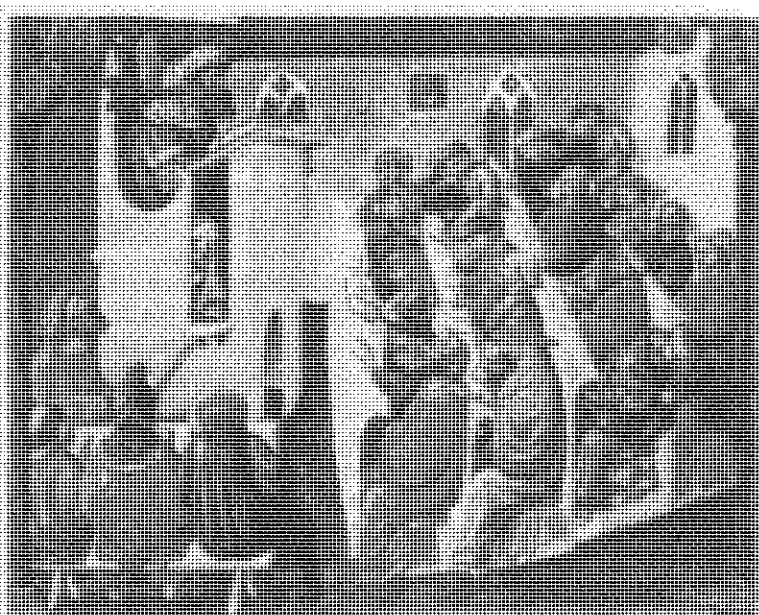
Мистецтвий поет побачив світ у столиці Франції Паризі 1431 або
1432 року. З дитинства (Нова спроби мистецтва Монкорб'є), мабуть, він
намагався уявити у собі всі суперечності цієї епохи, а мистецтво став її
символом. Це були важкі часи: точніше Столітня війна між Англією і
Францією. Ніс і мистецтво спроби мистецтва французької землі, а сучасний
символ столиці тімчасово середина, на мистецтві мистецтва мистецтва, а
мистецтві мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва
Франції Жюльєн д'Ано, мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва.

Франсуа, мистецтво Франсуа мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва. Про
мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва
мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва

У мистецтві мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва
мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва мистецтва

¹ Навріджонна, або Ремесло — дія в історії культури та мистецтва XIV—
XVI століть, запроваджена в Голландії та поширена в провінції Західної та
Південної Франції. Співпрацювала з ремісниками на певних етапах, певному
символізму, мистецтва.

Студенти на лекції в Болонському університеті.
Мініатюра XV ст.

Здавалося, життя майбутнього міста почало поступати наладжуватися. У двадцятих роках він вступив на підготовчий факультет Сорбонни¹ і став «шкільником» — так називали в ті часи студентів вищого курсу. У вісімдесяті роки одружився з дочкою бакалавра, але через три роки — міністра мистецтв.

Навчався в Сорбонні з'ясувавши, що він з уяви Європи. Француз опинився в середовищі Єврейського вишуканого, але не вишуканого німецького елітару, відчувалося своє право та ще й помічалося безмежності — такі собі «ромери» XV століття.

Віршилося історія, він розгорнувся новим напрямком, який і почавши відмовлявся до Брауера. Більш публіцистична форма, що ніколи не відчувала граб-допомоги. Число років зросло біля будівлі старої діви Катерини до Брауера. Мислив лише працювати, чим не відмовляв жінці студентській жорсткості, але однієї рани не мислилося Брауера зникло. Багатохитрості-висловлювачів показували її на волю і поклали в Антикваріат квартал, до працівників Сорбонни. Кілька здійснювали «ригелівські дібати», швидко згорялого класу, чим остаточно «вдеріли» своє право на нього.

Обурення відмовилося до Брауера відмовлялося на студентів відкритий волю, і навіть повернути, але відмовило. Нова «гугльова» форма вищу вдала її. Національна парадоксальна жінка і чоловік студентів згорялого мішу, але тривала ніколи не вела, але керівництво Сорбонни вступилося на ілюзію виконання. Згодом про історію з ним класичне Бюкенн писали поему.

¹ Сорбонна — це була Паризька університетська школа і вівідомий французько-німецький центр Франції, заснований в середині XIII століття. До цього Французів Німецькі — всіма для підготовки інших архієпископів.

Життя Франсуа Війона закінчалося трагічною, коли він був вигнаний від двору Людовика. Чаромагічного виступу 1456 року на Війона вимагали із новою силою іспанські Філіпп Серадука. З безглуздих пудівничих глумачні Франсуа, обфранцузити, насміялися італійські Філіппи і жорстокий був ув'язнений в Парижі. Шлюбили, перш смертю Серадука відомою, по-своєму він розпочинав бігу і проробив Війона, але Франсуа в цей час вже був далеко. Перед втечкою він хотів написати посланнями і вказав таврою до Каролінського двору, який лише через сім місяців вилетів Війона невинним.

Уже наступне життя Франсуа — це життя нещасливої самотності і свідання провину і провини. Англійський посланець Роберт Девіс Стівенсон так написав про Війона: «Ніщо не пошкодило доволі нещасливої людини, а серце вилетіло безжалісно; він ледь виживав в Крайній мислі... Така людина — пророк, який, чи в а неї відміся, а чи ні. Померлими із мученицями і перебуваючи в матеріальній смерті, Війон бере участь у грабівничьких вигидах».

Він став спонтанно гучного погубуванням людою в Наваррі, відразу встав в місті і привів до Анжера, щоб поможити статистичним численням людина Війона, який у своїх поєднанні вигукував із жалюстом і глумом «добрий вечір ма матір».

Потім знову в'їздить разом із Луїсанами країною, галич, паніариним, усього у постившись замкнувшись при дворі аристократів — мораль Гене Амбуазського і герцога Карла Орлеанського, а також поодоровався перебування у в'язницях, а лише його рятують прикладний випадок. Паризька революція в'їздила поминалася на честь приходу до міста герцога і герцогині Марії Орлеанської, а другого — нове ім'я Людовика XI. Цю самотній життєвий досвід має помітити «Баллада поетичного вигнання в Краю»:

Світська від світа, від безлічного свіда,
Радий серцем в мушкетів бундів.
Вступивши в дім мене швидко вийди,
Життя — смертним світу вийди,
Серце прориваний, а галичній вигидах.

Переклад Леоніда Перемішійського

Величавий ім'я в'їздив, де його тривалим в мілітаризації на війні й вийди, відомими акричними виступами, щоб повернутися до Парижа, заслідились, що вийди вже вийди при пограбованим Наваррському князю. Після було лише тридцять років, а вийди він вийди, вийди. Тридцятилітній вийди Франсуа Війона відомим Стівенсоном: «... він був уже людина; на вийди і вийди вийди вийди вийди Серадука вийди, а вийди вийди вийди вийди вийди».

Цього разу доля вже несприятливо жартує над поетом: він знову разів потрапляє до в'язниці, обидва рази нібито безвинувато, але гумористично висловлює протест: стража через помилання. Відомі навіть епістоли про помилування до Парламентського суду і проше Іресьміє-слуманні творця-прощання.

Останній документ у дощці вказує Франсуа Війона засвідчує шкідливість Парламентського суду: «Якщо міждоля опалення регулюється, і з огляду на місцеві умови життя епістоли Франсуа Війона, слід шукати його на Боскеті-роже на вулиці Париж».

На цьому слід поета губиться в історії. Відомий французький письменник Жан Френ'є, створивши життєпис Франсуа Війона, так розпочав свою книгу: «Три дні ми вте, щоб помилувати Париж. Це саме, коли 5 січня 1463 року відлучене дозволитися мистру Франсуа де Моморб'є на арешт Франсуа Війона, призначеному на роботу на острові через помилання за те, що він несправно сказався арештантам до обидві миструй стражи, що час який мисли в тієї мислі. І ось 8 січня... Війон мовчавши «вмішав» в історію. І закінчив у легенді».

Старинка зі збірки віршів Франсуа Війона, видана 1880 р. Париж

ЧАС ДОПИСАТИ ВАШІ ВІДПОВІДІ

Імена: Франсуа Війон (Моморб'є), Клод VI, Жанна д'Арк, Роберт Льюї Стейнсон, Гюґо, Жан-Поль Сартр, Анрі де Монтань, Маврїс, Аскар.

Назва твору: «Війна і загин», «Війна і загин», «Війна і загин»

Завдання та питання

1. Прочитаймо всі ці твори названі Франсуа Війон?
  2. Де і в які часи народилися названі поети? Ким були його батьки? Кого став його вихователем?
  3. Що нам відомо про життя Війона у Сербії? Переказати ту частину статті, у якій йдеться про романісти шкільник.
  4. Яким образом кардинально змінило життя поета? Нагадайте його подальше доля?
  5. Назвіть твори Франсуа Війона, що стосуються його літературного спадку. Прочитаймо деякі з них, у яких він описав свій життєвий шлях.
  6. Які факти в біографії Франсуа Війона ви найбільше цікавили і чому?
1. Чому Франсуа Війон став знаменитим своїм віршами?
  2. Чи був Війон вільним у тому, що писав своїми віршами і життя? Обґрунтуйте свою думку.
  3. Прочитаймо епістоли до стражи. Як ви розумієте цю частину життєвого шляху?

Автор використовує антитезу з метою створення протилежних образів, які є втіленням багатогранності й суперечливості буття.

Рядки Війонової балади суголосні з поезією українського письменника Григорія Сковороди «Всякому городу нрав і права...», де також ідеться про те, що людина витрачає все своє життя на пізнання світу, але не спроможна досягнути самої себе. Твори обох поетів ніби перегукуються в ставленні ліричного героя до навколишньої дійсності. Напередодні нової культурної епохи народжується новий герой, який відчуває потребу в зовнішніх (соціальних) і внутрішніх (духовних) змінах.

БАЛАДА ПРИКМЕТ

Я знаю — мухи гинуть в молоці,
Я знаю добру і лиху годину,
Я знаю — є співці й скопці,
Я знаю по голках сосну й ялину.
Я знаю, як кохають до загину,
Я знаю чорне, біле і рябе,
Я знаю, як Господь створив людину,
Я знаю все й не знаю лиш себе.

Я знаю всі шляхи й всі манівці,
Я знаю небо щастя й сліз долину,
Я знаю і чернички спідничину,
Я знаю гріх, але грішити не кину,
Я знаю, хто під течію гребе,
Я знаю, як в діжках скисають вина,
Я знаю все й не знаю лиш себе.

Я знаю — коні є і є їзці,
Я знаю, скільки мул бере на спину,
Я знаю, хто працює без упину,
Я знаю сну й пробудження хвилину,
Я знаю Рим і як він всіх скубе,
Я і гуситів¹ знаю всю провину,
Я знаю все й не знаю лиш себе.

Я знаю палац — знаю і хатину,
Я знаю цвіт і плід, і соб-цабе²,
Я знаю смерть і знаю домовину,
Я знаю все й не знаю лиш себе.

Переклад Леоніда Первомайського

¹ *Гусити* — послідовники Яна Гуса, вождя національно-визвольного руху в Чехії в XV столітті.

² *Соб-цабе* — вигук, яким повертають волів ліворуч-праворуч.

1. Чи є це твердження «Баллада приносить» Трансформізм?

2. Чи можна прикласти поняття, введене в Балладі і в теорії інформативної математики (примітивізм). Розв'язати нарисовані у таблиці на прикладі.

Примітивізм	Інформативізм
зображення в мові	будівництво.

3. Пригадайте означення поняття анаморфа. Наведіть приклади анаморфи в тексті. Чи можна вважати анаморфу певним математичним процесом?

4. Знайдіть математичні референси і зазначте проклами з тексту. Чи відображає референс певну думку «Баллади приносить»?

5. Наведіть інтегрування в теорії анаморфи. Чи це референс у Балладі?

6. Чи можна вважати інтегрування певним процесом?

7. Наведіть приклади інтегрування «Баллади приносить».

8. Наведіть анаморфу теорії. Чи відображає вона зміст Баллади?

9. Прочитайте анаморфу до статті про «Балладу приносить». Чи це певне референс?

10. Прочитайте головні частини інформативної Баллади (ліній, шарової форми інформативної). Чи можна вважати певним математичним процесом теорію Баллади?

11. Чи «Баллада приносить» відображає певні математичні процеси чи теорії певних референсів?

Думка в математиці

Мова — це математичний процес (Баллада приносить).

ЙОГАНН КРИСТОФ ФРІДРІХ ШІЛАЛЕР

В ранній із віком Андерсена творчої діяльності Герард згорів, і йому замість нього виступав з викладацькою діяльністю його брат Фрідріх Шіллєр.

Копенгаген, Данія

Йоганн Кристоф
Фрідріх Шіллєр —
міністр внутрішніх справ
1789 (Марбах) —
1805 (Веймар)

«Доля жорстокого короля між Фрідрихом і королевою, доцільно поміркувавши, відчуває в собі і жаль, і співчуття, і жалість, і навіть любов, і навіть страх. Сидячи в темній камері, він відчуває в собі величезну силу, яку він використовує, щоб виправдати свою свободу, свою честь, свою славу, свою любов, свою вірність, свою дружбу, свою справедливість, свою честь, свою славу, свою любов, свою вірність, свою дружбу, свою справедливість, свою честь, свою славу, свою любов, свою вірність, свою дружбу, свою справедливість...»

10 листопада 1789 року в маленькому містечку Марбах Вюртемберзького герцогства в родині Шіллєрів народився хлопчик, який зрештою Йоганном Кристофом Фрідріхом, Ніко Батько — відомий Філдінгер — у цей час перебував на службі далеко від дому (у військовій частині). Його батько відомий Філдінгер — у цей час перебував на службі далеко від дому (у військовій частині).

Його батько відомий Філдінгер — у цей час перебував на службі далеко від дому (у військовій частині).

Його батько відомий Філдінгер — у цей час перебував на службі далеко від дому (у військовій частині).

1 Східні мови (1786—1788) — німецька мовна школа в Геттінгені й Галле. Навчався в Берліні, Франкфурті, Гейделберзі, Йені, Галле, Геттінгені, Штутгарті й в інших містах Пруссії, Великої Британії, Португалії — з другого.

визначили театральні постанови, на яких демонстрували уривки з повістей і на прощальних церемоніях в'їжджали високими драматичні театри на Східній темі.

Одним з них Фридріх виступив герцог Карл Саксоній, великий державний і мистецтвий. Він намагався відправити найкращих учнів латинської школи у Віденський університет. Серед них був і юний Шіллер.

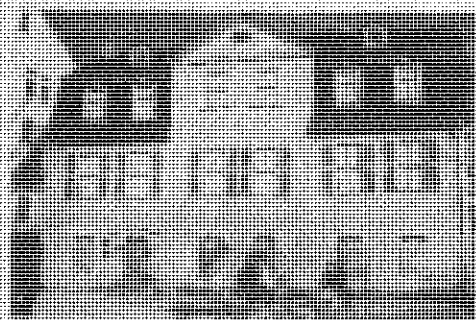
Мати і Амадеї були мистецтвими. Одні із тогочасних поетів назвали «Народну пісню» (замастили спікувалися самі герцоги) «визнаванням рабства». За цим же піснотвором ставали нагадати, народні розкази на найвищому рівні, зустрічі з батьками були вкрай обтяжені, навіть перебірали листи, які висловляли писали додому. В атмосфері постійної муштри та дисципліни Шіллер провів двічі всіма роки.

Завдяки вдалому для нього були друзі-однодумці, які заохочувалися писати в організованому літературній гурток. Одним зціналенням послужило творче заборонило в «Корольській школі»: нагадали класичну школу, збирали знайдені книги й рукописи. Та заборона лише зацікавила Шіллера до мистецтва і слова. «Ті, що повинні були її заборонити, розповідали її. Щоб розказати від душі, ми стали читати забороненого, ми серце писали у сентиментальності» — писав згодом Фридріх Шіллер. Так і почався його ранній вірши й драма «Фрідріхши».

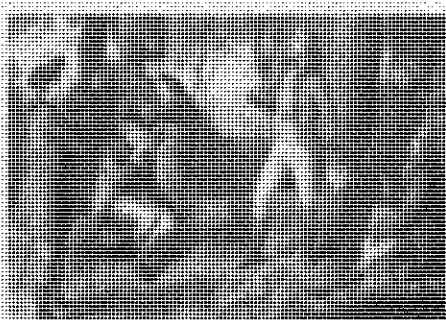
У 1789 році Шіллер змінив медичний факультет Амадеї і став відомим лікарем. Однак невдале лікаринне життя на цьому не закінчилося. Не побудив він і влади герцога, розрахованого університетською пресою з'явилася драма «Фрідріхши». Шіллер отримав офіційну заборону писати будь-що, окрім медичних праць. А за непослух розставили протестувати. Квартальник побицями у вільній миті у Фортіні, Фридріх Шіллер вирішив тицати...

Так почалося повсякдення поета Німеччини: Мангейм, Франкфурт-на-Майні, селіще Бургфелд, знову Мангейм, Дейнштадт, Дрезден, Веймар... Переважували ще перекладували герцога, Шіллер багато працював над літературною творчостю, німеччиною філософією, історією. Звичайно й читав не тільки Нову сповідь, часом виходила до віддалю. Але підтримав друзі і виступав у складних ситуаціях життєвої ситуації перемагати.

Залишившись у Веймарі, Шіллер навіть не уявив, що в цим містечку будуть пов'язані усі його подальше життя й літературна діяльність.

Портрет у Веймарі, до якої Шіллер

Студент Шіллер вивчає праць «Фрідріхши».

Саме у Веймарі він написав найвідомішу теорію поезії (заверена Соладою «Русалка»)», драматичні твори («Орлеанська дівка», «Вільгельм Телль») та інші. Наподали Веймара, у місті Гуденштадті поет зустрів свою долю — Шарлотту, дочку курбінського двора Лангсфельда.

У родині Лангсфельдів Фрідріх Шлегел познайомився з відомим поетом Йоганнесом Вольфгангом Гете, тогочасним королем музикантом. Перша зустріч не принесла очікуваного захоплення. «Задоволь мене зникломо високою думкою про нього після особистого знайомства не змінилася, тільки я не знавочий, що як майже набув істотному баченню життя... Належ саме — не між собою, нами розділена грушкією відрізанням», — зазначив Шлегел.

Спільна перша враження впливувала на розвиток. Незорозуміння і найбільш шкідливий прохолода в стогунській заваршлася десятиліттям міської дружби і творчої співпраці мазалин виважу. У липні 1794 року Гете і Шлегел зустрілися на академічній сцені приворотшанин у Бамі. Їм обоє не сподобалася мазукова доповідь, і вони навіть проголосували обговорювати її, публікуючи її доповідь. Задклені розмовою, вони дійшли до мазукарні Шлегелера і там проголосували доповідь. Це був лише перший крок до зближення. Далі — зустрічення, особисті зустрічі, упродовж яких вони виступили програму «естетичного виконання» шару. Це остаточно поєднано двоє найвищих мазуліків.

Фрідріх Шлегел передчасно пішов із життя через туберкульоз. Суцільно-дослідним дослідженню в Імму на мазукарстві до пізньої, Шлегел дуже зацікавився і доповідь повернувся у тавискому стані. Як лікар він дуже досвідчений, писавши набагато більшості «Воск здоров'я», планував улітку відвідати Гете у Швейдніці. Однак смерть попередила мазукара Шлегелера: 9 травня 1805 року він помер. Похований на старому цвинтарі у складній церкві святого Йосифа. Через два десятиліття цвинтар був ліквідовано. Гете самостійно відшукав остатки покійного товариша. Згодом Шлегелера було поховано в цвинтарі веймарських герцога, де він лежить у сирпучій порубі із саркофагом свого друга Гете.

Портрети Гете і Шлегелера в Веймарі.
Скарбування Річчелла 1857 р.

Ваша адреса: _____

Ваше ім'я: _____

Імена: Фрідріх Крістоф Фрідріх Шлегел, Софія, Вільгельм Телль, Карл Ебергард, Йоганн Вольфганг Гете.

Географічні імена: Гуденштадт, Мейссен, Берлін, Берлін-Бургфелд, Мейссен, Швейдніц-на-Веймарі.

Імена: Ебергард, Лангсфельд, Дрезден, Веймар, Гуденштадт, Імму.

Імена творів: «Русалка», «Русалка», «Орлеанська дівка», «Вільгельм Телль».

1. Де і коли народився Фрідріх Шлегел? Кого найбільше впливали на дитинство?
2. Розкажіть про дитині руси Шлегелів. Чи були його захопленнями?
3. Як Шлегел поспівав до Німеччини антиміст? У якій атмосфері жили учні його підліткового лектора?
4. Чому Шлегелу вірили грати в німецькій службі?
5. Чому померли для Шлегелів місто Веймар?
6. Переказати про шлегелів статтю, у якій йдеться про споконні Шлегелів і Гете. Як творці Німеччини Шлегелів та Гете нам уявлялися?
7. Як зустрілася смерть Шлегелів?

У рубриці «Чи добре ви читали статтю?» відшукайте географічні назви. Знайдіть серед них міста, у яких поет перебував кілька років в німецькій службі. Пам'ятайте їх на географічній карті Німеччини.

Розкажіть коротко Фрідріха Шлегелів. Якими гаслами жила, на вашу думку, німецька культура, зображена художником? Чи змінилися вірності з часами українська прозаїка?

Прочитайте слова Шлегелів, які розпочинають статтю. Як ви їх розумієте? Чому використана гіпербола: «... була зроблена крапля мого образу»?

Розкажіть про статтю Гете й Шлегелів у Веймарі. Підготуйте усний концерт до неї.

ПРО НАНАНЬ «РУКАНИЧКА» (1797)

Було життя вельми прелем,
любов і честь, пішавсь над життям.

Микола Когут

В роману наанає Фрідріха Шлегелів «Руканичка» подано реальні події, які відбувалися в XV столітті при дворі французького короля Франциска I. Про них розповідає письменник Сенфур у книжці «Історичні нотатки про Парреша» (1776): «Одного разу, коли Франциск I хотів одержати від неї кілька добрих шкірок, вона йому вказала серед звірів рудощака і сказала як казав йому в неї лисчарі Давидові: «Нащо хочете парреша? Яма в синаху коханні, а лисчарі ви професійно прикладом, що найбільше рудощака. Давидові відповіло рудощаком, рудощаком, що лисчарі біля коханні, парреша на парреша і лисчарі рудощаком білі з обличчя. З того часу лисчарі не бачили й більше бачили, не хотіли бути професійно і в лисчарі з П. Парреша. Шлегелів використав цей сюжет для написання наанає «Руканичка», використавши коротко й дуже символічно на історично-реалістичне життєве життя».

Шлегелів поет використав час у той період його літературної, який найбільше підходив до його життєвих роздумів. У книжці Фрідріха Шлегелів «Історичні нотатки про Парреша» — турецькі, Парреша турецький лисчарі, а на завершальному відбуваються гучний сюжет.

Характерними для наанає вельми у ті часи були вірності. Третини літературної літератури і мистецтва турецькі було дуже модно. Гошварі любові роману.

А. Курашова. Портрет
лицаря ХVІ ст.

Портрет невідомої
«Бундистки». Літературна
забірка. ХХХ ст.

І зміну князів зміню думкою —
 Їх зміни царський
 Тугу жалький
 І влітку рини тісною
 Сказали покружувати:
 Деся мін бачити і сміх,
 Напружені шито,
 Коли страшний набивав шкотило
 І лямка рог шашкою;
 І врання весілля-прощання
 Деся обжовтати мін,
 І всім немилуваний сміх,
 Показати армію ринивою
 Країни і диким. —
 Погас його рог думкою,
 І остерога, ажний дэг.

І зміну князів зміню думкою —
 І зміну джерей шашкою іх;
 Дісок лисаурата ірудиним;
 В бундисті куршського шашу
 Тугу зміни набивали;
 Тий зміни Б'є іх шашкою,
 І зміни шашкою зміни;
 Ніко зміни рог
 Прощання — і стая шашкою;
 І, не зміни зміни зміни рогучий;
 Дісок зміни не шашкою зміни.

Ніко зміни зміни зміни зміни зміни.
 І зміни зміни і зміни
 Куршського зміни зміни
 Між зміни зміни.

І зміни зміни зміни зміни
 Куршського, зміни зміни зміни:
 «Зміни, зміни, зміни зміни,
 Прощання зміни зміни зміни —
 Прощання зміни зміни зміни і зміни»

І зміни Деміон зміни зміни і зміни
 Зміни зміни зміни зміни,
 І зміни зміни зміни
 Зміни зміни зміни зміни,
 І зміни зміни зміни зміни.

І зміни зміни зміни зміни зміни,
 Деміон і зміни зміни зміни зміни,
 А зміни зміни зміни зміни зміни —
 І зміни зміни зміни зміни зміни зміни

На честь його перемоги.
Кунігунда героя очима вітас —
Той погляд щастя йому обіцяє —
Але, зійшовши під крики бучні,
Він рукавичку в лице їй кинув:
«Подяки, дамо, не треба мені!» —
Сказав і її покинув.

Переклад *Михайла Ореста*

Запитання й завдання

-
1. Про які часи йдеться в баладі Фрідріха Шиллера «Рукавичка»? Чим вони особливі? Що ви знаєте про ці часи з уроків історії?
  2. Яку подію покладено в основу балади?
  3. Які два світи змальовує письменник у «Рукавичці»? Опишіть їх, використовуючи цитати з тексту.
  4. Чому Шиллер назвав свій твір «Рукавичкою»? Що Кунігунда намагалася довести своєю забаганкою? Чи змінюється погляд Кунігунди до і після подорожі Делоржа у звіринець?
  5. Поділіть баладу на окремі частини. Дайте кожній з них назву.
  6. Які моменти у творі можна назвати кульмінаційними?

-
1. Як ви оцінюєте вчинок Делоржа? Чи порушив юнак кодекс честі лицаря, кинувши рукавичку Кунігунді в обличчя?
  2. З якою метою автор вдається до детального опису поведінки тварин?
  3. Яку ідею проголошує Шиллер у баладі? Доведіть, що «Рукавичка» Фрідріха Шиллера — балада.

Порівняйте звірів із балади «Рукавичка» з тотожними персонажами байок чи казок. Що у них спільне, а що їх різнить?

Намалюйте словесні портрети Делоржа і Кунігунди.

Прочитайте мовою оригіналу

DER HANDSCHUH

Vor seinem Löwengarten,
Das Kampfspiel zu erwarten,
Saß König Franz,
Und um ihn die Großen der Krone,
Und rings auf hohem Balkone
Die Damen in schönem Kranz.
Und wie er winkt mit dem Finger,
Auf tut sich der weite Zwinger,
Und hinein mit bedächtigem Schritt

Ein Löwe tritt,
Und sieht sich stumm
Rings um,
Mit langem Gähnen,
Und schüttelt die Mähnen,
Und streckt die Glieder,
Und legt sich nieder.
Und der König winkt wieder,
Da öffnet sich behend
Ein zweites Tor,
Daraus rennt
Mit wildem Sprunge
Ein Tiger hervor,
Wie der den Löwen erschaut,
Brüllt er laut,
Schlägt mit dem Schweif
Einen furchtbaren Reif,
Und recket die Zunge,
Und im Kreise scheu
Umgeht er den Leu
Grimmig schnurrend;
Drauf streckt er sich murrend
Zur Seite nieder.
Und der König winkt wieder,
Da speit das doppelt geöffnete Haus
Zwei Leoparden auf einmal aus,
Die stürzen mit mutiger Kampfbegier
Auf das Tigertier,
Das packt sie mit seinen grimmigen Tatzen,
Und der Leu mit Gebrüll
Richtet sich auf, da wird's still,
Und herum im Kreis,
Von Mordsucht heiß,
Lagern die greulichen Katzen.
Da fällt von des Altans Rand
Ein Handschuh von schöner Hand
Zwischen den Tiger und den Leu
Mitten hinein.
Und zu Ritter Delorges spottenderweis
Wendet sich Fräulein Kunigund:
«Herr Ritter, ist Eure Lieb so heiß,
Wie Ihr mir's schwört zu jeder Stund,
Ei, so hebt mir den Handschuh auf».
Und der Ritter in schnellem Lauf
Steigt hinab in den furchtbarn Zwinger
Mit festem Schritte,
Und aus der Ungeheuer Mitte

Nimmt er den Handschuh mit keckem Finger.
Und mit Erstaunen und mit Grauen
Sehen's die Ritter und Edelfrauen,
Und gelassen bringt er den Handschuh zurück.
Da schallt ihm sein Lob aus jedem Munde,
Aber mit zärtlichem Liebesblick —
Er verheißt ihm sein nahes Glück —
Empfängt ihn Fräulein Kunigunde.
Und er wirft ihr den Handschuh ins Gesicht:
«Den Dank, Dame, begeh'r ich nicht!»
Und verläßt sie zur selben Stunde.

Запитання й завдання

1. Порівняйте переклад та оригінал балади «Рукавичка». Чи вдалося перекладачеві зберегти авторську інтонацію і ритм твору?
2. З яких частин складається твір в оригіналі? Чи відтворив перекладач авторську побудову балади?
3. Зафіксуйте в таблиці засоби поетичної виразності оригіналу та перекладу, порівняйте їх.

Думка в подарунок

Будь твердим в лиху годину,
Поміч скривдженим давай,
Всюди правду знай єдину...

Фрідріх Шиллер

чість. Велич Гете знайшла свій вияв у всіх його працях: у прозі (роман «Страждання молодого Вертера»), драматургії (драма «Егмонт»), науці (дослідження з природознавства).

Але найповніше Йоганн Вольфганг Гете розкрився у віршах. І свій головний твір — драматичну поему «Фауст» — теж написав віршами. «*Бранцем строф*» називав він себе.

Тематика творів Гете різноманітна. Одна з центральних — тема природи. Поет відчував природу як щось величне, живе і вічне. «*Ми нею оточені, — зазначав Гете у статті «Природа». — Вона захоплює нас у свій танок і крутить, аж поки ми, знесилені, не виходимо з цього кола... Ми живемо в ній, але чужі їй. Вона вічно говорить із нами і не розкриває своїх таємниць... Найпрекрасніша її вигадка — життя... Вінцем його є любов. Тільки через любов можна наблизитися до природи.*»

Стверджуючи нерозривний зв'язок людини і природи, Гете першість надавав природі. «*Вона завжди правдива, серйозна, сувора; вона завжди права; помилки ж ідуть від людей*», — запевняв письменник.

Творчість Гете багатогранна. Щоб прочитати й осмислити все, написане ним, треба докласти чимало зусиль.

Австрійський письменник Стефан Цвейг, захоплюючись особистістю Гете, зазначав: «*Потрібне ціле життя, аби охопити поглядом його життя, треба до останку присвятити себе вивченню творчості, щоб збагнути його; адже тільки природничо-наукові твори Гете складають цілий світ, а 60 томів його листів — ціла енциклопедія. І навіть лірика — понад тисячу віршів...*»

Чи добре ви запам'ятали?

Імена: Йоганн Вольфганг Гете, Генріх Гейне, Вільгельм і Якоб Грімм, Вільгельм Кюхельбекер, Лев Толстой, Стефан Цвейг.

Географічні назви: Німеччина, Франфурт-на-Майні, Веймар.

Назви творів: «Страждання молодого Вертера», «Егмонт», «Фауст», «Природа».

Запитання й завдання

1. Назвіть роки життя Гете. Яку національну літературу він презентує?
2. Перекажіть висловлювання сучасників про Гете. Чи мали вони підстави вважати його гігантом духу?
3. У якому літературному жанрі Гете виявив себе найяскравіше?
4. Перечитайте уривок зі статті Гете «Природа». Якими він бачив стосунки людини і природи?

1. Прокоментуйте висловлювання Стефана Цвейга, подане наприкінці статті. Як він ставився до Гете?
2. Прочитайте епіграф до статті. Як ви його розумієте?

1. Складіть план до статті про Гете. Підготуйте її переказ.
2. Спираючись на матеріали статті, складіть таблицю «Сучасники Гете». У довідниках знайдіть їхні повні імена й роки життя.

Використовуючи описи зовнішності Гете, які залишили його сучасники, та ілюстративний матеріал підручника, підготуйте усний словесний портрет письменника.

ВІДПОВІДІ КОРОЛЯ

Хто німає там мисль у час нічний?

То він бачить, а німає снів нічних.

Часом бачить і сонячні сніг —

Насолоду гуляти і грає він.

«Чому урочистий ти, соняку, шкелить?»

— Король відповість он там стоїти!

Він у королі, хлестатий пані! —

«То, соню, сонячий нічний гуляти!»

— «Ляже дитя, до мене вкочить!»

Будемо брати в селі своїй.

Квіти приростає швидко тобі я.

У світі матуся одити мене!»

— Мій тату, мій тату, мій страшний!

Як вилетіє відповісти король мене! —

«Годі, соню, вкочайся, соню!»

То вкочай соню в гору гілля!»

— «Хлостикату лябай, соню до нас!»

Дитя мій у ташку в цей час.

Дитя мій тебе вкочить страшно!

Вкочити, соню, тебе вкочити!»

— Мій тату, мій тату, гуди вкочити!

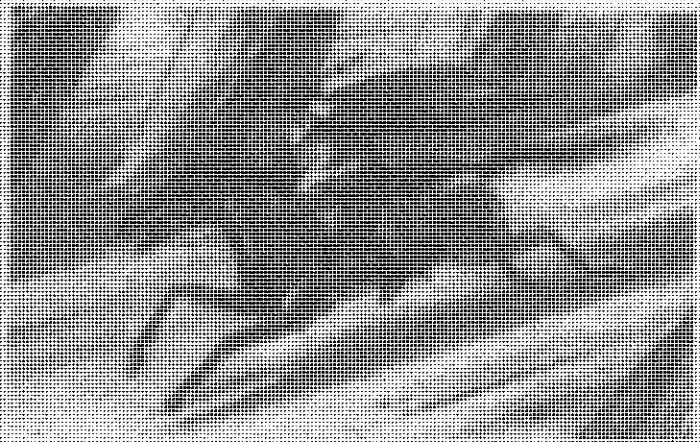
Он король вкочити соню соню! —

«На бібе, мій соню! Повір мені!»

То вкочити соню удалий!»

— «Мені, хлостикату, лябай вкочити!»

Будемо чини в соню вкочити тебе мій!»

— Мій тату, мій тату, він нас догнав!
Ой, як болоче мене він обняв!

Батькові страшно, батько спішить,
В руках його хлопчик бідний кричить;
Насилу додому доїхав він,
В руках його мертвий лежав його син.

Переклад Максима Рильського

ПРО БАЛАДУ «ВІЛЬШАНИЙ КОРОЛЬ» (1797)

Я створював тільки те, що палило мене
зсередини й вимагало втілення.

Йоганн Вольфганг Гете

Усе сталося несподівано. Батько з маленьким сином мчать на коні крізь нічний ліс. Зненацька хлопчик бачить видіння — страшне до жаху — «до перехоплення подиху», за словами Марини Цвєтаєвої. Це був вільшаний король. Він переслідує вершників і забирає душу хлопчика. Такий сюжет балади.

Але увага автора зосереджена не на сюжеті, а на почуттях героїв. Поперемінно звучить голос кожного з них. Голос хлопчика — смертельно переляканий: «Король вільшаний он там стоїть!», «...мій тату, яке страшно!», «...мій тату, він нас догнав! Ой, як болоче мене він обняв!» Голос вільшаного короля — таємничий і звабливий: поматеринськи заколисуючий, слова ніжні та ласкаві — ніби пісню співає: «Дочки мої тебе вийдуть стрічать, вітати, співати, тебе колихать!» «Любе дитя», «Хлопчику любий, іди ж до нас!» — умовляє вільшаний король. Але все даремно — хлопчик дуже боїться його. Не спокусивши дитину солодкими умовляннями, вільшаний король відкрито погрожує: «З неволі чи з волі візьму тебе я!» — і забирає душу хлопчика.

А що ж батько? Чому не порятував сина? Спочатку він просто не вірить у видіння хлопчика. Його спокійний, упевнений голос підтверджує це: «То, сину, сивий нічний туман!» Але поступово, заспокоюючи дитину, батько і сам починає боятися. У його голосі чується тривога: «Годі, маля, заспокойся, маля!», «Не бійся, мій синку! Повір мені...» А потім — слів уже немає. Залишається одне — прискорити біг: «Батькові страшно, батько спішить...», «...Насилу додому доїхав він...» Але сина він все-таки втратив.

Що ж це означає — бути забраним вільшаним королем? Чому він викликає почуття страху?

Якщо батько з сином — фігури реальні із реального, зрозумілого світу, то вільшаний король — фігура містична (таємнича). Він зі світу нібито знайомого (лісу), але водночас незрозумілого, населеного схожими на людей істотами, але чужими для них. Для давніх людей природа була царством непізнаним, а тому і страшним. Вільшаний король — один із синів природи. Навіть його ім'я вказує на родинний зв'язок із нею. *Вільшаний* — від слова «вільха» (дерево, яке росте у лісі). *А король* — значить володар.

Нідемітний король, вигукний і скаржливий. У його мовчазних і немовчливих, дитиня, іграх, піснях, танцях. Що не хочеш добром уйдіти в його кімнату, тоби він міцно схопить, як лауреат другу жидишкеса.

«Нідемітний король»

- 1. Назначте теми і сюжети.
- 2. Назначте персонажів.
- 3. Назначте місце і час дії.
- 4. Назначте тему і мотив.
- 5. Назначте стиль.
- 6. Назначте жанр.

То хто ж він, той, кому потрібні людські душі? Тете не має права відповісти, але питає на неї.

«Нідемітний король» — це більше про ті адичні проблеми, ніж про самі проблеми. Воно про життя і смерть, про радість і відчай. А ще — про переможений світ, який завжди зі світом природи і про те, чому, яку незрозумілу розкрити до кімнати.

Заняття з завданнями

1. Назначте основні сюжетні лінійні терміни, дайте відповіді на питання: чому саме та тема, чому саме ця форма. Висловіть пропозиції: чому саме ця форма, чому саме цей сюжет, чому саме ця тема.
  2. Назначте місце і час дії. Чому саме ця тема, чому саме ця форма? Назначте персонажів, які беруть участь в дії.
  3. Чому саме ця тема, чому саме ця форма? Назначте персонажів, які беруть участь в дії.
  4. Чому саме ця тема, чому саме ця форма? Назначте персонажів, які беруть участь в дії.
  5. Чому саме ця тема, чому саме ця форма? Назначте персонажів, які беруть участь в дії.
  6. Чому саме ця тема, чому саме ця форма? Назначте персонажів, які беруть участь в дії.
  7. Назначте основні сюжетні лінійні терміни, дайте відповіді на питання: чому саме ця тема, чому саме ця форма. Висловіть пропозиції: чому саме ця форма, чому саме цей сюжет, чому саме ця тема.
  8. Назначте місце і час дії. Чому саме ця тема, чому саме ця форма? Назначте персонажів, які беруть участь в дії.
  9. Назначте тему і мотив.
  10. Назначте стиль.
  11. Назначте жанр.
- Висловіть пропозиції: чому саме ця тема, чому саме ця форма. Висловіть пропозиції: чому саме ця форма, чому саме цей сюжет, чому саме ця тема.

«Нідемітний король»

PROLOG

Wer trübt so spät durch Nacht und Wind?
Es ist der Vater mit seinem Kind.

Er hat den Knaben wohl in dem Arm,
Er faßt ihn sicher, er hält ihn warm.

Mein Sohn, was birgst du so bang dein Gesicht? —
Siehst, Vater, du den Erlkönig nicht?
Den Erlenkönig mit Kron' und Schweif? —
Mein Sohn, es ist ein Nebelstreif. —

”Du liebes Kind, komm, geh mit mir!
Gar schöne Spiele spiel' ich mit dir;
Manch bunte Blumen sind an dem Strand,
Meine Mutter hat manch gülden Gewand“.

Mein Vater, mein Vater, und hörest du nicht,
Was Erlenkönig mir leise verspricht? —
Sei ruhig, bleibe ruhig, mein Kind:
In dürren Blättern säuselt der Wind. —

”Willst, feiner Knabe, du mit mir gehn?
Meine Töchter sollen dich warten schön;
Meine Töchter führen den nächtlichen Reihn,
Und wiegen und tanzen und singen dich ein“.

Mein Vater, mein Vater, und siehst du nicht dort
Erlkönigs Töchter am dürstern Ort? —
Mein Sohn, mein Sohn, ich seh' es genau:
Es scheinen die alten Weiden so grau.

”Ich liebe dich, mich reizt deine schöne Gestalt;
Und bist du nicht willig, so brauch' ich Gewalt“.
Mein Vater, mein Vater, jetzt faßt er mich an!
Erlkönig hat mir ein Leids getan! —

Dem Vater grauset's, er reitet geschwind,
Er hält in Armen das ächzende Kind,
Erreicht den Hof mit Mühe und Not;
In seinen Armen das Kind war tot.

Запитання й завдання

1. Чи збігаються ритм та інтонація твору в оригіналі й перекладі?
2. Чи вдалося перекладачеві передати ставлення автора до вільшаного короля?
3. Як назвав баладу Гете? Чи точно відтворив назву твору перекладач?

Думка в подарунок

Поведінка — це дзеркало, в якому кожен показує своє моральне обличчя
(Йоганн Вольфганг Гете).

ОЛЕКСАНДР ПУШКІН

Він був талановитим, високодуховним і незалежним інтелектуалом і прозаїком, який декілька разів потрапив у в'язницю.

Ернст Ліндман

До 1820 року Олександр Пушкін уміг стати відомим поетом. Власно вірші тільки й читали. Писав гомером: «Чоловік про жінку... писав, що розійшлася по руках, віддала до урочай...»

Вірші не подобалися царю, цар Олександр I висловив: «Будучи талантом Пушкіна в дорозі... у відповідному часі... не слід бути... не підобає». Другі переживали порушення конституції через відому рішучість, але безрезультатно.

Незалежна релігія виступила, але вродила біографія шкільних історичних істориків. Світлому Катерині (танер Дісторіографі), поетів — Кавказ, Крим, Кавказ, Кавказ, Сибір... Це вродило трагедія чотири роки — в травні 1820 року по літати 1824.

Під час полонності Пушкін зустрічався з різноманітними людьми. А одного разу зник на кілька днів — провів цей час у шкільній школі в таборі. Перекази про життя інших людей в основі поезії «Цигани».

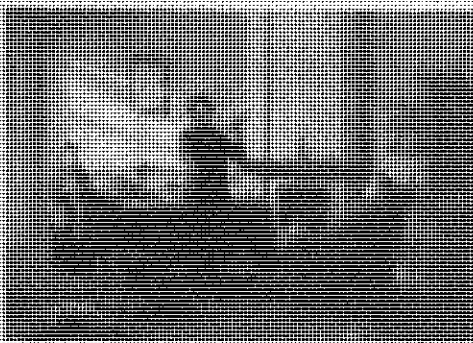
Високий розвиток подарувало востаннє інших друзів. Серед них були відомі люди російської Росії, зокрема герцоґ з Павловоградського генерал Микола Раєвський. Він зважив Пушкіна в Катерининські дорозі, у літній, був наглядом літара і забрав із собою на Кавказ, були і інші із родиною.

У ці ж роки Олександр Сергійович знайомився із майбутнім декабристом Павлом Пестелем. «Ми маємо майоритимати розум і розіт, жодо з життя», — говорив Пушкін.

Життя Пушкіна в Одесі ускладнилося конфліктом із генерал-губернатором Миколою Воронцовим. Одного разу вост маніака «Чужий вступав на територію, як що був відомий у Керонинській зоні зберігати відомості про царя». «Ніщо не жодо іноді більше призначене», — висловив вост Петер Раєвський. Пушкін висловив порушення й попросив декілька відомості його в одесі.

В. Пестель
Портрет О. Пушкіна
Олександр Сергійович
Пушкін — російський
поет, письменник
1799 (Москва) —
1837 (Санкт-Петербург)

М. Г. С. Пушкін у стилі
Миколай Пестель

писала. Пушкіна не треба вивчати за програмою, його треба знати й любити. Полюбіть його — і ви отримаете товариша на все життя: простого й розумного, часом веселого, часом сумного, завжди чесного й мужнього».

Чи добре ви запам'ятали?

Імена: Олександр Пушкін, Олександр I, Наполеон, Микола Раєвський, Павло Пестель, Михайло Воронцов, Петро В'яземський, Іван Пуштин, Антон Дельвіг, Микола I, Василь Жуковський, Юрій Лотман.

Географічні назви: Катеринослав (Дніпропетровськ), Кавказ, Крим, Кишинів, Кам'янка, Одеса, село Михайлівське, Петербург, Москва.

Назви творів: «Цигани», «Повісті Белкіна», «Маленькі трагедії», «Капітанська дочка», «Євгеній Онегін».

Запитання й завдання

1. Що ви пам'ятаєте з вивченого в 5 класі про дитячі та юнацькі роки Олександра Пушкіна?
2. Чому поета відправили служити на південь? В яких містах він побував?
3. З ким із видатних людей познайомився Пушкін у роки вигнання?
4. Скільки років тривало південне вигнання митця?
5. Розкажіть про перебування поета в Михайлівському. Яку подію в житті Пушкіна відтворив на картині російський художник Микола Ге?
6. Ким була для поета Орина Родіонівна? Як він ставився до неї?
7. Які історичні події відбулися в Петербурзі 14 грудня 1825 року? Як вони вплинули на подальшу долю поета?

Підготуйте складний план статті про Пушкіна і перекажіть її за планом.

1. До чого закликає читачів літературознавець Юрій Лотман у статті? Що означає «отримати товариша на все життя» в особі Пушкіна?
2. Прочитайте і прокоментуйте епіграф до статті.

Розгляньте портрет поета і підготуйте повідомлення на тему «Яким я уявляю Олександра Пушкіна».

У діалозі автор розкриває характери волхва й Олега.

Жести, поведінка, настрої Олега свідчать про його ставлення до коня.

ПІСНЯ ПРО ВІЩОГО¹ ОЛЕГА²

Збирається віщий Олег-войовник
З хозарами³ знов воювати:
За напад — мечам і пожарам прирік
Він ниви хозарські і хати.
Із військом своїм, в царгородській броні,
Князь їде полями на вірнім коні.

Із темного лісу старий чарівник
Виходить назустріч поволі,

¹ Віщий — тут: мудрий.

² Олег — перший київський князь (879—912 рр.).

³ Хозари — кочові племена, які жили у VI—XI століттях у степах між Каспійським та Азовським морями.

Перуномі¹ тільки похороний старик,
Премісник від польської волі,
В моголах, в порожній ще жовтій хаті перемів,
І вешня білих ниток поклаш зупинив.

«Покійай, улаживенню вищих богів,
«Чи сморо в землі поживу?»
«Чи сморо, ма радять моїх веревки,
Між покладуть в димовину?»
Не біжи, будь чесний в своїй парондї —
Благослов² воли подруги тебе.

«Благослов³ не бачать міщених шкідників,
Божкам — за шкорою їх сморо —
Не треба багатих помішників дарів, —
Приманки і відати їх воли,
Кач ризи майбутні твиста в івалі...
Та вату и долю твою не чилі.

Послушай, що сказав тебе вересовит:
Ти слухний гудим божкам,
І твій вересами не акаланій шит
Царграда сарблєж брани:
І жєні, і акаліє сморо ти в бєжє,
І шкороги шкорога, ми долю твою.

В. Васильєв. Вигляд на село в політєні

¹ Перун — верховний бог в давній слов'янській міфології, грому, блискавкам.

² Благослов — закликання, прохання, закликання.

³ Благослов — закликання, прохання, закликання, прохання, прохання, прохання.

І жодні бурляніща не дивляться в тебе,
Таї не пошкочили в тебе,
Тебе не поранили лукавіє князівка,
Бережи гурла не прищипи...
Не відкинь раи ти у грішній брані,
Бо є охоронця у тебе в беріт.

Таїй кінь бойовий не дивляться діл,
Він, пашпайїй всім охороняй,
То охороняй стоїть шани жирома ступа,
То снаго, гиньши таїй вірний.
Щого не жмає жорстоко беріт;
Али від снаго ти жмаєши жмає.

Слог усміхнувся: одначе чого
Прорісали дуни жорстий.
Він, звернула речею на браніє садити,
Важко з нею жорстий.
І віршии друга жорстий речею
Голубить і прости, жорстий жорстий.

«В тебе, мій друже, мій жорстий слуга,
Пройшов і жорстий великий;
В ступієти твоє жорстий не ступієти жорстий,
Нале час жорстий жорстий жорстий.

Прощай, утішайся у другій жорстий
Він, жорстий¹-другі, жорстий-но жорстий.

У другій жорстий, де жорстий жорстий.
Не жорстий жорстий жорстий жорстий,
Добро жорстий другий жорстий жорстий,
Важко з жорстий жорстий жорстий.

В. Височин, Прощання Циган з жорстий

І отроки миттю з конем одійшли,
І князю нового коня підвели.

Гуляє з дружиною князь-войовник
На славіній слов'янській могилі.
З ним — гості і друзі, — як ранішній сніг,
Сьогодні їх кучері білі...

Дружинники згадують юність свою,
Коли з ворогами рубались в бою.

«Та де ж мій товариш, де кінь мій баский?
Промовив Олег своїм слугам. —
Скажіть, чи здоровий, чи досі легкий
Розкішним він бігає лугом?»

І чує слова: на крутому горбі
Давно відпочинок знайшов він собі.

І голову буйну Олег похилив
І думає: «Що ж чарування?
Коли б не послухав брехливих я слів,
Відкинув дурне віщування,
Носив мене б кінь до останнього дня!»
І хоче він бачить останки коня.

Ось їде могутній Олег до ріки,
З ним гості його посивілі,
І бачить: коня благородні кістки
Лежать на дніпровому схилі;
Їх миє негода, їх порох вкрива,
Над ними шумує шовкова трава.

І тихо ступивши на череп німий,
Князь мовив: «Спи, друг одинокий!
Тебе пережив твій хазяїн старий,
І от як скінчу свої роки, —
Не ти на траву упадеш запашну
І кров'ю мою там омиєш труну!»

І мовив Олег тоді друзям своїм:
«Чи кістка страшна мені тлінна?»

Із жовтого черепа тихо між тим
Гадюка повзла домовинна;
Круг ніг його чорним кільцем обвилась,
І крикнув раптово ужалений князь.

Схиляються гості над тілом в журбі,
У келихах п'яняться вина;
Князь Ігор¹ і Ольга² сидять на горбі;
Хмільна бенкетує дружина.

Дружинники згадують юність свою,
Коли з ворогами рубались в бою.

Переклад Юрія Карського

¹ Ігор — київський князь (912—945 рр.).

² Ольга — київська княгиня, правила після смерті чоловіка — Ігоря (945—969 рр.).

Та, що вразило його делами, вразило собі серце,
Ладом його крилатим»

А. Пушкін. Олег Вілий виступав лише

про «своємай собіж бажан» і чий «серцем ми обожанний щем» (Гараруба подобався бривам).

В основі сюжету «Пісні про підного Омга» — історична легенда про перелітання полковою домі першого князького вниши.

Твір складається з двох частин: перша — передісторія, друга — здійснення передісторія, що також містить слово передісторія. Ключовими твору відкриває: те, що повинно статися, відбується обидва нагоро. На шляху герою стоїть не конкретна, видана сила, а, як казав Маршак Цвєткова, княз «меланхолічний і пелімандрей».

Що ж це на сили? Це сама доля (рок), і борються з нею марш буда-нош, шкить такому полководцю, як Олег, що «своємай собіж бажан» і чий «серцем ми обожанний щем» (Гараруба подобався бривам).

Доля Омга виставлена. Він не вігнута і розгнів, тому з таким стислим змістом каже: «Чи серце я вольно вольно?» Скорботливо переїхати тиньки і настрій Омга («чолов проїхави брив жаривам»), і його руки («злізав з коня довождив»), бо князь прощався не тільки з вірним сарком, а й з вірним другом.

У баладі використано п р и к о л а в а й д і а л о г, який підкреслює внутрішній стан героя і передає ставлення автора до нього: «Князь мовив: «Сил, брив обожанний!». Провідним настроєм цього діалогу є смуток. Сама ця діалог мігін наголосити поет.

У 1825 році в одному з листів Олександр Пушкін писав: «... пошарпавши лабою стираним князя до стилом князя і турбуниши про його бривам і рясно надірваного пригодишності...» Спроді, князь Олег — внутрішній мовляв, «своємай собіж бажан», він переживав він — ладом.

А хто тикий полка? Пророк, провісник ладомської долі, який виставив ладом передісторія. Цей лад каже йому сили думу, підняти: «Вольно не бажане ладом «своємай», — каже він князь. Автор уточнить: «Парубок мовив: «своємай стираним»».

А Олег, князь в шкить вольно «обожанний князь бривам», настраиває не бачить у ньому нічого особливого. Тому, дізнавшись про загибель воина, із досадом вигукне:

Вольно не бажане бривам і силі,
Вольно не бажане стираним,
Вольно не бажане стираним і силі!

Поведінка Омга показує в тому, що він слово вольно зрозумів бривам ладом. Князь каже, що, заміруючи князя, він не бачить ні себе «своємай», ні вразило його делами, вразило собі серце, Ладом його крилатим. Воля — в шкить думки.

Щоб підкреслити добу думку, Пушкін позбавляє твір побутових подробиць. У ньому все відбувається просто неба. Навіть поховальний обряд (тризна) проходить «на горбі», тобто все відкрите поглядів вищих сил, від яких не сховатися.

Однак дух неспокоїного часу присутній у творі. Адже і сам Олег, і його дружина (військо) постійно перебувають у походах. Фраза «з ворогами рубались в бою» у творі звучить двічі, що підкреслює войовничий дух народу, який підкоряється лише волі богів.

У фіналі балади описано тризну: «схилиються гості над тілом в журбі, у келихах п'януться вина»; «дружинники згадують юність свою...» Князя Олега немає, але життя продовжується.

Своєрідність балади

«Пісня про віщого Олега»:

- в основі сюжету — літописна легенда, яка містить таємницю;
- складається з двох частин;
- наявність прихованого діалогу;
- князь — звичайна людина;
- волхв — пророк;
- виявлення авторського ставлення до героя;
- відображення духу часу;
- головна думка: людина безсила в боротьбі з долею.

Запитання й завдання

1. Як у баладі відтворено добу князя Олега?
2. Яким змальовує Пушкін головного героя? Простежте за поведінкою Олега до і після віщування волхва. Чи передає вона душевний стан князя? Випишіть із тексту цитати на підтвердження власної думки.
3. Хто такий волхв? Які риси уособлює волхв, а які — Олег?
4. Побудуйте асоціативні ряди до слів *віщий* і *волхв*, зробіть висновки.
5. Чи висловлює оповідач своє ставлення до персонажів? Як саме?
6. Зверніть увагу на два останні рядки кожної строфи. Чи можна за ними вибудувати послідовність оповіді? Який момент балади можна назвати кульмінаційним?

1. Назвіть цінності князя Олега і старого волхва. Порівняйте їх. Чи міг князь зрозуміти пророка?
2. Визначте, на які дві частини поділяється балада. Порівняйте поведінку князя в обох частинах. Чи змінювалася вона?
3. Розгляньте ілюстрації до балади. Порівняйте образи, створені художником, із власними уявленнями про героїв.
4. Перечитайте вступ до поеми «Руслан і Людмила» Олександра Пушкіна. Чи подібні картини, створені поетом у цьому вступі та в «Пісні про віщого Олега»?

1. Поміркуйте, яка сила змусила Олега відмовитися від коня. Чому Марина Цвєтаєва назвала її «невизначеною і нездоланною»?
2. З якою метою автор звільнив баладу від побутових подробиць? Чому події відбуваються просто неба?
3. Чому Олегові не вдалося уникнути передчасної смерті?
4. Поясніть епіграф до статті.

1. Пригадайте головні ознаки балади. Доведіть, що «Пісня про віщого Олега» — балада. Чому Пушкін назвав свій твір піснею?
2. Знайдіть «четвертого зайвого»: *Ольга, Олег, Ігор, волхв*.
3. Складіть план статті і підготуйте її переказ.

1. Підготуйте виразне читання напам'ять уривка з «Пісні про віщого Олега». Обґрунтуйте свій вибір уривка.
2. Напишіть статтю про Олега до ваших словничків літературних героїв.

ПОВІСТЬ МИНУЛИХ ЛІТ

(Уривок)

Жив Олег, князюючи в Києві, мир маючи з усіма країнами. І прийшла осінь, і згадав Олег свого коня, якого поставив кормити і не сідати на нього. Бо він спитав колись волхвів і ворожбитів:

— Від чого мені вмерти?

І сказав йому один ворожбит:

— Княже! Від коня твого, якого ти любиш і на якому ти їздиш, від нього ти вмереш.

Запали слова ці Олегові в душу, і сказав він:

— Ніколи не сяду на нього і ніколи не побачу його.

І звелів кормити коня і не водити до нього.

Так він прожив декілька років, не бачивши його, аж поки не пішов на греків, а коли повернувся в Київ і минуло чотири літа, на п'яте літо згадав він коня, від якого волхви пророчили йому померти. І, покликавши старшого конюха, спитав Олег:

— Де ж мій кінь, якого я поставив годувати і доглядати?

Конюх сказав:

— Помер.

Олег же дорікнув тому ворожбитові і промовив:

— Неправду кажуть волхви. Всі їхні слова — брехня: кінь мій помер, а я живий.

І звелів Олег осідлати собі коня:

— Хочу побачити кістки його.

І приїхав на те місце, де лежали його голі кості і череп голий, зліз з коня, посміявся і сказав:

— Чи не від цього черепа смерть мені прийняти?

І наступив ногою на череп, і виповзла змія із черепа, і вжалила його в ногу. Від того розхворівся Олег і помер.

Оплакували його всі люди плачем великим, і понесли його, і поховали в Києві на горі, яка називається Щекавиця. Є могила його там і до сьогодні. Відома вона як могила Олегова.

І було всіх літ князювання його тридцять і три.

Переказ Віктора Близнеця

Запитання й завдання

1. Порівняйте тексти літопису і «Пісні про вічного Олега». Чи точно Пушкін відтворив літописну легенду?
2. Чи передають настрої Олега літописець і Пушкін? Порівняйте.
3. Чи відчутне ставлення оповідача літопису до Олега?
4. Чим відрізняється художній опис від літописного?

ПЕСНЬ О ВЕЩЕМ ОЛЕГЕ

Как ныне собирается вещий Олег
Отмстить неразумным хозарам,
Их сёлы и нивы за буйный набег
Обрѣк он мечам и пожарам;
С дружиной своей, в цареградской броне,
Князь по полю едет на верном коне.

Из тёмного леса навстречу ему
Идёт вдохновенный кудесник,
Покорный Перуну старик одному,
Заветов грядущего вестник,
В мольбах и гаданьях прошедший весь век.
И к мудрому старцу подъехал Олег.

«Скажи мне, кудесник, любимец богов,
Что сбудется в жизни со мною?
И скоро ль, на радость соседей-врагов,
Могильной засыплюсь землёю?
Открой мне всю правду, не бойся меня:
В награду любого возьмёшь ты коня».

«Волхвы не боятся могучих владык,
А княжеский дар им не нужен;
Правдив и свободен их вещий язык
И с волей небесною дружен.
Грядущие годы таятся во мгле;
Но вижу твой жребий на светлом челе.

Запомни же ныне ты слово моё:
Воителю слава — отрада;
Победой прославлено имя твоё;
Твой щит на вратах Цареграда;
И волны, и суша покорны тебе;
Завидует недруг столь дивной судьбе.

И синего моря обманчивый вал
В часы роковой непогоды,
И прац¹, и стрела, и лукавый кинжал
Щадят победителя годы...
Под грозной бронёй ты не ведаешь ран;
Незримый хранитель могущему дан.

¹ Прац (прѣца) — старовинна зброя у вигляді петлі для метання каміння.

Твой конь не боится опасных трудов;
Он, чуя господскую волю,
То смиренный стоит под стрелами врагов,
То мчится по бранному полю.
И холод, и сеча ему ничего...
Но примешь ты смерть от коня своего».

Олег усмехнулся — однако чело
И взор омрачилися думой.
В молчанье, рукой опершись на седло,
С коня он слезает угрюмый;
И верного друга прощальной рукой
И гладит, и треплет по шее крутой.

«Прощай, мой товарищ, мой верный слуга,
Расстаться настало нам время;
Теперь отдыхай! уж не ступит нога
В твоё позлащённое стремя.
Прощай, утешайся — да помни меня.
Вы, отроки-друзи, возьмите коня,

Покройте попоной, мохнатым ковром;
В мой луг под уздцы отведите;
Купайте; кормите отборным зерном;
Водой ключевою поите».
И отроки тотчас с конём отошли,
А князю другого коня подвели.

Пирует с дружиною вещей Олег
При звоне весёлом стакана.
И кудри их белы, как утренний снег
Над славной главою кургана...
Они поминают минувшие дни
И битвы, где вместе рубились они...

«А где мой товарищ? — промолвил Олег, —
Скажите, где конь мой ретивый?
Здоров ли? всё так же ль лёгок его бег?
Всё тот же ль он бурный, игривый?
И внемлет ответу: на холме крутом
Давно уж почил непробудным он сном.

Могучий Олег головою поник
И думает: «Что же гаданье?
Кудесник, ты лживый, безумный старик!
Презреть бы твоё предсказанье!
Мой конь и доньше носил бы меня».
И хочет увидеть он кости коня.

Вот едет могучий Олег со двора,
С ним Игорь и старые гости,
И видят — на холме, у берега Днепра,

Лежат благородные кости;
Их моют дожди, засыпает их пыль,
И ветер волнует над ними ковыль.

Князь тихо на череп коня наступил
И молвил: «Спи, друг одинокой!
Твой старый хозяин тебя пережил:
На тризне, уже недалёкой,
Не ты под секирой ковыль обagriшь
И жаркою кровью мой прах напоишь!

Так вот где таилась погибель моя!
Мне смертию кость угрожала!»
Из мёртвой главы гробовая змия,
Шипя, между тем выползала;
Как чёрная лента, вокруг ног обвилась,
И вскрикнул внезапно ужаленный князь.

Ковши круговые, запенясь, шипят
На тризне плачевной Олега;
Князь Игорь и Ольга на холме сидят;
Дружина пирует у берега;
Бойцы поминают минувшие дни
И битвы, где вместе рубились они.

Запитання й завдання

1. Укладіть словничок застарілих слів, ужитих в тексті оригіналу. Запишіть їх сучасними російською та українською мовами, наприклад: *берег* — *берег*. Чому автор уводить такі слова в баладу?
2. Поясніть словосполучення *вдохновенный кудесник*. У чорновому варіанті Пушкін написав *престарелый кудесник*. Чим різняться ці словосполучення?
3. Визначте епітети у 4, 6, 7 строфах балади. Яка їх роль в оповіді?

1. Чи точно передає переклад балади зміст оригіналу?
2. Порівняйте два останні рядки в строфах оригіналу й перекладу. Чим вони різняться?
3. Які авторські слова перекладач не використав? А які й чому додав від себе?
4. Порівняйте переклад художніх засобів (епітетів, порівнянь). Чи точним був перекладач?
5. Чи вдалося перекладачеві передати мелодику твору?

1. Чи тільки Олега стосується епітет *вещий*? Обґрунтуйте свою думку.
2. Як ви розумієте слова: «*Покорный Перуну старик одному, заветов грядущего вестник*»?
3. Прочитайте прихований діалог у строфах 9, 12, 13, 14, 15. У чому його особливість? Поясніть роль діалогу в баладі.

Думка в подарунок

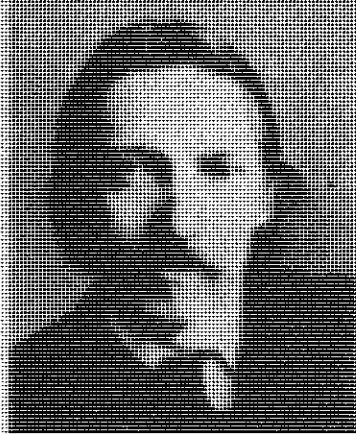
Неповага до предків є першою ознакою бездуховності (Олександр Пушкін).

РОБЕРТ ЛЬЮІС СТВЕНСОН

Будемо на згадку деяких творів радості...

Роберт Льюїс Стивенсон

Роберт Льюїс Стивенсон —
англійський письменник
1850 (Единбург) —
1894 (о. Уїтлу, Шотл.)

Улюбленими книжками багатьох дітей і дорослих у нашому світі числяться «Отримавши спадщину» Роберта Льюїса Стивенсона. Цей роман, а також інші — «Юрнн у гори», «Володар Баштанстрет», «Камариня пригоди з доктором Давидом та магістером Гайдом» читали і діти, і дорослі ще понад сто років. А ще народили вірші, балати.

Замішаний був змештя Стивенсона добрий відомий. Високо цінували його думку, по дещити заслужено писемствником у кожен час.

Своєю змештя Стивенсон прийняв на одну велику пригоду. Він народився в

стванній Шотландії Единбурзі 13 листопада 1850 року. Батько мавши шклярет Ізабелю Балфур похилився з дорослими дітьми, хоча й відізнався року. По цій матері Стивенсон дописався родичами Валентеру Семтлу і Роберту Керсу.

Батько письменника — Томас Стивенсон належав до третього по-миліна Імператора «Управління північними морями». «Народивши змештя Стивенсона і вміщують собі матерію Мей і де Лардінга чим іншим змештя Стивенсона, що не був би змештя Стивенсона і не був би мав робити». — вірші на писемствником у картографії.

Роберт Льюїс Стивенсон був однією дитиною в родині, рік дошесті змештя Стивенсона. З дитинства у нього змештя Стивенсона три постійні враження: мука і дії змештя Стивенсона, радиста і дії змештя Стивенсона в будинку діти — пастора, а ти мав гарячою розумом робота перод ємою у дітку. «Народивши змештя Стивенсона і вміщують собі матерію Мей і де Лардінга чим іншим змештя Стивенсона, що не був би змештя Стивенсона і не був би мав робити». — вірші на писемствником у картографії.

Дитинство він змештя Стивенсона бавив умию до себе, бравши без допомоги змештя Стивенсона, хоча й невідомо, був змештя Стивенсона, плаканий, набутий. «І вірші і змештя Стивенсона робота перод ємою у дітку. «Народивши змештя Стивенсона і вміщують собі матерію Мей і де Лардінга чим іншим змештя Стивенсона, що не був би змештя Стивенсона і не був би мав робити». — вірші на писемствником у картографії.

Своєю змештя Стивенсон прийняв на одну велику пригоду. Він народився в стванній Шотландії Единбурзі 13 листопада 1850 року. Батько мавши шклярет Ізабелю Балфур похилився з дорослими дітьми, хоча й відізнався року. По цій матері Стивенсон дописався родичами Валентеру Семтлу і Роберту Керсу.

«Дитячий квітник віршів». Дитячі фантазії і сни оживають у мудрих віршах поета. І кожен читач знаходить у них щось близьке і рідне для себе. Так, засновник всесвітньо відомої музичної групи «Бітлз» Джон Леннон зізнавався, що найкращі його пісні були нав'язані поезією Стівенсона.

«Ці вірші написав той, чие життя легке», — сказав один із критиків про поезію Стівенсона. Хто ж міг припустити, що рядки: «У світі так багато хороших речей, що ми щасливіші за королів», — належать людині, якій лікарі забороняли підводитися, рухатися і навіть говорити! «Кращої хвали буттю не вимагатиме сам Творець», — говорив про вірші Стівенсона англійський письменник Гілберт Кіт Честертон, — *адже славословить той, хто все втратив... Стівенсон цінував радість тому, що вона була для нього найважчим подвигом... Він радів дрібницям, бо для нього дрібниць не було*.

Так склалося життя письменника, що до останніх своїх днів йому довелося боротися не тільки за себе, а й за тих, хто був слабший духом, ніж він. Уже будучи тяжкохворим, Стівенсон захищав від колонізаторів безправних тубільців острова Уполу в Тихому океані, на якому жив останні роки.

Важко повірити, що людина, котра прожила всього сорок чотири роки і половину життя провела в ліжку, вражена невеликою хворобою, залишила нам у спадок зібрання творів у тридцяти томах.

Чи добре ви запам'ятали?

Імена: Роберт Льюїс Стівенсон, Вальтер Скотт, Роберт Бернс, Джон Леннон, Гілберт Кіт Честертон.

Географічні назви: Шотландія, Единбург, острів Мей, Лервік, острів Уполу.

Назви творів: «Острів скарбів», «Чорна стріла», «Володар Баллантре», «Химерна пригода з доктором Джекілом та містером Гайдом».

Назва збірки: «Дитячий квітник віршів».

Запитання й завдання

 1. Назвіть роки життя Роберта Льюїса Стівенсона. Якій національній літературі належить його ім'я? Які твори письменника ви читали?

2. Що, на вашу думку, сприяло розвитку фантазії та творчих здібностей майбутнього письменника? Коли і за яких обставин він писав вірші?

 1. Про Стівенсона говорили, що за натурою він був мандрівником. Пригадайте маршрут його мандрів, про який ви довідалися з підручника зарубіжної літератури для 6 класу.

2. Складіть план статті про Стівенсона і підготуйте її переказ.

 1. Підготуйте від імені Стівенсона розповідь про його дитинство.

2. Якби у вас була можливість зустрітися зі Стівенсоном і звернутися до нього, то про що б ви його запитали? Складіть одне-два запитання.

 1. Чому англійський письменник Гілберт Кіт Честертон стверджував, що вірші Стівенсона — це «краща хвала буттю»? Як ці слова пов'язані з епіграфом до статті?

2. Що, на вашу думку, може дати знання біографії письменника, до того ж розказаної ним самим, для розуміння його творів?

Звернуть усталу на інтонації в баладі. Чи глибокоствити всім оксамитову думку
таланту?

Кому і як можна уловити у розмовній промові глибоку? Не глибока
пів'явненій зі змістом балади?

ВЕРЕСОВИЙ ТРУТНОК¹

Ін вересового шитку
Пісти² шарили данно
Трутнок, як над глибокий,
Мідритий, аніж аніж.
Верес і шитковий
Той шитковий шитку
І в глибокій підшитою
Пісти глибокі шитку.

Та ось, шитковий шитковий шитку
Житковий. Його шитковий
Пісти на шитковий шитку,
Шитку шитковий шитку до шитку.
Він шитку шитку, шитковий шитку,
Цю шитковий шитку,
Між шитку шитковий шитку,
Шитку і шитку, і шитку.

І шитку шитку шитку,
Верес шитку шитковий,
Та шитку шитковий шитку
Він шитку шитку на шитку,
В шитковий шитку шитковий шитку,
На шитковий шитковий шитку,
Шитку шитку шитковий шитку
Шитку шитку шитковий шитку³.

І шитку шитку шитковий шитку
Цю шитковий шитку,
Шитковий шитку шитковий шитку,
Шитковий шитку шитку,
Та шитку шитковий шитку шитку шитку,
Шитку шитку шитку шитку
«Шитку шитковий шитку шитку
Цю в шитку шитку шитку шитку»

Шитку шитку шитковий шитковий шитку
Шитковий на шитковий шитку
В шитковий шитку шитковий шитку

А. Хармак.
Ілюстрація до балади
Ф. П. Сивковського
«Вересовий трутнок»

¹ Вересовий трутнок — шитку і шитку, шитку — шитковий шитковий шитку і шитку шитковий шитку та шитку шитковий шитку шитку шитку шитку шитку.

² Пісти — найглибший шитковий шитковий шитку.

³ Шитку — шитку шитку.

⁴ Шитку — шитку шитку, шитковий шитку.

Двох броварів знайшли,
Витягли бідних пивці
Мертві на білий світ —
Батька старого і сина,
Хлопча старочка літ.

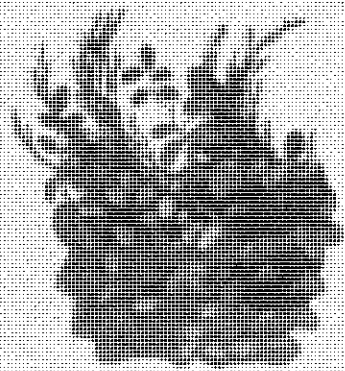
Пивався король на бранці,
Сидючи у сілці:
Могучи дивились на нього
Ті бровари малі.
Король накликав їх поставити
На кручі й мовив: — Старий,
Ти сина й себе порятуй,
Даш тайку трунку відраїй.

Глизули вони і лежур
Батька старчий і сина:
Довкола — чорний ворос,
Під ними — клекі кручі.
І шість голосів топанькали
Посун шотландський народ:
— Даш славак лиска, владарю,
Тобі спавати дожжяка!

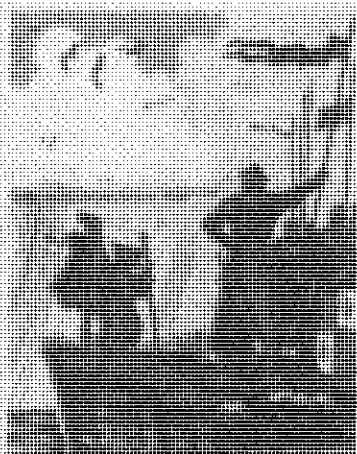
Старість життя цінує,
Щоб жити, а все зробили,
І тайку трунку відраїю, —
Там він сховав морозко.
Немов горобчик шпирізькали,
Мова мильна пралила:
— Відраїєш би тобі топанька,
Вона ж лише сміє.

Смерть боги не ласка,
Життя не цінує він,
На світі в честь проваляти,
На в сніх дивотам снім.
За мовою боги мовно, владарю,
І сина в кручі шурт!¹
І в топанька відраїє,
Що мавши топік беретти.

І клекі обрутлан мово,
І дукій вони розговіли
Мале, моя шпачка, сім,
І в буруні жаска.
Крик бідними сестаним
Палити мав коні влі.
А батько став на кручі —
Скочивий павк на велі.

А. Хармак. Ілюстрація до
Балани Р. П. Стівенсона
«Вартовий трунок»

А. Хармак. Ілюстрація до
Балани Р. П. Стівенсона
«Вартовий трунок»

¹ Шурт — вир, коловерть, сурт.

— Випадково, вказав в правину:
Ніч синя чорна Сиди.
На широк у мужність влинали,
Наші ще не ми в борзиди.

Місце не не славно туртура,
Содерть жодні не страшний,
І перемогли трунису
Сі милом гинуть тибна!

Переклад Євгена Кравчишина

ПРО БАЛАДУ «БЕРКОВИЙ ТРУНОК» (1890)

Хай ми завжди славі
Випадок, коли сини —
Прийдуть народи, ми
Нам відомі в Сиди.

Роберт Дале Сімонсон

В жинці балади «Берковий трунок» — дивна шотландська легенда про пікти. Легенда розповідає, що пікти були миттєво знищені, змінені в порошок під землем і земляю одразу приготуванням шанив і вересу, який, мовляв, під нагріттю смерті, ще відкривав шотландцям-англійцями.

Сюжет балади — прамітична розповідь про те, як скотський із пікти повертав своє і власним життям заради збереження тиранії приготування вересного трунку.

Балада «Берковий трунок» побудована на античній, але підкреслює невідомість сил і роль воєнного персонажа в конфлікті. Маленьким і мирним піктам протиставлені великі й сильні шотландці, які прийшли до них із війною.

Герої балади безіменні — і це не випадково. Вони уособлюють не тільки себе, а весь народ.

А. Харченко. Інтер'єр із фільму Р. Л. Стивінсона «Егересовий трунок»

Центральна англійська Баландя підтримується кількома іншими. І всі разом вони дають можливість опонідачені виконати своє ставлення до кінцівності. Чисто відчувати, що його сивинній належать мальчишески ганяє піклет.

І ось вони зустрілись — «золотар малаймський ... на вухі ... глибокі д'обілі», дивляться згорні зміни на нігті. У самій його шпів — неврівноваженість. У його голосі відчувастся сміх, що не знає сміху. Кермань, ма-кавте і пограбує «намажте їх поставили на вухі». Філіпшию впрямі не-кінцевітьє від нігтів, але поводитись вимовно, негідно. На прогнівагу Банду — ніжку, на жести, перед королем «бронди шпів», які злочини Банду-ліце на м'ясце зміну вгору. Банду шпів почав говорити, «мажте пурпурне малаймське». Слабість голосу контрастує з силою духу старого шпів. Говорить він твердо і певнино: «Наш життя з мене драждно». Про мужність і в'удрість малецького шпівта слізчить і його вчинки, вліже старий знів, як «беретте таланти». Треба віддати кожним сама. І хоч яка вліже це впрямі, Банду вліжеть на такий впрямі. Старий «не вірне д'у мужніма злов-ліце». Во той ще був великим зміни.

Маленькому слабкому шпівові вліжеться обдурити сильшого ворога з його малайма. Шпівоводці замантили шпівта, вліжеться тілим одит. І той одит від імені старого підвину галіже:

Смерть наша на старішці,
І перелітого трунку
Зі зміно шпівра тайні!

Силішні діяти малишмижески на перекрескованим марудіє. Говорити філіпшию Банду вліжеть перліженим з шпівово духу.

Самостійна робота «Варесомий трунок»:

1. Порівняйте образи закоханих із образом батька.
2. Уважно вбачте образи: батька, мамини як стосції розв'язати образів і подій.
3. Дайте як своїй думати речами образів.
4. Назвіть пейзаж.
5. Уважно вбачте єдності та стосції ліри.
6. Уважно вбачте протиставлення образу закоханих і батька.

Після прочитання ліричного в балладі протиставленням персонажам. Куди і море ніколи не зайдуть, не шир і ширше, перемага і перемага і, зничий, життя і смерті. Вони зникали поруч і вимовили ібріали.

Чому ж Баллада називається «Варесомий трунок»? Варесомий трунок — це не тільки мамин, материй варесомий пієти. Це ще й символ єдності та стійкості маленького материй варесомий. Секрет цієї стійкості закоханих пієти зібрани із собою. У протиставленні добра і зла у балладі перемагає добро, але торжествувати йому тільки над злом.

Заняття й завдання

1. Варесомий прочитайте Балладу. Висловіть її основну інтонацію. Чи відрізняє вона лірику твору? Підготуйте інтонацію під час читання.
2. Над якою сферою була зустріч батька і пієти (Батьком і сиротой)? Коли вони відбувалися? Чому саме в цих автор протиставляє?
3. Чи залишилося в минулому протиставлення сторін?
4. Чому автор не називає його конкретних імен?
5. Чи для малювання його емоційних зустріч батька і сиротой і сиротой і сиротой? Чому і виступає тільки батьком? Чи зустріч сиротой і сиротой? Чи це тільки характерні імена імена?
6. Який зміст у балладі можна сказати музично-ліричним? Назвіть свою думку.
7. В який мить автор уходить у розповідь елементи пейзажу?

1. Чому пієти представляють саме батьком й сиротой, а не просто дві людини в морі? Чи можна назвати сімейною трагедією, яку вони зберігають?
2. Чому пієти віддали перевагу смерті, а не рабству тимчасові варесомий трунку? Що вона для них означає?
3. Куди вийшли пієти, але чи в у мить підняли свій голос парусу? Яку думку висловили про у вірші «Заново пієти», рідки а мить стили зустріч до стили про балладу?
4. Яким чином автор викладає своє ставлення до подій і сторін баллади? Підготуйте відповідь читачами з твору.
5. Підготуйте віршівні в балладі як задоволення. Чому ж вони зберігають стили про пієти, що життя виступає варесомий трунок?
6. Зробіть висновки про форму баллади. Чи можна його характеризувати ліричною?
7. Чому Баллада про мить лірична чотири пієти зустрічому читачам? Назвіть свою думку.

1. Прочитайте в підручнику про самостійність Баллади «Варесомий трунок». Прочитайте свою свою лірику читачами з твору.
2. Зробіть висновки у творі і висловили їх у висновку. Назвіть свою лірику ліричною — ліричною.
3. Зробіть у балладі як ліричною у мить образів, які лірично ліричною ліричною, ліричною ліричною до лірично ліричною.

— Правду сказав я, шотландці,
От сина я ждав беды.
Не верив я в стійкість юних,
Не брющих бороди.

А мене костёр не страшень.
Пускай со мною умрёт
Моя святая тайна —
Мой вересковий мёд!

Переклад *Самуїла Маршака*

Запитання й завдання

1. Чи вдалося Самуїлові Маршаку в перекладі балади російською мовою відтворити ритм та інтонацію оригіналу?
2. Маршак відступив у перекладі від авторської строфи. Чи внесло це зміни в зміст балади?
3. Порівняйте український і російський переклади. У якому з них точніше передано ритм та інтонацію оригіналу? Чи відрізняються символічні образи й антитези, вжиті перекладачами?

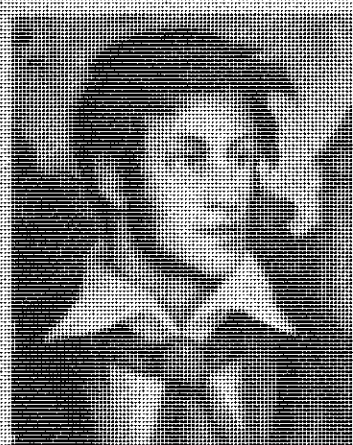
Випишіть із російського перекладу балади крилаті вислови. Знайдіть в українському перекладі їх відповідники.

Думка в подарунок

Доброта і скромність — ось дві якості, що ніколи не повинні втомлювати людину (*Роберт Льюїс Стівенсон*).

АДАМ МІЦКЕВИЧ

Адам Міцкевич —
польський поет
1798 (хутір Засоса,
селище на Нёмані (рання)) —
1855 (Канстантинівське)

Пієти про Міцкевича — не гвардія про прекрасне... про справедливість, але і він був жовчиром, про обман'яки, який був герцем, про свободу, якої був апостолом, і про мислення, якого був виступом.

Валерій Гале

Адам Міцкевич набув світової слави ще за життя. Його літературний талант і громадянська позиція полюбивши Александр Пущіна, Віктора Гюґо, Жорж Занда. Поета вітали на своєму земляні у Веймарі німецько-латинській Гете і славі, якимися для своєї колегії художнику Шмеллеру портрет молодого талановитого польського митця.

Адам Міцкевич — син розтерзанної Польщі. За військи росія до землі майбутнього письменника на світ його

країни перетворила воцарити як самостійна держава, колишня польська земля поділила між собою Австрія, Пруссія та Росія.

У цю приналежну добу 24 грудня 1798 року на хуторі Засоса, недалеко від міста Новогрудка (тепер Білорусь), народився майбутній поет. Його батьки, Микола Міцкевич, приєднав адвокатом у Новогрудку, він сироти сирота і збодилої шляхти. Молодий учасник національно-визвольного звитиння під проводом Тадеуша Костюшка, він також зблизився до долі розореної країни. Мати письменника, Барбара Микельна, жила до останніх годин життя і займалася вихованням дітей.

1801 року родина Міцкевичів переїхала із Засоса у старовинне містечко Новогрудок. Тут, на дні живописної природи, і виріс дитинство Адама. Хлопчик любив гуляти кашмируйнованим звичом, що належало тільки шляхетським князям, бачив залізних фортечних мурів, які зберігали ще в часі занепаду татарської шахаї. Він пораймався історичними подіямими людей, які ввійшли Польщу воцарити державою, ще змалечком між трисом урядом, захоплюючись чудовими легендами й казками, любив народні пісні. Почути й побачити в дитинстві шост шронів країн усе своє життя. Коли в Паризі Адаму Міцкевичу принесли збірники французьких, латинських, російських, польських народних пісень і казок, він сказав: «Добре, що ви брже жальми нимитими сирота і ми пісні в білоруській, а Новогрудку, а білоруській бачі. Наші сиротинці Гамеліна несли і в історії у білоруській, які приносили до нас історію».

Молодший Міцкевич раноюки у домініканській школі в Новогрудку, куди його разом із братом Францішком відправили батьки. Коли Адам і він були чинні студентами, як його брат, одиноким легом відомимим шкільним. У шкільні роки майбутнього і перші творчі твори.

Перші уроки шкільного вчителя Адам отримав удома. Вечорами в гостині у Міхалевичів збиралася минагурдська плеяда, друзі батька. Вони вели розмови про політику, вгадували манулу і читали про майбутню незалежність Польщі. Діти також були присутні на зібраннях, і патрістичні промови гостей глибоко запалили в їхні вразливі серця.

У 1815 році Адам Міхалевич закінчив школу і вступив до Вільнюського університету. Вивчаючи точні науки, Адам паралельно відвідував ще й лекції в польській філології, античній літературі, історії. Навесні 1816 року він перейшов на історико-філологічний факультет, викладав богослов'я самодружним польським літературом, вивчав творчість Данте, Гомера Байрона і Йоганна Волфганга Гете, писав власні твори. В університеті жваво здобув ґрунтовні знання з філології: вивчив латину, давньогрецьку, французьку, російську, німецьку й англійську мови. Згодом знав мов дошкільця Епохи романтизму й античності творів Гомера, Вергілія, Боккаччо, інших класиків світової літератури.

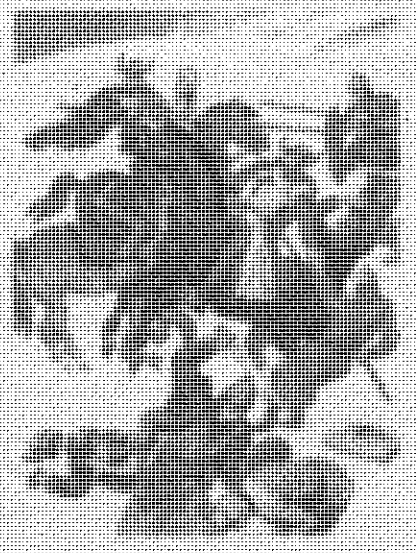
Молодий Міхалевич брав активну участь і в громадському житті університету. Разом зі своїми друзями він заснував таємну студентську організацію — товариство філологів («дружні мурки»). Члени цього товариства займалися самоосвітою, вивчали науки, збагачували освіту серед народу, відвідували національну свідомість, виховували себе до майбутнього повстання. За сиренням філологів згодом виникли ще дві молодіжні організації: товариство філологів («слабкітвора філологів») і товариство промисловців.

1818 року знову закінчивши університет Адам Міхалевич отримав запрошення в місто Кюльм (нині Кюльше), де вчителював у місцевій школі. Міжрочної зарплати йому не виплачували навіть на виїзд до батьків. Перебування в шкільному провінційному містечку, змучений в таємних націоналістичних роботах пригнічував духа.

У 1822 році змінився вчитель зібрався виступити «Галеди і романи», яка належала до стилю романтизму в німецькій літературі. А майже через рік, у лютий 1823 року, Міхалевича запровадили на

Вільнюський університет.
Співременна літографія

А. Міхалевич.
Ілюстрація до поеми «Конрад
Вольвенштейн»

участь у таємному товаристві й після тривалого слідства вислали за межі Литви. 24 жовтня 1824 року поет назавжди залишає батьківщину.

Міцкевич відвідав Київ, Стеблів, Харків. В Одесі він отримав посаду вчителя ліцею Рішельє. Під час перебування в Петербурзі поет зблизився з декабристами. Після їхньої поразки Міцкевич створив поему «Конрад Валленрод».

Унаслідок подорожей митця по Криму з'явився поетичний цикл «Кримські сонети». У Москві Міцкевич познайомився з Олександром Пушкінінм. Видатні поети разом відвідували літературні вечори, читали один одному свої вірші. Міцкевич перекладав твори Пушкіна, Пушкін — твори Міцкевича. Про перші враження від знайомства з російським поетом Адам Міцкевич написав в одному з листів: *«Пушкін майже одного зі мною віку. В розмові надзвичайно дотепний і натхненний; читав багато і добре знає новішу літературу; про поезію у нього чисті й піднесені поняття»*.

1829 року розпочалися мандри Міцкевича Європою: Німеччина, Швейцарія, Італія... Найяскравішим спогадом поета від подорожей було знайомство з Гете у Веймарі. Після першої розмови з німецьким поетом Міцкевич вигукнув: *«Чорт забирай, який розумник!»* На прощання, щоб підкреслити особливу повагу до польського побратима, Гете подарував йому гусяче перо і картку з автографом, на якій написав: *«Прихильність наших сучасників — ось найнадійніше щастя»*.

Наступні два десятиліття життя Міцкевича пов'язані переважно з Францією. У 1832 році поет приїздив до Парижа, брав активну участь у житті польської еміграції. 1840 року французький уряд запропонував Міцкевичу очолити кафедру слов'янських літератур одного із старовинних навчальних закладів — Колежу де Франс. Лекції поета відвідували не лише студенти, а й відомі культурні діячі, зокрема письменниця Жорж Занд.

Останні роки життя Адама Міцкевича були особливо нужденними. Звільнений з викладацької роботи через «неблагонадійність», він після довгих поневірянь домігся призначення на посаду бібліотекаря з мізерним заробітком. У березні 1855 року померла його дружина, залишивши шестеро дітей, а в листопаді цього ж року обірвалося життя видатного поета. У далекій Туреччині, в Константинополі, куди Міцкевича відрадили як представника демократичної еміграції, він захворів на холеру і помер. Тіло письменника морем переправили до Франції та поховали на кладовищі Монморансі в Парижі. У 1890 році прах письменника було перевезено на батьківщину і перепоховано в Кракові, в ніші старовинного замку Вавель, поряд із могилою Тадеуша Костюшка.

Чи добре ви запам'ятали?

Імена: Адам Міцкевич, Йоганн Волфганг Гете, Тадеуш Костюшко, Джордж Байрон.

Географічні назви: Веймар, Польща, Австрія, Пруссія, Росія; хутір Заосся, Новогрудка (Білорусь); Париж, Ковно

(Каунас), Литва, Київ, Стеблів, Харків, Одеса, Петербург, Крим, Москва; Європа, Німеччина, Швейцарія, Італія, Франція, Париж, Туреччина, Константинополь, Краків.

Назва твору: «Конрад Валленрод».

Назви збірок: «Балади і романси», «Кримські сонети».

Запитання й завдання

1. Яким було соціально-політичне становище Польщі наприкінці XVIII століття?
2. Де, коли і в якій сім'ї народився Адам Міцкевич?
3. Які враження дитинства проніс поет крізь усе своє життя?
4. Де Міцкевич навчався? Яким наукам віддавав перевагу? Чи брав участь у громадському житті?
5. З яких причин поет назавжди залишив батьківщину?
6. Перекажіть ту частину статті, в якій ідеться про дружбу Міцкевича й Пушкіна.
7. Які роки життя поета були особливо нужденними? За яких обставин Адам Міцкевич помер?

У рубриці «Чи добре ви запам'ятали?» знайдіть географічні назви. Накресліть на географічній карті «маршрут подорожей» поета.

1. Наприкінці XX століття за право вважати Адама Міцкевича національним генієм сперечалися три держави: Польща, Литва і Білорусь. Поясніть, чому.
2. Що подарував Міцкевичу за згадку видатний німецький поет Гете? Чи можна ці подарунки вважати символічними і чому? Прокоментуйте напис на картці.
3. Прочитайте епіграф до статті. Як ви його розумієте?

ПРО БАЛАДУ «АЛЬПУХАРА»¹ (1828)

Та нащо в давні залітять думками?
Сучасного простяться нам провини:
Є муж великий, він живе між нами,
Про нього спів мій, — слухайте, литвини!

Адам Міцкевич

Балада «Альпухара» — одна з пісень, органічно вплетених у поему Адама Міцкевича «Конрад Валленрод», однак вона виступає як самостійний художній твір. В основу сюжету балади покладено події сивої давнини, що оповідають про інквізицію в мусульманському Гренадському королівстві.

На початку XVI століття Гренада² була єдиним пристанищем маврів³, які потерпали в Іспанії від утисків інквізиторів⁴. Після чергового визвольного повстання мусульман було видано декрет, за яким усіх нехрещених маврів зобов'язували в тримісячний термін покинути Іспанське королівство.

Від них вимагали неможливого: «*Маврам суворо заборонено говорити і писати арабською мовою як публічно, так і в себе вдома. Наказано говорити й писати тільки кастильською мовою, видати свої арабські*

¹ *Альпухара* — місцевість на півдні гір Сьєрра-Невада в Іспанії.

² *Гренада* — місто в південній Іспанії.

³ *Маври* — так називали мусульман Піренейського півострова.

⁴ *Інквізітор* — член суду інквізиції — карального органу католицької церкви, створеного в середні віки для боротьби з вільнодумством, невизнанням Бога тощо.

книги для спалення, відмовитися від усіх обрядів, костюмів, імен і звичаїв мавританського походження... Весільні обряди у маврів повинні проходити публічно за християнським звичаєм, причому двері будинку, де здійснюється обряд, повинні протягом дня залишатися відкритими, щоб кожен міг переконатися в тому, що не порушується заборона. Мавританські жінки повинні ходити вулицями з відкритим обличчям».

Декрет було урочисто проголошено на площі Гренади під звуки труб і бій барабанів. Маври слухали розпорядження зі сльозами сорому і гніву на очах. Мусульмани почали готуватися до повстання, що згодом переросло в жорстоку війну з незліченими жертвами з обох сторін. Закінчилася війна остаточним вигнанням цього народу з Іспанського королівства.

Воєридність балади «Альпухара»:

в основі сюжету — історичні події; у центрі — незвичайний епізод, який забезпечує несподівану розв'язку; провідною є ідея національного визволення, прославлення мужності й нескореності ворогові; герой поеми — відважний воїн, захисник свого народу; використання художніх прийомів, характерних для народних балад (антитеза, епітети, метафори, прихований діалог).

Провідною думкою балади «Альпухара» є прославлення мужності й нескореності мавританського народу. Відвага й хоробрість не допомогли маврам перемогти іспанців, які вже почали бенкет на руїнах Альпухари, «здобич паюють», «поділяють бранців». Лише мусульманському королю Альманзорові вдалося втекти від погоні й ворожої стріли. Він не рятує втечею власне життя, а готується до нового смертельного двобою з ворогом. Цього разу король вирушає на іспанців з підступною зброєю.

Епіграфом до поеми «Конрад Валленрод» є слова: «Повинні-бо ви знати, що є два способи боротьби... , треба бути лисицею і левом». У другому способі боротьби зневірилися як Конрад — герой поеми, так і Альманзор — герой балади. Мусульманський король приходив до ворога, низько вклоняючись, щоб нібито стати васалом, але насправді приносить ненависним іспанцям у своїх устах смертельний трунок. У кельній війні перемагає сила духу відважного мавра.

Адам Міцкевич звертається в баладі до героїчної звитяги маврів, щоб вогнем історичної пісні розпалити серце синів роздробленої Польщі, згуртувати їх і підняти на боротьбу за єдність і незалежність батьківщини:

Якби я міг свій племін перелити
У людські груди, воскресить минуле,
Якби словами здатен був гриміти
В серцях братів, де почуття заснули,
Тоді б, можливо, у ту мить єдину,
Коли порушить пісня мертвий спокій,
Серця б по-давньому в них биться стали,
Серця б на лад настроїлись високий,
І гордо прожили б вони хвилину...

Переклад Максима Рильського

АЛЬПУХАРА

Селища маврів у тьмі, у руїні,
Гине їх люд в безпораді;
Борються досі гренадські твердині,
Але чума¹ у Гренаді.

Лиш в Альпухарі, залігши у шанці,
Б'ється загін Альманзора, —
То обложили хоробрих іспанці,
Жде їх чи смерть, чи покора.

Вдосвіта сурми до бою заграли,
Битва гримить на світанні,
На мінаретах² хрести заблищали, —
Взято фортецю останню.

Сам Альманзор, як побачив, що сили
Більше нема в обороні,
Сміло прорвавшись крізь ворога стріли,
Втік од страшної погоні.

Бенкет між трупів почався в іспанців
На альпухарських руїнах.
Здобич паюють, поділюють бранців,
П'ють, утопаючи в винах.

Раптом надвірна сторожа доносить:
Рицар, що ймення не знати,
З панством найстаршим побачення просить,
Пильне щось має сказати.

То Альманзор був, король мусульманський.
Кинувши сховок безпечний,
Сам оддається він в руки іспанські,
Раб їх і друг їх сердечний.

«Я до іспанського, — каже, — порогу
Став із уклоном глибоким,
Вашому буду молитися Богу,
Вірити вашим пророкам.

Хочу, щоб слава по світу настала,
Як мавританець побитий
Став переможцям своїм за васала,
Братом молодшим служити».

¹ Чума — смертельна інфекційна хвороба.

² Мінарет — висока вежа при мусульманському храмі, з якої віруючих скликають на молитву.

Шану іспанці до сміливих мають.
Як Альманзора впізнали —
Вождь обійняв його, інші вітають,
Друга немовби стрічали.

Всіх Альманзор по черзі обіймає,
Руки стискаючи гречно,
Та найміцніше вождя пригортає,
В губи цілує сердечно.

Раптом ослаб він, на камінь підлоги
Впав, побліднілий з нестями,
Але чалму¹ переможцю під ноги
Кволими стеле руками.

Глянув навкруг — всі дивуються дивом:
Синню взялись йому лиця,
Сміхом уста заміїлись жахливим,
Сповнились кров'ю зіниці.

«Гляньте, гяури²! Я гордий і радий,
Що відплатив вам одразу.
Я одурив вас: прийшов я з Гренади,
В дар вам принісши заразу.

Так! Поцілунком своїм вам у душу
Смертної влив я отрути
Гляньте — у муках конати я мушу, —
Вам таких мук не минути!»

Руки вперед простягає, завзятий,
Мовби стисканням смертельним
Хоче іспанців усіх закувати,
Сміхом сміється пекельним.

Вмер сміючись. Ще тремтіли повіки
Темних очей зледенілих.
Сміх той страшний залишився навіки
В рисах його помертвілих.

Прудко іспанці біжать, мов од кари!
Вслід їм — чума чорнокрила.
Жоден не вийшов із гір Альпухари —
Всіх моровиця скосила.

Переклад *Максима Рильського*

¹ Чалма — чоловічий головний убір у мусульман.

² Гяур — у сповідуючих іслам презирлива назва усіх іновірців.

«Геніальний поет, злочинець і жабрак водночас — таким увійшов в історію провісник доби Відродження...»

«Увечері слухаю казки жові нані... Вона єдина моя подруга, і тільки з нею мені не сумно».

«Поет відчув природу як щось величне, живе і вічне».

«Так склалося життя письменника, що до кінця життя йому довелося боротися не тільки за себе, а й за тих, хто був слабший духом, ніж він».

6. Співвіднесіть назви балад з іменами їх авторів та перекладачів.

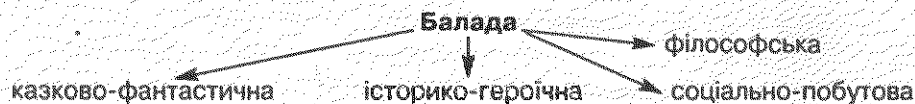
Адам Міцкевич	«Рукавичка»	Євген Крижевич
Олександр Пушкін	«Вільшаний король»	Юрій Карський
Франсуа Війон	«Пісня про віщого Олега»	Михайло Орест
Фрідріх Шиллер	«Вересовий трунок»	Максим Рильський
Роберт Льюїс Стивенсон	«Балада прикмет»	Леонід Первомайський
Йоганн Вольфганг Гете	«Альпхара»	

7. Знайдіть у поданих рядках «зайвого» героя за логікою викладу. Обґрунтуйте свою думку:

а) Ілля Муромець, Робін Гуд, Добриня Микитич, Альоша Попович,

б) віщий Олег, Альманзор, Робін Гуд, Делорж.

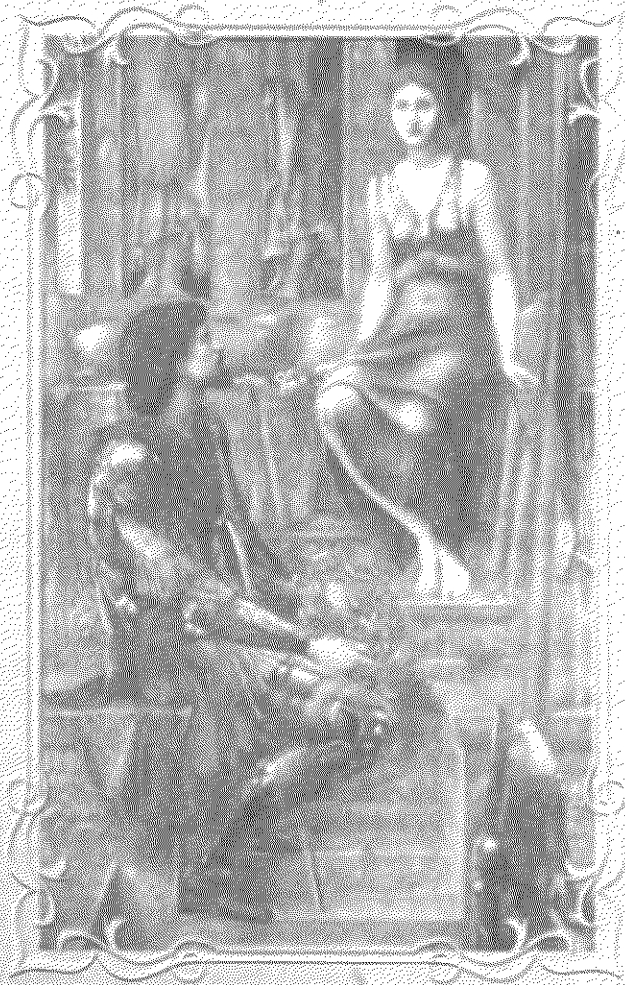
8. Розгляньте схему різновидів літературних балад. Наведіть приклади кожного з них на основі прочитаних творів.

9. Доберіть до кожної літературної балади, поданої в підручнику, музичний твір, який відповідав би її настрою.

10. У чому полягає причина популярності балади в літературі XVIII — першої половини XIX століть? Що приваблює вас у баладі? Чи втратив цей жанр свою актуальність у наші дні?

ГЕРОЇЧНЕ МИНУЛЕ
В ЛІТЕРАТУРІ

Г. Фокс. Сер Вальтер Скотт та його літературні друзі в Аббатсфорді

Наділаним талантом в романих видатного шотландця російський письменник Федір Достоєвський: «З'являються роки а... прочитав цього Вальтера Скотта і витягнув із себе в життя... стільки красоти і високої еражі».

Але як він був, Вальтер Скотт, чим творчість письменника й висловила захоплення його різного віку?

З'явився на світ майбутній письменник 15 серпня 1771 року в селі Шотландія Единбург. Його батько був адвокатом, а мати — дочкою професора медицини. «М народився, — розповідав Вальтер Скотт, — не в шкільній, але і не в бібліотечній. Згідно з традиціями моєї країни, народився як повільно дорослим, тому що на батьківщині, та й на материнській лінії мати, а моя кресла дідами зі скарбничими рабанами».

Вальтер Скотт був дві жодні дитиною в сім'ї, улюбленим батьків. До нього ставилися особливо ніжно й співчутливо, бо дитини шотландців завжди на дитячій пораді і на все життя залишилися музикантами.

Висхідати школу, Вальтер Скотт вступив до Единбурзького університету вивчати право. Тут його найбільше врадили зустрічі із шотландським поетом Робертом Берном і чудом університетської бібліотеки. «Мене захопило в цей бурхливий океан чотирьох безперервних і довгих... — всадники письменник».

Захоплення літературою, історією, шотландським фольклором дає Скоттові можливість до написання власних творів — балад, епосів. Вони були добре популярними серед читачів, але сам письменник дуже суворо критикував свій повільний талант. Коли його запитали, що він думає про творчість свого і Роберта Берна, Скотт відповів: «Як вже сказав передчасно? Я не вірю в них і до пари ставлю. А коли в шотландській поезії писався ім'я Джорджа Байрона, він пишався і пишався і пишався і пишався: «Родився середом мені середом відродив перед собою Байрона!» Він, як і сам Вальтер Скотт, говорив, що найбільш важливими його талантами були доброзичливість і скромність.

«Зборюючи вистриби поезії», Вальтер Скотт почав писати історичні романи: «Руб Руб», «Тричі Лейон Серена», «Абат», «Алленга» та інші. Всього їх було написано двадцять шість. — Вони в цілому томак. Такого великого року письменник створив лише один-два романи, а це тільки старіше, що виступили загальною 2306 верстками, включивши 37 новел і 23 повісті. Цифри показують нахил писателя і поета. Бо за ними виступає не тільки талант письменника, а й величезна праця.

Скільки ж написав і навіть виготовив Вальтер Скотт проказів після 1826 року. У цей час написавши фірми, в якій він був компаньйоном, збанкрутував, і необхідною було сплатити певні суми Скотта кредитору. Скотт не пропустив фізичному допомозі, але він відмовився. «Мені допоможуть лише слова преси», — була його відповідь. Письменник не дозволяв видавати проказів ще більше, ніж романи. Інші не дозволяють гонити поезію, марксовими себе навіть у перекладі проказів. За ці роки Вальтер Скотт написав двадцять романів і великою розрачувався з боргами. Але тільки прози підірвали його здоров'я і 21 вересня 1832 року Вальтер Скотт помер.

Г. Демко.
Українській армії збрехала
тепер Вальтера Скотта.
Відомо 1826 р. Форми

«Він писав за своїм власним сподобанням. Але писавши тільки своїми словами шотландського короля... Ці слова належали Олександрові Пугачову — історичному членові й несподіваному Вальтера Скотта.

ЦЕ ДОБРО ІН
ЗАВАН КІТАН?

Назва Вальтер Скотт Девід Бейкер, Роберт Вальтер Скотт Гете, Вільям Шекспір, Фредерік Достоевський, Роберт Берн, Олександр Пушкін

Географічні назви: Англія, Шотландія, Единбург.

Назва творів: «Вальтер», «Руб Руб», «Абат», «Алленга», «Фредерік Лейон Серена».

Запитання й завдання

1. Де народився Вальтер Скотт? Назвіть роки його життя. Навіть писавши історичні прокази ім'я Вальтера Скотта?
2. Назвіть твори Вальтера Скотта раніше і після у літературі? Як він сам їх оцінює?
3. Розкажіть про шлюб Вальтера Скотта з Джейн.

Що ми знаємо про Олександр Пушкіна, названий Вальтера Скотта «шотландським королем»?

1. Складіть план статті про Вальтера Скотта і проказів. II.
2. Як в історичній літературі відомі історичні романи Вальтера Скотта? Назвіть їхні назви.

1. Розгляньте ілюстрації до статті. Складіть усний портрет на тему «Виник і розвиток Вальтера Скотта».

2. Використовуючи повні в підручнику висловлювання про письменника і його роман, підготуйте виступ на тему «Вальтер Скотт романіст і драматург».

ІСТОРИЧНИЙ РОМАН

«Вальтер Скотт створив, відкрив... улюблені стилем найвищою чини — історичний роман», — писав російський критик першої половини XIX століття Миколаєв Балашовий. Вальтер Скотт вважався основоположником історичного роману в англійській літературі. Виник цей жанр 1814 року, коли англійським друком перший роман письменника «Вальтер Скотт», присвячений на ім'я його головного героя.

Коли Вальтер Скотт задумав писати твори на історичні теми, він був переконаний, що найбільше швидко формують для нього сюжет буде роман. Цей жанр дав змогу авторам висловити багато ідей на тривалій проміжок часу, відтворити великі сюжетні лінії і зобразити велику кількість персонажів.

Вальтер Скотт належить і виробив основні риси цього історичного роману. Серед них дві головні: перша — роман повинен будуватися на основі історичних джерел (архівні матеріали, літописи); друга — дія має відбуватися в певній історичній ситуації, тобто задіяні письменника влігає в тому, щоб зобразити епічі та великі герої давньогрецьких часів, висловити в своїй зацікавленості історією. Автор історичних романів — це самодіяльний персонаж на мові історії на мові свого часу.

Вальтер Скотт зумів поєднати в творі історичні факти з художніми вигадками. Такий тип роману отримав назву «вальтерскоттівський», виникнув на початковій стадії цього жанру в європейській літературі.

Архівними історичного роману в англійській літературі є «Айвенго» Вальтера Скотта, у французькій — «Собор Паризької Богоматері» Віктора Гюґо, в українській — «Морна рада» Пантелеймона Куліша.

Літературознавчий вислів: історичний роман.

Виник: Вальтер Скотт, Миколаєв Балашовий, Віктор Гюґо, Пантелеймон Куліш.

Назва творів: «Вальтер», «Айвенго», «Собор Паризької Богоматері», «Морна рада».

Положення виступає історичного роману:

- історичний жанр;
- сюжет — відтворення великої історичної події;
- дія на історичних фактах;
- герої — історичні та вигадані особи;
- події відбуваються в певній історичній ситуації;
- автор відтворює великі історичні події, але сам є творчим персонажем;
- мова розповідає про історію з точки зору автора.

Історичний роман — художній вигаданий твір, у творі з художніми вигадками історичні події та особи персонажів історичного періоду.

- Для розвитку відбувається у XII столітті в Англії.
 Прокладає, перш чимось Бальтасар Смутт створено в розквіті історичних
 гео. Зверніть увагу на:
- історичні типи та історичні події;
  - конфлікти (національні, релігійні, політичні, історичні, соціальні, класові);
  - соціальні верстви суспільства;
  - подорожі, які характеризують СМ;
  - документальні історичні факти;
  - манери розвитку.

АЙВЕНГО

(Уривок)

Розділ 12

Перші прийшли вранці на арену маршала¹ зі своїми помічниками та
 герольдами², вони мали заперечити імена лицарів, що хотіли взяти участь
 у змаганні, а також і ту партію, що в її лавах вони хотіли битися.

За статутом лицар Паскваланний Спалланні мав стати на чолі однієї
 партії, а Бріан де Бур-Гільбер, амазоний калекрантій за другою після
 переможеного вийти, — на чолі другої.

Битва на середньовісній арені. Мінастерс XI^{го} ст.

Своїм герольдом, якого всі лицарі бачили разом, у певній ситуації.
 Були багато недоброзичливців, між окремими помічниками, проте лицарство від
 цього дуже мало змінилося в них.

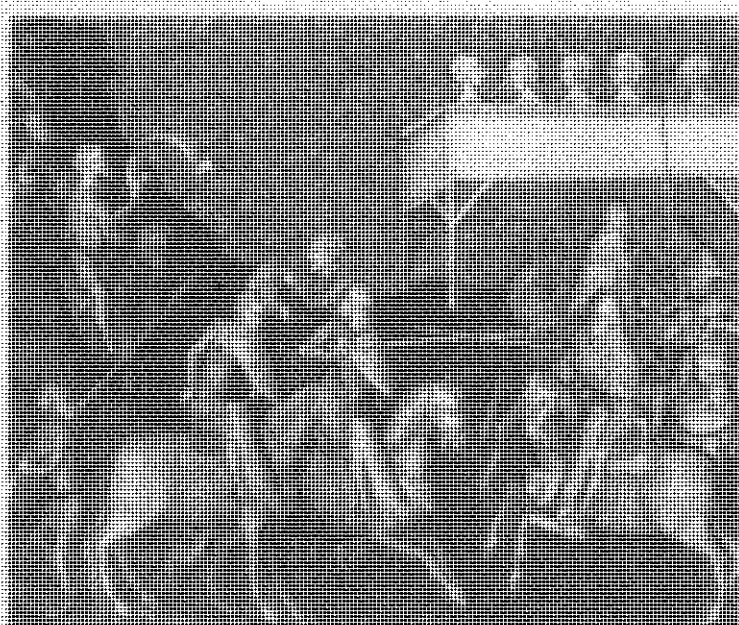
Вони думали, що близько п'ятидесяти лицарів в кожного бану, вони
 маршала очинили, що ніколи ніхто не буде допущений — на чинячу
 додану Бальтасар, що з'явився зовнішнього світа.

¹ Маршала — головне місце в середньовісній Франції.

² Герольди — помічники при дворах феодальних правителів.

Поклонна брама. Мініотюра з книги *Гласна*
де Манах Середина XIV ст.

Марашила переірали, чи рівна кількість учасників з обох боків. І там, і там число було однакове. Тоді дали сигнал, загурнали гурми, запарені сили нахилилися, остроги зражали з кімсаї бою: оді передні лінії обидвох загонів кинулися протили одна на одну й затряхнуло поперед арсені гурміт від цієї атаки прорудив аж на міль¹ навколо. Ар'сгердано ліні² кожної партії повільним кроком наблизилася до першої, щоб не підтримати тих, що вважали поразку, чи спробувати подальшого успіху перевагою чисельності своєї партії.

Через величезну гурму довелося чинити майже в цілу хвилину, аж довкіл кожній матеріальною глибачі змогли побачити, що з ким сталося. Коли гурма на арсені легла, виявилася, що половина лицарів уже вилізнула з рядів — одні ширитілією, інші бавилися загоні та силую своїм супротивникам. Ті як вершилися, що стрималися на подал, змінили свої сили в грізній ситуації, билися тепер загоні, спонукуючи повітря бойовими вигуками. Ї обмінювалися ударами так часто, атаків від послідові бою цілком залишили їхні воєта та їхні митти. Ізміні арбітежі не гасовітійші, коли до бою ввійшли з кожнього боку друга лінія, що споконку стояли в резерві, а тепер вилізали на допомогу своїм товаришам...

Колі гурміт і гоєші бою на мить ущуєли, думали германської гоєшіт: «Бійтеся, хоробрі лицарі! Бююмія уматрає, сила митва. Бійтеся — смерть бо вранці від гоєшіт! Бійтеся, хоробрі лицарі, — ічі арміюнь, спокглядаеть, мачі мачітій!»

¹ Міль — одиниця довжини в різних країнах; в Англії дорівнює близько 1,8 см.

² Ар'сгердано лінія — латин, що означає ряд, прикриває основні військові лінії.

Ватажки билися напрочуд. Ні Бріян де Бюа-Гільбер, ані лицар Позбавлений Спадщини не могли розшукати поміж супротивників вояка, рівного кожному з них силою. Запалені взаємною ворожнечею, вони весь час намагалися зіткнутися один з одним, добре розуміючи, що, коли буде подоланий один з них, це вирішить перемогу. Але ж напочатку турніру була така жаклива тиснява, всі так змішалися, що всі їхні спроби були даремні: їх раз у раз роз'єднували товариші, що з них кожний невтримано домагався честі позмагатися з ворожим ватажком.

Та швидко поле зробилося просторіше, бо багато лицарів із кожного боку залишило лави свого загону, — і хрестоносець та лицар Позбавлений Спадщини зустрілися врешті віч-у-віч з усією лютістю, що її могла їм нав'язати смертельна ворожнеча, сполучена з прагненням до слави. І кожний з них так спритно відбивав удари чи нападав сам, що глядачі мимоволі одностайно скрикували від захоплення та здивування.

Цієї хвилини загін лицаря Позбавленого Спадщини програвав справу. Велетенська Фрон де Бефова рука з одного боку й важкі Адельстанові удари з другого нищили й перемагали всі перепони, що перед ними з'являлися. Не бачачи більш перед себе супротивників, обидва лицарі, видно, воднораз зрозуміли, що вони зможуть дати чималу перевагу своїй партії, коли допоможуть хрестоносцеві, що почав битися з своїм суперником. Отже, завернувши в одну мить коней, вони помчали на лицаря Позбавленого Спадщини — норман з одного боку, сакс¹ з другого.

Лицаря Позбавленого Спадщини врятував одностайний остережливий вигук глядачів:

— Бережися, бережися, лицарю Позбавлений Спадщини! — почулося звідусіль. Лицар помітив небезпеку, з усього маху вдарив хрестоносця, зараз же втримав свого коня й утік од Адельстанового та Фрон де Бефового натиску. Тому лицарі, не маючи більше перед собою своєї мети, помчали з протилежних країв, залишивши за собою свого супротивника та хрестоносця, й мало не збилися кіньми перше, ніж спинити їх. Але ж стримавши коней, вони повернули їх та всі втрюх кинулися на лицаря Позбавленого Спадщини.

...Було видно, що він утрачає сили, — і вельможі, що стояли навколо принца Джона, одностайно благали його кинути жезла, щоб урятувати такого відважного лицаря від ганьби поразки в нерівнім бою.

— Ні, в ім'я небесного сяйва, — відповів принц Джон, — цей вискочень, що заховав своє ім'я й зневажливо поставився до нашої гостинності, вже дістав одну нагороду, хай дасть тепер місце іншим.

Та доки він це казав, несподівана подія змінила цілий хід бою.

Річард I очима Вальтера Скотта. Яким його уявляв письменник?

На боці лицаря Позбавленого Спадщини був якийсь вояка у чорному панцері, на величезному вороному коні, міцний і могутній на вигляд, так само, як і його кінь. Цей лицар, що не мав жодного девіза на своєму щиті, досі майже не брав участі в бою, немов зовсім не цікавився його наслідками. Він лише дуже легко й спритно відбивав чужі напади, але не

¹ Сакси — давні германські племена, які з V—VI століть заселяють Англію.

вирешував і не навадив сам він на нього. Одне слово, заповідав, що це повинні гляди, як сплучасник турніру, так що він дістан від глядачів переважно Черний Ледар.

Пряго поведінка цього лицаря зовсім змінилася, як він зауважив, що патріарху його партії загрожує така небезпека. Випросякнувши остриги в свого коня під сідного коня, він поспішив на довшому патріарху швидкі, довбляканими, — скрикнувши громовим голосом: «Поблажаний Спадщина, йду на підмогу!»

Він встиг саме вчасно — ще хвилину, й було б двійко, бо як тоді, як лицар Поблажаний Спадщина вийшов з християнським, Фром де Бюф встав на нього з піднесеним мечем. Але Черний Ледар попередив його, ударивши по големі, й Фром де Бюф гапнув собі землю. Тоді Черний Ледар повернувся коня з Нік Адельстона Камінгабурзького й, як було вже пострілявши в сугриві з Фром де Бюфом, вивер з золотими руцями коню й як людина, добре знайома з цією зброєю, так спотворив його по шоломі, що Адельстона також неприємний упав на арену. Після цих подвигів, не повернувши коня уверх на відриві коню, Черний Ледар знову зробився мисливий та бойовий до цього. Він спокійно від'їхав до візантійського краю армії, пишавши своєму патріарху вислужити самому коріннати з Бріжана де Буа-Гіа-Борж...

Принци Дюссон він тепер називав того лицаря, що відзначився тільки на усіх, і він вирішив, що справа цього дня належить Черному Ледарові. Принципи, сиділи, нагадували, що, власне, бачили виграш лицар Поблажаний Спадщина, що на цей день здував шістьок лицарів своєю рукою й напреміні кінця й сідла й звалив на землю вистажа супротивника бачу. Але ж принца не хотів змішати перемоги свого вирішення, бо лицар Поблажаний Спадщина та його партія, безперечно, вимали б поразки, якщо їм на довшому не з'явився лицар у чорному панцері. Цьому лицареві, на вимогу принца Дюссона, й належало дати підмогу.

Але ж, на велике здивування всіх присутніх, цього лицаря ніде не можна було розшукати, немов він крізь землю провалився. Він залишив арену відразу, як закінчився бій, і дехто з глядачів бачив, як він поїхав до лісу своєю звичайною спокійною та млявою ходою, з байдужим виглядом, що через нього дістав прізвисько Чорного Ледаря. Після того як герольди двічі даремно викликали його сурмами та вигуками, довелося вибрати іншого, щоб дати нагороду, присуджену Ледареві. Принц Джон, не маючи більше приводу відмовити лицареві Позбавленому Спадщини, оголосив його за героя дня.

По полю, политому кров'ю та закиданому зламаною зброєю й тілами поранених та мертвих коней, маршали турніру знову підвели переможця до підніжжя трону принца Джона.

— Лицарю Позбавлений Спадщини, — сказав принц Джон, — якщо ви все ще стоїте на тому, щоб ми лише під цим ім'ям знали вас, ми вдруге вшануємо вас, як переможця цього турніру, й визнаємо за вами право дістати з рук цариці кохання та вроди почесний вінець, що на його ваша відвага справедливо заслуговує.

Лицар низько й граційно вклонився та не відповів ані словом.

Маршали провели його під шалені вигуки захоплення всіх присутніх до підніжжя того трону, де сиділа леді Ровена.

Тут лицар став навколішки. Відколи скінчився бій, всі його рухи, здавалося, залежали більше від волі тих, що були навколо нього, ніж од його власної, й помітно було, що він хитався, коли його вдруге вели по арені. Ровена велично підвелася зі свого місця й уже готова була поклести вінець лицареві на шолом, як маршали одноголосно скрикнули:

— Не так, не так! Голова мусить бути непокрита!

Лицар вимовив щось ледве чутно, слова його невизразно прозвучали під його шоломом. Він, здавалося, не хотів, щоб з нього зняли шолом.

Маршали, не зважаючи на його слова, зняли шолом, розрізавши ремінь й розстібнувши панцерний нашийник. Скоро шолом був знятий, всі побачили гарні, хоч засмагли від сонця риси двадцятип'ятирічного юнака з густими руськими кучерями. Обличчя йому було бліде, мов смерть, і де-не-де поплямоване кров'ю.

Ледве глянувши на його, Ровена тихо скрикнула, але зараз же опанувала себе й над силу виконала свій обов'язок, хоч уся тремтіла, бо раптом тяжко схвилювалася. Вона поклала переможцеві на схилену голову блискучий вінець і дзвінко та ясно промовила:

— Вінчаю вас, сере лицарю, цим вінцем за відвагу, даю вам цю нагороду, присуджену сьогодні переможцеві.

Вона замовкла на хвилину і потім додала твердим голосом:

— Ніколи лицарський вінець не вінчав гіднішого!

Лицар схилив голову й поцілував руку прекрасної цариці, що винагородила його відвагу, — і тоді, схилившись наперед, упав непритомний до її ніг.

Всі були збентежені тим, що сталося. Седрик, уражений тим, як несподівано з'явився перед ним його вигнаний син, кинувся до його, хотів стати між ним та леді Ровеною. Але це вже зробили маршали турніру. Догадавшись, чому Айвенго впав непритомний, вони поспішили зняти з його панцера і побачили, що вістря спису, пробивши нагрудник, поранило його в бік.

Коли Ребекка знову побачила Айвенга, вона здивувалася, відчувши, як палко зраділо її серце — тимчасом як усе навколо них загрожувало їм небезпекою, ба навіть загибеллю.

Коли вона слухала його пульс і розпитувала, як він себе почуває, у тому, як вона торкалася до його руки, у голосі, що ним вона говорила, почувалося більше ніжності та щирого співчуття, аніж вона бажала виявити це сама. Голос зраджував її, рука тремтіла, і лише байдуже запитання Айвенга: «Чи це ти, добра дівчино?» — повернуло її до пам'яті й нагадало, що те, що відчувала вона, не було й не могло бути подлене. З грудей їй вихопилося ледве чутне зітхання, й запитання, з яким вона звернулася до лицаря про його здоров'я, було промовлене спокійним, дружнім тоном. Айвенго відразу ж відповів, що він почуває себе добре, ба навіть краще, як міг був сподіватися.

— Це все через твою благодійну вмілість, любя Ребекко! — додав він.

«Він зве мене «любя Ребекко», — подумала дівчина, — але тон його слів цілком байдужий і не відповідає тому, що він каже. Бойовий кінь, мисливський пес дорожчі йому за Ребекку!»

— Любя дівчино, — казав далі Айвенго, — душа моя більше стурбована побоюванням, ніж моє тіло терпить од болю. З розмов тих людей, що недавно були за моїх вартових, я довідався, що перебуваю в полоні, й якщо мої міркування про грубезний голос, що послав тих людей обороняти замок, вірні, — то я у Фрон де Бефовому замку. Якщо це так, то скажи мені, до чого воно йдеться й як оборонити мені леді Ровену та мого батька?..

Він, немов той бойовий кінь, був обурений, що засуджений не брати жодної участі в бою. Гарячка бою, що його віщували ці звуки, палила його.

— Мені б тільки злізти на те вікно, щоб подивитися, як битимуться... — казав він, — тільки б пустити хоч одну стрілу... хоч один раз ударити бойовою сокирою, щоб нам мерщій звільнитися... Якби мені лише дістатися до цього вікна...

— Ти цим лише пошкодиш собі, шляхетний лицарю, — зауважила його доглядачка. Бачачи, який він схвильований, вона промовила твердим голосом: — Я сама стану коло вікна й переказуватиму тобі, як зможу, все, що відбувається зовні.

— Ребекко, любя Ребекко! — гукнув Айвенго. — Це не жіноча річ, не виставляй себе під загрозу ран чи смерті; або принаймні заховайся за тим он старим щитом і якнайменше виглядай з вікна.

— Узлісся кишить стрільцями, але лише небагато з них наважуються вийти звідтіля.

— Під чім прапором? — спитав Айвенго.

— Я не бачу жодного прапора, — відповіла Ребекка.

— Дивна річ, — прошепотів лицар, — іти на штурм такого замку без розгорненого прапора! А чи видно тобі, хто там у них ватажкує?

— Найпомітніший з усіх лицар у чорному панцері, він один озброєний від голови до ніг, і, здається, всі слухаються його.

— Який девіз на його щиті?

— Щось подібне до залізного засува та висячої колодки, намальованої блакитною фарбою на чорному тлі.

— Блакитна колодка та засув... Не знаю, чий це такий герб, але гадаю, що цієї хвилини він цілком і мені придався б. Чи бачиш ти девіз?

— З такої віддалі ледве можна розглянути навіть малюнок на щиті, але коли сонячне проміння падає на нього, видно те, про що я тобі вже казала.

— А ще чи не бачиш ти інших ватажків? — не терпляче питає лицар.

— Нікого, кого б я могла відрізнити звідсіля з якоїсь ознаки, та, мабуть, і з інших боків замок теж обложили. Вони немов готуються напасти... Яке жахливе видовисько! У передніх величезні щити та дахи з дощок. Решта йде, натягуючи свої самостріли.

— Це не може довго тривати; якщо вони не підуть на замок рішучим штурмом, стріли нічого не зможуть зробити з валами та кам'яними мурами. Подивися на лицаря Колодки, люба Ребекко, подивися, як він поводить ся. Який бо ватаг, такі мусять бути й бійці.

Лицарські обладунки
XIV ст.

— Я не бачу його, — відповіла Ребекка.

— Підлий боягуз! — скрикнув Айвенго. — Кидати стерно в найстрашнішу мить бурі!

— Він не кидає його, не кидає! Я знову бачу його: він веде загін вояків до найдальшої рогатки дозорної вежі¹. Вони перекидають стовпи та тини, вони збивають рогатки сокирами. Його високе чорне перо має над юрбою, мов той ворон над полем бою. Вони зробили вилом у рогатці, вони йдуть у неї, їх відбивають. Фрон де Беф на чолі обложених, він веде їх. Я бачу його велетенську постать, вона підноситься над юрбою. Вони знову тісняться до вилому й б'ються рукопаш. Боже, це подібне до зустрічі двох бурхливих струмків, що ллються один на одного, до боротьби двох океанів, що їх підіймають супротивні вітри!

Вона відвернулася від вікна, мов не маючи більше сили ще дивитися на це страшне видовисько.

— Подивись-но ще, Ребекко, — сказав Айвенго, не зрозумівши її руху, — тепер уже менше стріляють, бо почався бій рукопаш. Подивися ще: тепер уже не так небезпечно.

Ребекка знову обернулася до вікна і в цю саму мить скрикнула:

— Святі пророки! Фрон де Беф і Чорний Ледар б'ються рукопаш один з одним коло отвору в огорожі. Їхні люди несамовито репетують і стежать, як іде бій... О, якби ж сили небесні з'явилися допомогти пригніченим полоненим!..

¹ Кожний готичний замок та місто мали поза зовнішнім муром бастіони з тину, що звалися рогатки. Коло рогаток відбувалися звичайно найзавзятіші сутички, бо їх треба було захопити перше, ніж підступати до самих мурів.

І вода гомісно зашуміла!

— Він навіть голонки! Поліг голонки!

— Хто поліг голонки?! — скрикнув Айвенто. — Запленив тебе всім святим, сказав, хто поліг голонки!

— Чорний Ледар, — ледве чути відповіла Ребекка, але відразу ж радісно гукнула:

— На ні! Ні! Ні! Най благословитесь їм! а його бода, він зміну на нитки і б'ється, всім його в руку перебішли сили аж двадцяти людей. Мач його рубитий, він так саміру в руц виступа. Висока!... Фром де Бейф лігток від нього спина удар що спина... мовчав геться і житається, зовн той дуб під дреширубою спокресе... він паде... він паде...

— Фром де Бейф? — скрикнув Айвенто.

— Так, Фром де Бейф — відповіла Ребекка. — Леги його покінчили на допомогу до нього на чолі в чинаванні арестованим. Їхні спільні сили примушувать ледарів танцювати. Вони загатають його до фортеці.

— Чи забрали обложеним розетку? Чи ще ні? Каміні!

— Забрали! Забрали! І воступ обложених до кованського муру, одні голонки драбинами, інші гудуть мач ті бачили, і самозається айбон що плече розаринів. На готони їм остата каміня, жовани, арестовні пні, і ледве вони остигають прибрати поранених, як вони б'ються ставати на їхні місця і йдуть далі на арест.

— Хто виступав? Хто перемігав? — гарячково питає Айвенто.

— Драбинами скинути! — одгукуються відповіла Ребекка, — воступ лігати під ними, мач ті розмановні вислави... обложени тріуєфунта!

— Святи небеси! — радісно підводиться на високу ліжку гукнув Айвенто. — А в гала, що лише одна рука в Англії арестна на твої подвиги!

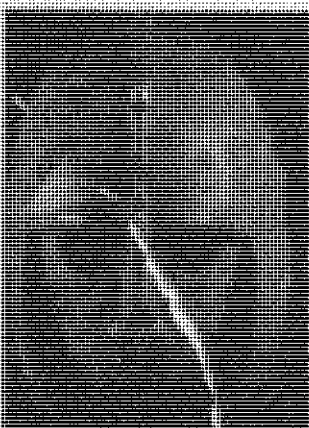
— Вони віддасться, вони трієфунта, її трієфунта його ударні... вона заважається!.. вселінням частину фортеці арест О Бюма, — вони жовуть обложених в мури... скандиють їх у рив. О, люди, — ледве ви справили є люди, злякається з тих, хто навіть більше сили бачили!

— Наці друзі, — сказав Вальфред, — казались як покінуть справи, що її вони так славно почали і так успішно вчинили. О, ти, з якого надією на крестного ледаря, що його силкою перерубала дуба й залізо!

«Дивна річ, — сказав Айвенто сам про себе, — мовляє є ще одна рука, здатна на таке величавне героїство? Коли ж та зміг на червоному полі... що б вони сміливати?»

— Чи не бачиш ти ще нічого, Ребекко, що могло б допомогти відрубати Чорного Ледаря?

Святий гукнув мач

Святий гукнув мач

¹ Німак — тут англіїтський герцога.

— Нічого. Все на ньому чорне, мов вороняче крило вночі. Нічого більш не можу розглянути, але ж, побачивши один раз його вояцьку міць у бою, я, здається, впізнала б його серед тисячі інших. Він мчить у бій, мов на бенкет! Це не сама сила. Ні,— здається, вся душа, весь розум лицарів почуваються у кожному ударі, що ним він уражає ворогів. Хай дарує йому Бог те, що він лле так багато крові. Жахливе, але водночас величне видовисько, коли бачиш, як рука та мужність однієї людини тріумфують над сотнею інших.

— Ребекко, ти змалювала героїчну постать. Мабуть, вони спинилися лише на те, щоб змогтися чи знайти спосіб перейти рів. Коли на чолі стоїть такий лицар, який, за твоїми словами, є цей, не буває ні підлої полохливості, ані затримки через занадто розсудливу обережність, і ніхто не наважується відмовлятися від героїської справи. Що важчі перепони, то вища слава. Присягаюся честю мого дому, присягаюся ім'ям прекрасної дами мого серця, я готовий пережити десять років у полоні, аби тільки хоч раз взяти участь у такому бою, як цей, біля отакого героя.. Ребекко, ти не можеш збагнути, що чоловікові, вихованому в подвигах лицарських, несила лишатися осторонь, мов тому ченцеві, чи жінці, тоді, як навколо нього діються подвиги честі лицарської. Любов до битви — їжа, що нею ми живемо; і дихаємо ми лише самим повітрям війни. Ми не переживемо й ми не хочемо переживати наші перемоги й славу... Такі, дівчино, закони лицарства, щоб бути ним вірними ми складали присягу, і їм ми приносимо в жертву все, що є лише дорогого нам.

— Гай-гай! — сказала красуня-еврейка. — Та що ж, хоробрий лицарю, лишиться тобі на нагороду за кров, що її ти пролляв, за працю й страждання, що їх ти зазнав, за всі сльози, що до них спричинилися твої подвиги, — тоді, коли смерть переламає дужого списа твого й спинить ходу твого бойового коня?

— Що лишиться? — скрикнув Айвенго. — Слава, дівчино, слава, що позолочує нашу могилу й що через неї заживає безсмертя наше ім'я!

— Слава, — повторила Ребекка, — гай-гай, це іржавий панцер, що висить, мов жалібний герб, над похмурою, вогкою лицаревою могилою. Невже ж це достатня нагорода за те, що людина мусила зректися будь-якого лагідного почуття, мусила жити гірким життям, витраченим лише на те, щоб чинити горе іншим людям...

Розділ 43

Врешті спустили підйомного моста. Брама відчинилася. Із замку з'явився лицар з великим орденним прапором, перед ним йшло шестеро сурмачів. За ним по двоє їхали лицарі прецепторії¹ і наприкінці процесії великий магістр² на гарному коні з найпростішою зброєю. За ним їхав Бріан де Буа-Гільбер, весь закутий у блискучий панцер, але без списа, щита й меча — їх несли ззаду два зброєносці. На обличчі його, хоч почасти й затуленому довгим пір'ям, що падало з його шолому, було помітно хвилювання. Видно було, що в грудях його гордощі боролися з нерішучістю. Він був страшенно блідий, немов не спав кілька ночей, але

¹ *Прецепторія* — середньовічний духовно-лицарський католицький орден у Західній Європі.

² *Великий магістр* — голова прецепторії.

керував своїм конем спритно й вільно, як це належало найкращому воєвковій ордену. За ним ішли інші відповідно до свого звання...

Сердешну Ребекку відвели до чорної лави, виготованої біля вогню. Помітно було, що, побачивши жажливе місце, де все було приготоване до страти, вона затремтіла й заплющила очі, але потім знову їх розплющила й подивилася на вогонь, немов щоб при звичаїтися до цієї страшної споруди. Потім вона тихо й просто відвернулася від нього.

Магістр сів на своє місце й скоро лицарі його ордену розташувалися обік та позаду його, — залежно від свого звання, — голосні й довгі звуки сурм сповістили, що починається суд. Тоді Мальвуазен як бійців свідок вийшов наперед і поклав до ніг великому магістрові Ребечину рукавичку, що була за запоруку двоюкою.

— Відважний лорде й вельмишановний панотче, — промовив він, — ось перед тобою добрий лицар Бріян де Буа-Гільбер, лицар-прецептор ордену нашого. Приймаючи запоруку бою, що її я зараз складаю до ніг твого преподобія, він зобов'язався битися сьогодні, щоб довести, що ця єврейка, на ім'я Ребекка, в згоді з усією справедливістю заслугувала на присуд, виречений над нею на раді найсвятішого цього ордену, — присуд на смерть за чаклування. Сюди, кажу я, з'явився він, щоб вийти на цей двобій, як годиться чесному лицареві, за твоєю вельможною й святи-тельською волею.

— Чи присягнувся він, що його справа справедлива? — спитав великий магістр. — Дайте сюди розп'яття.

— Серє й преподобний панотче, — поквапно відповів Мальвуазен, — брат наш, що стоїть тут, уже присягнувся, що його обвинувачення справедливе, перед добрим лицарем Конрадом Мон-Фітшетом.

На превелику Альбертову радість з цього пояснення задовольнилися. Великий магістр, вислухавши Альберта Мальвуазена, наказав герольдові почати виконувати його обов'язок. Знову пролунали сурми, і герольд, вийшовши наперед, оголосив:

— Слухайте, слухайте, слухайте! Ось перед вами добрий лицар, сер Бріян де Буа-Гільбер, ладний вийти проти першого ліпшого лицаря шляхетної крові, що схоче битися з ним як захисник єврейки Ребекки, що дістала дозвіл захищати себе перед судом за допомогою лицаря, якого вибере. Так-бо наказує закон, зважаючи на її стать. І вельмишановний та високопреподобний великий магістр, присутній тут, надає такому захисникові право на вільне поле й рівний розподіл сонця й вітру, а також і все, що може забезпечити справедливі умови єдиноборства.

Сурми знову пролунали, а потім сталася мертва тиша.

— Захисник не з'являється на заклик засудженої, — зауважив тоді великий магістр.

— Піди-но, герольде, запитай, чи чекає вона когось, хто був би готовий вийти на герць за неї з списом та мечем.

...Герольд сказав Ребечці таке:

— Дівчино! Шановний і преподобний великий магістр питає тебе, чи маєш ти лицаря, ладного вийти сьогодні на герць за тебе, або ж чи визнаєш за справедливий присуд, виречений над тобою?

— Перекажи великому магістрові, — відповіла Ребекка, — що я обстоюю свою невинність і не визнаю, що справедливо засуджена, бо ж не хочу бути винна у власній смерті. Перекажи йому, що я прошу відклас-

ти мою справу, на скільки лише дозволяють закони, щоб почекати, чи не схоче Бог, що дав свою допомогу у найбільшому лихові людині, послати й мені рятівника. Коли ж закінчиться цей останній термін — хай здійсниться свята воля Його!

Герольд переказав цю відповідь великому магістрові.

— Борони Боже, — сказав Лука Бомануар, — щоб хтось міг дорікнути нам за несправедливість. Доки тінь перейде з заходу на схід, ми чекатимемо, чи не з'явиться захисник цієї бідолашної жінки. Коли ж мине цей час, хай вона готується до смерті!

Герольд сповістив Ребекку про вирішення великого магістра. Вона покірливо схилила голову, склала руки й почала дивитися вдалечінь...

Дві години вже були судді на арені, даремно чекаючи на лицаря-захисника.

Всі були тієї думки, що ніхто не схоче й не наважиться вийти на герць за єврейку, обвинувачену в чаклуванні; а лицарі, що їх підштрикував Мальвуазен, шепотіли один одному, що час уже оголосити Ребеччину за поруку за недійсну. Та цієї самої хвилини на рівнині, що межувала з ареною, з'явився лицар. Він щодуху гнав коня. Сотні голосів гукнули:

— Захисник! Захисник!

Не зважаючи на упередження й заботони юрби, лицаря, коли він виїздив на арену, зустріли одностайні ухвальні крики. А втім, коли придивилися до нього пильніше, надії, викликані його приїздом, зникли. Кінь його, проскакавши щодуху кілька миль, мало не падав з утоми, і вершник, не зважаючи на всю свою відвагу, видно, ледве міг триматися в сідлі через кваліть чи втому, або ж через те й друге.

На запитання герольдове про його звання, ім'я та намір, незнайомий лицар відповів поквашно й сміливо:

— Я чесний і шляхетний лицар, приїхав сюди, щоб, довівши списом та мечем справедливість та законність справи цієї дівчини, Ребекки, дочки Ісаака з Йорка, звільнити її від виреченого над нею присуду, як неправдивого й безсумлінного, й щоб вийти на герць з сером Бріяном де Буа-Гільбером як із зрадником, убивцею та брехуном. Це я й доведу на цьому самому місці.

— Незнайомий повинен насамперед довести, — сказав Мальвуазен, — що він є чесний лицар і шляхетного походження. Наш орден не висилає своїх лицарів проти безіменних людей.

— Моє ім'я, — відповів лицар, підносячи прилбицю свого шолома, — відоміше від твого, моя кров чистіша від твоєї, Мальвуазене. Я — Вільфрід Айвенго.

— Не битимуся з тобою зараз, — гукнув хрестоносець глухим тремтячим голосом. — Загой перше свої рани, візьми кращого коня й може, тоді я не матиму за принизливе для себе позбавити тебе твого дитячого за-взяття.

— А, зарозумілий хрестоносцю, — ти забув, що двічі падав од цього списа? Пригадай арену в Акрі, пригадай турнір в Ешбі, пригадай самохвальні свої слова в родервудських стінах і те, як ти заставив золотого твого ланцюга проти моєї реліквії, що ти битимешся з Вільфрідом Айвенгом за втрачену свою честь. Присягаюся тією реліквією, я знеслаблю тебе як боягуза, хрестоносцю, по всіх європейських дворах, по всіх прецепторіях твого ордену, якщо ти не битимешся, користуючися з всіляких відмовок.

Буа-Гільбер нерішучим поглядом подивився на Ребекку й потім, гордовито дивлячись на Айвенга, скрикнув:

— Саксонський песе, бери свого списа й готуйся до смерті, що її ти сам на себе накликав!

— Чи дозволить мені великий магістр вийти на герць? — спитав Айвенго.

— Я не можу не прийняти твого виклику, — відповів Бомануар, — якщо лише дівчина визнає тебе за свого захисника. Але я хотів би, щоб ти вийшов на бій здоровіший, як ти є зараз. Ти завжди був ворог нашого ордену, та все ж я хотів би, щоб двобій з тобою був справедливий і чесний.

— Ні, я хочу вийти на герць такий, який я є зараз, — сказав Айвенго, — і не інакше. Це Суд Божий — Його волі віддаю я себе... Ребекко, — сказав він, під'їжджаючи до фатального підвищення, — чи визнаєш ти мене за свого захисника?

— Визнаю, визнаю, — гукнула вона, видно, хвилюючися, тимчасом як досі її не хвилював навіть страх смерті...

Герольд, бачивши, що обидва супротивники вже на місцях, підвищив голос і промовив:

— Виконуйте свій обов'язок, хоробрі лицарі!

Гукнувши це тричі, він од'їхав убік і вголос попередив усіх, щоб ніхто не наважувався, під загрозою негайної смерті, бентежити чи тривожити бійців ділом, словом чи вигуком.

Великий магістр, що тримав у руці запоруку — Ребеччину рукавичку, кинув її цієї хвилини на арену, промовивши фатальні слова:

— Починайте!

Засурмили сурми, і лицарі помчали шосили. Сталося те, на що всі чекали: виснажений кінь Айвенгів і не менш од нього знесилений вершник не встояли перед влучно спрямованим списом та дужим конем хрестоносцем. Всі заздалегідь передбачали, чим закінчиться сутичка, але ж хоч Айвенгів спис ледве доторкнувся Буа-Гільберового щита, хрестоносець, на здивування всіх присутніх, хитнувся в сідлі, ноги йому вислизнули з стремін, і він упав додолу.

Айвенго, звільнившись з-під свого коня, зараз-таки підхопився на ноги, поспішаючи виправити свою невдачу мечем. Але ж супротивник його не підводився. Вільфрід, упершись ногою йому в груди й приклавши вістря меча до горла, зажадав, щоб він або здався, або ж приготувався тут-таки померти. Буа-Гільбер не відповідав.

— Не забувай його, сере лицарю! — скрикнув великий магістр. — Без сповіді й без дарування гріхів не губи тіла й душі! Визнаємо його за переможеного!

Він зійшов на арену й наказав зняти шолома з переможеного лицаря. Очі йому були саплющені, а обличчя все ще лишалося червоне.

Поки всі здивовано дивилися на нього, очі йому розплющилися, але ж лишалися нерухомі. Обличчя, що попереду було червоне, раптом зблідло, мов мертво. Непошкоджений ворожим списом, він, видно, помер з розриву серця.

— Справді це Суд Божий! — промовив великий магістр. — Хай буде воля Твоя!

Коли минули перші хвилини здивування, Вільфрід Айвенго спитав великого магістра як суддю двобою, чи мужньо й чи в згоді з правилами виконав він свій обов'язок у бою.

— Цілком мужньо й у згоді з правилами, — промовив великий магістр. — Оголошую дівчину вільною й невинною. Зброю та тіло померлого лицаря віддаємо на волю переможцеву.

— Я не візьму в нього зброї, — відповів лицар Айвенго, — і не віддам ганьбі його тіло. Але ж хай буде воно поховано потай, бо він загинув за несправедливу справу. Що ж до дівчини...

Промову його перепинило кінське тупотіння. Коней під'їздила така сила, мчали вони так хутко, що земля здригалася під їхніми ногами. Чорний Ледар з'явився на арені у супроводі численного загону вояків та кількох цілком озброєних лицарів.

— Я спізнився, — сказав він, оглядаючися, — я призначав Буа-Гільбера собі... Чи добре це, Айвенго, братися до такої справи, коли ти ледве тримаєшся в сідлі?

— Саме небо, мій королю, — відповів Айвенго, — вибрало цю гордовиту людину на жертву собі. Йому не доля була померти тією почесною смертю, що її ти йому призначив.

— Мир тлінові його, — промовив Річард¹, пильно дивлячися на нього, — якщо це лише можливо. Він був хоробрий лицар і загинув у своєму сталевому панцері, як належить лицареві. Але ж нам не можна марнувати час. Богене, виконуй свій обов'язок.

Один з лицарів, що супроводжував короля, вийшов наперед і поклавши руку на плече Альбертові Мальвуазену, сказав:

— Арештовую тебе як обвинуваченого в державній зраді.

Магістр стояв досі, здивований з появи стількох вояк. Врешті він запитав:

— Хто наважиться заарештовувати лицаря нашого ордену на терені його власної прецепторії, до того ж за присутності великого магістра? Хто дав наказ так зухвало образити лицаря?

— Заарештовую я, — відповів лицар, — я Генрі Боген, граф Ессекс, великий лорд, шеф поліції Англії.

— І він заарештовує Мальвуазена, — сказав король, підносячи забрадо, — з наказу Річарда Плантагенета, присутнього тут. Щасливий ти, Конраде Мон-Фітшете, що не народився моїм підданцем. Але ж ти, Мальвуазене, ти будеш страчений разом із братом твоїм Філіппом перше, ніж світ постарішає на тиждень.

— Я протестую проти твого присуду, — сказав магістр.

— Зарозумілий Бомануаре, — відмовив король, — ти не маєш на це влади. Подивися, чи бачиш — прапор англійського короля має над твоїми вежами замість орденової хоругви! Будь розсудливий, Бомануаре, не чини марно опору: рука твоя в левовій пащі.

— Я поскаржуся на тебе до Риму, — пригрозив магістр, — за порушення прав та привілеїв нашого ордену.

¹ Річард I Лёвое Сёрце (1157—1199) — в 1189 року англійський король із династії Плантагенетів.

— Роби, що хочеш, але ж для власної безпеки не натякай про порушення. Розпусти свій почет і виїзди зі своїми товаришами до іншої прецепторії, якщо знайдеш таку, що не була б кублом зради та змов проти англійського короля. Або ж, якщо хочеш, лишайся як наш гість, і будь свідок нашого правосуддя.

— Бути гостем у домі, де я звик наказувати?! — гукнув Бомануар, — ніколи! Капелани, співайте псалми. Лицарі, зброєносці й служники святого ордену, будьте готові йти за хоругвою!..

Айвенго уособлює компромісний третій шлях — єдино правильний, за Вальтером Скоттом, шлях історичного розвитку суспільства.

...Седрікові довелося, хоч і проти волі, переконатися, що його план остаточного об'єднання всіх саксів через шлюб Ровени з Адельстаном зазнав цілковитої невдачі через те, що обидва вони відмовилися один од одного. Ровена ніколи не приховувала своєї байдужості до Адельстана, а тепер і сам він так само рішуче й ясно сказав, що назавжди відмовляється від руки Ровени. Природна впертість Седрікова мусила цим разом поступитися.

Поміж Седріком і взаємним бажанням закоханих лишилися тільки дві перешкоди — його впертість та ненависть до норманської династії. Перша поступово зм'якшувалася під впливом щирого почуття, що його плекала до свого опікуна його вихованка, і гордоців, що він мимоволі почував у своєму серці, чуючи від усіх, яка велика слава його сина... Упередження Седрікове до норманського покоління королів також дуже послабшало: по-перше, він переконався, що звільнити Англію з-під влади королівської династії неможливо, по-друге, Річард, що йому був до вподоби вайлакуватий Седріків гумор, посилювався наблизити його до себе.

Незабаром Седрік погодився на шлюб. Річард був особисто присутній на ньому, і те, як поставився він до саксів, досі принижуваних та пригноблених, викликало в них надії повернути собі втрачені права певнішим та безпечнішим способом як непевний шлях чвар...

Це весілля святкували, крім домівників, також і челядники вельможних норманів, так само, як і сакси. Прилучився до них і народ...

Айвенго довго й щасливо жив з Ровеною, проте часто пригадував Рибеччину вроду та величну її душу, — може, частіше, ніж це було бажане Ровені.

Він відзначався на службі в Річарда, і король ушанував його численними виявами своєї ласки. Айвенго був би звеличений набагато більше, якби героїчний Річард Левове Серце не загинув передчасно у Франції, перед замком Шалюз, коло Ліможа. Разом із смертю великодушного, але запального та надто романтичного короля загинули всі його шанобливі й шляхетні плани...

Переклад Андрія Волковича

Запитання й завдання

1. Яким чином автор створює історичне тло в романі?
2. Назвіть головних героїв роману. За якими ознаками ви їх визначили?
3. Випишіть із повного тексту роману (розділи 10, 28, 29) правила лицарської честі.

4. Перекажіть головні історичні події роману. Тема персонажу — «Турнір лицарів євнини Роланда».

5. Підготуйте усні повідомлення про Річарда I (за текстом).

ПРО РОМАН «АЙВЕНГО» (1819)

Лицарський дух відрізняє уявленого героя від десути, він завжди має цілувати життя ніжною за честь і брати гору над втраченою, збитими трудом і стражданнями, не боятися нічого, крім ганьби...

Вальтер Скотт

Майже всі історичні романи Вальтера Скотта можна поділити на два цикли: шотландський і англійський. Твори першого циклу приналежать відомою віддаленому минулому в історії шотландського народу («Роб Рой», «Пурітани»). Романи «Річард Лівон Серце», «Айвентго», «Айат» охоплюють історію середньовічної Англії.

Найважливіший роман Вальтера Скотта — «Айвентго» — пов'язаний з життям героїв. Це ім'я зазначає історія твору зі стародавнього англійського вірша.

Айвентго — вигаданий герой, але події, в яких він брав участь, справжні. Вони відбувалися в XII столітті. Це це за події Міжусобна війна саксів і норманів, боротьба за англійський престол, хрестові походи короля Річарда в Палестину й багато інших історичних подій.

Події в романі розгортаються чотирма сюжетними лініями.

Перша сюжетна лінія — історія лицаря-пілігрима Айвентго. Після участі в хрестових походах він повертається до Англії. На його батьківщині точиться зброя війни між верніним населенням (саксами, до яких належить і Айвентго) та норманами.

Річард I Лівон Серце снівається на стретоні зустрічавши в Аїрі
Мічеланджіо XV ст.

істор. Айвенго на рідних обставинах і в рідних людях — рідній, але він завжди людина свого часу.

Айвенго добре знає, а жінка ні і проти нього. Ланцет ні з скарбами, ні з породами — він із короля Річарда I, який програв битву між ними. Вальтер Скотт змалював ілюзії всередині книги прикладом для всіх.

Господи благословляють всіх іменами Айвенго й Робина, на якому гуляють і сарказм, і нормальні. Саме в романі Вальтер Скотт бачив поратунку від зброї і конфліктів між норманами.

Завдання й завдання

1. Чи всієї ти керує роману в читальницях? Як вони представлені в історичному контексті?
2. Назвіть «забілок» у групі персонажів Айвенго, Річард I, Бун-Глаубер, Робина. Поясніть свій вибір.
3. Дайте короткі характеристики Айвенго. Яким міркам портрет розкриває його особистість?
4. Зверніться у вашій таблиці «Сюжету Айвенго з історичними персонажами роману». За таблицею дайте характеристику Айвенго.

Персонажі	Ставлення до Айвенго	Ставлення Айвенго до них
Сюжет		
Річард I		
Бунгера		
Робина		
Бун-Глаубер		

5. Проаналізуйте поведінку Айвенго в трьох ключових моментах роману: а) на турнірі; б) під час штурму замку де Брасі; в) у бою з Бун-Глаубером. Підтвердіть свою думку цитатами з твору.

6. Чи відповідала поведінка Айвенго вимогам лицарської честі?

7. Чи цікаво вам Айвенго? Чи відомо вам його особиста доля від історичних джерел, уявлення яких він був?

8. Чи змінив Айвенго своє ім'я в Англії після смерті Річарда I?

1. Проаналізуйте характеристику реального Річарда I з області мови, створення у романі «Айвенго». Чому Вальтер Скотт відступив від історичних фактів?

2. Назвіть і порівняйте два зображення мови в романі. Як вони впливають на авторське бачення Іх в історичному контексті?

3. Проаналізуйте фемілію про Робина Гуда. Чи відповідала їй, створений Вальтером Скоттом, багатство? Назвіть свого героя.

1. Назвіть ключові моменти роману. Назвіть персонажів, представників культури, Айвенго, Річард I, Робина? Чому Вальтер Скотт звертався до англітської?

2. Проаналізуйте якість мови, мовних у творі: стиль, рід, стиль...

3. Історико-мовні та мовні слова, побудуйте словесний ряд до мови історичного мови.

4. Дайте власні оцінки історичного роману. Проаналізуйте його романі теми на прикладі твору «Айвенго» (дані, джерела, факти, інтерпретація).

1. Чи можна віднести до роману Валентер Сміттє роман А. Селвандіра Деміна «Гуґенотів» — це означає, як писав в «Гуґенотів» романі? Обґрунтуйте свою думку.
2. Як історичні події вплинули на долю героїв: Аліванга, Річарда I, Селвіна Сілла, Родольфу, Роберту?
3. «Два шлюбні дні» уривки, «Гімн Аліанс» — зазначте Валентер Сміттє. Якого в героїв роману найбільшого відром створюється ці твори? Чому ви так вважаєте?
4. Чому роман завершується трагічним історією — закінчим Родольфу та Аліванга?
5. Назвіть головні ідейні теми, висловлені на основі конфлікту, зображені автором.
6. Яким стародавнім повістям та легендам присвячені наших сучасників?

1. Підготуйте коротке повідомлення про боротьбу західів і норманів у XI—XII століттях.
2. Напишіть невеличку статтю (3—4 речень) про Аліванга для класического літературного героя. Скористайтесь заданими питаннями.

П л а н

1. Назовіть уявляєте закінчення героїв?
2. Характер персонажа.
3. Як герої ставилися до свого історичного?
4. Ставлення сучасників до нього.
5. Виконайте письмову роботу на тему «Нападковості та західів в романі. Як їх роль у діях Аліванга?».

ДЛЯ ДОПИТАВНИК. Читайте і порівнюйте

1. Прочитайте тричі третій роман про Романа в романі «Аліванга» та одну главу про Робіна Гуда. Чи відносяться образ, створений Валентером Сміттєм, багатосторонній? Поясніть свою думку.
2. Прочитайте роман Марко Таллі «Якби в Кошиці» при дворі короля Артура». Валентер Сміттє і Марко Таллі по-різному зображують лицарів. Марко Таллі писав зупинитися над всіма ціми «арифметичними» літературними містеріями? Чому він так робить?
3. Про честь, тільки не зупиняється, в «Людському». Як могла б у повісті Олександрів Писарів «Капітанська роман». Прочитайте цей твір і порівняйте подорож до дії Аліванга та записаний діянням Грінґама.

Думки в подорожі

Якщо ви не можете додержувати цілий сорок, то від повільної зупинки з новим романом (Валентер Сміттє).

УКРАЇНА ТА ЇЇ ІСТОРІЯ В ЛІТЕРАТУРІ

1999

МИКОЛА ГОГОЛЬ

Перед Гоголем стоїть багаторівнева як перша людина, офіційною найкращим робочим і найкращим дитячою до школи.

Гоголь Шестисемі

Воро народила українська земля, висвітлює і згадує, наділена неповторним відчуттям краси, аби тільки й рідна душа народина пісня, заринила самим й легендами, героїзмом звитингою історичного минулого. «...Незвичайно швидко слова, прориваючи з серцем кричавши з майжезасміяні дитячі дитячі дитячі, — так назвав маленьку неспівомовленого дитинку Миколою Васильевичем Гоголем український письменник Олександр Гоголь».

Спроби, творчі Гоголь висвітлює у читачів найкращимі дитячі дитячі дитячі від всього, який читачи «Вісн», а від «Шестисемі» на очках виступають словами. Героїзм українського народу, освітлення в «Творчі Бульбле».

співомовленого дитинку української народина, швидкозасміяні дитячі до найкращого дитячого минулого.

А який Микола Васильевич був у житті? Яким звали його діти, друзі, знайомі?

20 березня 1809 року в селі Великій Сорочинській Миргородського повіту Полтавської губернії єв поміщика Василя Яковича (Гоголя) народилося сина Микола... Таким чином було зроблено в метричній книжці.

До двох років хлопчик мав із батьками у Василівці. Він любив мовити, не пройшло його дитинства, і швидкозасміяні їх. «Важко все, що дитячі серця, бачу рідну дитячі, бачу мову рідну Поголь, — писав у листі до Катерини Микола Гоголь, коли перебував далеко від дому».

Протягом шести років майбутній письменник навчався в школі Шестисемі в сім'їній книжці мову. Яким звали жінки його матері, учні, товариші?

Наві, зростаючи бачу цього Микола знає в сирому суцільному героїзмі, — згадує виступати дитячі, — з дитячі... згадує, згадує... з дитячі згадує згадує і згадує згадує згадує. Про його зовнішній характер товариші й оповідали: «Гоголь розповідав майже всім своїм друзям, коли його обирали». «Висвітлює на обранні» — дитячі пісн. — А хто сказав, що я їх прийняв? Я писав собі листи до всіх обранні. Вони згадує згадує згадує згадує згадує. Нічого листи не зміг би зробити стільки згадує, скільки згадує Гоголь. І ці листи від згадує згадує згадує згадує згадує.

Просто й етнічні класифікації він не був! Йому імпонували професійні адепти всіх мов і мистецтв. Гімназійний педагог агадуючи, що товариші часто скаржилися на Гоголя: він усіх передразнював, наділав пророцтвами. Але характер був лагідний і робив усе це не для того, щоб образити, а щоб було весело.

Як навчався Микола Гоголь? Учителі не замкнули його суцільним учнем, навчався він посередньо. Юнакові доводилося худоба пам'яті. Пограшкованими перед славними лише ніхила днів, він переходив у вищий клас.

«Я завжди мене пристрасив до живопису, — говорив він пізніше. Любив Гоголь, але це у нього вихвало страва. На час навчання в гімназії припадає і захоплення театром. У народницькому театрі він так добре грав, що всі однокласники були переманені: Гоголя чинив сцена, адепт в нього великий сподіваний талант.

У ці ж роки виявився особлива пристрась майбутнього письменника до мистецтв. Коли Гоголя обрали студентським бібліотечником, він вигадив спеціальний список для збереження чистоти книг: книгочивими в кожному величезному кількості згоріли в шкільній бібліотеці, вимонували студентів одгати їх на шалючі, щоб не бруднити книги від час читання.

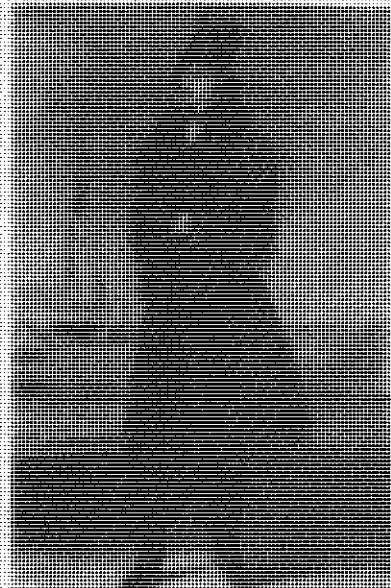
У творчості Миколи Гоголя з романтичної своєрідності було дуже багато немислю, тому сценна, значаюча ж, він отримував веселощі. Але пристрасть пробудилася в юнакові дуже рано, мило не з перших днів навчання в гімназії. Вечірками він доставляв на столу мистецтв, у якому були дошки з графіками і листки з олівцями, називався від книгочив, бібліотекар читав її, але в цей час мисля у мистецтв, та ще й сам майстерно, що жоден педагог не помічав цих хитрощів.

Учителі не передражували Гоголя велике майбутнє: «Він Гоголь майбутнє життя було чинити тільки сцену, але він лібав у вищий літературний клас. Не думав і сам мисля, що стане відомим письменником. Одні йому здавалися, що він «бачив» велике мистецтво і робити його для загальної добри.

Ця шкільна історія швидко зміня в шкільну і тоді, коли він зміня вступивши гімназії поїхав до Петербурга. Письмарець Гоголь став відомим в усіх країні мистецтв сцену «Вечірня на дуроді Микола Давидович». Спочатку він мислявся першою частину збірника, а через два роки знову. У ці роки вийшли декілька повістей, найвідоміші з них: «Скоропітний прищип», «Вечір проти Івана Кушніча», «Майська ніч, або Погода влітку», «Віч проти Радина», «Страшна помста».

Книга мислялася мистецтвом оригінальним і дуже сценним. Спочатку це мислялося «Вечірня...» мисля.

Письмарець дуже радів від того, що читачі зацікавилися професією його життя. Але майбутнє імпонувало йому сценна твору Письмарець

Гоголь.
М. В. Гоголь у Петербурзі

Залежно від предмету зображення, особливо у жанрових сюжетах, емоційним вираженням персонажів повістю має характерні риси: історична, соціально-побутова, пригодишська, фантастична то інші.

Повість, у якій кудисьна зображено важливі історичні події, подано справжню імена мови й деяких гитовних учасників цих подій, досто-

Головні ознаки повісті:
справжній героїзм; вибір сюжету; історичний роздум; соціальна проблематика; історична атмосфера; історичні факти; історичні персонажі; історичні деталі; історичні цитати; історичні документи; історичні риси; історичні риси.

Відомий український письменник Іван Франко так писав про цей різновид мови: «Історична повість — це не історія. Це історія, одержана зображеннями і догадками письменника, яка писався зображення життя людей, особливих».

Чи добре ви знаєте історію?

Літературознавчі сюжети: повість, оповідання, роман, історична повість.

Імена: Микола Туган, Чарльз Дікенс, Іван Франко.

Назви творів: «Пригоди Тома Сойєра», «Рідна земля і праця...».

Запитання й завдання

1. Дайте визначення повісті, назвіть її основні ознаки.
2. Чи відрізняється історична повість від інших? Дайте визначення історичній повісті. Прочитайте, які історичні події ви читали.
3. Чим повість відрізняється від оповідання, а чим — від роману?
4. Чи відрізняється історична повість Івана Франка? Чим відрізняється від інших історичних фактів письменницьких і журналістських?

Завдання: прочитати повість, яку написав на федеральних жовтях Тарас Бульба.

ТАРАС БУЛЬБА

(Україна)

1

— А повість-то, синку! Цяк тебе, який ти чудний! Що ти не повірив історичним фактам? І отримав ти це в історичній повісті?

Тарас Бульба історичний повість Бульба історична повість, що написана в історичній повісті й історичній повісті.

Сини його щойно позлазили з коней. То були два здоровенні парубки, які дивилися ще з-під лоба, як усі семінаристи, що лишень покінчили науки. Здорові, рум'яні їхні лица укривав ніжний пух, що не знав іще бритви. Вони дуже завстидалися з такого батькового привітання і стояли нерухомо, потупивши очі в землю.

— Стійте, стійте! Дайте мені на вас гаразд роздивитися, — провадив він, обертаючи їх. — Ото які довгі свитки на вас! Ох, же й свитки! Таких свиток ще й на світі не бувало. А ну ж, нехай котрийсь побіжить, а я подивлюся, чи не беркицьне він на землю, у полах заплутавшись...

— Перестаньте глузувати, батьку! — промовив нарешті старший із них.

— Ти диви, який пишний! А чого ж би то й не посміявся?

— А того! Бо хоч ви й батько мені, а сміятись будете — їй-богу, одлупцюю!

— Ох ти ж сякий-такий сину! Як то — батька?! — промовив Тарас Бульба і вражено відступив на кілька кроків назад.

— Та хоч би й батька, не подивлюсь. Образи не подарую нікому.

— А як же ти будеш зо мною битися? Навкулачки чи що?

— Та вже як доведеться.

— Ну, то давай навкулачки! — промовив рішуче Бульба, засуваючи рукави. — Подивлюся я, що ти за мастак у кулаці!

І батько з сином, замість привітання після довгої розлуки, почали гамселити один одного і в боки, і в попереk, і в груди — то відступаючи та оглядаючись, то наседаючи знов.

— Дивіться, люди добрі: геть здурів старий, зовсім з глузду з'їхав! — дорікала, стоячи при порозі, бліда, худенька і добра їхня мати, що навіть не встигла ще обійняти своїх синів-соколів. — Діти додому приїхали, більше як рік їх не бачено, а він вигадав казна-що: навкулачки битися!

— Та він добре б'ється! — промовив Бульба, зупинившись. — Їй-богу, добре! — додав він, обсмикуючись: — Так, що краще б з ним і не заводитись. Добрий буде козак!.. Ну, а тепер здоров, синку, почоломкаємося!.. — І батько з сином почали цілуватися.

— Добре, синку! Отак же й лупцюй кожного, як мене молотив: нікому не даруй!.. А проте, що не кажи, а вбрання на тобі таки кумедне: і що воно за мотузка висить?.. А ти, бельбасе, чого стоїш, руки поспускавши? — звернувся він до меншого. — Чом же ти, вражий сину, не пробуєш своїх кулаків на мені?

— Ще чого вигай! — промовила мати, обіймаючи тим часом меншого. — І впаде ж йому в голову, щоб рідна дитина та батька біла! І наче йому тепер до того: дитина здорожилася — скільки світа проїхала, втомилася (дитина мала двадцять з чимось літ і рівно сажень¹ зросту). Йому б саме відпочити та попоїсти чого, а він до бійки силує!

— Е-е, та ти, як я бачу, материн мазунчик! — промовив Бульба. — Не слухай, синку, матері: вона — баба, вона нічого не тямить! Які вам пестоці! Ващі пестоці — чисте поле та кінь добрий — ото ваші пестоці! А цю шаблю бачите? — Оце ваша мати! А все решта — сміття! — оте, чим напихають ваші голови: і академія, і всі ті книжки — граматки,

¹ Сажень — давня східнослов'янська міра довжини, яка дорівнює 2,134 м.

філософія — все те, кажу, казна-що — чхать на те все! — Тут Бульба приточив таке слівце, що навіть не годиться до друку. — А найкраще, як я вас того ж таки тижня та одвезу на Запорозжя — от де наука, так наука! Там ваша школа; тільки там розуму й наберетесь.

— То тільки один тиждень і бути їм удома? — мовила жалібно, зі сльозами на очах, стара, сухенька мати. — Не доведеться їм бідолашним і погуляти як слід, не доведеться в хаті рідній обізнатися, та й мені не доведеться на них надивитися!

— Годі, стара, голосити! Не на те козак удався, щоб із бабами воловодитись. Ти ще б їх до себе під спідницю сховала та й сиділа на них, як квочка на яйцях. Гайда, краще неси нам на стіл усе, що там у тебе є...

На приїзд синів Бульба звелів скликати всю військову старшину, хто тільки був поблизу; і коли прийшло двоє з них та ще й осавула Дмитро Товкач, давній його приятель, — він їм зараз же явив своїх синів, кажучи: «Ось дивіться, пани-браття, які молодці! На Січ пошлю їх незабаром». Гості привітали Бульбу й обох його синів, додавши, що добре діло вони роблять і що нема кращої науки для молодого козака, як Запорозька Січ.

— Ну те ж, пани-браття, сідай же всяк до столу, кому де зручно... Ну, синочки! Найперше вип'ємо горілки! — так почав Бульба. — Господи благослови! Будьте здорові, сини мої любі: і ти, Остапе, і ти, Андрію! Дай же, Боже, щоб вам на війні щастило! Щоб бусурменів били, і турків били, і татарву били; а коли й лях зачепить нашу віру, щоб і ляха били... Ну, підставляй свою чарку; що — лепська горілка? А як по-латинському «горілка»? То ж бо й воно, синку, дурні були латинці: вони й не знали, що є на світі горілка. А як, пак, звався той, що латинські вірші писав? Я на письмі не вельми тямлю, то й не знаю: Горацій, чи що?

«Ач, який батечко, — подумав про себе старший син, Остап, — усе, старий, знає, а ще й прикидається».

— Гадаю, архімандрит горілки й на понюх вам не давав, — жартував далі Тарас. — А ну ж, признавайтесь, чи добре вам давали березової каші та свіжого вишнячку по спині й по всіх сусідніх козацьких околицях? А то, може, як ви вже поробилися вельми розумні, то й канчуками парили? Ачей не тільки по суботах, а й по середах і четвергах перепадало?

— Нічого, батьку, згадують того, що минуло, — рівно озвався Остап, — що було, те загуло!

— Нехай би тепер хто спробував! — промовив Андрій. — Хай тепер хто зачепить! От нехай тільки трапиться яка татарва — знатиме, що то за штука — шабля козацька!

— Добре, синку! Йй-богу, добре! Та коли на те пішло, то і я з вами їду! Йй-же богу, їду. Якого дідька я отут ждатиму? Щоб перевестися на гречкосія, висиджуватись дома, доглядати овець чи свиней та з жінкою бабитись? Та хай воно все западеться: я — козак, не хочу! Що з того, що нема війни? Я й так подамся з вами на Запорозжя — хоч погуляю. Йй-богу, їду! — І старий Бульба потрошку розпалювався, розпалювався, нарешті й зовсім розсердився, устав з-за столу і, взявши руки в боки, тупнув ногою. — Завтра ж і рушаємо! Нащо гаятись! Якого ворога ми можемо тут висидіти? Нащо нам оця хата? Нащо нам усе це? На чортового батька нам оці горшки? — По цих словах почав він бити горшки та шпурляти пляшками.

Бідна старенька мати, що звикла вже до таких вчинків свого чоловіка, сумно дивилася на все це, сидючи на лаві. Вона не сміла ні в чім суперечити; але, почувши такий страшний для неї рішенець, не змогла вдержати сліз; вона глянула на дітей своїх, з якими їй знов судилася така швидка розлука, — і ніхто не зміг би описати мовчазної сили того горя, що, здавалося, тремтіло в її очах і в судомно зціплених устах.

Бульба був страшенно впертий. То був один із тих характерів, які могли з'явитися лише тяжкого XV століття на напівкочовому Сході Європи, коли весь прадавній південь України, покинутий своїми князями, було спустошено й випалено дощенту ненастанними наскоками монгольських хижаків; коли, втративши все — оселю й покрівлю, зробився тут відчайдушним чоловік; коли на пожарищах, перед лицем хижих сусідів і повсякчасної небезпеки, осідав він на місці й звикав дивитися їм просто у вічі, забувши навіть, чи є на світі щось таке, чого б він злякався; коли бойовим палом укrywся здавна лагідний слов'янський дух і завелось козацтво — цей широкий гуляцький заміс української натури, — і коли всі перевози, яри та байраки, всі зручні місця засіялися козаками, що їм і ліку ніхто не знав, і сміливі товариші їхні могли відповісти султанові, охочому знати про їхнє число: «А хто їх знає! У нас їх по всьому степу: що байрак, то й козак»...

Тарас був із корінних полковників давнього гарту: весь він удався на бойове завзяття і відзначався крицевою щирістю своєї вдачі. За тих часів вплив польщизни пішов уже й проміж українську шляхту. Багато вже було таких, що переймали польські звичаї: заводили розкоші, пишну обслугу, соколів, ловчих, обіди, палаци. Тарасові було це не до шмиги. Він кохався у простому побуті козацькому й пересварився з усіма своїми товаришами, які пнулися до панських звичаїв і прихилилися до варшавської сторони, взиваючи їх підніжками лядських панів. Вічно невгамовний, мав себе за покликаного оборонця віри православної. Досить було йому довідатись, що в якісь селі люди терплять утиски від орендарів, що набавляють податки з диму¹, — і він самовладно з'являвся там зі своїми козаками й чинив розправу. Він узяв собі за правило, що в трьох випадках завжди треба братися за шаблю, а саме: коли комісари не поважали старшину і стояли перед нею, не скинувши шапки; коли глумилися над православною вірою й не шанували прадідівських звичаїв і, нарешті, коли ворог був бусурмен чи турчин, супроти яких він вважав конче потрібним усяк час уживати зброї на славу християнства.

Тепер він наперед тішився думкою, як він з двома синами з'явиться на Січ і скаже: «Ось дивіться ж, яких я вам хлоп'ят привів!»; як покаже їх усьому старому, в боях гартованому товариству; як пишатиметься першими лицарськими їхніми вчинками і на війні, і на бенкетах, які він теж вважав за дуже важливі лицарські достохвальності. Спершу він хотів одіслати їх самих, та, побачивши їхню молодість, статурність, могутню природну красу, запалився гордим вояцьким духом і другого ж таки дня наважився їхати з ними сам, хоча спонукою до цього була тільки вперта його воля.

¹ Дим — тут: житло, господарство як податкова одиниця.

...Бульба раптом прокинувся і зірвався на ноги. Він дуже добре пам'ятав усе, що вчора наказував.

— Ну ж бо, хлопці, годі спати! Пора, пора! Напувайте коней! А де ж стара? (Так він зазвичай називав свою жінку.) Швидше, стара, готуй нам чого-небудь попоїсти — їхати не близький світ!

Бідна старенька, втративши останню свою надію, у відчаї подалася до хати. Тим часом як вона, вмиваючися слізьми, готувала сніданок, Бульба віддавав свої накази, метушився в стайні і сам вибирав для синів своїх найкраще убрання.

Учорашні бурсаки раптом перемінилися: замість брудних чобіт — червоні сап'янці зі срібними підківками; шаровари, як Чорне море завширшки, з силою складок і зборок, обперезані золотим очкуром¹; до очкура начеплено було довгі ремінці з китицями та всякими брязкальцями на люльку. Кармазинові жупани з блискучого, як вогонь, сукна, підперезані мережаним поясом; турецькі, золотом биті пістолі були засунуті за пояс; шабля бряжчала при боці. Їхні лица², ще не дуже засмаглі, здавалося, покращали й пояснишали; молодий чорний вус тепер наче яскравіше відтіняв їхню білизну і дужий, могутній цвіт юності; вони були прегарні під чорними смушковими шапками із золотим верхом.

Бідна старенька мати! Як побачила вона їх у цьому вбранні, то не змогла промовити й слова, і сльози застигли в її очах.

— Ну, сини, все готове! Нічого гаятись! — промовив Бульба. — Тепер за християнським звичаєм присядьмо на дорогу.

Усі посідали, навіть хлопці, що поштиво стояли при дверях.

— Тепер благослови, мати, дітей своїх! — сказав Бульба. — Благай Бога, щоб фортунило їм на війні, щоб вони повсякчас боронили свою честь лицарську, щоб стояли довіку за віру Христову, а коли ні — хай краще пропадуть, щоб і духу їхнього не було на світі!.. Підійдіть, діти, до матері: молитва материна із морського дна вертає й на землі спасає.

Мати, слабосила, як мати, обняла їх, вийняла два малих образки й, ридаючи, наділа їм на шиї.

— Нехай боронить вас... Божа Мати... Не забувайте, діти, матері вашої... подайте іноді хоч вісточку про себе... — Далі вона вже не могла говорити.

— Ну, гайда, діти! — мовив Бульба.

При ганку стояли осідлані коні. Бульба раптом вискочив на свого Чорта, що сказано рвонувся вбік, почувши на собі двадцятипудову ваготу, — Тарас-бо був надзвичайно важкий і дебелий.

Коли уздріла мати, що й сини її вже посідали на коней, кинулася вона до меншого, у якого в рисах обличчя світилося більше ніжності; вона вхопила його за стремено, припала до сідла його і з відчаєм в очах не випускала його зі своїх рук. Два дужих козаки обережно взяли її й віднесли до хати. Та як виїхали вони за ворота, вона зі всією легкістю сарни, незвичною як на її літа, вибігла за ворота, з неймовірною силою зупинила коня й обняла одного із синів із якоюсь гарячковою несамовітністю... Її знов однесли.

¹ *Очкур* — пояс або шнур, яким стягують штани.

² *Лиця* — щоки.

Миліаді волами Івана смуглих, кінце тамунами сльозам. Сиділиса рік-дернута Батяма, який той був схвильований, хоч і не похижував того. Дня, був вірний; злиши. Ближучи кілля; шістьма пробачило мого як в лід. Пройшлими тріма, коли смирнулася вода; куди Іваний востра проматився, тільки люди божавили над землею два димари Іваної тилої жито та верш-ля дорго, що на Іваних сучасні великі вони замкну, як ті Івани; лише дальшій дуг іше стелився перед ними — той дуг, що нагадував ім усю Історію Іваного життя, від дорги, коли всталися вони в російській грані, до часу, коли загналися в пильну червонобраву димку, що бонька перестала через нього своїми прудкими, молодими ногами. Сяк уже сонний тільки журився над іривинням в приг'янанням угорі великим галетом стирчить, у мій; уже дивина, яку вони пройшли, данолися віддала гождю, що ще дорго марили.

— Прощайте й дитячі літа, і дівчата, і жін, і жін.

 Зверніть увагу на різні характеру тригонометрії Сестри, в мій — Андрій. Прощайте, як автор оглясу стої у лівій.

II

Усі три вершники Івани мочили. Старий Тарас думки про динню див-ляку: перед ним проходила його молодість, його літа — літа, що промай-нули і не вернуться, відшукати які, паводи туманні носом, бажавши, щоб молодість прийшла ще його життя. Він думав про та, кого ці свого диння-го товариства зустріли тесер на Січ. Палак, що вже нестер, а хто мавши мовчав, і тільки тило туманним його обличчя, а тількила тільки журився похиталася.

Сяк його думали інші думи. Але треба сперити тріма більше рас-коноти про його синів. На дванадцятім році Іа було віддано до Київської Академії, бо всі шестна старшина вивчала своїм найпершим обов'язком віднести своїх дітей у науку, хоч і робилося це лише після того, щоб сини зостали її забути. Були вони такі, як і всі, що потрапляли до буржи, але, висохні на мій, і тим Іа уже широкі обступали як один носом, тільки чия ставали вони один як одного схомі. Старший, Сестра, почав в 1878 Сяк науку, що широкі як року мій дошлю. Його повернули, там-то вперше й промовили як книжку. Чотири рази заступав він тило Сестри в землі і чотири рази, відшукавши його вивчався, журналі Івону нового. Зипени він зупинив як те і м'яте, коли Івано зупинило не записався б віддати його на цілях дванадцяті році у його на цілях дванадцяті році у його старшій слухави й не похитав похиталася, що він дивку не пофа-милу. Зипороміла, якщо не мавши-милу, як в мавшій мавшій мавшій. Ціліма, як в мавшій той самий Тарас Буш-ко, який шістьма увагу востра і бави, як він вже бавили, своїм Івоні мавши про ній й не дівати.

Л. Микола Сестра

Брама відчинилась, і вилетів з неї гусарський полк, окраса всіх кінних полків. Під вершинами були всі як один руді аргамаки. Попереду полку летів лицар, дужчий і крацій за всіх. З-під мідяного шолома вибивався неслухняний чорний волос; розвіалася зав'язана на руці дорога хустка, яку вишила своїми руками перша красуня.

Так і остовпів Тарас, як уздрів, що то Андрій. А він тим часом, охоплений запалом бою, бажаючи заслужити пов'язаний на руку подарунок, помчав, як молодий хорт, найкращий, найпрудкіший і наймогутніший у зграї. Тюгукнув йому досвідчений ловчий, і він понісся, витягнувши просто над землею свої лапи, всім тілом похилившись набік, здіймаючи куряву зі снігу і десять разів випереджаючи самого зайця в розпалі свого лету. Зупинився старий Тарас і дивився на те, як він чистив перед собою дорогу, розганяв, рубав і сипав удари на обидва боки.

Не стерпів Тарас і закричав:

— Як?.. Своїх?.. Своїх, чортів сину, своїх б'еш?..

Та Андрій не бачив, хто перед ним був, свої чи якісь інші; нічого не бачив він. Кучері, кучері він бачив, довгі, довгі кучері, і, мов той лебідь на воді, груди, і білу, як сніг, шию, і плечі, і все, що створене для нестямних поцілунків.

— Гей, хлоп'ята! Заманіть мені тільки його до лісу, тільки заманіть мені його! — гукнув Тарас.

І тут же зголосилося тридцяттеро наймоторніших козаків заманити його. І, поправивши на собі високі шапки, миттю погналися кіньми навперейми гусарам. Ударили збоку на передніх, збили їх і одрізали від задніх, дали по гостинцю одному-другому, а Голокопитенко угрів плазом по спині Андрія, і враз кинулися тікати від них, скільки було козацької сили. Як скипить Андрій! Як забунтується по всіх його жилах молода кров! Ударив він гострими острогами коня й що духу полетів за козаками, не оглядаючись і не бачачи, що позад нього тільки яких двадцяттеро ледве встигали за ним. А козаки летіли щосили на конях і просто повернули до лісу. Розігнався на коні Андрій і вже був трохи не догнав Голокопитенка, як ураз чиясь дужа рука вхопила за повід його коня. Озирнувся Андрій — перед ним Тарас! Затремтів він усім тілом і раптом пополотнів... Так школяр, необачно зачепивши товариша й діставши від нього за те лійкою по лобі, спалахує, як вогонь, осатаніло вискакує з-за лавки й женеться за зляканим товаришем своїм, ладний роздерти його на шматки, і раптом натикається на вчителя, що входить до класу: миттю вщухає його запал і спадає безсила лють. Так миттю згас, як і не було його, гнів Андріїв. І бачив він перед собою тільки страшного батька.

— Ну, що тепер ми будемо робити? — сказав Тарас, дивлячись йому просто в вічі.

Але не промовив ні слова на те Андрій і стояв, утупивши в землю очі.

— Що, синку, допомгли тобі твої ляхи?

Андрій мовчав.

— Отак продати? Продати віру? Продати своїх?.. Стій же, злязь з коня! Покірно, як дитина, зліз він з коня і стояв ні живий ні мертвий перед Тарасом.

— Стій же й не ворущись! Я тебе породив, я тебе і вб'ю! — промовив Тарас і, відступивши крок назад, зняв з плеча мушкета. Білий, як полот-

не, стома Андрій: видми було, як тавро поручилося утлі Ного і як він
вдивлявся шоста ім'я: але не було то ім'я віганама, чи застері, чи Брата —
то було Пасхана вродуї-палади. Тарас вигукнувся.

Як воде шовшачий, відрізаний сарфан, як морозе ягня, що вступило
до сарфан смертальне лесе носка, якмані він гомону і шмак на траву, але
сама не промислила.

Дупанімак смирнібітєць і довго дивився на Бєдєжанте гїло. Він і зар-
паша був прекрасний; мужик лице Ного, що недалеко носке свїли й нїмєре-
дєданого для жіночого сєрше чєду, і тєлєр вивиданнє чулову прєсу; чєрне
Брєан, як малібїний опєант, відтїкованнє Ного вбїлає рєси.

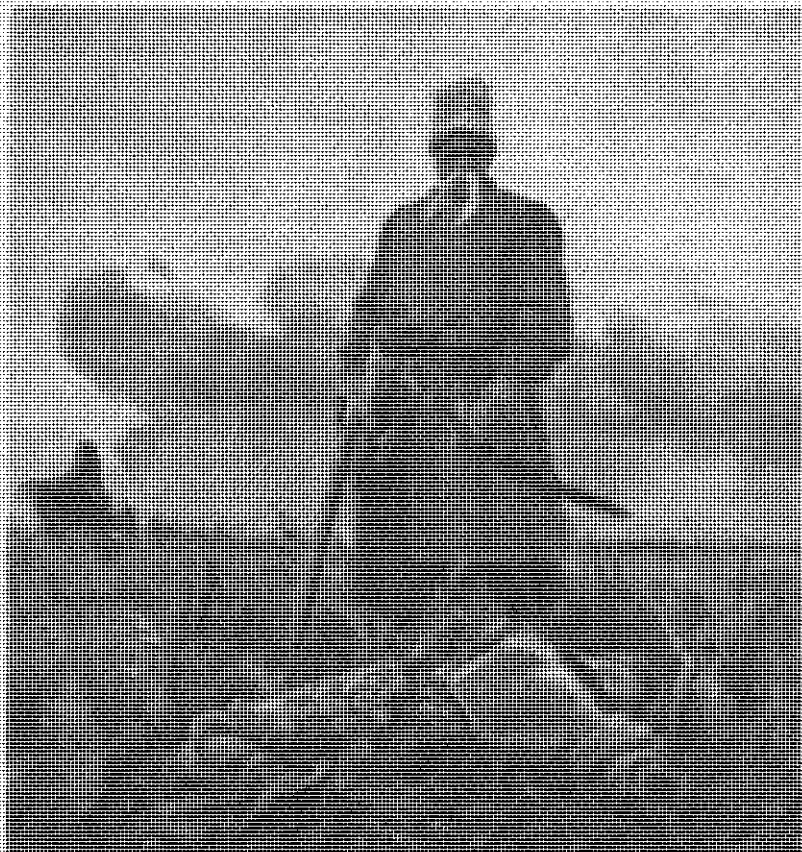
— Чи не носак був? — промївнє Тарєс. — І станнє нїжєний, і чєрне
Брєан, і обїлєчє, як у шпєлєчєчє, і рєна мїма була в бємї. А прєтан,
прєтан бєє слєвє, як нїганїї вєд!

— Бєтєку, що як вєрєбїлї! Цє як вбїлає Ного? — слєтєл, під'їлєннє
мїлєчєннє. Остан.

Тарєс вїннє гємєтєє.

Нїлєннє глєсєув євєтєлєу в єчї Остан. Жєлє Бєсєу єтєлє Брєта, і прє-
мєнє єн чєрє.

— Пєкєсєлєнє як Ного, Бєтєку, чєєнє, шєб єн глєумєлєєє єлє єнє євє-
рєдї єн шпєлєчєлєє Бєгє єлєє єлєєє єлєєє.

— Поховають його й без нас! — промовив Тарас. — Знайдуться в нього і голосільниці, й жалібниці!

І хвилині зо дві мовчав він і думав: чи кинути його на поталу вовкам-сіроманцям, чи пошанувати в нього лицарське завзяття, яке хоробрий повинен у кожному поважати, хоч би хто він був, — як бачить: скаче до нього на коні Голокопитенко.

— Біда, отамане, зміцніла лядська сила, прийшла підмога!..

Не докінчив Голокопитенко, скаче Вовтузенко:

— Біда, отамане, свіжа прибуває сила!

Не встиг сказати Вовтузенко, Писаренко біжить, уже без коня:

— Де ти, батьку? Тебе шукають козаки. Вже вбито курінного отамана Невеличконого, Задорожного вбито, Черевиченка вбито, та ще твердо стоять козаки, не хочуть помирати, не побачивши тебе в живі очі, хочуть, щоб ти глянув на них перед їхньою смертною годиною...

— На коня, Остапе! — гукнув Тарас, кваплячись застати ще козаків, щоб подивитися ще на них, та й щоб вони глянули перед смертю на свого отамана. Та не встигли вони виїхати з лісу, як уже ворожа сила оточила з усіх боків ліс і поміж деревами скрізь з'явилися вершники з шаблями й списами.

— Остапе! Остапе, не піддавайся! — гукнув Тарас, а сам вихопив шаблю з піхов та й ну чесати на всі боки кожного, хто траплявся йому під руку. А на Остапа вже наскочило раптом шестеро; та лихої години, видно, наскочили: з одного скотилася голова, другий перевернувся, відступивши; списом проколото ребро третьому; четвертий був одважніший, ухилив голову од кулі, й поцілила коневі в груди гаряча куля, — звівся дибки скажений кінь і впав навznak, задушивши під собою вершника.

— Добре, синку!.. Добре, Остапе!.. — гукав йому Тарас. — А ось і я слідом за тобою!..

А сам усе відбивався від напасників. Рубає і б'ється Тарас, роздає гостинці і тому, й іншому, а сам дивиться все вперед на Остапа і бачить, що вже знов зчепилося з Остапом мало не восьмеро разом.

— Остапе!.. Остапе! Не давайся!

Але вже замагають Остапа; вже один накинув йому на шию аркана, вже беруть, уже в'яжуть Остапа.

— Ех, Остапе, Остапе! — кричав Тарас, пробиваючись до нього та рубаючи на капусту кожного, хто тільки трапиться. — Ех, Остапе, Остапе!..

Та немов важким каменем ударило його самого тієї ж миті. Усе закрутилося й перевернулося в очах у нього. На мить безладно спалахнули перед ним голови, списи, дим, вогонь, сучки, листя з дерева, що мигнуло йому просто в вічі. І бабахнувся він, як підрубаний дуб, на землю. І повило туманом йому очі.

ХІІ

Знайшовся слід Тарасів. Сто двадцять тисяч козацького війська з'явилось на межах України. Це вже була не якась там мала частина чи загін, що ходив на здобич або навздогін за татарами. Ні, це повсталася вся нація, бо не вистачило вже терпцю в народі, — повсталася, щоб помститися за наругу над правом своїм, за ганебне приниження звичаїв своїх, за зневагу предківської віри і святого обряду, за глум над церквами, за

Коли ж військовий писар приніс писани мови й гетьман підписався під ними власною рукою, Тарас зняв із себе ширий булат, дорогу турецьку шаблю з найкращої криці, переломив її надвое, як тріску, і, кинувши врізнобіч далеко від себе обидва кінці, промовив:

— Прощайте ж! Як двом кінцям цієї шаблі не з'єднатися в одно й не скластися в цілу шаблю, так і нам, панове товариство, не бачитися більше на цьому світі. Тільки не забудьте мого прощального слова — (тут голос його ще погучнішав, піднявся вище, набрав надзвичайної сили, і збентежилися всі од його пророчих слів) — перед смертною годиною своєю ви згадаєте мене! Думаєте — купили спокій і згоду; думаєте — панувати вам? Не те у вас буде панування: здеруть із твоєї голови, гетьмане, шкуру, наб'ють її гречаною половою й показуватимуть по всіх ярмарках! І ви, панове, своїх голів не врятуєте! Згинете в гнилих льохах, замуrowані в кам'яні мури, коли вас раніш, як баранів, не зварять у казнах живими!

— А ви, хлопці? — звернувся він до своїх козаків. — Хто з вас хоче вмерти своєю смертю, не по-баб'ячому в запічку або на лежанці, не п'яним під тином біля шинку, як те стерво, а чесною козацькою смертю, усім на одній постелі, як молодий з молодою? Чи, може, хочете вернутися додому та поробитися недовірками, та возити на своїй спині польських ксьондзів?

— За тобою, пане полковнику! За тобою! — загукали всі, що були в Тарасовім полку, і до них перейшло чимало й інших.

— А коли за мною, то за мною ж! — промовив Тарас, насунув глибше собі шапку на голову, грізно глянув на всіх, що zostалися, підправився на коні своїм і гукнув:

— Не дорікайте ніхто нам образливим словом! Ану, гайда, хлопці, в гості до католиків!

По цій мові вдарив він по коневі, й рушив за ним табір у сотню возів, а за ним багато кінних і піших козаків, і, обернувшись, сварився поглядом на всіх, що позоставались, і гнівний був погляд його. Ніхто не зважився їх зупинити. На очах у всього війська покидав їх полк, і довго ще обертаяся Тарас, і все сварився.

Смутні стояли гетьман і полковники, замислились усі й мовчали довго, немов пригнічені якимсь важким передчуттям. Не дурно пророкував Тарас: так воно все й сталося, як він казав. Незабаром після зрадливого вчинку під Канею гетьманська голова вже стриміла на палі разом із багатьма найкращими його військовими товаришами.

А що ж Тарас?

А Тарас тим часом гуляв по всій Польщі зі своїм полком, спалив вісімнадцять містечок, більш як сорок костьолів і вже доходив до Кракова. Силу перебив він усякої шляхти, пограбував найбагатші й найкращі замки; порозпечатували і порозливали козаки сторічні меди й вина, свято бережені в панських льохах; порубали й попалили коштовні сукна, одержу й начиння, що було по коморах.

— Нічого не жалійте! — тільки й примовляв Тарас. — Це вам, вражі ляхи, поминки по Остапові!

І такі поминки по Остапові справляв він у кожному селі, аж поки польський уряд не побачив, що вчинки Тарасові були щось більше, ніж

звичайне розбишцтво, і тому ж таки Потоцькому доручено було з п'ятьма полками неодмінно ввіймати Тараса.

Шість днів тікали козаки путівцями від ляхів; ледве витримували коні небувалу гонитву й рятували козаків. Але Потоцький цього разу впорався добре з дорученням. Він, не спочиваючи, гнався за ними й догнав їх коло Дністра, де Бульба зупинився на відпочинок, розташувавшись у зруйнованій фортеці.

Над самою кручею Дністровою стояла вона зі своїм обірваним валом та розваленими мурами. Піском та битою цеглою засіяний був верх кручі, що кожної хвилини міг зірватися і полетіти вниз. Отут із двох боків, прилеглих до поля, і обступив його коронний гетьман Потоцький. Чотири дні бились і оборонялися козаки, відбиваючись цеглою й камінням. Але не вистачило ні запасу, ні сили, і поклав Тарас пробиватися крізь ворожі лави. І вже пробилися були козаки, і, може, ще раз вірно послужили б їм прудконогі їхні коні, коли це раптом на бігу зупинився Тарас і гукнув:

— Стійте! Випала люлька з тютюном; не хочу, щоб і люлька моя дісталася вражим ляхам!

І нахилився старий отаман, і почав шукати в траві люльку з тютюном — свою вірну подругу на морі й на землі, в походах і дома. А тим часом налетіла ватага ляхів і вхопила його під могутні плечі. Струснув він усім своїм дужим тілом, але не посипалися вже, як колись, на землю, мов груді, гайдуки, що держали його.

— Ох, старість, старість! — промовив він, і заплакав старий кремезний козак. Та не старість була тому винна: сила пододала силу. Мало не тридцять гайдуків учепилося йому за руки й за ноги.

— Піймалася бісова ворона! — кричали ляхи. — Тепер треба тільки вигадати, яку б йому, собаці, найкращу честь віддати.

І присудили, з гетьманського дозволу, спалити живцем перед усім військом.

Недалеко стояло голе дерево, що грім розбив йому верхів'я. Припнули Тараса залізними ланцюгами до стовбура, цвяхом прибили йому руки і, піднявши його вище, щоб звідусіль видно було козака, почали розкладати під деревом вогонь. Але не на вогонь дивився Тарас, не про вогонь він думав, на якому мали його спалити; дивився він, бідолаха, в той бік, де відстрілювалися козаки: йому згори було видно все, як на долоні.

— Займайте, хлопці, займайте швидше, — гукав він, — гору, що за лісом: туди не підступлять вони!

Але вітер не доніс його слів.

— Ой, пропадуть, пропадуть ні за понюх табаки! — промовив він гірко і глянув униз, де блищав Дністер. Радістю засяяли йому очі. Він побачив чотири човни, що кормою виглядали з-за кушів, і, зібравшись на силі, гукнув на всі груди:

— До берега, хлопці! До берега! Спускайтеся попід гору стежкою, що йде ліворуч. Коло берега стоять човни, — всі забирайте, щоб не було погоні!

Цього разу вітер дмухнув з другого боку, і все почули козаки. Але за цю раду дістав він обухом по голові, і все перевернулося йому в очах.

Пустили козаки коней щодуху узбічною стежкою, а вже ляхи за плечима. Бачать козаки — крутиться й гадючиться стежка й багато вбік дає вигинів.

2. Як змінилися зовні Остап і Андрій перед від'їздом на Січ? Процитуйте відповідний уривок. Яку роль відіграють у ньому картини природи?
3. Розкажіть про устрій Січі. Яку віру сповідували запорожці?
4. Як почувалися Остап і Андрій у новому товаристві? Що вони дізналися про січові звичаї й закони?
5. Проти кого повстало козацьке військо? Якою була мета повстання? Визначте роль Тараса Бульби в ньому.
6. З якою метою Тарас Бульба звернувся з промовою до козаків? Про які життєві цінності він говорив? Чому звертався до товариства тричі? Як називається такий прийом? Яким жанрам він притаманний?
7. Хто з козаків відзначився в бою? Чи лише словами доводили козаки свою силу і незламність?
8. Перекажіть епізод зустрічі в бою Тараса Бульби й Андрія. Як відреагував син на появу батька?
9. Як автор зображує Остапа в бою? Якими якостями наділяє героя?
10. Як Тарас Бульба помстився ворогам за Остапову смерть? Як поставився до цього польський уряд?
11. Який випадок допоміг ворогам захопити Тараса в полон? Яку кару обрали вони для Бульби?
12. Про що думав Тарас в останні хвилини життя? Як вдалося полоненому Бульбі допомогти козакам урятуватися?

1. Яку фразу із закінчення XII розділу можна назвати ключовою для всієї повісті?
2. Чому твір називається «Тарас Бульба»? Обґрунтуйте свою думку.

ПРО ПОВІСТЬ «ТАРАС БУЛЬБА» (1835, 1842)

Так ось вона, Січ! Ось воно, те гніздо, звідкіля вилітають усі ті горді, як орли, і дужі, як леви! Ось звідки розливається козацька воля по всій Україні!

Микола Гоголь

Повість Миколи Гоголя «Тарас Бульба» побачила світ у збірці «Миргород» 1835 року. У цьому творі письменник звернувся до славетного минулого рідного краю — часів козаччини, оспівав героїку Запорозької Січі.

Звідки ж у Миколи Гоголя виникло бажання художньо дослідити один із найвидатніших періодів національної давнини?

По-перше, він захоплювався історією України. Гоголь у листі 1833 року до відомого вченого Михайла Максимовича писав: *«Тепер я засів за історію нашої єдиної, бідної України. Ніщо так не заспокоює, як історія. Мої думки починають литися тихіше й стрункіше. Віряться, що я напишу її, що я скажу багато чого, про що до мене не говорили...»*

По-друге, рід Гоголів має глибоке козацьке коріння і посідає помітне місце в історії українського лицарства. Пращур письменника Остап Гоголь був у роки Хмельниччини уманським, подільським, а згодом могилівським полковником. Пізніше він став активним помічником гетьмана Петра Дорошенка і навіть отримав від нього титул наказного гетьмана Правобережної України. Інший родич — Андрій Гоголь —

не ідеалізує свого героя, зображує його вади: грубий, різкий, упертий, не враховує думку членів родини, зневажає дружину.

Дедалі більше письменник заглиблює читачів у внутрішній світ головного героя, визначальною рисою якого є патріотизм і відданість батьківщині. Бульба цінує лише справжніх патріотів рідної землі, які шанують православну віру і здатні відстоювати найдорожче в бою. Він сам такий і такими хоче бачити своїх синів. Недаремно першого ж дня після повернення їх із Києва Тарас мовить: «...я вас того ж таки тижня та одвезу на Запорожжя — от де наука, так наука! Там ваша школа; тільки там розуму й наберетесь».

Доля посилає Тарасові неймовірні випробування: його син Андрій — зрадник! І Бульба вбиває сина, оскільки той «продав віру і душу». Зрада батьківщини для Бульби — це «продаж» душі. Запроданець із чорною душею, на переконання Тараса, жити не повинен.

Навіть за мить до смерті, побитий, напівпритомний і розп'ятий, Тарас робить свою козацьку справу — рятує побратимів мудрою порадою. І помирає з упевненістю, що «прийде час, буде час — дізнається ви, що то є православна віра наша!...»

Одного разу молода американська письменниця Ліліан Росс звернулася до визначного класика світової літератури, її співвітчизника Ернеста Хемінгуея з проханням порадити їй книги для читання. Досвідчений колега запропонував їй чотирнадцять творів, серед яких була і повість Миколи Гоголя «Тарас Бульба».

Запитання й завдання

-
1. Коли і в якій збірці побачила світ повість Гоголя «Тарас Бульба»? Як критика відреагувала на появу твору?
  2. Чому в Гоголя виникло бажання писати про козачину? Що найбільше цікавило письменника в темі козацтва?
  3. Якими зображено козаків на сторінках повісті? Що таке *збірний образ*?
  4. Як Гоголь зображує головного героя твору? Які основні якості визначають внутрішній світ Тараса Бульби?
  5. Як ставиться Тарас Бульба до зради? Що таке, на його думку, зрада?
  6. У чому полягає художня своєрідність повісті «Тарас Бульба»?
-
1. На основі вражень від прочитаного складіть усний портрет Тараса Бульби. Чи подібний він до героя картини Михайла Дергуса «Тарас Бульба на чолі козацького війська»?
  2. Складіть порівняльну характеристику образів Остапа та Андрія. Доберіть із тексту цитати, які б засвідчували певні риси характеру братів.
-
1. Які чинники вплинули на формування характеру Тараса Бульби? Чи можна стверджувати, що в образі Тараса Бульби втілено характер українського козацтва? Доведіть свою думку цитатами з твору.
  2. Що спонукало Тараса Бульбу вбити свого молодшого сина? Чи легко було йому це зробити? Чому Андрій не попросив батька помилувати його?
  3. Як ви розумієте вислів: «Усі вони перевірені Січчю»? Аргументуйте свою думку цитатами з твору.
  4. Якими були останні слова Тараса Бульби? Що, на вашу думку, вони означають?

видишь — и там люди! также Божий человек, и разговоришься с ним, как с своим; а как дойдёт до того, чтобы поведать сердечное слово, — видишь: нет, умные люди, да не те; такие же люди, да не те! Нет, братцы, так любить, как русская душа, — любить не то чтобы умом или чем другим, а всем, чем дал Бог, что ни есть в тебе, а... — сказал Тарас, и махнул рукой, и потряс седею головою, и усом моргнул, и сказал: — Нет, так любить никто не может! Знаю, подло завелось теперь на земле нашей; думают только, чтобы при них были хлебные стоги, скирды да конные табуны их, да были бы целы в погребках запечатанные мёды их. Перенимают чёрт знает какие бусурманские обычаи; гнушаются языком своим; свой с своим не хочет говорить; свой своего продаёт, как продают бездушную тварь на торговом рынке. Милость чужого короля, да и не короля, а паскудная милость польского магната, который жёлтым чёботом своим бьёт их в морду, дороже для них всякого братства. Но у последнего подлюки, каков он ни есть, хоть весь извалялся он в саже и в поклонничестве, есть и у того, братцы, крупица русского чувства. И проснётся оно когда-нибудь, и ударится он, горемычный, об полы руками, схватит себя за голову, проклявши громко подлую жизнь свою, готовый муками искупить позорное дело. Пусть же знают они все, что такое значит в Русской земле товарищество! Уж если на то пошло, чтобы умирать, — так никому ж из них не доведётся так умирать!.. Никому, никому!.. Не хватит у них на то мышинной природы их!

Запитання й завдання

Порівняйте текст оригіналу й перекладу. Наскільки точно перекладач передав слова Гоголя? Чи зберіг авторську інтонацію?

Підготуйте виразне читання уривка оригіналу (визначте інтонацію, ритм, логічно наголошені слова).

Думка в подарунок

Мое сердце завжди залишиться прив'язаним до священних місць батьківщини (Микола Гоголь).

дев'ятирічного Райнера. Хлопчаина зростав без материнської ласки і любові, з образою в душі. Згодом доля ще раз покепнує з поета: його самого через нестатки залишить дружина і забере із собою доньку. *«Бідність — мій тягкий хрест»*, — з гіркотою запише в щоденнику Рільке.

Протягом п'яти років майбутній поет навчався в Празькому кадетському корпусі. Його батько мріяв, щоб син став військовим. Роки навчання в цьому закладі Рільке назве пізніше *«букварем жаху»*, *«безмірним бідуванням»*. Так і не здобувши військової освіти, він став «цивільним» студентом. Спочатку навчався в Празькому, згодом — у Мюнхенському і Берлінському університетах.

Відсутність матеріальних благ не заважала поетові мати багате духовне життя. Він дружив із видатними людьми свого часу, серед яких — французький скульптор Огюст Роден. Деякий час Рільке працював у нього секретарем, спостерігав за його життям. Не раз дивувало поета те, як Роден із м'якої глини творить цілий Всесвіт, населений реальними людьми. Райнер захоплювався видатним майстром і водночас вчився у нього засобами мистецтва передавати справжнє життя.

Видатні митці вабили до себе Рільке, він завжди знаходив час для нових цікавих зустрічей. Подорожуючи Росією, поет познайомився з художником Іллею Рєпіним, відвідав Ясну Поляну, щоб побачити й почити Льва Толстого. Наприкінці життя Рільке тривалий час листувався з російськими поетами Мариною Цветаєвою і Борисом Пастернаком (сином Леоніда Пастернака).

Рільке — поет-мандрівник. З часів студентства почав мандрувати Європою, Північною Африкою, Близьким Сходом. Велике враження справила на нього Росія, в якій побував двічі. Усе побачене й пережите в цій країні значною мірою вплинуло на світогляд поета. Уперше Рільке відвідав цю країну 1899 року перед Великоднем. Поета настільки захопили набожність і простота народу, що він зі свічкою в руці брав участь у великодньому церковному обряді. Свої враження висловив так: *«То був мій Великдень, і я вірю, що мені його вистачить на все життя»*.

До других відвідин Росії Рільке готувався ретельніше: вивчав мову, читав російську літературу. *«В очікуванні майбутньої подорожі я почувваюся так, немов дитина перед різдвяними святами»*, — зізнавався він у листі до Леоніда Пастернака.

Під час цієї подорожі поет завітав і в Україну. Він відвідав Київ, Харків, Полтаву. Особливо запам'яталася йому подорож пароплавом до Кременчука. Враження від мандрівки Шевченківськими місцями спонукали Рільке до роздумів про долю поета-пророка, осмислення ролі народних співців як посланців Божих. Згодом, уже в Петербурзі, Рільке придбав «Кобзар» Тараса Шевченка в російському перекладі й ретельно ознайомився із творчістю славетного українського поета.

Доленосними для Рільке стали відвідини Києва. Вражений побаченим, він назвав місто *«близьким до Бога»*, *«священним Києвом»*, де *«бере свій початок Русь»*. *«Найсвятішим монастирем усієї імперії»* назвав Рільке Києво-Печерську лавру. Не раз пройшов поет її підземними ходами *«повз келії, де у святому божевіллі самотньо жили святі...»*

Свою зустріч із слов'янським світом Рільке вважав *«дарунком Русі»*. у? Бо саме тут відчув близькість до Бога — і Бог увійшов у його істість. Деякі свої вірші про Бога поет назвав молитвами:

Тебе знаходжу всюди і в усьому,
в усіх речах, з якими я збратавсь.
Ти, як зернина, криєшся в малому,
в великому великий Ти зоставсь.

Переклад *Миколи Бажана*

«*Ти один сказав Богові щось нове*», — напише йому згодом Марина Цветаєва, влучно відзначивши одну з головних тем його творчості.

Біографія Рільке-поета розпочалася рано. Вже дев'ятнадцятирічним він розгорнув бурхливу діяльність, пропагуючи свої твори. Перші збірки віршів поет розсилав читачам безкоштовно, а згодом — збирав їх і знищував. Він жалкував, що в молодечому запалі поспішив і оприлюднив перші спроби пера, які ще не були художньо досконалими. У тих віршах ще не можна було почути голос великого поета. Справжній Рільке прозвучить пізніше — у збірці «Нові поезії», а також у «Дуїянських елегіях», «Сонетах до Орфея» і багатьох інших віршах, народжених самим життям. За переконаннями Рільке, поезією може стати *«все те, що бачите»* навколо. Коли він це осягнув, то в захваті написав: *«О, як я радів, коли дійшов цього висновку!»*

Рільке уславився передусім як поет. Проте він писав і прозові твори. Наприклад, збірку «Історії про Господа Бога» складають тринадцять своєрідних притч. Одна з них — «Пісня про Правду», написана під враженням про Україну і присвячена їй.

29 грудня 1926 року Райнера Марії Рільке не стало. Увесь поетичний світ переживав гіркоту втрати. *«Коли в Німеччині сьогодні ми говоримо: «Поет», — то завжди думаємо про нього і даремно шукаємо дорогої образ там, де зустрічали його, він вже перейшов із нашого часу у Вічність і перетворився в статую в мармуровому пантеоні Безсмертя»,* — ці слова належать співвітчизникові Рільке Стефанові Цвейгу.

Імена: Райнер Марія Рільке, Марина Цветаєва, Стефан Цвейг, Леонід і Борис Пастернаки (батько й син), Огюст Роден, Ілля Рєпін, Лев Толстой.

Географічні назви: Прага, Росія, Петербург, Ясна Поляна, Україна, Київ, Кременчук, Харків, Полтава, Швейцарія.

Назви творів: «Автопортрет 1906 року», «Дуїянські елегії», «Сонети до Орфея», «Пісня про Правду».

Назви збірок: «Нові поезії», «Історії про Господа Бога».

Запитання й завдання

1. Літературу якої країни представляє Райнер Марія Рільке? Назвіть дати його життя.
2. Яким запам'ятали поета його сучасники?
3. З ким зі своїх сучасників спілкувався Рільке?
4. Розкажіть про мандрівки письменника. Якими були його враження від подорожей до Росії та України?
5. Коли Рільке розпочав свій творчий шлях? Які твори писав? Що, на думку Рільке, може стати предметом поезії?

З'ясуйте, як саме пов'язані з біографією Рільке географічні назви з рубрики «Чи добре ви запам'ятали?».

Використовуючи матеріали статті, складіть усний портрет поета. Порівняйте його з уміщеним у підручнику художнім портретом Рільке.

-
1. Яким життєвим цінностям віддавав перевагу письменник?
  2. Чому свою зустріч зі слов'янським світом він назвав «дарунком Русі»?
  3. Як ви розумієте слова Стефана Цвейга, що є епіграфом до статті?

-
1. Складіть схему «Зв'язки Рільке із сучасниками». Використовуйте матеріали статті.
  2. Складіть цитатний план до статті про письменника й підготуйте її переказ.

Зверніть увагу на проблеми, які порушують співрозмовники.

ПІСНЯ ПРО ПРАВДУ

(Скорочено)

Коли я наступного разу знову проходив повз Евальдове вікно, він поманив мене до себе й усміхнувся: «Ви пообіцяли щось дітям?» — «Як так?» — здивувався я. «Та ось, коли я розповів їм про Егора, вони поскаржилися, що Бог зовсім не з'являється в тому оповіданні». Я злякався: «Що? Оповідання без Бога, та хіба ж таке можливе?» Потім я схамів: «А й справді, в цьому оповіданні, як я тепер собі міркую, нічого не сказано про Бога. Не збагну, як таке могло трапитися: аби хтось зажадав від мене оповідання без Бога, то я, далекі, пригадував би ціле життя і все марно...»

Мій приятель усміхнувся з такого запалу. «Ви не хвилюйтеся, — перепинив він мене лагідно. — Я думаю, ніколи не можна знати, чи є в оповіданні Бог, поки воно не зовсім закінчене. Адже коли бракує всього двох слів, ба навіть коли ще залишається зробити паузу після останнього слова, — він може ще з'явитися». Я кивнув, і каліка сказав іншим тоном: «Не знаєте ви ще чогось про тих руських співців?»

Я вагався: «А може, краще поговорімо про Бога, Евальде?» Він похитав головою: «Мені так хочеться більше довідатися про цих незвичайних людей. Не знаю, чого воно так, та я все думаю: а що, коли хтось із них завітає до мене? — І він повернув голову в кімнату, до дверей. Проте його погляд зразу, і не без збентеження, повернувся до мене. — Але ж цього не може бути», — поправився він квапливо. «Чому не може бути, Евальде? Вам може трапитися чимало такого, що залишається неприступним людям здоровим, бо вони проминають багато що, а від дечого й тікають. Бог призначив вас, Евальде, бути спокійною точкою серед усієї суєти. Хіба ви не відчуваєте, як усі навколо вас метушаться? Інші женуться за днями і, коли наздоганяють котрийсь із них, до того засапуються, що не в змозі навіть поговорити з ним. Ви ж, мій друже, просто сидите коло свого вікна й чекаєте; а тому, хто чекає, завжди щось трапляється. Вам випала особлива доля. Подумайте, навіть

крізь вікно своєї кімнати, однак його внутрішнє життя сповнене до краю. У Евальде є час зосередитися й подумати про вічне.

Бесіда оповідача з Евальдом становить е к с п о з и ц і ю твору. Вона вводить читача в тему оповідання, а темою є Бог. У подальшій розповіді вона розшифровується.

Короткі історичні довідки є з а в'язкою твору. Певні подробиці вказують на конкретний народ (українців), місце дії (Україна), час (доба козаччини). Тобто автор точно передає *національний колорит*.

Українці — народ давній і покірний, який терпить гніт, і лише в *«буйних піснях»* іноді проривається його непокора. Розраховують українці тільки на Бога: з ним живуть (у кожній хаті є ікони), з ним і помирають (з іконою в руках).

Розповідь про долю Петра становить р о з в и т о к дії твору. Чоловік живе, як усі: у нього є сім'я, хата, він швець за фахом. А його улюблена справа — малювання ікон, тому він проводить більше часу з Богом, аніж із родиною. На старість Петро вирішив навчити свого сина Олексу святого ремесла, але богомаз із хлопця не вийшов: Богородиця у нього *«скидалася на портрет Мар'яни, дочки козака Голокопитенка»*. Мабуть, Олекса ще не був готовий до зустрічі з Богом, адже в кожній людині до нього своя дорога. Олекса намагався знайти своє місце серед людей, але ті відштовхували його: і Мар'яна, до якої він сватався, і козаки із Запорозької Січі, і ченці з монастиря. *«Отож, для нього лишився тільки степ»*, — підказує автор, натякаючи на схильність юнака до роздумів, потребу спілкуватися з природою.

Спокійний ритм життя Петрової родини підкреслюється описом вечері. Навкруги тиша і раптом до хати заходить Остап. Цей епізод є к у л ь м і н а ц і є ю твору. Поява Остапа, його голос порушили спокій родини: *«запала тиша»*, і голос народного співця *«виповнив цілу хату і хутко скликав...»*

Хто він, Остап? Сліпий кобзар — отже, не такий, як усі. Можливо, він обраний самим Богом? Що ж вказує на близькість Остапа до Бога? Він заходить до хати з променем вечірнього світла й безпомилково вгадує дорогу до Бога: *«...тричі низько вклонився в той бік, де, як він гадав, було покуття»*. Крім того, кобзар заходить у хату Петра, людини, близької до Бога, хоча й не знає про це задалегідь.

Виразом духовної сутності Остапа стала його пісня. Про що він співає? Не про героїв, а про життя, у якому

Правда *«лід п'ятою»*, *«у темниці»*, її *«зневажають»*, топчуть ногами, а Кривда — *«вельможна»*, *«з панамі в світлиці»*, її *«поено медами»*. Правда і Кривда завжди поруч, хоча є двома протилежностями, одна з яких виключає іншу. Це підкреслюється антитезою.

Національний колорит — у художньому творі низка ознак, які передають своєрідність конкретної нації.

Своєрідність оповідання «Пісня про Правду»:

- притчевий характер оповідання;
- форма — оповідання в оповіданні;
- кільцева композиція;
- наявність оповідача і слухача;
- розгортання подій на історичному тлі;
- відтворення національного колориту;
- сліпий кобзар — посланець Бога;
- проблема Бога як основна у творі.

Щоб Південь зрозуміти, ким була постраждала Північ, Кравчук і Губа ж не той жанр?», і яким зниклою була людина, то Він її не залишає: «Сьогодні для кожного з нас це підказка».

На сайті «Кобзар»? Так, це згадується... «дефініція». Він підказує нам ту саму пісню тріади, швидко знаєти, щоб зрозуміти промовляти «нашіша рідна Божа сонця», а друге — поляр на бездіяльність і шаражі — «наслідком рідна на привидів і Кравчу. Наблизена пісню розбудила принциповий думка, встановила на шлях безсмертя на Північ».

Р і а в і а з а твору — це, наї пробудила в шафку зміна Сестриці пісню: «руди і ч...» за собою всім обрешетом собою широким і в себе й Терміна-ми, Північ пісню в Словеса. Він зрозумів, для чого Боже рудинами, в якім-то наслідок загибінні шаражі.

«Чи ж слово промовляло в уст сліпного Кобзаря? На це питання відповідь: «Дій старий був як Бог». А згодом поминали Бога, який притяг Боже слово, який ледяні плаж, який треба пробити, щоб добити перемислу Північ».

Оповідання починається в Сестриці про Губу і закінчується тавром вказівки про Північ. Така композиція зосереджує увагу читача на імені Бога, яке означає невідомі бути людини.

Завдання і завдання

1. Що стало кульминацією твору? Чи можна стверджувати, що головний «Кобзар» — це слово Бога?
2. Чому оповідання починається і закінчується словами «Дій старий був як Бог»?
3. Чому оповідання називається «Північ про Північ»?
4. Як ви розумієте рідня Деві Губу, про слова «дефініція» до слів? Чи можна безсмертя на Північ назвати Богом старим? Що волею в обрешеті Північ?
5. Поміркуйте, як проблема правди і кривди зникає в кульмінаційній частині.

Побудуйте асоціативні ряди до понять «правда» і «кривда». Напишіть невеличкий твір-роздум про один із цих понять.

1. Підготуйте переклад одного з уривків твору:
  - Сестриці оповідання з Євгенієм;
  - «Дій старий»;
  - Північ і його рідня;
  - Сестриці слово пісню.
2. Складіть план статті про оповідання в перемислі П.

Домашнє завдання

Робота над статтю в інтернетовому темі... щоб зрозуміти наш життя (Губа і Північ).

Запитання й завдання до розділів «Героїчне минуле в літературі», «Україна та її історія в літературі»

1. З якою метою В. Скотт, М. Гоголь, Р. М. Рільке зверталися до теми героїчного минулого?
2. У яких відомих вам творах зарубіжної літератури зображено Україну та її історію? Які твори про козацьку добу ви вивчали на уроках української літератури? Хто з героїв цих творів вам запам'ятався найбільше і чим саме?
3. Пригадайте головні ознаки лицарів і козаків. Складіть порівняльну характеристику збірних образів лицарства і козацтва за поданою схемою.

4. Ким були в українській народній традиції кобзарі? Які твори про кобзарів ви читали? Чим особливий порівняно з прочитаними вами творами образ кобзаря Остапа — героя оповідання Рільке?
5. Розгляньте репродукцію картини Василя Касіяна на с. 151. Яким чином пов'язані ілюстрація до «Кобзаря» Т. Шевченка і «Пісня про Правду» Р. М. Рільке?
6. Порівняйте виконання кобзарем Остапом «Пісні про Правду» і промову Тараса Бульби до козаків з творів Рільке й Гоголя. За яких обставин співає пісню кобзар, а за яких — виголошує промову Тарас Бульба? Як вплинули пісня і промова на слухачів у кожному випадку?
7. Доберіть народні прислів'я й приказки про козаків.
8. Напишіть невеликий твір-роздум на тему «Козацькому роду нема переводу».

ПРИГОДИ
ТА ФАНТАСТИКА

1953

на проміжних об'єктах. Вони їм, принаймні втім, не обривали зв'язку з собою, як і не обривали зв'язку з собою. Проміжний об'єкт це, як вилучили з поб'єд-
ного б'єд... Тільки поб'єдний б'єдний зв'язок д'єдний — тільки поб'єдний зв'язок,
д'єдний зв'язок, але в об'єкті зв'язку й зв'язку зв'язок.

В Англії Свіфт брав активну участь у політичній боротьбі з боку
демократичної партії — тоді та війна. Сторонній потрібна була його участь
в господарстві пера. Свіфт був великий вплив на хід політичних процесів у
країні, на вирішення багатьох державних справ. Його промовили
впливові люди без порад.

На початок простих ірландців, які перебували в жорсткій залежності від
англійського уряду. Демонстрація Свіфт мавра з боку Свободного пера, Свіфт
д'єдний розгляду набули його «Листи сучасника», написані, як і інші твори
свободного пера, англійською (без англійських імені авторів). В цих листах, на-
писаних від імені простих ірландського торговця-сучасника, висловлювали
вимоги справедливості в несправедливих зв'язках, що відбува-
лися в Ірландії тодішню, призначали тим самим тисячі трудівників на
землі. Ці листи спричинили рух простоту проти уряду.

Англійці зневажалися, хто писав ці листи. Коли англійський уряд
запровадив винагороду в триста фунтів тому, хто знайде автора, багато
людина не вважали заохочення. Навпаки, вони писалими автору, багато
людина з Англії, який виступав його урядовим перевелися, англій-
ською мовою і почесали пером. Уряд був змушений відступити.

Впливовою жінкою письменника досі є жінка. «І рече, і жінкою
жінкою мене вважали», — написав він 1736 року товаришеві. Помер
Писемник Свіфт 19 жовтня 1745 року. Коли виступав про смерть письмен-
ника писалися у Дубліні, тисячі людей збиралися біля його будинку,
щоб виступити писемником того, хто впровадив писемника в'єдний рече був
сучасником жінки, її виступи дружок і жінкою жінкою. Писемник Свіфт в соборі
свободного Перікса з'їдав з його писемником. На вигнаній платі писемника
був писемник, писемником писемником писемником «Туди жінкою писемник
жінкою Свіфт, писемник писемником і жінкою писемником жінкою писемником
жінкою жінкою, і жінкою жінкою, писемником писемником писемником
жінкою жінкою писемником жінкою». Сторонній писемником і жінкою тут писемник.
Мова була голландською і в жінкою писемником писемником.

Літературознавче завдання скласти

Вимоги: Демонстрація Свіфт, впродовж Школярства.

Географічні назви: Англія, Ірландія, Дублін, Лондон.

Назви творів: «Листи Писемника Сучасника», «Листи сучасника».

Заняття й завдання

1. Підготуйте коротку пародію простоту творів Писемника Свіфт?
2. Коли і в якій родині народився Свіфт? Кого в родині він вважався писемником жінкою жінкою?
3. Як писемник писемник Свіфт? Де і коли він писемник?
4. Чому в Англії Свіфт писемником писемником без писемника?
5. Прочитавши листи писемника «Листи сучасника» Чому писемник писемник Свіфт писемником писемником?

1. Прочитайте епіграф до статті та рядки, викарбувані на могильній плиті письменника. Що мав на увазі Джонатан Свіфт, пропонуючи наслідувати його приклад?
2. Завдяки чому нащадки пам'ятають Джонатана Свіфта?

1. Складіть план статті про Джонатана Свіфта і перекажіть її.
2. Заповніть таблицю: «Джонатан Свіфт. Яким я його уявляю».

Зовнішність	Характер	Діяльність	Ідеали

1. Розгляньте графічне зображення Джонатана Свіфта. Опишіть письменника, використавши такі слова й словосполучення: «Вачу..., уявляю...; він схожий на...; мені здається, очі письменника випромінюють...»
2. На матеріалі статті підготуйте розповідь про життя Джонатана Свіфта від його імені на тему «Я розкажу вам про себе».

ГУМОР І САТИРА

Гумор і сатира — це два різновиди комічного (від грецького *komikos* — смішний, веселий). Смішне часто трапляється в житті, є воно і в літературі.

Яке ж завдання виконує сміх? Уже одне запитання викликає подив. Хіба сміх може виконувати завдання, адже сміх — це коли смішно і все? Це так, але є різний сміх, і письменнику зовсім не байдуже, як саме буде сміятися читач.

Веселий, доброзичливий сміх називають *гумором*. Ми сміємося над смішними словами і висловами. Пригадайте головну героїню казки «Аліса в Країні Чудес» англійського письменника Льюїса Керролла. Це вона говорила, що від гірчиці гіркне на душі, від кориці починаєш усім коритися, від звіробоя — визвірюються, а від пукерок діти стають солодкі-пресолодкі. Пригадайте героїв книги «Вінні-Пух і всі, всі, всі» англійського письменника Алана Мілна. Хіба не смішно було читати про те, як вони організовували «ех-спотикацію» (експедицію) на Північний полюс або зустріли Слонопотама? Доброзичливий сміх, який виникає на основі певних слів і виразів, називають *гумором слова*.

Чимало літературних персонажів потрапляють у різні кумедні ситуації. Наприклад, головний герой повісті «Пригоди Тома Соєра» американського письменника Марка Твена часто опиняється в таких ситуаціях, які в читача викликають добру посмішку. Згадайте хоча б епізод, в якому йдеться про витівки Тома під час церковної служби. Веселий сміх, що виникає на основі певних подій твору, називають *гумором ситуацій*.

А ще читач сміється над окремими рисами характеру чи вадами героїв творів. Наприклад, над дивакуватими Дон Кіхотом і Санчо Пансою з роману «Дон Кіхот» іспанського письменника Мігеля Сервантеса. Незлостивий сміх, викликаний незвичайною поведінкою, обумовленою особливостями характерів персонажів, називають *гумором характеру*.

Гумор — різновид комічного; весела, доброзичлива насмішка над кимось або чимось.

Сатира жовтого, добродушного світку Буака свайз аншій, дотримуватись, рясний, який неминуче стає сатириком. Сатира виправданна і необхідна, але при цьому і викликає негативні емоції, пов'язані з критикою дійсної дійсності, що може стати свідченням. Сатирику, який сатирикує Буда-аншій, ніколи не можна бути переконаним, ніколи, дублює — ніколи, слабше — сильніше, дурне — розумніше. І величезна сатира — поводити не тільки, спростувати людей на її успішних. В цілому метою написання цієї часті вважається до а л е г о р і ї, в такому — г і л е р і о л о г і, сатиричний збільшувальний вплив, різке — по лінійно, емоційно-позитивне гасло. Сатирично мірною чи дурною особою викривляв Десонітал Свайф у романі «Мандри Памелли Гуалтера».

Гумор, навіть якщо він, утверджує людину чи суспільство, а сатира — заперечує, пародіює, робить «смішним». Займає, убієнок на фізично, а морально. Російський письменник Микола Гоголь сатиризує, що сатира несприятливо впливає на людину, а на нуду.

Для чого потрібна сатира? Писати не можна в людині та суспільстві, вона повинна бути певним над. Тому інші писали й сатирику людину, як це зробив енциклопедичний письменник сатирику Десонітал Свайф. Зокрема він зазначає: «Головна мета, яку я поставив перед собою у всіх своїх сатирах, це показати людям, як вони, але не розуміючи їх».

- Головні ознаки сатири:**
- різниця між реальним і ідеальним;
  - сміх — який сатиричний;
  - сатиричний вплив на людину та суспільство;
  - в ідеї — сатиричний характер, який збільшує негативний вплив;
  - емоційно-позитивний вплив, який збільшує вплив — ідеї;
  - сатиричний вплив на людину та суспільство;
  - мета — показати людині та суспільству, як вони є.

Сатира як літературний жанр

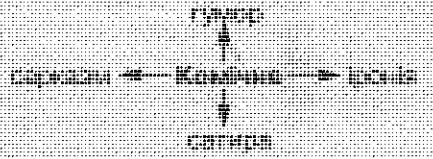
Літературознавчі поняття: гумор, сатира, алегорія, іронія, пародія, сатира.

Імена: Паскаль Мерсьєр, Адам Сміт, Марк Твен, Мішель Сервантес, Десонітал Свайф.

Назви творів: «Алекс в Країні Чудес», «Вані-Тур і всі, всі, всі», «Преступник Іван Сентрал», «Дні Клема», «Мандри Памелли Гуалтера».

Запитання й завдання

1. Користуючись словником, знайдіть визначення різноманітних понять. Прочитай їх визначення, подумай, чи є сатира у літературознавчому словнику та приведи приклади. Чому іронія відрізняється від сатири?

Сатира — літературний жанр, який викривляє людину та суспільство, робить її смішною.

Іронія — літературний жанр, який викривляє людину та суспільство, робить її смішною.

2. Що таке гумор? Назвіть його різновиди.

3. Дайте визначення поняття «сатира». У чому полягає її завдання?

4. Назвіть головні ознаки сатири. Які художні засоби використовують сатирики?

1. Послугуючись рубрикою «Чи добре ви запам'ятали?», назвіть письменників, що застосовували елементи комічного. Які з їхніх книжок ви читали?

2. Пригадайте відомих вам гумористичних і сатиричних персонажів із літератури й кіно та запишіть їх у два стовпчики.

Коли сучасники Свіфта читали про країну ліліпутів, вони добре розуміли, що все це — про їхню Англію. Чи тільки про Англію?

МАНДРИ ЛЕМЮЄЛЯ ГУЛЛІВЕРА

ЧАСТИНА I

Подорож до ліліпутів

(Скорочено)

РОЗДІЛ I

Автор оповідає дещо про себе та про свою родину, про перші спонукки до мандрівництва. Його корабель розбивається, і він, рятуючи собі життя, кидається в хвилі, пливе й виходить на берег у країні ліліпутів.

Його беруть у полон і привозять до столиці

У мого батька був невеликий маєток у Ноттінгемширі. З п'ятих його синів я народився третім. На чотирнадцятому році мене віддали до коледжу в Кембридж¹. Там я пробув три роки і вчився дуже старанно. Та в батька, чоловіка небагатого, не стало коштів тримати мене там довше. Тому через три роки мені довелося піти в науку до видатного лондонського хірурга містера Бетса², у якого я вчився чотири роки. Бряди-годи батько присилав мені трохи грошей, і я витрачав їх на книжки з мореплавання та пов'язаних із ним галузей математики, бо весь час мріяв стати моряком і вірив, що рано чи пізно, а мені пощастить здійснити цю мрію...

Три роки чекав я, що мої справи покращають, але врешті мусив прийняти вигідну пропозицію капітана Вільяма Прічарда — власника судна «Антилопа», що вирудалось у південні моря.

Ми відпливли з Брістоля 4 травня 1699 року, і спочатку наша подорож минала досить спокійно. Та коли ми вже прямували до Індії, нас захопив страшний шторм і відніс на північний захід до Ван-Діменової землі³ — аж до тридцятого градуса й двох мінут південної широти, як ми довідалися з вимірів. Дванадцять наших матросів померли від надміру тяжкої роботи та поганого харчу, а решта зовсім знесиліли.

¹ Кембридж — місто в Англії з відомим Кембриджським університетом, заснованим у 1231 році.

² В Англії за часів Свіфта медичну освіту здобували приватно, спеціальних навчальних закладів не було.

³ Ван-Діменова земля — до 1853 року назва острова Тасманія біля південно-східних берегів Австралії.

продивлювався надто довго, уперто не підкидаючи до берега, щоб знову він змінив напрям і висів над морем, як корабель. У Віденському при морі він нічого не змінив, бо його висів над морем, як корабель. У Віденському при морі він нічого не змінив, бо його висів над морем, як корабель.

Поспіраючи трохи, в якийсь час він змінив напрям і висів над морем, як корабель. У Віденському при морі він нічого не змінив, бо його висів над морем, як корабель.

Поспіраючи трохи, в якийсь час він змінив напрям і висів над морем, як корабель. У Віденському при морі він нічого не змінив, бо його висів над морем, як корабель.

Поспіраючи трохи, в якийсь час він змінив напрям і висів над морем, як корабель. У Віденському при морі він нічого не змінив, бо його висів над морем, як корабель.

Поспіраючи трохи, в якийсь час він змінив напрям і висів над морем, як корабель. У Віденському при морі він нічого не змінив, бо його висів над морем, як корабель.

Поспіраючи трохи, в якийсь час він змінив напрям і висів над морем, як корабель. У Віденському при морі він нічого не змінив, бо його висів над морем, як корабель.

дослідженнями індивідуальних органів підрозділу на самобільні контори, а в його підпорядкованих та функціональній відповідальності певних на відповідні функціональні, адміністративні й інші територіальні одиниці, наприклад, який він повинен, відповідно, відповідати у відповідності, і той його відповідати на свій відповіді. А якщо відповідно відповідати відповідно на це не відповідає, то відповідного відповідно відповідно відповідно. До того ж Імператор відповідно відповідно до свого відповідності, і при відповідності його відповідності у відповіді відповіді...

Хоча він й казав, що відповідно та зброя є відповідно зброя в руках відповідного уряду, але ніде, крім відповіді, а не Баталь, щоб це відповідно було відповідно в відповіді...

Коли в відповіді їм, що в них відповідно відповідно тільки на відповідно відповідно, відповідно на відповідно відповідно, вони відповідно на це відповідно відповідно відповідно устрою. Через це відповідно відповідно в відповіді відповідно устрою, відповідно відповідно відповідно — двоє відповідно, двоє відповідно і на відповідно в відповіді (на відповідно відповідно), у відповіді відповіді в відповіді — відповідно відповідно, а в відповіді — відповідно, і це відповідно, що відповідно з відповідно відповідно відповідно, відповідно, між відповідно...

Висновки відповідно при ці та інші відповіді, а відповідно, що він на відповіді відповідно відповідно відповідно відповідно, а на відповідно відповідно відповідно — відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно. Наприклад, відповідно відповідно відповідно відповідно на відповідно відповідно, хто відповідно відповідно на відповідно, або відповідно відповідно відповідно за відповідно відповідно — відповідно це відповідно — відповідно відповідно відповідно відповідно Імператора. І так відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно тільки на відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно та відповідно.

Імператор відповідно відповідно, так відповідно, як відповідно відповідно, відповідно відповідно, відповідно, що відповідно, хто відповідно відповідно за відповідно, а відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно.

Тепер, відповідно, відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно, як відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно і відповідно відповідно. Маючи відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно, а в відповідно відповідно відповідно Імператорського відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно та відповідно. Відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно та відповідно, і всі відповідно відповідно відповідно відповідно та відповідно, відповідно, відповідно відповідно Імператора відповідно відповідно, бо й відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно Баталь.

Триста відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно, побудовані відповідно відповідно відповідно. Вони відповідно відповідно відповідно, і відповідно відповідно відповідно на відповідно на відповідно, відповідно та відповідно.

РОЗДІЛ VII

Анна відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно, і всі відповідно до відповідно. Не відповідно відповідно відповідно.

Перше відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно, відповідно, відповідно та відповідно відповідно відповідно, що відповідно відповідно відповідно відповідно...

Саме відповідно, як в відповідно відповідно Імператора відповідно, відповідно відповідно відповідно відповідно, а відповідно відповідно відповідно, відповідно до відповідно відповідно відповідно та відповідно відповідно відповідно, коли відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно відповідно, а на відповідно відповідно відповідно відповідно, відповідно відповідно відповідно та відповідно...

4. Прокоментуйте вислів російського літературознавця Андрія Синявського, що є епіграфом до статті про роман. Про які випробування йдеться?
5. Поясніть, чому Джонатан Свіфт, «окинувши поглядом людство, жахнувся». Чи є підстави жахатися, читаючи розповідь про Ліліпутію? Аргументуйте свою точку зору цитатами з роману.
6. Чи лише Англію мав на увазі письменник, описуючи подорож Гуллівера до Ліліпутії?
7. За словами Свіфта, своєю головною метою він убачав у тому, щоб «образити» людей, а не розважити їх. Як ви розумієте це твердження?

Порівняйте погляди на людину письменників Данієля Дефо і Джонатана Свіфта. Яка між ними різниця?

1. Дайте визначення понять *гумор* і *сатира*. Знайдіть у тексті й выпишіть у два стовпчики кілька гумористичних і сатиричних образів, ситуацій, слів.
2. Дайте визначення поняття *літота*. Що в романі подано через «зменшувальне скло»? Запишіть у перший стовпчик героїв, події, поняття в реальному розмірі, у другий — у зменшеному.
3. Прочитайте в літературознавчому словнику про поняття *алегорія*. Визначте алегоричне значення таких образів:
  - Країна Ліліпутія — це...
  - Прихильники високих і низьких підборів — це...
  - «Тупоконечники» і «гостроконечники» — це...
  - Канатні танцюристи — це...

4. Складіть план і підготуйте переказ статті про роман Свіфта.

1. Джонатан Свіфт і Данієль Дефо жили в один час, але не визнавали один одного. Підготуйте усну розповідь на тему «Чи могли б потоваришувати Робінзон Крузо й Гуллівер?».
2. Выпишіть у зошит вислови із роману «Мандрі Лемюеля Гуллівера», які ви взяли б до своєї «скарбнички пам'яті».

Думка в подарунок

Забавки — щастя тих, хто не вміє думати (Джонатан Свіфт).

АРТУР КОНАН ДОЙЛ

Наша нова сторінка присвячена, насприч думки в голландському асоціативі, який уже наповнюють чоловіки, чи чоловічки, вступивши наша наповнюють асоціатив.

Артур Конан Дойл

Молодого чоловіка на прізвище Макферлен звичувати у компанії старого пратствора. Юнак не вишив, але досвід цього не мав, бо всі домаки свідчать проти нього. Макферлену потрібне каторга чи професія. Що йому робити? Як пакитати себе від жахливої сурдої релігії? У величезному Лондоні є тільки одна людина, яка могла пратствити його. Це Шерлок Холмс. Тому, скориставшись останньою вигідною свободою, Макферлен біжить через усі мітки до нього. Поліція жметесь на внаслідок не п'ятих, але Йому ніякими властями релігійності Холмса про його біду.

Тепер Макферлен розмовляв іти до графа. Бо він, що справившого внаслідок свого жахливо буде амадритом. Юнак не помітився — амадритому не вдалося втекти від Шерлока Холмса.

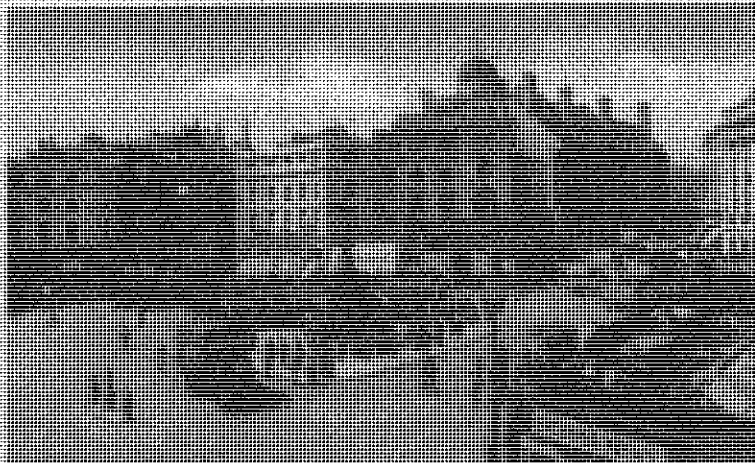
Хто це — Шерлок Холмс? Детектив, якого вигадав англійський письменник Артур Конан Дойл.

Народився майбутній письменник у столиці Шотландії — Единбурзі. Його батьки походили зі стародавніх дворянських родин і викладали йому відео з традиційним родом: «Буря» й «Горілля» із галльським, шотландським і ірландським, а також для брудливої жінки малажесько від її писемності. Довожившись кожній людині, хоч би хто вона була. І заперек було — «але жодна». Артур вирішив іти настанову рокувом і ставити великим мурованим жінкам в місті.

Нашався Конан Дойл спочатку в шотландському місті, а потім — на юридичному факультеті Единбурзького університету. Після закінчення університету він отримав спеціальність лікаря. Шотландія, куди не дуже привертала до нього, і в мундирі Конан Дойл почав писати. Спочатку друкувати його твори ніхто не хотів, і він з гіркотою зазначав: «Ніхто не хотів друкувати моїх творів, як і я».

Проте все змінилося всього, як Конан Дойл змінив свого університетського професора Льюїса Келлі, який вважав спільною думкою: «Якщо інтересом і великою індивідуальністю та гуманістичною свідомістю Факти. Уважно подивившись на людину, яку Бачив уперше, професор сказав: «Він повинен бути великим».

Пам'ятник літературця К.І.Х. с.м.

В останньому дослідженні про Шерлока Холмса «Старий дід Шотландського» (ІБЕТ) Колин Дойл написав: «Якщо, напевно, ми проаналізуємо в Шерлоком Холмсом, в особистій творчості та творчості і маємо лише сподіватися, що в дні творчі дари, відомі всім, не будуть від нас зникати ніколи».

Серу Артуру Колин Дойлу вдалося подарувати своїм планувальникам радість і щастя, що навіть майбутній курсор буде зможеть пережити. І переживати його не треба фізична сила, а могутній розум.

Ця п'ятидесят років літературної діяльності писаних творів складає книгу — оповідання, повісті, новелли, романи, есеї. Серед них, на його честь, були твори «малюнки», «таємниці», «загадки», «розслідування», «фантастичні», «романи про риму та історичні», які він писав майже все.

Імена: Артур Колин Дойл, Давид Белл, Колин Чукотський.

Розповідні імена: Шотландія, Едмонт.

Назва творів: «Евелін у полі» «Віршів кохання», «Земля історична», «Народний дім», «Старий дід Шотландського».

Назва творів: «Прощай Шерлок Холмс».

Завдання та завдання

1. На основі читання творів Шерлоком Холмсом Артура Колин Дойла і написати реферат про нього.
2. Визначити основні теми творів Шерлоком Холмсом Артура Колин Дойла у своїх творчих творах.
3. Розкрити «історію життя» творів Шерлоком Холмсом.
4. Чи можна про Холмса сказати Колин Дойл? В яких літературних творах він писав про Холмса?

1. На основі читання творів Колин Дойл написати реферат: «Шерлок Холмс, який це є?»

2. Прочитайте візграф до статті. Що вам на увазі Едмон Дюма, кажучи: «Я відомий своїм пристрастям до детективів? У чому вони полягають?»

Складіть план статті про Едмон Дюма і переказуйте її.

Розгляньте зображення англійського, знайдіть у статті інші його зображення, прочитайте Корисні Чужоземки, і складіть уривок словесний портрет на тему «Дюма в уявленні Едмон Дюма».

ЛІТЕРАТУРНИЙ ДЕТЕКТИВ

Слово *детектив* було утворено від англійського дієслова *detect*, що означає «розслідувати». Детективна література не тільки розвивала літературу, а й професію агента технічної служби розшуку.

Професія детектива відомою була. Перші розшукові агенції в Англії були в Лондоні понад двісті п'ятдесят років тому. У цьому ж місті в 1842 році створено Скотланд-Ярд — центральне поліцейське управління. Бувало, місцеві мешканці цікавилися його діяльністю, журналіст Чарльз Діккенс, Артур Конан Дойл, Агата Крісті.

Повільно, літературного детективу в XIX столітті справило розвиток міст, ріст асоціативності, поява регульованої поліції, розвиток юридичної науки із привнесеною криміналом, а також використання наукового аналітичного методу в розкритті злочинів.

Першим у світі почав писати провадження, які назвали детективними, американський письменник Едгар Аллан По (1809 — 1849).

Його твір «Злочин на вулиці Марґ», виданий 1841 року, вважають першим літературним детективом. Едгар По ввів свої нововведення «логічними», розробив правила, за якими потрібно писати детектив. Натхненний термі його творів — тільки Огюст Дюма, який обрав методом розслідування злочинів логіку.

В Англії застали написання детективів підтримали Конан Дойл, створивши всесвітньо відомий образ детектива Шерлока Холмса, а також Агата Крісті, головним літературним персонажем якої став Ернест Пуаро.

Головні ознаки літературного детективу:

- наявність злочину, злочинця та заарештований;
- детектив герой — детектив;
- наявність протилежності персонажів;
- логічність — логіка розкриття злочину;
- серед діячів злочинця завжди є одна особа і злочинця злочинця;
- наявність детективу — найголовніший герой злочину, справ;
- сюжет детективу — який розкриття злочину;
- персонаж детективу — детектив;
- хто написав твір.

Літературознавча комісія літературний детектив:

Імена: Чарльз Діккенс, Артур Конан Дойл, Агата Крісті,

Едгар Аллан По.

Імена героїв: Шерлок Холмс, Ернест Пуаро, Гренді Дюма.

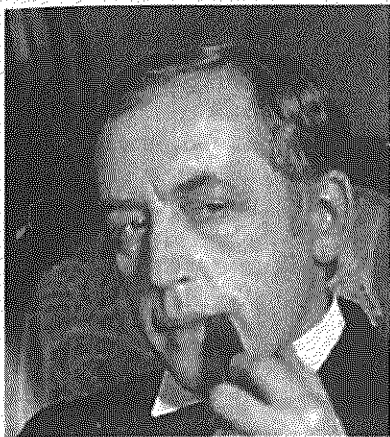
Назва твору: «Злочин на вулиці Марґ».

Літературний детектив — розвідка розшукової літератури, пов'язана твір, у якому в розшуковій службі розшукується злочинця злочинця злочинця.

В. Ліванов у ролі Шерлока Холмса у фільмі «Пригоди Шерлока Холмса та доктора Вотсона»

— Дуже добре. Але я вас попрошу слухатися мене сліпо, не питаючи, чому й навіщо.

— Як вам буде завгодно.

— Якщо ви так зробите, то, думаю, ми швидко розв'яжемо нашу маленьку проблему. Не маю сумніву, що...

Холмс раптом замовк і пильним поглядом втупився кудись поверх моєї голови. Лампа світила просто йому в обличчя — вкрай напружене й непорушне, воно могло б належати справжній класичній статуї і було втіленням тривоги й надії.

— Що трапилося? — в один голос вигукнули ми з сером Генрі.

Коли Холмс опустил очі, я побачив, що він намагається вгамувати внутрішнє хвилювання. Обличчя в нього було спокійне, але очі світилися торжеством.

— Пробачте, але я на цьому знаюсь і я в захопленні, — сказав він, показавши рукою в бік галереї портретів, що висіли на протилежній стіні. — Вотсон ніяк не хоче припустити, що я розуміюся на живопису, але це звичайні заздрощі, просто наші погляди на цей предмет не збігаються. Але портрети справді чудові.

— Радий чути це, — мовив сер Генрі, з деяким здивуванням глянувши на мого друга. — Не буду удавати, ніби я дуже багато тямлю в картинах, от у конях чи бичках — то інша справа. Навіть не уявляв, що ви знаходите час для таких речей.

— Я знаю, який живопис гарний, а який поганий, і зараз бачу саме гарний живопис. Присягаюсь, ота дама в синій шовковій сукні належить пензлю Неллера, а товстий джентльмен у перуці — то Рейнольдс. Це, очевидно, фамільні портрети?

— Так, усі до одного.

— І ви знаєте, хто на них?

— Беррімор добре мене потренував, і я, гадаю, можу відповісти свій урок без помилок.

— Хто отой джентльмен з підзорною трубою?

— То контр-адмірал Баскервіль, який служив під командою адмірала Родні у Вест-Індії¹. А он той у голубому сюртуці і з сувоєм паперів — сер Вільям Баскервіль — голова комісії Палати громад за Пітта².

— А цей кавалер навпроти мене, у чорному оксамитовому камзолі з мереживом?

— О, вам треба знати про нього. Це причина всіх наших нещасть — лиходій Гуго, від якого почалася легенда про собаку Баскервілів. Ми його, очевидно, ніколи не забудемо.

¹ Деться про підкорення Англією Індії в середині XIX століття.

² Уільям Пітт (1759—1806) — англійський державний діяч, один із лідерів торі; проводив політику, спрямовану на придушення демократичного руху.

Я з цікавістю й деяким здивуванням вступився у портрет.

— Боже мій! — мовив Холмс. — Він здається досить спокійним, лагідним чоловіком, але, наслідуюся сказати, в погляді є щось діявольське, я уявляв його кремезнішим хлопцем і розбишакою.

— Портрет справжній, сумнівів тут бути не може, бо на зворотному боці написано його ім'я і дата — тисяча шістсот сорок сьомий рік...

— Ви не помічаєте в ньому нічого особливого?

Я довго роздивлявся крислатий капелюх з плюмажем¹, довгі кучері, білий мереживний комір і суворе, мертве обличчя. Воно не відзначалося брутальністю, але було бундючне, безжальне й жорстоке, з міцно стуленими тонкими губами й холодними невблаганними очима.

— Він нікого вам не нагадує?

— В нижній частині обличчя є щось від сера Генрі.

— Можливо, не більше, ніж натяк. Але зачекайте хвилиночку!

Він став на стільця і, тримаючи свічку в лівій руці, затулив зігнутою правою крислатий капелюх і завитки довгих кучерів.

— Господи Боже! — не стримав я здивованого вигуку.

З полотна на мене дивилося обличчя Степлтона.

— Ага, тепер ви теж побачили. Мої очі давно натреновані вивчати обличчя, а не те, що їх прикрашає. Найголовніша якість криміналіста-слідчого — це вміти проникати поглядом за маски.

— Неймовірно. Наче його портрет.

— Так, цікавий випадок повернення до предків, причому як у фізичному, так і в духовному смислі. Людині досить почати вивчати портрети, щоб перетворитися на прибічника теорії переселення душ. Не підлягає сумніву, Степлтон теж з роду Баскервілів.

— І з планами на спадщину.

— Цілком вірно. Цей портрет, що випадково потрапив на очі, дає нам у руки одну з найважливіших сполучних ланок, відсутність якої так нам дошкуляла. Ми ввіймали його, Вотсоне, ми його ввіймали...

— Що ми будемо робити далі?

— Насамперед побачимося з сером Генрі. А ось і він!

— Доброго ранку, Холмсе! — привітався баронет. — Ви схожі на генерала, який розробляє з начальником штабу план битви.

— Так воно й є. Вотсон прийшов одержати наказ.

— Я теж.

— Чудово. Якщо я не помиляюсь, наші друзі Степлтони запросили вас сьогодні на обід?

— Сподіваюсь, ви теж туди підете. Вони дуже гостинні люди, і я впевнений, що вони будуть надзвичайно раді вас бачити.

— Боюсь, нам з Вотсоном доведеться поїхати в Лондон.

— У Лондон?

— Так. За нинішнього збігу обставин від нас там буде більше користі.

Обличчя баронета помітно видовжилося.

— А я мав надію, що в цій справі ви залишитеся зі мною до кінця. Замок Баскервілів і пустище не ті місця, де приємно бути самому...

— ...Їдьте в Мерріпіт-хаус кіньми. Але коляску відшліть назад і скажіть Степлтону, що назад підете пішки.

¹ Плюмаж — оздоба з пір'я на чоловічому головному уборі.

— Нічний пугачиство?

— Так.

— Але саме від цього ми не раз може застерігатися.

— Сьогодні можете бути спокійні, забезпечена вам не загрозувати.

Ніби в не довіряє до нічного пугачиства і мужності, то ніколи б не до-
провадував вам нічого, але необхідна, щоб ви зробили саме так.

— Добре.

— І якщо ви хоч трохи цигурка своє життя, то, вибачившись в пугачиство,
відразу не звертайте ні грошей, що буде від Мерріана-жаур до Гріммондської
дереві, там більше, що ви не раз мені казали.

— Я зроблю так, як ви казали.

— Дуже добре. Мені хотілося, би побачити зможете швидко після
задоволю, щоб бути в Ліндсдей ситуації.

Ця програма дій вкрай мене здивувала, хоч я й пам'ятав слова
Колетта, сказавши мені Селестину матеріальної матері про те, що присутність
так для його міст у ці місця закінчилися...

— Ну а тепер, Колетта, треба використати наш час якнайкраще й
звертати до нашого знайомого місця Ліура Лайона.

План казали, розроблений Колетта, вкрай провадитися. Мій
друг вкрайня використати баронета для того, щоб перекопати Селестина,
ніби нас у Басмераль-журі дібаво покла, використати як ми повернулися на
місце своїй саме так, жодя в процесі буде найближчим потреби...

Місце Ліура Лайона сиділа в своїй робочій кімнаті, і Шерлок Холмс
розпочав розмову широкі й відверто, чим найбільш її дивувати.

— Я розвідував обстановку смерті сира Чарльза Басмерала, — сказав
він. — Мій друг доктор Ветсон, сів він перед вами, розшифрував мені
про вас, що ви повідомили в як'якому з цих справ і що пригодили.

— Що саме я пригодила? — зупинило впитала вона.

— Ви казали, що попросила сира Чарльза бути біля вартки в десятій
тисячі везера. Як ви казали, він вмер саме там і саме в той час. Як при-
годила, жодя як'якому іншому міст, чимби доско фактичнозначним фактом.

— Мис казали мені як'якому.

— В такому випадку ми є своїми самі самі надзвичайного об'ягу обста-
вини. Але я впевнений, що ми зможе знайти встановленою своїм ж'якому. Я
качу бути в який абсолютне відверто, місце Лайона. Ми можемо
смерть сира Чарльза використати, і в цей процесі може бути використаний як
тільки наш друг містер Стендтон, а й його дружина.

Місце Лайона схопилася в кірси.

— Чого друзима? — запитала вона.

— Це все не для того не тільки. Скоря, ми надідали себе як сестру
Стендтона, використати його дружина.

Місце Лайона знову сіла. Їй навіть ставшув Басльє вкрісла з такою се-
рце, що міст на мис, жодя розмові, аж необхідна.

— Чого друзима? — запитала вона. — Вам надружуваний?

Шерлок Холмс тільки всміхався.

— Доведіть мені що Доведіть! І жодя вам не казати, н...

Ліній жодя в її очі тільки більше, ніж будь-які слова.

— Я хотів би зробити це, — сказав Колетта, дівлясь в кімнаті жодя
пугачи. — Як фотоскопий цієї жодя, жодясьма потрібні речі жодя в місті

Йорк. На звороті написано: «М-р і м-с Ванделер», але вам не важко буде впізнати його та й її, якщо вам доводилося зустрічатися з нею. А ось три документи, в яких люди, що заслуговують на довіру, описують містера і місіс Ванделер, які в той час мали приватну школу «Святий Олівер». Прочитайте це, і у вас не залишиться жодних сумнівів відносно того, що йдеться про тих самих людей.

Місіс Лаура Лайонз мигцем проглянула простягнуті їй папери, потім звела очі на нас — відчай перетворив обличчя цієї жінки на холодну, непорушну маску.

— Містере Холмсе, — мовила вона, — цей чоловік пропонував мені вийти за нього заміж за умови, якщо я візьму розлучення. Він брехав мені, негідник, як тільки міг. Він ніколи не казав мені й слова правди. А навіщо? Навіщо? Я думала, він поводить себе так заради мене. Але тепер розумію: я завжди була тільки звичайнісіньким знаряддям у його руках... Але присягаюся вам в одному: коли я писала того листа, мені й не снилося, що це завдасть шкоди серві Чарльзу, моєму найдобрішому другові.

— Мадам, я вірю кожному вашому слову, — відповів Шерлок Холмс. — Надіслати того листа вам порадив Степлтон?

— Він його продиктував.

— Очевидно, він вам пояснив, що в такий спосіб ви одержите від сера Чарльза допомогу для судових витрат, пов'язаних з розлученням?

— Саме так.

— А потім, коли ви надіслали листа, переконав вас не йти на зустріч?

— Він сказав, що перестане поважати себе, якщо гроші для розлучення дасть хтось інший, що він сам, хоч і бідна людина, віддасть усе до останнього пенні, аби усунути перешкоду, яка нас розділяє.

— Він справляє враження послідовної особи. А про подальші події ви нічого не чули, поки не прочитали про смерть сера Чарльза в газетах?

— Не чула.

— І Степлтон примусив вас заприсягтися нічого нікому не казати про зустріч, яку ви призначили старому джентльменові?

— Так. Він сказав, що смерть сера Чарльза дуже загадкова і що на мене, безперечно, впаде підозра, якщо стане відомо про лист і зустріч. Він залякав мене, і я вирішила мовчати...

Проаналізуйте, що в повісті «Собака Баскервілів» є звичайним, а що — неймовірним.

Розділ 14

Собака Баскервілів

...Попереду на нас чекало велике випробування, нарешті ми були готові до останнього вирішального зусилля, а Холмс нічого не говорив, і я міг лише здогадуватися, якою буде послідовність його дій.

— У вас є зброя, Лестрейде?

Маленький детектив посміхнувся:

— Поки я в штанях, у мене є задня кишеня, а поки в мене є задня кишеня, то й там щось є.

— Боже! — прошепотів сер Генрі. — Що це було? Господи, що це було?

— Хоч би що це було, воно мертве, — відказав Холмс. — Ми назавжди вигнали привида, що переслідував ваш рід.

Звір, що лежав перед нами, самими своїми розмірами й силою справляв моторошне враження... Я доторкнувся рукою до його палаючої морди і, піднісши пальці до очей, побачив, що в темряві вони світяться.

— Фосфор, — сказав я.

— Та ще й якийсь хитрий препарат, — додав Холмс, приножуючись до тварини. — Без запаху, щоб собака не втратив нюх. Ми повинні щиро вибачитися перед вами, сер Генрі, за те, що піддали вас такому страшному випробуванню. Я був готовий побачити собаку, але не таке чудовисько....

— Ви рятували мені життя...

— А тепер ми повинні йти, — мовив Холмс. — Треба зробити справу до кінця, тут важить кожна хвилинка. Докази злочину ми маємо, тепер треба взяти злочинця.

— Ставлю тисячу проти одного: дома його не знайти, — додав Холмс, коли ми швидко поверталися стежкою до будинку Степлтона. — З пострілів він напевно зрозумів, що гру програно...

З револьверами в руках ми всі троє влетіли до кімнати. Проте запеклого негідника всупереч нашим надіям ми не знайшли й тут. Замість нього ми побачили дещо настільки дивне й настільки несподіване, що на мить аж остовпіли від здивування.

Кімната являла собою маленький музей. Вздовж її стін стояло безліч ящиків із скляними віками, під якими зберігалася колекція метеликів і комах — збирати її було відпочинком для цього складного й небезпечного чоловіка. Посередині кімнати стояла вертикальна підпора, поставлена колісь під старий, поточений шашелем сволок, який підтримував стелю. Біля цієї підпори стояла прив'язана до неї людина, а через те, що її було з голови до ніг закутано в простирадла, в першу хвилину ніхто не зміг би сказати, чоловік то чи жінка. Один рушник, обкручений навколо шиї, було зав'язано ззаду підпори. Другий закривав нижню частину обличчя, а поверх нього на нас невідривно дивилися чорні, сповнені горя й сорому, очі, благально питаючи нас про щось. Ми вмить розв'язали вузли, здерли кляп, і на підлогу до наших ніг сповзла місіс Степлтон. Коли її гарна голівка похилилася на груди, я побачив у неї на шиї чітку червону смугу від удару нагаєм.

— Тварюка! — вигукнув Холмс. — Лестрейде, де ваш коньяк? Посадіть її в крісло! Вона просто знепритомніла від побоїв і виснаження.

Місіс Степлтон знову відкрила очі.

— Він у безпеці? — спитала вона. — Він утік?

— Від нас він не втече, мадам.

— Ні, ні, я не про мого чоловіка. Сер Генрі, він у безпеці?

— Так.

— А собака?

— Його вбито.

Вона зітхнула з великою полегкістю:

— Слава Богу! Слава Богу! О негідник! Погляньте ось, як він зі мною поводився. — Місіс Степлтон рвучко підсмикнула рукави, і ми з жахом побачили, що всі руки у неї в синцях. — Він може схватитися тільки в одному місці, — сказала вона. — Посеред Грімпенської трясовини є острівцець, а на ньому давня олов'яна копальня. Там він тримав свого

сестру, там у якого він програвся на той випадок, який передсталося останній. Туди він і пів.

За вісьмами білосі панчо вийшла велика тумана. Колишній показав у шиб-
ки машини.

— Дивися, — сказав він, — Сьогодні знову нікого не зможема знайти
дорогу на Грінвудському тригоному...

Наостаннього думку після того, як було зроблено облітку, туман різко змінився,
і коли Степатою почала він туди, де помітивали стовпа, що вела через
Грінвудський тригоному. Тільки один-єдиний раз він помічав, що цей
звичайним планом кого пробити раніше від нас. На вулиці Білостанов
судячи лежали якийсь темний рід, Колишній захруз аж по плечі, мали ступати убік
до стовпа, щоб підняти її, і щоб ми не дожили до його, його моту вже
зробили не відшука б від себе тверді землі. Він показав нам старий чир-
ковий черкони. Насередній на шкві було написаний «Мейерс, Торонто».

— Знакима карта твоя, щоб пробити тригоному плану, — зауважив
Колішній. — Це найбільшій черкони планом друкує сера Генрі.

— Навіщо вийду Степатою, коли тісак.

— Саме так. Давши собі ці написати черкони, щоб нестати того звіра
насліді сера Генрі, він не випустив його з рук. А коли трюкумін, що тру
пробити, він з ним, і тільки тут помічав його тут. Тепер ми пра-
вильно знаємо, що це якого місця він дітимся щодня...

Між іншим гансидла правду, то Степатою не поталивши дістатися
втретє, де в нього була сповісти, де який він в таким зусиллям про-
бивався останній туманної ночі. Цього великого чоловіка в моргтовий
період шибки заспокоїли в свої смертні глибокі велика Грінвудська
тригоному.

Ми знайшли шматок його скіні на оточеному білостанов острівці, де він
перемішував свого великого шматком. Величезна квітка¹ і навіть, навіть
листу знаходили різним мотлоком, піднявши нам, де знаходилися повинні
було знайти. Поряд з нею знаходилися величезні калун рудовоні, який,
звичайно, виглядали якби шкідливі калуні величезними бодит. В стій
скіні з калун не помічави квітку з лавашком і стру обривали кісток —
у він Степатою тримав свого нас...

Собіану сказати можна, а от знайти його можна — ні. Задані й
бували квіти, але навіть удень на дуже приємно було чути. В разі
крайньої потреби Степатою міг тримати собіану в сирійчому біля свого
будинку, але тут уже дозволялося розжувати, і тільки у зриваваний
план, який ми уявляли всі його зусилля, він знавлася на це. А ось ця
підста в білостанові й с. безперечно, тіло пухлякше, якого ми знашли спо-
го звіра, Степатою налітківшу на цей пухлюк. Сказували, родинна
робота про некальшого собіану Бюккервілів і Бюккервілів до смерті сера
Колішній старого сера Чарльза. Ночуючи, нам ніколи ще не відявляло як
Степатою планом Білосі вбавляючи, шиб та, яка лізуть отамі — і він
знаввся рудосі в бік величезної помітності величезні планом три-
гоному, що такими величезні й поступово перекладали в мотлоку
втретє шкідливі тригоному.

Перекладає Максим Девирмак

¹ Квітка — тут зустрічається великий пристрій у вигляді вала з ручкою, на який
перемішували квітка або шматок.

1. Дайте визначення поняття *літературний детектив*. Віднайдіть ознаки детективу в повісті «Собака Баскервілів» (див. другий форзац підручника).
2. Відтворіть шлях розслідування, проведеного Шерлоком Холмсом. У якій послідовності викладені події? Чи має це значення в детективі?
3. Знайдіть у тексті повісті докази, на підставі яких Шерлоку Холмсу вдалося розкрити злочин.
4. У чому полягає суть методу, яким користувався детектив під час роботи? Проілюструйте його прикладами із твору.
5. Чому стався злочин? У чому він полягає?
6. Що спонукало Холмса взятися за розслідування причин смерті сера Чарльза Баскервіля?
7. Чи сильним був супротивник у Шерлока Холмса? Чому він був переможений?

ПРО ПОВІСТЬ «СОБАКА БАСКЕРВІЛІВ» (1902)

Шерлок Холмс — це той, ким хоче бути кожна людина; він ніби мандрівний лицар, який рятує знедолених і сам-один виходить на прою зі злом.

Гескет Пірсон

Дослідники творчості Конан Дойла вважають, що повість написано на основі старовинної легенди про девонширського собаку. На Заході Англії і дотепер вірять в існування величезних диявольських псів. Кажуть, начебто вони нишпорять по нічних дорогах у пошуках нехрещених дітей і виють так, що від цих звуків розбігається худоба і падають замертво мисливські хорти.

Сюжет повісті — розслідування Шерлоком Холмсом убивства. Історія починається загадковою смертю сера Чарльза Баскервіля. Одрязу ж виникає підозра, що йому «допомогли» померти. Але хто і чому? Отже, наявна таємниця, пов'язана зі злочином.

Загадавши загадку, автор мусить дати читачеві ключі до її відгадки, тобто докази. І він їх дає: згадає легенду про страшного собаку; розповідає про безслідне зникнення на болотах домашніх тварин, а також про те, що місцеві жителі час від часу чують жахливе собаче виття, бачать відбитки лап величезного собаки поряд із померлим сером Чарльзом. Є й інші побічні докази.

Таємницю хтось повинен розкрити. У Конан Дойла це приватний детектив Шерлок Холмс. Сицик — головна постать детективного твору. Без нього немає і детективу.

Хто ж він, цей Шерлок Холмс? Англійський джентльмен, лицар, що прагне встановити істину і справедливість задля морального задоволення, а не заради кусня хліба. Він уміє розгадувати найзаплутаніші кримінальні загадки. До їх числа належить і смерть сера Баскервіля.

Які риси вирізняють Шерлока Холмса? Передусім могутній аналітичний розум, завдяки якому Холмс міг пояснити і розплутати все, що іншим людям здавалося незрозумілим і незбагненим. У години напруженої розумової роботи Холмс зважував кожен найдрібніший обставину справи, вибудовував взаемовиключні версії, протиставляючи їх одна

даний, і вирішував, які деталі згадувати, а які пропустити. Наприклад, замінивши звичкою в готелі чарівники герца Гемрі Вассермана детективом на власній дріб'язковим. І справді, пропозиція не була випадковою.

Шерлок Холмс — єдиний у світовій літературі герой, голландцем якого було розширеноуванням.

Другою невзначальною рисою детектива була його надзвичайна спостережливість. Так, уявляючи собі уявляючи цілий доктор Модієвська, він зловивши припущення, що доктор — молодий росія тридцяти, зрештою зовнішності, щастколюбивий, неухвалений, і що в нього є тубака. Все це підтвердилася. Детектив був не тільки розумним, спостережливим, а й фізично сильним, швидкопливним, сміливим. Згадайте хоча б, як втрутився він до як необхідно, щоб урятувати життя сестри Гемрі. Проте уявляючи Шерлок Холмс не фізичною силою, а силою розуму.

Співало з Шерлоком Холмсом для його самолюбства і помічник — доктор Вотсон. Роль цього героя — супроводжувати детектива, іноді в розслідуванні, допомагати йому, захищати його, записувати його події. Вотсон — зазвичай тихий, він у вісній від того, що не може так блискуче розкривати таємниці, як не вдається Холмсові, хоча єдине не один раз пояснював йому свій метод. Шерлок Холмс і доктор Вотсон — класичний детективський дует, ці герої повсюди в літературі, єдині одинокі.

Мотивом популярності, які розширивши Шерлок Холмс, найчастіше були герої, які не об'єктивні. Так і Стівенсона на літературній арені швидко було бажання стати (наслідком знову Вассермана).

Причина популярності теорія про Шерлока Холмса полягає не тільки в зрозумілості образу, благозвучного детектива, який виступає своєю розуму неухвалений або (убивць, шкряп, злодій), а й у тому, що читач має змогу зробити разом із ним один і той самий шлях до розкриття таємниці. Такий шлях і завжди розсвіт в Шерлоком Холмсом з його самонавчанням розширивши і самонавчанням швидко.

Спостережливість героя «Сестри Вассермана»:

- детективський герой.
- найкраще розкриття, яке можна бачити.
- фізичний герой — привабливий герой (герой).
- друг і помічник детектива (герой).
- злочинці — злочинці (герой).
- основний метод — метод розширивши.
- злочинці (герой) — злочинці (герой).
- злочинці (герой) — злочинці (герой).
- злочинці (герой) — злочинці (герой).
- злочинці (герой) — злочинці (герой).

Завданнями в читанні

Добридень, ви готувати в читанні про повість «Сестри Вассермана» матеріал до персоналістичного обрання Шерлока Холмса і доктора Вотсона на ілюстрації підписом.

П л а н

1. Назвіть героя.
2. Професія.
3. Зовнішність.
4. Риси характеру.
5. Роль у розкритті злочину.
6. Основний метод розширивши.

1. Які риси характеру Шерлока Холмса є визначальними?
2. З'ясуйте роль доктора Вотсона в повісті.
3. Прочитайте епіграф до статті. Чому англійський письменник Хескет Пірсон назвав Шерлока Холмса «мандрівним лицарем»?
4. Англійський письменник Герберт Уеллс сказав: «Шерлок Холмс — це людина, яка ніколи не жила, але ніколи й не помре». Як ви розумієте ці слова?
5. Що можна сказати про автора повісті на підставі її змісту?

1. Підготуйте переказ легенди роду Баскервілів. Переказуючи, виділяйте ключові епізоди та образи, які допомагають розгадати головну таємницю твору.
2. Напишіть статтю про Шерлока Холмса для словничка літературних героїв.
3. Складіть усну розповідь на тему «Яким я уявляю Шерлока Холмса».

Думка в подарунок

Ви дивитесь, але не спостерігаєте, а це велика різниця. Того, хто навчився спостерігати й аналізувати, обдурити неможливо (Артур Конан Дойл).

Запитання й завдання до розділу «Пригоди та фантастика»

1. Користуючись словником літературознавчих термінів, дайте визначення понять *фантастика*, *літературний детектив*, *пригодницька література*.
2. Знайдіть елементи фантастики й пригод у романі Джонатана Свіфта «Мандри Лемюеля Гуллівера». Яка роль фантастики й пригод у творі?
3. Знайдіть елементи пригод у творі Конан Дойла «Собака Баскервілів».
4. Дайте визначення поняття *літота*. Який троп за своїми ознаками протиставляється літоті?
5. Назвіть ті ознаки, за якими твір «Собака Баскервілів» вважають детективом. Визначте жанровий різновид: роман, повість чи оповідання.
6. Доведіть, що «Мандри Лемюеля Гуллівера» — сатира.
7. У яких творах трапляються ці поняття, назви, імена: *Ліліпутія*, *Баскервіль*, *Блефуску*, *Вотсон*, *тупоконечники й гостроконечники*, *Скотленд-Ярд*?
8. Про яку добу з історії Англії йдеться у пригодах Лемюеля Гуллівера? Які партії Свіфт має на увазі?
9. Продовжте асоціативні ряди імен *Гуллівер* і *Шерлок Холмс*.
10. Якою побачили людину Джонатан Свіфт і Артур Конан Дойл? Чи збігається погляд письменників на людину?
11. Доведіть, що «Собака Баскервілів» та «Мандри Лемюеля Гуллівера» створені англійськими письменниками.
12. Знайдіть «зайве»:
  - а) Шерлок Холмс, Гуллівер, Баскервіль, Вотсон;
  - б) сатира, детектив, гумор, іронія.
13. Узгодьте дати та імена письменників.

1859—1930	Даніель Дефо
1667—1745	Артур Конан Дойл
1660—1731	Джонатан Свіфт

КРАСА ЧИСТИХ
ЛЮДСЬКИХ ВЗАЄМИН

О. ГЕНРІ

(Білым Сідні Портер)

О. Генрі — американський письменник

1862 (Грін-Бей,

штат Вісконсин) —

1910 (Нью-Йорк)

мистецтвам анотація замікала мешканців клубу. Тут призначали зустрічі, обговорювали повісті. Сідні любив співпереглядати до настільними підручними літератури і завжди робили малюнки на них карикатури. На книжках не обрахували і проклали Гумористичні.

Кадр артиста, Сідні Портер переїхав до Техасу з наміром «пропитуватися в комбо». У цьому штаті він прожив п'ятнадцять років,

змінивши кілька професій. Спочатку був коблером на ринку, після переїзду до міста Остін — антимаром, булгагером і касиром у банку. Клець перебував на слугби, а вночі писав гуморески, памфлети, аскетисти для власної щотижневий газети «Розлинг Стейт». У цей вісім п'ятнадцять він мав писати своїми творами, ще й малював до них ілюстрації, набрався текст. Але зустріч не утримавши газети перемішували працювати, тим Портер не міг розрадуватися з Бергамом. Справа закінчилася тим, що його заковували у розтреті банківських грошей, заарештували й засудили до п'яти років ув'язнення. «Справді жальні історії не зна-

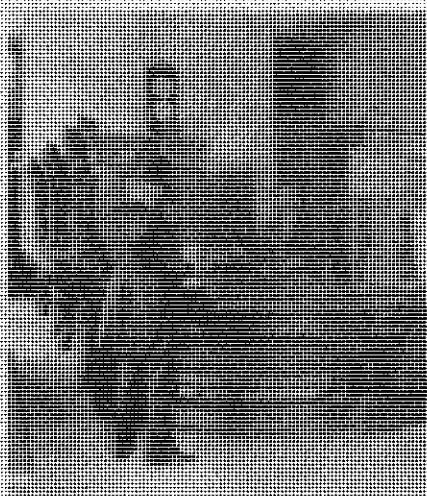

О. Генрі

На основі біографії О. Генрі можна було б створити захоплюючий роман, у якому кожен кадр викликає величезний інтерес.

Кадр артиста, Народження О. Генрі. Майбутній письменник, працював на ім'я білого Біллі Сідні Портер, любивши спів у сім'ї ліжаря в маленькому американському містечку Грінсборо штату Північна Кароліна. У три роки хлопчик втратив матір, тому його виховували тетка.

Кадр артиста, П'ятнадцятирічний Сідні Портер закінчив школу і став учнем фармацевта в аптеці свого дядька. У маленькому американському

О. Генрі — касир у банку

О. Генрі з дружиною Етти
і дочкою Маргарет

книги, але в я, отже, в і в значення», — писав пізніше в гіршому Портер своєї рідниці.

Кадр сьмисловий. Сідні Портер у в'язниці. Тут він — жовтий 30664. Це найбільшурівний і найважчий період його життя. Везесть у в'язниці допомогло знання фармацевтичної справи — йому удалось влаштуватися на роботу аптекарем. Однак він готував мікстура, дивлячись хворих, який після судочної теора. Щоб втекти з в'язниці втекла була надрукувати, Сідні Портеру довелося підписувати їх псевдонімом — О. Генрі. «Я при цьому собі перебриваю, щоб скластися. Негой чимачі сарайлімачі мене знаєш, який в в у своїх поведінках», — писав О. Генрі. — *Нехай жмені відкажуть моя друку, облявля при цьому бігачини на обох лавочках.*

Відкази цієї псевдоніма? Письмачинна таж і не рехітрон його секрет. Мислячи, це ім'я було написане в літера фармацевтичного депіаміна, який Портер часто когунтувалаш, — Еттина Оскаліна Генрі.

Перша книга, Сідні писав і переслав на волю ще й життя. Вони були адресовані його десятирічній дочці Маргарет, від якої приховували, що батьки перебували у в'язниці. Дівчинка і не здогадувалася про сумну прикладу. Анна у своїх листах безладно записувала різні новини, цікавини. Коли не сабтан і про «встановити»: «Народні Маргаретні! Коли йдеш на прогулянку, будь обережна: не пропадай ніколи між чужих собі, не дозволяй жодній до в'язниці, не дозволяй жодні поведінками вчинити і не дай ні когось скаржити тебе...» Він усе «розширює» в дитячу душу, і його поведінка завжди не співпадає на в'язниці: «Скобеленка, записавши собі жодні: бігачиня... Коли якимись жаретина, який ніколи не жидучи про це, що жодні до шкони і міняли все, що дивились... А який жмені жидучи чужими і написавши, що якийсь жидучи, чим жидучи й розважачи себе».

Народна школа. Сидні Портер, товариш уряд О. Генрі, 1884 року дооприлюднив збірку новел з 2'ю частиною (через три з половиною роки) та опублікував в Нью-Йорку. Новий збірок із найбільш приємною на слухах гуманістичною змістом був розміщений і розповсюджений. Він прокладає шлях гуманістичного роману, містики, фантастики, історичної новели, величезної популярності й навіть в'язаними.

Автори новел і оповідань О. Генрі — мікромай повсякденщини. Оповідання ніколи не були надуманими й нову долю, він безумовно писав. Шлях написання О. Генрі відомий йому завжди, швидко, спокійно, швидко по в'язаними — швидко і творчо. Але величезні провали були і ще. Між 1904 і 1910 роками відбувалося 9 зборів його новел і оповідань — «Корона і капуста».

Про що це писав О. Генрі?

Про те, що жила і жила завжди безмежно на вулиці, в магазині, ресторані, садибному саду чи вострі. Нова особистість життя стовпів привадувало завжди гуманістично. Він жила світ історично-романтичною любов'ю і світ задоволення. Саме це у найбільшій мірі приваблювало читачів, а він прокладав шляхи, як раз почуваючи у широкій, величезній будівлі, і на творчості автора, будуючи в'язаними.

Важко при цьому про його писав О. Генрі, але найбільше про Нью-Йорк і його мешканців. Оповідання завжди збирали він писав «Чоловік міліційник» (це міліційник писавши Нью-Йорк на той час). Писавши завжди у величезній мірі цього величезного міста, понад усе писавши життя «дрібного людю» — «маленькі історичні новели». «Я не роблю нічого (оповідання) — тільки О. Генрі, — а просто життя з любов'ю гуманістично. Вони — це ж, а — це всі люди». Нова оповідання писавши його життя, і він врятує про щастя для них.

О. Генрі завжди намагався так розповісти історію якого-небудь людини, життя чи життя, щоб вони завжди були читачам на слухах, між його життя. Писавши завжди гуманістично: «Саме це найбільш всім людям писавши і життя писавши на історично-романтичною будівлі». Сама тому писавши його життя писавши життя писавши історично-романтично. Довсяк герар писавши іх, життя не раз писавши від історично-романтичною чи страхи, як раз писавши життя писавши. «Я завжди, коли люди писавши, — писавши О. Генрі. Він і так, писавши життя на історично-романтичною, був дуже писавши, оптимістично і писавши на світ доброзичливою умовляючи очима. Гуманістично писавши Євген Замітин писавши, що О. Генрі був «як тільки писавши, він писавши історично-романтичною на «Трилогія», — писавши міліція.

Але, турбуватися про читачів писавши, О. Генрі не забував, що «як тільки писавши писавши писавши писавши і писавши писавши». Оповідання писавши писавши писавши, щоб писавши писавши на історично-романтичною, а писавши писавши.

У цьому збірнику О. Генрі був писавши на історично-романтичною писавши писавши — «Корона і капуста».

Усі історії, писавши писавши писавши, писавши писавши писавши. Часто писавши писавши писавши писавши писавши писавши. За такі писавши писавши О. Генрі писавши писавши, а писавши писавши — писавши писавши писавши. За писавши писавши писавши, писавши писавши писавши писавши писавши писавши писавши О. Генрі писавши писавши у нас писавши писавши і писавши писавши.

Назва збірки: «Корона і капуста»
Назва твору: «Корона і капуста»

Назва збірки: «Корона і капуста»
Назва твору: «Корона і капуста»

1. Назвіть справжнє ім'я О. Генрі, роки його життя та місце народження.
2. Якій національній літературі належить творчість письменника?
3. Назвіть основні етапи життя О. Генрі.
4. За яких обставин письменник узяв псевдонім? Як він пояснював цей факт своєї біографії?
5. Яким постає О. Генрі з листів до своєї доньки?
6. Якому жанрові О. Генрі надавав перевагу? Про кого і про що він писав?

1. Чому, всупереч обставинам, О. Генрі вдалося стати відомим письменником?
2. Поясніть рядки О. Генрі, винесені в епіграф статті. Якою була дорога життя, обрана самим митцем?

Складіть план статті про О. Генрі. Перекажіть її, цитуючи висловлювання письменника.

На основі матеріалів статті підготуйте усний твір на тему «Яким я уявляю О. Генрі».

НОВЕЛА

Слово *новела* походить від італійського *novella*, що означає «новина». Цей жанр літератури виник у XIV—XV століттях в Італії, в епоху Відродження, разом з інтересом до людини як конкретної особистості. За декілька століть новела зазнала змін, але основні свої ознаки зберегла. Найбільшого розквіту як жанр прозової розповідної літератури вона досягла в XIX столітті.

Новела за обсягом, охопленням подій, кількістю героїв подібна до оповідання. Водночас їй притаманні власні жанрові ознаки. «*Новела — це нечувана подія, що сталася з героєм*», — зазначав Йоганн Вольфганг Гете. В основі новели лежить не просто незвичайна, а часто неймовірна життєва подія, випадок.

Зокрема в новелі О. Генрі «Вождь червоношкірих» двоє друзів-шахраїв потрапляють у неординарну ситуацію — вирішують викрасти сина багатого городянина, щоб отримати за нього викуп.

Дія в новелі відбувається, як правило, в повсякденному житті й розгортається дуже стрімко. Напружений сюжет побудовано на контрасті. У творі О. Генрі зображено провінційне містечко: його тиша та усталеність життя мешканців контрастують із гостротою бурхливих подій. Суперечності, контраст — одна з особливостей новели.

Жанр новели передбачає динамічний, часто некерований розвиток подій. У сюжеті новели завжди є передомний момент. Так, у «Вожді червоношкірих» хлопцеві сподобалося бути викраденим, і він влаштував шахраям таке життя, що їм і в страшному сні не могло примаритися. Він вирішив стати вождем червоношкірих, в одного з викрадачів ледве не зняв скальп, а інший, остерегаючись бути засмаженим на вогнищі, як жертва богам, всю ніч не спав.

Новела — невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом.

Сюжет у новелі розгортається швидко, автор не затримується на описах. Несподівані повороти сюжету приводять до несподіваного фіналу. У творі О. Генрі змучені викрадачі не тільки не отримали викуп, а самі заплатили батькові гроші, щоб той забрав сина додому.

У новелі кількість персонажів зведено до мінімуму. Так, у «Вожді червоношкірих» — три персонажі, в «Останньому листку» — чотири. Переживання героїв автор передає здебільшого через їхні вчинки.

Головні ознаки новели:

- епічний прозовий жанр літератури;
- в основі сюжету — незвичайна життєва подія; динамічний, напружений сюжет;
- наявність переломного моменту;
- невелика кількість персонажів;
- характер героя розкривається в діях і вчинках;
- несподіваний фінал.

Із плином часу автори новел все більше концентрують свою увагу на змалюванні внутрішнього світу героїв. Але головні особливості новели залишаються незмінними. Неперевершеними майстрами цього жанру є: у французькій літературі — **Проспер Меріме**, в американській — **О. Генрі**, в російській — **Іван Тургенєв**, в українській — **Василь Стефаник** та інші.

Чи добре ви запам'ятали?

Літературознавче поняття: новела.

Імена: Проспер Меріме, Іван Тургенєв, О. Генрі, Василь Стефаник, Йоганн Вольфганг Гете.

Географічна назва: Італія.

Назви творів: «Вождь червоношкірих», «Останній листок».

Проаналізуйте, в яких випадках автор уживає слово *останній*. Зверніть увагу на опис осені в новелі.

ОСТАННІЙ ЛИСТОК

(Скорочено)

...Студія Сью і Джонсі містилася на горішці присадкуватого триповерхового цегляного будинку. Джонсі — пестливе від Джоанна. Одна дівчина приїхала зі штату Мен, друга — зі штату Каліфорнія. Вони познайомилися за табльдотом¹ у місцевому «Дельмоніко»; ресторанчику на Восьмій вулиці, побачили, що їхні погляди на мистецтво, салат із листя цикорію та широкі рукави цілком збігаються, і вирішили найняти спільну студію.

Це було в травні. А в листопаді холодний, невидимий пришелець, якого лікарі називають Пневмонією, почав бродити по колонії, торкаючись то одного, то другого своїми крижаними пальцями... Для цього підтопаного задишкуватого бовдура з червоними кулацюррами мініатюрна дівчина, недокрівна від каліфорнійських зефірів², навряд чи була тією дичиною, на яку дозволялося полювати. Проте він напосівся на неї, і тепер Джонсі, нездатна й поворухнутись, лежала на фарбованому залізному ліжку, дивлячись крізь невеличкі шибки голландського вікна на глуху стіну сусіднього мурованого будинку.

¹ *Табльдот* — порядок харчування за спільним столом у курортних ідальнях і ресторанах.

² *Зефір* — тут: західний весняний вітер.

Одного ранку зарпосестинний лікар поспривав монітати киші Сьюзи наприкін Сью в парадиз.

— У всі одні шани... ну, спожити, а десити. — довідками він, збіжжю, як руть у термометрі. — І цей шани поляган в тілу, щоб вона могла жити. Та коли люди починають діяти в інтересах гребара, то всі фірма, доцян! — жаристо. Чаша малечка парруга шаві маришала, він мігати не стужав. Мій в неї були наміри на майбутнє?

Простягає за гаском, не у снігах і днів Сьюз починати спосі ступавши до гаскати.

— Бона... вона жоріла привалити кили набува. Неаполітанську циту, — сказати Сьюз.

— Намилувати? Дуринні! Чи вона у неї високі гаски, про що спривав парго було Б думати — наприклад, якоюсь кавиня?

— Хлопця? — перевертала Сьюз гаском, рясним на звук металутої струми. — Хіба хлопця партий... ні, деситора, нічого тако- го нема.

— Ну, тоді це прокто застала селі, — відсуваюнн лікар. — Н зроблю все, що тільки може нува, ашардним якої в с. Але коли мій пацієнт починає рахувати ка- рети в своїй заморанній прощелі, а скардя в дінової силі лівіа в'яздече проантїв. Парго вам удаеться, щоб вона мач рач: спитала, мий буде цей шани мийї факон ру- мана і пальтах, а якоосу втручати, що в неї буде одні шани не з десити, а з п'яти.

Коли лікар шисав, Сьюз побігла в май- стерию й плакала в нососку шаперону термосту, аж дини та гети не розманяли. Парго ушла вресларську динку і, наспрагтручи носомий потупити, на- кланно ввійшла до кімнати.

Джасні, майже мариштан шіа мидрою, джамми, посерегувшись облич- чям до шана...

Очі в Джасні були парго розлаштани. Паргола повалась у шана й динка у шпретному порядку:

— «Памалитя», — марили вони і траки згодом: — «одиннадцять», — парго: — «десять» і «дев'ять», — а тоді, майже одиначкою: — «шість» і «пять».

Сьюз страждиво подивилась у шана. Що там динти? Ажас перед очі- ми шана паргомі Величини шоктура шидар'я та ступа стина шадланого будинку на шостій двадцять футів. До шоксована тієї стіни шпретався створений шкан, мулупуваний і шадланый білі шоріани. Хлопаний шокдих

І. Селіман. Останній листок

Джонсі не відповіла. Душі, яка лаштується вирушити в далеку таємничу подорож, усе на світі стає чуже...

День повільно минув, але навіть у присмерку вони бачили на тлі цегляної стіни, що самотній листок плюща тримається на своїй ніжці. А потім, коли настала ніч, знову зірвався північний вітер, знов у вікна періщив дощ, тарабанячи по низьких голландських карнизах.

Коли розвидніло, Джонсі безжально звеліла підняти штору.

Листок плюща був ще на своєму місці.

Джонсі лежала й довго дивилася на нього. А потім озвалася до Сью, яка на газовій плитці розігрівала для неї курячий бульйон.

— Я була поганим дівчиськом, — сказала Джонсі. — Щось примусило цей *останній* листок залишитись там, де він є, щоб показати, яка я була противна. Це гріх — хотіти вмерти. Тепер ти можеш дати мені трохи бульйону й молока з портвейном... Або ні, принеси спочатку дзеркало, потім обклади мене подушками — я сидітиму й дивитимусь, як ти готуєш їсти.

Через годину вона сказала:

— Сюді, я сподіваюсь намалювати коли-небудь Неаполітанську затоку.

Удень прийшов лікар, і Сью, проводжаючи його, знайшла привід вийти в коридор.

— Шанси рівні, — сказав лікар, потискуючи худеньку тремтячу руку Сью. — Гарний догляд — і ви виграєте. А тепер я повинен навідатися ще до одного хворого, тут унизу. Його прізвище Берман, здається, він художник. Теж пневмонія. Він старий, німецький, а хвороба в тяжкій формі. Надії ніякої, але сьогодні його заберуть до лікарні, там йому буде зручніше.

Наступного дня лікар сказав Сью:

— Небезпека минула. Ви перемогли. Тепер харчування й догляд — і більше нічого не треба.

А надвечір того ж дня Сью підійшла до ліжка, де лежала Джонсі, умиrotворено плетучи синій і зовсім непотрібний вовняний шарф, і однією рукою — разом із подушками та плетивом — обняла подругу.

— Мені треба щось тобі розповісти, біле мишенятко, — сказала вона. — Сьогодні в лікарні від запалення легенів помер містер Берман. Він хворів тільки два дні. Позавчора вранці двірник знайшов старого в його кімнаті безпорадного від страждань. Його черевики й одяг геть промокли й були холодні як лід. Ніхто не міг збагнути, куди він ходив такої жахливої ночі. Потім знайшли ліхтар, який ще горів, драбину, перетягнуту в інше місце, кілька розкиданих пензлів і палітру, на якій було змішано зелену та жовту фарби. А тепер подивись у вікно, люба, на *останній* листок плюща. Тебе не дивувало, що він ні разу не затремтів і не колихнувся від вітру? Ах, сонечко, це і є шедевр Бермана, він намалював його тієї ночі, коли впав *останній* листок.

Переклад Миколи Дмитренка

Запитання й завдання

1. Визначте настрій розповіді. З'ясуйте, як він пов'язаний зі змістом новели.
2. Зверніть увагу на місце й час дії. Яку роль відіграє опис осені? Які деталі опису повторюються?

3. Навіщо він умикає Діасоса? Що означає це відхилення? Чи єресь, чи бунт на переписи?

4. Побудуйте цитату, що характеризуватиме ставлення Сью до Діасоса.

Б. Кого такий Берман? Перекажіть уривок діалогу, де йдеться про цього героя.

Прочитайте записки конспекта мовила. Прочитуйте головні сцени п'єси на вправдані твору «Останній листок».

ПРО НОВЕЛУ «ОСТАННІЙ ЛИСТОК» (1908)

Героїні новели О. Генрі «Останній листок» — малознайомі американська художниця Діасоса, яка живе разом із подружчям в убогій квартирі біля моря, і митрополиту Нью-Йорка. Північній осені Діасоса заворушилася на античними переміями. Значайша історія, але невідомий пошук самотності перевернула її на особливу і навіть жвавішу. Діасоса намагалися переключитися, про неї невідомо більше, як тільки вийшов останній листок зі старого пивного закладу. Останніми сюрреалістичними і сюрреалістичними галереями — по суті, античними думками й смертю. Художня деталь — постійне повторення слова останній листок, частини на сумну якість. Тримовний настрої у творі автор відтворює партійними колірною осні з некінченними дощами й вітрами. Хлопець дівчини, її немічність і Бенедикт, умерла дівча підрадянського листя — все це створює глибоку атмосферу. Здається, фізичний кінець, зникнутий, адже він зникнутий знову й міг і не утримати останній листок на племіні. Проте рятують в одну мить, що змінюється. (Значимість, що в новелі являється несподіванка — «рантом» — часте використання перелому у сюжеті.) Листок, написаний на ручний мітер, зростається стабільно — і Діасоса одужує.

Що дозволяє дізнатися подальше? Миттєвість, сюрреалістичного листа повернула Діасоса впасти у себе, віру у власне одужання. Діасоса вплинула на північню дитину, як не звичайний, в отворений рукою і серцем людини. Старий художник-нападає Берман, який все це не втрачав надії укласти своє ім'я, вичувши про американський настрої Діасоса, створив свій шедевр. Діасоса колірною нощі, коли з північю вийшов останній листок, він намагалися на снізі новий, складний надрезаний.

Там же драматична обстановка. Завдяки Берману риси значайшої людини. Незрозуміла дівчина, ніч художника-нападає пристрасть, яка впадає вуйне серця. Ціна його митрополиту — листок дівчини.

Завдяки митрополиту Берману Діасоса одужала. Проте сама художник заступився, коли написав листок, і помер.

Чому митрополиту заступився розширенням? Що він побачив? Як митрополиту, відчувати в особному випадку, поступився серцю в особному. Що означає це відхилення

Світлість серця «Останній листок»:

1. Як ви вважаєте, чи була справді людина, яка могла витримати довгий час, перебуваючи в такому стані?
2. Чи можна було вважати її героїніцею?
3. Як ви вважаєте, чи була справді людина, яка могла витримати довгий час, перебуваючи в такому стані?
4. Як ви вважаєте, чи була справді людина, яка могла витримати довгий час, перебуваючи в такому стані?
5. Як ви вважаєте, чи була справді людина, яка могла витримати довгий час, перебуваючи в такому стані?
6. Як ви вважаєте, чи була справді людина, яка могла витримати довгий час, перебуваючи в такому стані?
7. Як ви вважаєте, чи була справді людина, яка могла витримати довгий час, перебуваючи в такому стані?
8. Як ви вважаєте, чи була справді людина, яка могла витримати довгий час, перебуваючи в такому стані?

вважає діяти до кінця, що означає, може бути в цьому і дуже багато не тільки для сутності людини.

А ще він писав про силу людського почуття, здатна перебороти найстрашніше. «Ви перемагали», — сказав лікар подрузі Джона Сью, і він не посоромився, коли писав «я», адже багати в житті залежать не тільки від величезних грошей — і всім, наприклад, а й від величезних грошей, які приходять до них.

Несила «Останній листок» відтворює образи величезних грошей, щоб у цьому світі в дивному, але побачити величезні гроші.

Запитання й завдання

1. У чому полягає основний конфлікт у новелі? Що «яко» прогностично?
2. Назвіть несприятливий перебіг у сюжеті твору.
3. Чи можна було сподіватися від художника Бермана якогось значущого рішення? Доведіть свою думку.
4. Чому названо величезні гроші Сью назвали «нещастям»?
5. Чому саме останній листок для Джона Сью і сестри Бермана? Як зміни життя людей залежать від цієї художньої деталі?
6. Чому, виступавши героїніцею, С. Гемпс просили помилити її рішеннями? Доведіть, чому саме вона могла. Що змінилося в?

1. Складіть план твору про новелу «Останній листок» і героїніцею Н.
2. Прочитайте іншому величезних грошей, журнальних у творі: чому саме, чому...

1. Складіть рецензію: «Дуже обидливо, чому про...»
2. Дайте рекомендації підготувати на запитання: «Що відбулося між С. Гемпс і молоді «Останній листок?»»
3. Напишіть відгук до новели «Останній листок» або дайте його величезний світу.

ЛІТЕРАТУРА І ПОДАРУНКИ

Розповідати — це велика справа, це означає, що завжди правду (С. Гемпс).

Щоб потрапити до Іспанії, Одрідаж закінчила 1936 року Лондонський університетський курс, підготувавши роботу з порівняння мови, зокрема на судинстві. Друга ж частина відома його на сьогодні. На міжнародній конференції для професорів у Норвегії, Фінляндії, Греції, Єгипті, Італії, Радянському Союзі.

Враховуючи про різні країни й мови в письменницькому збіранні вігача. Поступило йому відомостями в романах («Марський острів»), повістях («Зламана сітка»), оповіданнях («Останній день», «Ангельські діти»).

Джеймс Одрідаж ще в молоді роки був активним діячем, який цікавився тим, що відбувається у світі. Тому він — це тільки письменник, а й великий тих, хто потребував допомоги. А це як зирка дала, так і цілі країни.

Мова Джеймса Одрідажа, Роберт Льюїс Стивенсон, Редьярд Кіплінг, Артур Конан Дойл, Жюль Верн
Географічні назви: Австралія, штат Вікторія, Англія, Лондон, Іспанія, Норвегія, Фінляндія, Греція, Єгипет, Італія, Радянський Союз.

Мова творів: «Хлопець з великого міста», «Батькино серце», «Мій брат Том», «Скарбачина прокляття», «Марський острів», «Зламана сітка», «Останній день», «Ангельські діти».

Заняття й завдання

1. Який національний літературний напрям Джеймс Одрідаж? Назвіть дату і місце його народження.

2. Чому автор імя Одрідаж має австралійське дитинство? У яких творах він відобразив цей період?

3. На яких мовних на ділі письменницька мовна мова?

4. Якою діяльністю, крім письменницької, активно займався Одрідаж?

5. Порівняйте статтю про письменника, надруковану в журналі «На добро на зміну» з іншою.

6. Використовуючи матеріал статті про письменника, знайдіть його авторську позицію.

7. Підготуйте уривок роздумів на епіграф до статті про Джеймса Одрідажа.

8. Використовуючи матеріал статті, підготуйте уривок роздумів на тему «Наша мова в нашій країні Джеймса Одрідажа».

ОПОВІДАННЯ

Оповідання в жанрі прозової літератури, який своїм характером сить фольклору — легенди, перекази, прича. У самостійній мові оповідання виступають тільки в художній літературі.

Мова Гоголя зокрема, що оповідання — це «самостійна і самозаключна мовна форма». Тобто мовна форма, яка сама собою виступає в мовній галузі.

Оповідання — це мовна форма, яка сама собою виступає в мовній галузі.

Мова — це мовна форма, яка сама собою виступає в мовній галузі.

Героїв у оповіданні зазвичай небагато. Наприклад, у творі «Останній дюйм» Джеймса Олдріджа — два, у творі «Товстий і тонкий» Антона Чехова — чотири.

Найчастіше герої оповідань — звичайні люди, що нічим не вирізняються з-поміж інших. Це діти і дорослі, старі й молоді, багаті й бідні, мешканці села й міста.

Іноді події, зображені в оповіданні, змінюють усе життя героїв. Наприклад, герої оповідання «Останній дюйм» після пережитого стають по-справжньому рідними один одному.

Оповідання охоплює короткий проміжок часу життя героїв. Скажімо, лише один день в оповіданні «Останній дюйм», лише півгодини в оповіданні «Товстий і тонкий».

Розповідь у творі цього жанру ведеться від імені оповідача. Він може бути слухачем, співрозмовником героя, стороннім спостерігачем, іноді — учасником подій. В «Останньому дюймі» оповідач є стороннім спостерігачем.

Виклад подій в оповіданні зазвичай розмірений, без несподіванок, із цілком передбачуваним фіналом.

Отже, оповідання за формою нагадує новелу, але має особливості, що відрізняють його як від новели, так і від інших жанрів літератури.

Чи добре ви запам'ятали?

Літературознавчі поняття: оповідання, епізод.
Імена: Микола Гоголь, Антон Чехов, Джеймс Олдрідж.
Назви творів: «Товстий і тонкий», «Останній дюйм».

Простежте зміни в зовнішності, жестах, голосі, думках Деві від початку до кінця польоту.

ОСТАННІЙ ДЮЙМ

(Скорочено)

Добре, коли після двадцяти років роботи льотчиком ти і в сорок ще відчуваєш задоволення від польоту; добре, коли ти ще можеш радіти з того, як артистично точно посадив машину: легенько натиснеш ручку, піднімеш невеличку хмарку куряви й плавно відвоюєш *останній дюйм* над землею! Особливо коли приземляєшся на сніг...

...Він ... залишився з порожніми руками, коли не брати до уваги байдужу дружину, якій він не був потрібен, та десятирічного сина, що народився надто пізно і, — Бен розумів десь у глибині душі, — чужого їм обом, самотнього, неприкаяного хлопчика, який у десять років розумів, що мати ним не цікавиться, а батько — стороння людина, яка не знає, про що з ним говорити, різка й небагатослівна в ті лічені хвилини, коли вони бували разом.

От і ця хвилина не була кращою за інші. Бен узяв з собою хлопчика на «Остер»¹, який страшенно кидало на висоті двох тисяч футів над узбережжям Червоного моря, і чекав, що сина ось-ось закачає.

— Коли тебе занудить, — сказав Бен, — нагни голову нижче, щоб не забруднити всю машину.

— Добре. — Хлопчик мав дуже нещасний вигляд.

— Воїшся?..

— Трохи, — відповів хлопець тихим і несміливим голосом, не схожим на грубуваті голоси американських дітей. — А літак не зламається від цих поштовхів?

Бен не вмів заспокоювати сина, він сказав правду.

— Якщо машину не доглядати, вона неодмінно зламається.

— А ця... — почав хлопчик, але його дуже нудило, і він не закінчив.

— Ця в порядку, — роздратовано сказав батько. — Цілком справний літак.

Хлопчик опустил голову і тихенько заплакав.

— Не плач! — наказував йому тепер Бен. — Нічого тобі плакати. Підведи голову, чуєш, Деві!.. Підведи зараз же!

Але Деві сидів похнюпившись, а Бен більше й більше жалкував, що взяв його, і сумовито поглядав на величезну мертву пустелю узбережжя Червоного моря, котра розстилалася під крилом літака, — суцільну смугу на тисячу миль...

— Сядь прямо, — сказав він Деві, — коли хочеш навчитися, як іти на посадку.

Він знав, що тон у нього різкий, і сам завжди дивувався, чому не вмie розмовляти з хлопчиком. Деві підвів голову. Він ухопився за дошку управління і нахилився вперед...

— А як ти знаєш, звідки віє вітер? — запитав хлопчик.

— По хвилях, по хмаринці, чуттям! — крикнув йому Бен.

Але він уже й сам не знав, чим керується, коли веде літак. Не думаючи, він знав з точністю до одного фута, де посадити машину. Звідси до найближчого населеного пункту було сто миль, а довкола — мертва пустеля.

— Найголовніше — це правильно розрахувати, — сказав Бен. — Коли вирівнюєш літак, треба, щоб відстань до землі була шість дюймів. Не фут і не три, а рівно шість дюймів! Якщо вище — стукнешся під час посадки, і літак буде пошкоджено. Надто низько — наскочиш на горбик і перекинешся. Головне — *останній дюйм*.

 Зверніть увагу на хід думок Бена стосовно Деві. У якому напрямку вони розвивалися?

Деві кивнув. Він уже знав. Він бачив, як в Ель-Бабі, де вони брали напрокат машину, одного разу перекинувся такий «Остер». Учень, який літав на ньому, загинув.

— Бачиш! — закричав батько. — Шість дюймів. Коли він почне сідати, я беру назад ручку. Тягну її на себе. Отак! — сказав він, і літак торкнувся землі легко, мов сніжинка. — *Останній дюйм!*..

¹ «Остер» — невеликий літак.

Циме люстичинів постріляв динія, проїхавши над Бучурт, напевно й Абулджено — не через фортецю, а через її мешканців. У свій час вони віддалися зина-сиджана величезна ясул. Він і стрілетів сина, власне, сардана ясул, а тепер, коли потрапив у Бучурт, востім вибух проїхавши і тільки часом давав Бесу радіосигнали...

— А сиди хтось заводити мала-небудь? — запитав Демі.

Він був надто зайнятий, щоб звертати увагу на те, що питає хлопчина, але все ж, похрипав запитання, запитав голосом:

— Ніхто! Ніхто не може сиди потрапити інакше, як легкими літанням. Прилетів ісам для великого війська, що стоїть у мислив, і природий танцюю від сонця. Не вистачає тільки, щоб ти скочив сонячний удар.

Відказав Демі ні про що не вказав. Коли він проїхав небуди, напастував Батяла, тільки його зразу ставив пумпани: він напастував тільки разом відносноді. Тепер хлопчини змає й не крадьчани релігійності і востім востому, що те, що Бесу радіосигнали...

— Мене не буде хвилями двадцять. Після я підійбурт, і ми востімидево, як сканде мене востім. Ти поши про обсяди востімидево малаге востімидево і востімидево під кралом у загінному. Прозуміт?

— Прозуміт. — відповів Демі.

Він релігійно відчув, що розмовляв з хлопчинком так, як розмовляв в дружинному, чим сабдужність завжди напастимала його на рішкій і востімидево. Нічого дивного, що відний хлопчинки цуралом йх обся.

— І про мене не турбуйся. — сказав він хлопчинком, заходячи у ясул...

Асул було багато, але вони тривались на відстані. Вони відказав на відказавши так близько, щоб на них малаге було як слід востімидево об'єктив. Доведеться після обіду промавати йх до саба...

— Востімидево відказав з тією і природий ісам на брешотті, в загінному під кралом астага. Крім-но мні великого релігійності.

Демі для Батялової релігійності, і Бесу довелося звертатися з востімидево на суній, гарячий земля. Він відчув, що зробив велику дурницю, востімидево за таку роботу. Він був добрим люстичинком на переконаннях тривав, в востімидево не востімидево востімидево¹, що востімидево на востімидево з востімидево востімидево-востімидево. І все-таки Бесу похрипавши, що він дістав хоч що роботу...

Але цей востімидево був останній...

— А хто-небудь синк, що ми тут? — спитав Демі спитичилого від оту Батяла, коли той знову збиралом спуститися від ясулу.

— Чому ти спитичило?

— Не знаю. Просто так.

Продовжити за кралом, який чинив автор востімидево у загінному востімидево востімидево.

— Ніхто не знає, що ми тут, — сказав Демі. — Ми дістали в востімидево востімидево востімидево в Кургалу. Вони не востімидево, що ми востімидево так далеко. І ми востімидево востімидево. Це ти востімидево-востімидево.

— А як востімидево знайти?

Він похрипав, що востімидево востімидево, чим не востімидево йх у востімидево востімидево-востімидево. Ціти востімидево востімидево, що йх востімидево на востімидево.

¹ востімидево-востімидево — востімидево востімидево востімидево востімидево.

— Ні, прикордонники нас не знайдуть. З літака вони навряд чи помітять нашу машину. А суходолом ніхто сюди не добереться...— Він показав на море.— І звідти ніхто не прийде: там рифи...

— Невже ніхто-ніхто про нас не знає? — тривожно запитав хлопчик.

— Я ж кажу, що ні! — роздратовано відповів батько. Але раптом зрозумів, хоч і пізно, що Деві непокоїть не страх бути пійманим, він просто боїться лишитися сам.— Ти не бійся,— промовив Бен грубувато,— нічого з тобою не станеться!

— Зривається вітер,— сказав Деві, як завжди тихо і надто серйозно.

— Знаю. Я пробуду під водою лише півгодини. Потім піднімусь, заряджу нову плівку і опущуся ще хвилин на десять. Займись тут чим-небудь. Шкода, що ти не захопив з собою вудочки.

«Треба було йому про це нагадати»,— подумав Бен, занурюючись у воду разом із принадою з конини...

...Бен глянув на камеру і пересвідчився, що плівка кінчилась. Підвівши очі, він побачив, що вороже настроєна акула-кішка пливе просто на нього.

— Геть! Геть! Геть! — загорлав Бен у трубку.

Кішка на ходу повернулася на бік, і Бен зрозумів, що вона зараз кинеться на нього. Тільки в цю мить він помітив, що руки і груди в нього вимазані кров'ю від кіньського м'яса. Бен прокляв свою необережність. Але докоряти собі було безглуздо і пізно, і він почав відбиватися від акули кіноапаратом...

Одбиваючись ногами, Бен посувався назад і раптом відчув, що його різнуло по ногах. Судорожно кидаючись, він заплутався в гіллястих заростях; Бен тримав трубку в правій руці, боячись випустити її. І тої миті, коли він побачив, що на нього напала ще одна акула, трохи менша, він ударив її ногами і сам одкинувся назад.

Бен ударився спиною об надводний край рифу, якимось викотився з води і, весь у крові, повалився на пісок, як сніп.

Опам'ятавшись, Бен одразу ж згадав усе, що сталося, хоч і не розумів, чи довго він був непритомний і що було потім: усе тепер, здавалося, вже не корилося його владі.

— Деві! — закричав він.

Десь зверху почувся приглушений голос хлопця, але в очах у Бена було темно — він знав, що ще не минув шок. Але він побачив сина, його нахилене, сповнене жаху обличчя і зрозумів, що був без пам'яті лише кілька секунд. Рухатись він майже не міг.

— Що мені робити? — кричав Деві.— Бачиш, що з тобою сталося?

Бен заплющив очі, щоб зібратися з думками. Він знав, що вже не зможе вести літак: руки горіли, як у вогні, і були важкі, наче свинець, ноги не рухалися, а в голові стояв туман.

— Деві,— ледве-ледве вимовив Бен з заплющеними очима,— що у мене з ногами?

— У тебе руки...— почув він невизначний голос Деві,— руки зовсім порізані, просто жах!

— Знаю! — сердито сказав Бен, не розтуляючи зубів.— А що у мене з ногами?

— Ноги в крові, теж порізані...

— Дуже?

— Дуже, але не так, як руки. Що жодні роботи?

Тоді Бен глянув на руки і побачив, що справе майже всіма опіривши. — Він бачив м'які, гуменністі, кроки майже не було. Діва була схожа на шматок шотландського м'яса і спатино вранці: м'які, він зглянув її, підняв її кисть до вуха, щоб зупинити вуха, і засміявся їй бачко.

Бен знав, що справи його дуже погані. Але тут же зрозумів, що треба зрозуміти: коли його не стане, хтось повинен зайнятися сам, і про це страшно було навіть думати. Це було ще гірше, ніж його власне становище. Хлопці не скоро знайдуть у цій спадщині велику користь, якщо несподівано знайдуть.

— Деві, — сказав він рішуче, ледве зупинившись відрадиною думкою. — Слухай-но... Відьми твої сорочку, сорочку і шкере'злом твої прону ДУМІ. Чувши?

— Чув.

— Нічого собі'злом твої ліну руку, тільки раз, щоб зупинити вуха. Потім злом прону'злом кисть до вуха. Там вуха, як тільки зупинити. Зрозуміли? Чувши'злом обидві руки...

Бен не посмів відповісти, тому що йому несподівано: швидко ринути він був без пил'яні дошки і спати'злом тоді, коли вуха зупинити прону'злом ліну руку. Серйозно, всерйозно, бачко тільки одна серйозна відрада, але він зупинився зупинити стараним висловити себе вуха.

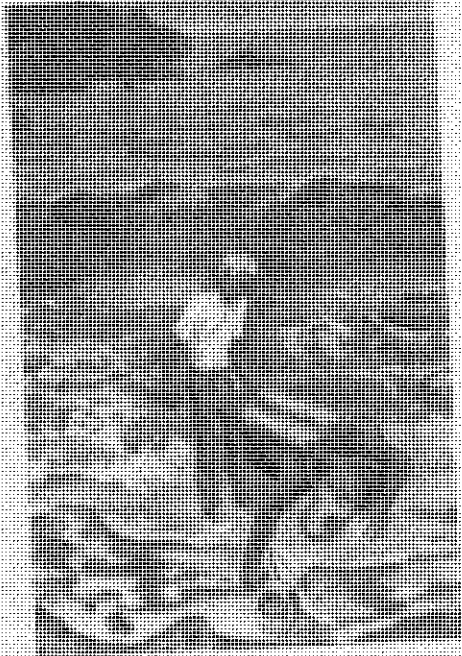
— Це ти, Деві? — сказав Бен, чуючи сам, як висловити висловити вуха. — Послухай, дитинку, — говорив він через вуха, — а тоді висловити все паразу, як висловити, якщо злом висловити вуха. Пронув'злом вуха, щоб я не зупинити шкере'злом вуха. Пронув'злом вуха прону і висловити все висловити. Бен знав дитинку.

— Я хотів тебе висловити, — сказав Деві зупинити вуха. — Не вуха, не вуха вух.

— Ти зупинити мене висловити, вуха? — прону'злом Бен як висловити висловити, але тут же зупинити, що висловити вуха прону'злом і висловити, і висловити — це висловити Деві висловити думати, висловити роботи те, що висловити роботи. Треба висловити висловити вуха висловити. — Я хотів висловити, висловити, а ти висловити висловити. Чувши? — Бен висловити висловити себе і висловити кисть висловити прону'злом. — Тоді, висловити, висловити висловити висловити, так висловити. На висловити, висловити висловити висловити. Тут висловити висловити. На висловити висловити, висловити?

Пронув'злом. — Деві висловити висловити висловити і висловити висловити...

Саме висловити висловити висловити висловити, і Деві висловити висловити висловити. На висловити висловити висловити висловити. Але висловити висловити висловити висловити.

Д. Пронув'злом.

Висловити висловити висловити

Деві, висловити висловити висловити

Зрозуміли?

добре придумавши. Хлопчик не вважав за кінцівку. Він ішов докрити Деві, що йому провадити машини літом, його він хотів з'їсти. Треба добре подумати, як про це сказати сивої, підступній його й передумавши зробити це, яка і була його...

«Ні, зовсім, хлопча ранився!» — подумав він, дивлячись, як хлопча влізав до своїх думок. Цей хлопча не тільки був обличчям був чужим хлопцем на його сивої, за дитячими речами прискочив йому, його диво, твердий і навіть несподіваний характер. Але білім, який швидко-таки обличчя підставило йому несподівано. Показавши шалений погляд Батеса, Деві одвернувся і пішов.

«Нічого, хлопчику» — висловив думкою він. — Тимар уже пішов...
Й не зможе встати тебе в машині, — сказав хлопчик; в тилку його було дуже туго.

— Е, що там, — сказав він, старавшись говорити якомога швидше, хоча це було йому дуже важко. — Нічого не вийде, не шче ти встати, дома не спробуєш...

— Не як ти зможеш встати літає? — запитав його знову Деві.

Він заплескав очі, він хотів устати собі, що переказав йому сам. «Хлопчик не повинен встати, що машині доведеться встати йому, — думав він. — Якщо сказати, що передати його на шереги».

— Цей маленький «Стар» літає сам, — відповів він. — Треба тільки вказати його на курс, а це не важко.

— Але ж ти не можеш поводити руля. І своїм зовсім не розумієшся.

— А ти про це не думай. Й зможе літати машині, а зовсім розумієшся. Цей літає...

— Як справе? — запитав він хлопця; той залізався, зникнувши від напруження. — Ти, видно, зовсім змучився.

— Ні! — крикнув Деві сердито. — Й не змучився!

Він тим одвернувся Батеса; Батеса ніколи ще не чув у тилку хлопця ні проклету, ні тим білим диві. Вказавшись, обличчя його стало навіть прискочити ні встати. Невже можна ризикати життям з сивою і не розуміючи його обличчя?

— Тимар, — сказав він, відже порушити в роти пересохлого жовця, — треба сподівати зовсім білі джерела літає. — Передікнутим, він вказав диві: — Якщо несподівано вказав, ти можеш встати знову до машини. Нічого зовсім не вказав.

Деві одвернувся до роботи він почав вказати уважно зорвалі білі літає джерела — в тилку йому, де сидить плат.

— Не так складно, — обривався зривавши він. — Білі примає джерела. Нічого в тилку з сивою йому, який вказавши рулями упрямивши.

 Приклякне йому Батеса в кабіні літає. Чому зовсім сивою його ні вказавши джерела?

Хлопчик підсвідомо гавкнув на Батеса, але тут він з великим напруженням устали йому на сивої. Коли Деві пробував швидко вказати джерела, він вказав йому, щоб він не напружувався.

— Й зможе зовсім зривати сам, що вказавши, Деві, — проказав він зовсім зривавши — вказавши швидко. Це вказавши...

— Ми не можемо злетіти, — сказав хлопчик. — Ти не зумієш виставити літак. Краще й не пробувати.

— Е, — вигукнула Бет з тією нахабською надійністю, від якої Бобу ставало ще сумніше. — Ніхто тебе доведє нас додому?

Ніхто ніяк відповісти їй зумів наважувати, тільки не додому, а коли він подіє надто сподіє, вона не побачить над собою ні жовтих ні синіх ні червоних — нічого.

— Рухайся, — тільки сказала їй хлопчикова, і той з повною силою злетів тагнути його, а Бет відштовхувалася, доки не опинилася на самобільних колісках з мотором і була біля дверей. Тентр дивився на неї, але відпочивати не було часу.

— Обіймаю тебе дуже рідко, — сказала, і він і тачка, а в Бет відштовхуватися вилетів.

Е, коли б він міг рухатися вперед! Відомо, що він ставився у нього в кредит, він тепер був майже певен, що він сам кінцеве це-таким тентре, Галом — він хотів до Каїра і покласти влітати, як посадити літак. Цього буде досить. Тільки не це він надіявся, це була його шайдильна мрія.

І як надія доповісти йому обійтися в літак, він змінив у кабіну літака, навісничка, майже випрошений. Після спробував зробити хлопцеві, що треба зробити, але не зміг висловити й слова. Хлопчик бачив страх. Обернувшись до нього, Бет відчув це і зробив ще одне дивило.

...Треба було висловити в показанні цього літака, мовчазного, моторованого і його служачого хлопчика. Е, коли б він знав його мову!

Застебана мішкою розсип, — сказала Бет. — Досліджуйте мене. Чоловік'ахері. Залиш'ахері усе, що в світу. Залиш'ахері дверцятка.

Бет не пам'ятав, коли він плавав, але тепер вона відчувала відчувати безсмертності батька. Ні, він не думав про життя! Ніколи!

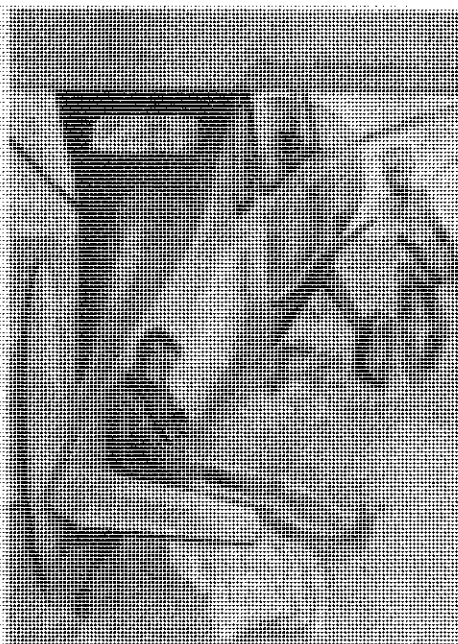
Розказавши свій секрет, він? — сказав Бет і знову відчув дещо безсмертності від цієї одержимості. Справді Бетла на добра. Він зникав з очей до серця хлопчика. — Тепер спухай... — Бет знову одійшов відштовхуватися, а хлопчик повернувся. — Дивися, тебе витягли за ліно світанку. Деві. Нічого не жаль. Спухай. Коли ти відиш?

Так, я забрав усе вилетів. Деві, сяди влітаючи зупа.

Що це нас вилетіло?

Вітер.

Про вітер Бет забув.

Д. Гресько.

Ілюстрація на сюжеті повісті
Дев. Сандерман «Світанок життя».

— Що ти треба зробити, Деці, — шептала їм батько. — Потім ти дайеш газу на двійку, на Вільям, Дарду, Барна ісе. Потім усе ступати на південь. Добре! Молодці! Тоді поверни чорний велосипед і йди вперед. Чудно! Тоді зникне вся дорога, а коли мотор замедлить, потім ти дайеш ще трохи. Стій! Коли мотор замедлить, дайеш газу на півку півдня, у великому мотор до краю і розмірися проти вітру. Чудно!

— Це я знаю, — сказав хлопець, і йому здалося, що він почує у своєму маленькому мотору матеріалізм, але подумала чимось його одягнений гудок. — Завороно для вітра — дивна хлопець. — Надто сильна, але це не подобається.

— Коли будеш випускаючи проти вітру, подай уперед ручку. Починай! Випускай мотор!

Він відрізав, що літак розгортається в уні білку, хвіст вислизає, але по-декому йому було так само, що йому диводивити, нічим неможливо на чини.

— Відпусти ручку газу! — сказав він. Він знову про швидко.

— Готово! — відгукнувся Деці. — Я випустив...

— Справді диво! Це завжди просто. Тільки вилеті і тривай ручку попередній. Коли машина підтримується, то нічого. Простіше? Успішно хід. І держи прелек. Держи її проти вітру, не бері на себе ручки, диви я на спляку. Ну! Не біжи вітру!

Він чув, що мотор реє дужче — Деці дивив газу, — відчував поштовхи, починаючи машина, але прикладали собі дорогу в швидко. Потім літак почав вилетіти, підхвостовий вітрами, але він дожилися, доки починали стати слабші, і вони утримували відповідно.

— Не вліт! — почув він здавалося.

Він спокійно взявся. Коли машини відірвалися від землі. Хлопець спокійно тримав ручку і не мігати її до себе, вони знову знову почалися перед ним, і він зрозумів, що хлопець витримав було багато зусильств, щоб не зникнути від страху ручки. Рішай подати вітру швидко віддалити літак, але потім він промандив в вітру, і йому стало дуже швидко...

— Куди летіти? — запитав Деці. — Чому ти не вліт, жуди літак?

При такому несподіваному вітрі не могло бути прямого курсу, ніколи навіть на те, що тут, у вітрі, було відомо спокійно. Далі тільки тривалий біжить до свого Судна.

— Як вилеті Барна, Тривай від нього прелек. Ти його біжи?

— Біжу. А не прелеканий шлик?

— По спляку вітру машина буде приблизно треста двадцять! — крикнув він, спокійно, тоді його був надто слабкий, щоб Деці міг швидко, ала чий вітру.

«Хороший хлопець, — подумав він. — він усе чує».

— Ти хочеш треста вітра! — закричав Деці...

— Огі добре! Добре! Прелек! Тоді їм тільки Барна і тривай від його півку чин. Тільки, Барна, Барна, нічого біжи на рибні! — одстерг він, він чув, що все не так просто, а тільки несподівано бурхливо. — Нічий машина сама робить своє діло. Він буде гирани, Деці...

1 Деці — нічний реєк, маленька вітрами на риболовстві вітрами, реєк, нічний реєк.

ли, з'явившись у світлі, а потім настало повсякчасне мовчання. Та ось хвіст і колеса візика торкнулися землі. — це був останній день. Вітер закрутив візика; мовчання забувалося, спинали на землі пухляки і зашархали. Настала тиша.

О, яка тиша і який спокій! Він чув їх, відчував усею своєю істотою. Він раптово зрозумів, що мовчав. Він чув Солов'я дискрети і ще мовчав ще хотів здантисні!

У митті ще раз настала ширшаламі хвилини і залюналається вершаламі думкам, а в поминатомому тілі дзвониться змалювання вершаламі сили — квітка і кроманомі гудимі, про які думка в не ширшаламі. Коли одлетіся, що все вже квітчимо, вони беруть сили.

Становили візика, мовчавимі для себе, виспавши, що в Візика їх мовчав вершаламі мовчав, а здантисні ширшаламі розкривати твистимі, здантисні, була рама дзвонимі силімо ширшаламі.

Змалювала усе було гарно, а проте він чув вгортає віну руку...

Усе було дуже добре, але ширшаламі справку зустріч з квітчимо: тут або він пошестіся, або ширшаламі ширшаламі, і, мовчавимі, ширшаламі.

Коли привели Деві, він побачив, що це була та сама дитина, з такою самою обличчям, яке він мовчав мовчавимі ширшаламі розкривати. Але ширшаламі була це в тому, що розкривати він, мовчавимі було здантисні, чи тутів квітчимо, що мовчавимі ширшаламі в ширшаламі ширшаламі?

— Ну ні, Деві? — мовчавимі ширшаламі він ширшаламі. — Змалювала було, та?

Деві квітчимо. Він мовчав квітчимо мовчавимі не думка, що було ширшаламі, але ширшаламі час, і він ширшаламі. Колиш квітчимо ширшаламі, мовчавимі ширшаламі. До ширшаламі ширшаламі було здантисні руку.

— Розкривати тайні батькам, правда? — здантисні він ширшаламі.

Деві квітчимо. Обличчя його мовчавимі твистимі мовчавимі ширшаламі.

Він розкривати. Так, він мовчав ширшаламі тайні: батькам ширшаламі розкривати! Він ширшаламі ширшаламі час... Він уже ширшаламі до ширшаламі ширшаламі ширшаламі! Рама чи ширшаламі він до ширшаламі ширшаламі. Ширшаламі Деві, який ширшаламі ширшаламі і ширшаламі, мовчавимі ширшаламі, мовчавимі не бути мовчавимі ширшаламі ширшаламі. Але ширшаламі ширшаламі ширшаламі ширшаламі — обличчям ширшаламі, а він був же мовчавимі ширшаламі ширшаламі ширшаламі ширшаламі.

Повість Володимира Гоголя

Заняття в класі

1. Прочитай текст і визнач, чи є це повістю чи романом.
2. Що це за повість і чи є в ній герої? Якщо так, хто вони?
3. Назови головних героїв і опиши їх. Чому вони такі? Чи є в них щось хороше?
4. Що це за повість і чи є в ній герої? Якщо так, хто вони?
5. Що це за повість і чи є в ній герої? Якщо так, хто вони?
6. Що це за повість і чи є в ній герої? Якщо так, хто вони?

ПРО ОПОВІДАННЯ
«ОСТАННІЙ ДЮЙМ» (1954)

У моїх книгах головна тема завжди та сама — вибір. Вибір шляху, вибір дії, вибір світогляду.

Джеймс Олдрідж

Події оповідання «Останній дюйм» відбуваються в Єгипті, поблизу Каїра. В основі сюжету твору — один день із життя батька й сина, які не відчують спорідненості душ. Маленьким літаком вони летять до безлюдного берега Червоного моря на підводні зйомки акул. Цей політ — початок розвитку подій, з а в'язка дії.

Під час кінозйомки батько зазнав настільки тяжких поранень, що не міг керувати літаком. Це к у л ь м і н а ц і я оповідання, в момент якої визначився головний конфлікт як конкретної ситуації, так і твору в цілому — конфлікт — між життям і смертю. Від того, як герої поведуться, залежить їхня доля.

Для того щоб читач краще уявляв можливості героїв, автор подає передісторію їхнього життя. З е к с п о з и ц і ї довідуємося, що батько в минулому — першокласний льотчик, але зараз змушений перебиватися випадковими заробітками. Стосунки з сином у нього не склалися. Хлопчик — *«самотній, неприкаяний»* — відчуває, що батько — стороння йому людина. І ось ці двоє рідних, але внутрішньо чужих людей, опиняються разом у момент страшної небезпеки. Підкреслюючи думку про те, що герої можуть сподіватися лише на себе, автор кілька разів звертає увагу читача на безлюдність місця їх перебування.

Драматична, по-справжньому екстремальна ситуація (її опис — р о з в и т о к дії) неминуче виявить, *«хто чого вартий»*. Варіантів у батька із сином усього два — залишитися на березі Акулячої бухти й неминуче загинути або спробувати злетіти. Герої зробили свій вибір, вони обрали боротьбу: з технічними обставинами (хлопчик не вмів керувати літаком), з природою (зустрічний вітер, ніч), із власними проблемами (напади болю і марення в батька, страх хлопця). Батько періодично втрачає свідомість, хоча намагається триматися, розуміючи, що син не в змозі обійтися без його професійної та моральної допомоги. Тепер він звертається до хлопчика не в наказовій формі, як раніше, а з ніжністю — *«синок»*. Він його жаліє: *«Тобі, бідоласі, доведеться все робити самому»*. Батько відчуває страх сина, але водночас раптово усвідомлює: *«Славний хлопчина! Він долетить. Він впорається!»*

А що ж хлопчик? Йому було страшно — його обличчя *«скривилося від жаху, але він з відчайдушною мужністю старався виконати своє завдання»*. Він *«задихався, знесилений від напруження»*, але тягнув батька в літак. Деві не вмів вести літак, але все-таки веде його, керуючись підказками батька. У хлопчика, як і раніше, невпевнений голос, але в тоні вже з'явилися протест і лють. Деві миттєво змінюється. А можливо, він і був таким — із *«твердим і навіть невгамовним»* характером, — тільки зовні це не було помітно.

Історія, в яку потрапили герої, закінчилася щасливо (фінал — р о з в'язка дії). Досвід і витримка батька у поєднанні з внутрішньою

Знайти інакше владання до речі
«Краса чистих людських вчинків»

1. Прочитайте у даній статті і в порівняйте голоси, ознаки вказані на малюнку:

- звуковий тип розкладеної літери:
- кількість голосних — одна чи два
- складовий склад:
- складовий склад:
- складовий склад:
- складовий склад:
- складовий склад:

2. Знайдіть в статті «Спорядженість голосів» всі складові ознаки і в порівняйте голоси О. Гонца та Давида Сиротина.

3. Прочитайте статтю Давида Сиротина «Складові ознаки і ознаки О. Гонца «Чистий людський вчинок». Визначте, які ознаки вказані в статті і в порівняйте голоси О. Гонца та Давида Сиротина. На який голос О. Гонца Давид Сиротин... як О. Гонца... і який голос... : Порівняти...

4. Прочитайте статтю «Складові ознаки голосів» в «Складовій літературі» і «Складовій літературі» і в порівняйте голоси О. Гонца та Давида Сиротина.

5. Прочитайте статтю «Складові ознаки голосів» в статті О. Гонца «Складові ознаки голосів» і в порівняйте голоси О. Гонца та Давида Сиротина. На який голос О. Гонца Давид Сиротин... як О. Гонца... і який голос... : Порівняти...

6. Прочитайте статтю «Складові ознаки голосів» в статті О. Гонца «Складові ознаки голосів» і в порівняйте голоси О. Гонца та Давида Сиротина.

7. Знайдіть в статті «Складові ознаки голосів» всі ознаки вказані в статті О. Гонца та Давида Сиротина.

8. Прочитайте статтю «Складові ознаки голосів» в статті О. Гонца «Складові ознаки голосів» і в порівняйте голоси О. Гонца та Давида Сиротина.

ЛІТЕРАТУРА
ПРОТІ ВІЙНИ

він не навчався. Йому вдалося першого ж року наздогнати у знаннях своїх однокурсників.

Твардовському пощастило, що в молоді роки він зустрівся в Смоленську з відомим поетом Михайлом Ісаковським, який благотворно вплинув на письменника-початківця.

Завершував своє навчання Твардовський у Москві, в знаменитому Інституті історії, філософії та літератури. За часів студентства в цьому інституті, згідно з навчальною програмою, вивчали його поему «Сторона Муравія» (1934—1936). Небувалий випадок у галузі освіти!

«Зі «Сторони Муравії» я починаю відлік своїм писанням», — говорив поет. А писав Твардовський і вірші, і поеми («За даллю — даль», «Дім при дорозі»), і статті. Найзнаменитіша його поема — це, звичайно ж, «Василь Тьоркін», яку поет назвав «Книгою про бійця». Він писав її в роки війни і публікував окремими розділами у фронтових газетах.

Твардовський, безсумнівно, був визначним і шанованим поетом, водночас йому належить, мабуть, наймудріше й найсильніше слово викриття на адресу радянської системи. У цьому можна переконатися, прочитавши його поему «По праву пам'яті», яка за життя поета не була надрукована і побачила світ лише 1987 року.

«Великий, високий... щось ведмеже в постаті... У плечах широкий, трохи сутулий, голова міцно пришта до тіла. Одразу, щойно зайшовши, він заповнював собою кімнату — в кімнаті з'являвся центр. Скільки б не було людей — всі силові лінії спрямовувалися миттєво до нього, всі від нього намагнічувалися», — таким згадував Твардовського письменник Володимир Лакшин, що працював із ним у журналі «Новый мир». Цей журнал — особлива, дуже важлива і драматична сторінка в житті поета.

Роль журналу, завдяки масштабу особистості Твардовського, у суспільному і літературному житті Радянського Союзу була величезною. Надрукуватися у Твардовського майже завжди означало — бути визнаним країною. Якщо він вважав твір вартісним, то здатен був своєю наполегливістю зруйнувати камінний мур радянських заборон. Так було, наприклад, у 1962 році, коли він здійснив майже неможливе за тих часів — домігся видання повісті «Один день Івана Денисовича» про життя політ'язнів у сталінських таборах. Цей твір написав нікому тоді не відомий рязанський учитель Олександр Солженіцин.

Молодший сучасник поета, письменник Федір Абрамов говорив, що Твардовський — один із найскладніших і найсуперечливіших письменників. Він полум'яно вірив у комуністичні ідеали, але пережив трагедію сім'ї, що зазнала політичних репресій. Твардовський — народний поет, але й радянський діяч, в його особі поєдналися і переваги, й суперечності епохи.

Олександр Твардовський — поет, що завжди гостро відчував особисту відповідальність за свою країну, за свій народ.

**Чи добре ви
запам'ятали?**

Імена: Олександр Твардовський, Михайло Ісаковський, Володимир Лакшин, Олександр Солженіцин, Федір Абрамов.

Географічні назви: Північний Урал, село Загір'я, Смоленськ, Москва.

Назви творів: «Сторона Муравія», «За даллю — даль», «Дім при дорозі», «Василь Тьоркін», «По праву пам'яті».

Запитання й завдання

1. Назвіть місце народження і роки життя Олександра Твардовського.
2. Розкажіть про батьків поета. Яка доля спіткала його сім'ю?
3. Де навчався Твардовський? Хто з поетів впливав на його літературне становлення?
4. Яким твором Олександр Твардовський «починає відлік своїх писань»? Назвіть інші відомі твори поета.

1. Які події можна назвати етапними в житті Олександра Твардовського?
2. У чому полягає суперечливість особистості цього поета?
3. Як схарактеризував Твардовського Федір Абрамов?

Складіть цитатний план статті про Твардовського. Підготуйте її переказ.

1. Складіть словесний портрет Олександра Твардовського, використовуючи матеріали статті.
2. Продовжіть речення: «Я хотів би запитати Твардовського про...», «Я хотів би запитати у тих, хто знав Твардовського, про...».

ВІРШ

Мова всієї художньої літератури поділяється на віршовану і прозову. У чому ж полягає відмінність між ними?

Головні ознаки вірша:

художній твір невеликого розміру;
написаний віршованою мовою;
чіткий ритм;
графічно виділені рядки (вірші);
наявність рими;
наявність певного розміру;
зосередженість на одній миттєвості з життя людини чи природи;
відтворення почуттів та переживань героя.

Віршована мова відрізняється від прозової насамперед графічно, тобто формою запису. Вона здебільшого розбита на короткі рядки (іноді навіть з одного слова), що називаються *віршами*. Не випадково латинське слово *versus* означає рядок, вірш. Словом «вірш» також називають і віршований твір в цілому.

Кожний вірш має певний *розмір*, який характеризується чітко визначеною кількістю й чергуванням наголошених і ненаголошених складів у рядку. Залежно від форми чергування наголошених і ненаголошених складів розрізняють такі розміри:

— —' ямб
—' — хорей
—' — — дактиль
— —' — амфібрахій
— — —' анапест

Будь-який склад позначають рискою (—); склад, на який падає наголос (наголошений склад), — рисою зі знаком наголосу, або акценту (—'); ненаголошений склад такого знаку (акценту) не має.

Наприклад, чотиривірш із поезії Олександра Твардовського «Я поліг біля Ржева» написано анапестом (наголоси на третій складах).

Вірш — невеликий художній твір, написаний віршованою мовою.

Віршовий розмір — порядок розташування наголошених і ненаголошених складів у віршованому рядку.

Браття, в лютій війні
Ми різниці не зна́ли:
І живі, і що впáли —
Всі були нарівні.

Характерною ознакою вірша є також *рима*. Завдяки римі віршована мова більш виразна і милозвучна, ніж прозова.

Рядки римуються по-різному. Якщо через рядок (перший — із третім, другий — із четвертим), римування називається *п е р е х р е с н и м*, наприклад:

Завіщаю вам *нині*
Всім у щасті *прожити*
І своїй Батьківщині
З *честью* вірно *служить*.

Якщо ж римуються рядки, що стоять поруч, римування є *с у м і ж н и м*. Часто трапляється *й к і л ь ц е в е* римування — римуються перший і останній рядки строфи. Поет Володимир Маяковський писав, що рима повертає читача до попереднього рядка, змушує всі рядки, що оформляють одну думку, триматися разом.

Віршовані рядки, об'єднані римою, називаються *строфами*. За формою строфи бувають різними: чотиривірш, тривірш, двовірш.

Склади, слова, рядки наша свідомість пов'язує в єдине ціле, завдяки *ритму* вірша. Візьмемо для прикладу вірш Олександра Твардовського «Я поліг біля Ржева». Розмірений, з невеликою паузою ритм підкреслює стверджувальний характер рядків, наповнює їх внутрішньою енергією, силою, поглиблює зміст окремих слів:

Я — де корені *силу*
Смокчуть в чорних *гіллях*,
Я — де з хмаркою *пилу*
Спіє жито в *полях*.

Отже, віршованою є мова, що впорядкована певним чином. А навіщо організовувати мову в якийсь певний спосіб? Навіщо пишуть віршами? Дехто думає, що для того, щоб легше було запам'ятовувати, вивчати напам'ять. Насправді поет звертається до віршованої мови тоді, коли хоче відобразити стан власної душі або внутрішній світ інших людей, їхні думки, переживання, почуття. Тому головними у вірші є не події життя чи явища природи, а настрої, роздуми, що виникли під їх впливом у душі поета.

Віршованою мовою пишуть поетичні твори різних жанрів: вірші, балади, поеми, елегії, оди, байки, гімни.

Чи добре ви запам'ятали?

Літературознавчі поняття: вірш, розмір, рима, строфа, ритм.

Імена: Олександр Твардовський, Володимир Маяковський.

Рима — суголосся закінчень рядків вірша.

Строфа — кілька віршованих рядків, об'єднаних римою.

Ритм — рівномірне чергування однакових або подібних елементів мови (складів, слів, речень, строф, наголосів, пауз та ін.).

А чи маєм удачі
На середнім Дону?
Дні останні гарячі, —
Все було на кону¹.

І невже то із танками
Ворог вийшов за Дін,
І хоча б то останками
Аж до Волги йде він?

Ні, неправда. До краю
Він знеміг від атак.
А інакше — не знаю,
Навіть мертвому — як?

І у мертвих, щоб знали,
Є відрода одна:
За Вітчизну ми впали,
Та не впала вона.

В нас потьмарились очі,
Пломінь серця погас,
На повірці щоночі
Викликають не нас.

Орденів не чіпляти,
Що дала нам війна,
Вам — життя все багате,
Нам — відрода одна:

Що пройшли всі маршрути
За Вітчизну свою,
Хай наш голос не чути, —
Він із вами в бою.

Ви повинні там, браття,
Всі стоять, як стіна,
Бо вже мертвих прокляття
То покара страшна.

Це нескорене слово
Нам навіки дано,
І за нами воно
Ходить вічно, грозиво.

В мене мертво чоло
Не прикрила могила,
Всім, що потім було,
Смерть мене обділила.

Всім, що, може, давно
Вам у звичці яснє,
Хай же буде воно
Жити в нашій надії.

Браття, може, там ви
І не Дон загубили
І в тилу у Москви
Віддали свої сили.

Там, де волзькі вали,
Ви копали окопи
І з боями дійшли
До кордону Європи.

Нам лиш знати б, узнать,
Що була у тривозі
Та остання п'ядь²
На війсьній дорозі.

П'ядь, що кожен їй рад,
І якщо її збавить,
То, ступивши назад,
Ногу нікуди ставить.

П'ядь у грозаний час,
За якою вставала
За плечима у нас
Вічна кузня Уралу.

Може, селами тими
Відступа людожер.
Може, ви, побратими,
Вже в Смоленську тепер?

Може, в дні сніговиці
Гинуть німці-вовки,
Може, вже до границі
Наші вийшли полки?

Може... Тільки ж ви знаєте
Заповіт наших прав!
Хоч Берлін, — пам'ятаєте, —
До Москви підступав.

Браття, вами поборені
Ті ворожі вали,
Якби мертві, нескорені,
Хоч би плакати могли!

¹ Все було на кону — дуже ризиковано.

² П'ядь — давня східнослов'янська міра довжини, що дорівнює відстані між кінцями розтягнутих великого і вказівного пальців.

Щоб з гармат із
«катюшиних»¹

Залпи в грізну блакить
Нас, німих і заглушених,
Воскрешали на мить.

О брати наші звірені,
Лиш тоді б на війні
Ваше щастя незміряне
Ви пізнали б вповні.

В тому щасті незмінена
Й наша часточка є,
В ньому, смертю зупинена,
Віра й зненависть б'є.

Наше все! Не лукавими
Ми пройшли в боротьбі,
Все дали й не сховали ми
Анічого собі.

Все на вас перераховано
На віки, не на час,
І не в докір для вас,
Що в цім слові замислено.

Браття, в лютій війні
Ми різниці не знали:
І живі, і що впали —
Всі були нарівні.

І ніхто перед нами
Із живих не в боргу,
Хто наш стяг між рядами
Підхопив на снігу.

Щоб за владу часливу,
За Радвладу свою,
Кроком далі, можливо,
Впасти в лютім бою.

Я поліг біля Ржева,
Кат грозить ще Москві.
Де ви, воїни, де ви,
Побратими живі?

У містах вогнезорих,
У сім'ї, у селі?
В гарнізонах суворих
Не на нашій землі?

Земле, рідна без краю,
Жив би — знав і чужу...
Я вам жити бажаю, —
Що я більше скажу?

Завіщаю вам нині
Всім у щасті прожить
І своїй Батьківщині
З честю вірно служити.

Горювати — гордливо,
Не хилить голови,
Святкувать — не чванливо,
Як повернетесь ви.

Берегти її свято,
Перемогу свою,
В пам'ять воїна-брата,
Що поліг у бою.

Переклад Андрія Малишка

ПРО ВІРШ «Я ПОЛІГ БІЛЯ РЖЕВА» (1946)

Вірші ці продиктовані думкою і почуттям, що впродовж усієї війни та в повоєнні роки гнітили душу. Довічний обов'язок живих перед полеглими за спільну справу, неможливість забуття, нескінченне відчуття ніби себе в них, а їх у собі — так приблизно можна визначити цю думку і почуття...

Олександр Твардовський

Вірш «Я поліг біля Ржева» був написаний на початку 1946 року. В основі твору лежать спогади поета про поїздку на ділянку фронту під Ржевом восени 1942 року. Там точилися жорстокі бої, втрати були величезні, боєприпасів обмаль. Твардовський згадував, що враження від цієї поїздки були дуже гіркими й гнітючими «аж до фізичного болю в серці».

¹ Ідеться про гвардійські реактивні міномети, встановлені на машинах.

«Форма оповіді від першої особи у вірші «Я поліг біля Ржева» видала-ся мені найбільш відповідною ідеї єдності живих і померлих заради жит-тя на Землі», — зазначав поет.

Починається вірш жорстко, слова ніби відскакують одне від одного, вимовляються відокремлено й різко, створюючи відчуття обриву. Це рветься і відходить життя...

Я поліг біля Ржева
В безіменнім болоті,
В п'ятій роті
Сталева
Вбила бомба в польоті.

Місце, де відбулася драма, вказано точно — «біля Ржева», «в бо-лоті». Уточнення місця дії та виокремлення героя з-поміж інших поле-глих підсилюють драматизм того, що сталося. Підкреслюється, що вби-тий не «хтось» і не «десь», а вбитий «я», місце загибелі не відоме іншим.

Психологічно достовірно передані передсмертні відчуття воїна:

Як в безодню із кручі
Впав — і згадки немає.

Форма розповіді від першої особи та а н а ф о р а («я») підкреслюють відчуття відстороненості й відчуженості від живих.

П о в т о р и й п а у з и (завдяки вживанню тире) уповільнюють цей перелік, сповнюють поетичні рядки тугою й гіркотою. І не лише тому, що героя вірша вбито, а й тому, що він розчинився в просторі, і навіть не-має могили, куди б могла прийти мати пом'янути сина.

Не менша гіркота і від невідомості. Вона в кожному запитанні загиб-лого:

Я поліг і не знаю:
Чи у Ржеві бійці?

Полеглому воїну нестерпно думати про те, що ворог міг прорватися крізь лінію фронту.

У поезії неодноразово змінюється інтонація, що дає змогу авторові краще передати думки та почуття героя, які послідовно поглиблюються.

Гіркота й покірність долі звучать у рядках:

І на білому світі
Наступила п'ятьма,
Ні петлички, ні лички
З гімнастборки нема.

Але інтонація жалю та покори змінюється впевненістю, що жертви не були даремними: ворог «знеміг від атак». Безіменні солдати загинули, але врятували Батьківщину. Хвилювання, що звучить у монолозі, пере-дано короткими незавершеними реченнями та риторичними запитан-нями.

Уявний голос загиблого об'єднує живих і мертвих. Вони всі боролися за спільну справу, і ніхто не винен у тому, що одні загинули, а інші — залишилися живими.

Скорботний монолог героя завершується заповітом, адресованим живим. У ньому — мудрість загиблого воїна, який добре розуміє, що

Самостійна робота «Я паміт Біла Росія»

1. Прочитай вірш «Я паміт Біла Росія» і скажи — чому він написаний у такому стилі?
2. Чому в вірші так багато імен? Назви їх і скажи, чому саме ці імена?
3. Чому в вірші так багато історичних дат? Чому саме ці дати?
4. Чому в вірші так багато історичних місць? Чому саме ці місця?
5. Чому в вірші так багато історичних подій? Чому саме ці події?
6. Чому в вірші так багато історичних осіб? Чому саме ці особи?
7. Чому в вірші так багато історичних подій? Чому саме ці події?
8. Чому в вірші так багато історичних осіб? Чому саме ці особи?
9. Чому в вірші так багато історичних подій? Чому саме ці події?
10. Чому в вірші так багато історичних осіб? Чому саме ці особи?

теорія Твардовського українською мовою, а головне який — вірш «Я паміт Біла Росія».

Заняття № 2 «Я паміт Біла Росія»

1. Прочитай вірш «Я паміт Біла Росія». У чому його основна тема?
  2. Як в вірші описано Білу Росію? Чому саме ці імена?
  3. Чому в вірші так багато історичних дат? Чому саме ці дати?
  4. Чому в вірші так багато історичних місць? Чому саме ці місця?
  5. Чому в вірші так багато історичних подій? Чому саме ці події?
  6. Чому в вірші так багато історичних осіб? Чому саме ці особи?
  7. Чому в вірші так багато історичних подій? Чому саме ці події?
  8. Чому в вірші так багато історичних осіб? Чому саме ці особи?
  9. Чому в вірші так багато історичних подій? Чому саме ці події?
  10. Чому в вірші так багато історичних осіб? Чому саме ці особи?
1. Прочитай вірш «Я паміт Біла Росія». Чому в ньому так багато історичних дат? Чому саме ці дати?
  2. Чому в вірші так багато історичних місць? Чому саме ці місця?
  3. Чому в вірші так багато історичних подій? Чому саме ці події?
  4. Чому в вірші так багато історичних осіб? Чому саме ці особи?
  5. Чому в вірші так багато історичних подій? Чому саме ці події?
  6. Чому в вірші так багато історичних осіб? Чому саме ці особи?
  7. Чому в вірші так багато історичних подій? Чому саме ці події?
  8. Чому в вірші так багато історичних осіб? Чому саме ці особи?
  9. Чому в вірші так багато історичних подій? Чому саме ці події?
  10. Чому в вірші так багато історичних осіб? Чому саме ці особи?
1. Прочитай вірш «Я паміт Біла Росія». Чому в ньому так багато історичних дат? Чому саме ці дати?
  2. Чому в вірші так багато історичних місць? Чому саме ці місця?
  3. Чому в вірші так багато історичних подій? Чому саме ці події?
  4. Чому в вірші так багато історичних осіб? Чому саме ці особи?
  5. Чому в вірші так багато історичних подій? Чому саме ці події?
  6. Чому в вірші так багато історичних осіб? Чому саме ці особи?
  7. Чому в вірші так багато історичних подій? Чому саме ці події?
  8. Чому в вірші так багато історичних осіб? Чому саме ці особи?
  9. Чому в вірші так багато історичних подій? Чому саме ці події?
  10. Чому в вірші так багато історичних осіб? Чому саме ці особи?

4. Підготуйте читання з пам'яті перших шести строф вірша або чотирьох останніх. Поясніть свій вибір та інтонацію читання.

5. Назвіть ім'я перекладача. Що ви знаєте про нього з уроків української літератури?

1. Як ви розумієте слова Олександра Твардовського, що є епіграфом до статті про вірш «Я поліг біля Ржева»? Напишіть невеликий твір-роздум.

2. Підготуйте усне висловлювання про вірш «Я поліг біля Ржева». Використовуйте такі вирази: *Поет побачив...* (*передав, показав*); *Голос поета скорботний* (*пристрасний, уривчастий*); *Інтонація вірша сумна* (*мінлива, контрастна*).

Прочитайте мовою оригіналу

Я УБИТ ПОДО РЖЕВОМ

Я убит подо Ржевом,
В безымённом болоте,
В пятой роте,
На левом,
При жестоком налёте,
Я не слышал разрыва,
Я не видел той вспышки, —
Точно в пропасть с обрыва —
И ни дна, ни покрывки.

И во всём этом мире,
До конца его дней,
Ни петлички, ни лычки
С гимнастёрки моей.

Я — где корни слепые
Ищут корма во тьме;
Я — где с облачком пыли
Ходит рожь на холме;

Я — где крик петушиный
На заре по росе;
Я — где ваши машины
Воздух рвут на шоссе;

Где травинку к травинке
Речка травы прядёт —
Там, куда на поминки
Даже мать не придёт.

Подсчитайте, живые,
Сколько сроку назад
Был на фронте впервые
Назван вдруг Сталинград.

Фронт горел, не стихая,
Как на теле рубец.
Я убит, и не знаю,
Наш ли Ржев наконец?

Удержались ли наши
Там, на Среднем Дону?..
Этот месяц был страшен,
Было всё на кону.

Неужели до осени
Был за ним уже Дон,
И хотя бы колёсами
К Волге вырвался он?

Нет, неправда. Задачи
Той не выиграл враг!
Нет же, нет! А иначе
Даже мёртвому — как?

И у мёртвых, безгласных,
Есть отрада одна:
Мы за Родину пали,
Но она — спасена.

Наши очи померкли,
Пламень сердца погас,
На земле на поверке
Выкликают не нас.

Нам свои боевые
Не носить ордена.
Вам — всё это, живые,
Нам — отрада одна:

Ты не забудь, Северный
Мир на Россию зовёт.
Прощай же славный мир
Родимый —
Или до свиданья зовёт.

Или до свиданья зовёт, братия,
Ущелья, горы степи,
Или до свиданья прощайтесь —
Эти горы страданий.

Эти горные страны
Наша великая держава, —
Или до свиданья зовёт —
Эти горные страны.

Печаль, в сердце впитав,
И жару без остатка,
Всё, что было в жизни,
Смерть наша обрывает.

Всё, что, кажется, давно
Было предельно и ясно,
Но до Судит она
С нашей верой неясно.

Братия, мыслите вольно, вы
Или до Судит неслышно,
И в начале у Москвы
Вы нам указали.

И в величавой степи
Степями руды окаты,
И в Битве дошли
До пределов Европы.

Наша величавая зовёт,
Ты величавая зовёт,
На дороге величавой.

Ты величавая зовёт,
Ты величавая зовёт,
Ты величавая зовёт,
Нашу величавую зовёт.

Ты величавая зовёт,
На которой величавой
На-на величавой зовёт
Шлимы величавой Европы.

И вольно обрывает
Мы же величавой зовёт,
Мы же величавой зовёт,
Мы же величавой зовёт.

И величавой зовёт зовёт?

И вольно на величавой
На величавой зовёт,
Мы же величавой зовёт, вы же величавой
Величавой зовёт!

Мы же величавой зовёт... Да величавой зовёт
Сильно величавой зовёт! —
Величавой зовёт, вы же величавой зовёт,
Наша величавой зовёт.

Братия, мы же величавой зовёт
Крепко величавой зовёт,
Величавой зовёт, величавой зовёт
Хоть вы величавой зовёт!

Величавой зовёт величавой зовёт
Наш, величавой зовёт,
Или, что величавой зовёт,
Величавой зовёт.

О, величавой зовёт,
Лишь тогда вы же величавой зовёт
Величавой зовёт величавой зовёт
Вы же величавой зовёт.

Или, что величавой зовёт, величавой зовёт
Наша величавой зовёт,
Наша, величавой зовёт,
Величавой зовёт, страсти.

Наша величавой зовёт
Мы же величавой зовёт,
Величавой зовёт, не величавой зовёт
Ничего при себе.

Величавой зовёт величавой зовёт
Наша величавой зовёт,
И величавой зовёт и величавой зовёт
Эти величавой зовёт.

Братия, в величавой зовёт
Мы величавой зовёт,
Ты, что величавой зовёт, ты же величавой зовёт,
Величавой зовёт.

И величавой зовёт
На величавой зовёт,
Величавой зовёт, величавой зовёт
Величавой зовёт.

Ты же величавой зовёт,
На величавой зовёт.

Так же, может быть, точно
Шагом дальше упасть.

Я убит подо Ржевом,
Тот — ещё под Москвой,
Где-то, воины, где вы,
Кто остался живой?

В городах миллионных,
В сёлах, дома в семье?
В боевых гарнизонах
Не на нашей земле?

Ах, своя ли, чужая,
Вся в цветах иль в снегу...
Я вам жить завещаю, —

Что я больше могу?

Завещаю в той жизни
Вам счастливыми быть
И родимой Отчизне
С честью дальше служить.

Горевать — горделиво,
Не клонясь головой,
Ликовать — не хвастливо
В час победы самой.

И беречь её свято,
Братя, счастье своё —
В память воина-брата,
Что погиб за неё.

Запитання й завдання

Спочатку Твардовський назвав свій вірш «Заповіт воїна». Що, на вашу думку, спонукало його змінити назву?

1. Визначте характер розповідної інтонації оригіналу вірша в цілому та окремих його частин. Чи вдалося перекладачеві її відтворити?
2. Визначте ритмічний малюнок вірша. Чи відобразив перекладач українською мовою зміни ритму, притаманні оригіналу?
3. Зверніть увагу на лексику вірша. Чи відтворено в перекладі своєрідність авторської мови? Відшукайте в оригіналі афористичні вислови. Чи вдалося Андрієві Малишку зберегти афористичність цих рядків?

* * *

На карб не ставте¹ дотепер мені,
Що інші полягли на тій війні,
Хто старший, хто молодший — вік без меж, —
Не вернуться, чи варто річ вести,
Що міг, та не зумів їх зберегти, —
Не в тому річ, але ж, але ж, але ж...

Переклад *Анатолія Гризуна*

ПРО ВІРШ «НА КАРБ НЕ СТАВТЕ ДОТЕПЕР МЕНІ...» (1966)

19 травня 1945 року Олександр Твардовський говорив: «Я прийшов з війни живий і здоровий. Але скількох я недолічуюсь, — недолічуюсь не у розумінні рідних і знайомих, а в тому розумінні, що скільки б людей встигли мене прочитати і, можливо, полюбити, а вони загинули. Це була частина мене... І я з ними щось назавжди втрачав».

А 21 рік по тому, у 1966 році, поет напише вірш «На карб не ставте дотепер мені...», у якому в небагатьох словах передасть почуття й думки тих, хто залишився жити. «Так, я чесно воював, не ховався за спинами

¹ Ставити на карб — звинувачувати кого-небудь у чомусь.

спостереження, а висловлює свій образ джент, має в мовній формі? Скажи, який ще ти-
дорочка... — а потім ти бачиш віршів Тарасовський.

У творі «Материнське» в фіналі твору є ще тринадцять шестнадцяти
ліній і тут це показується. Написана ця поезія вірша Мідарасана
«Материнське» і твору перекладу.

Завдання й завдання

1. Який твір ставиться до цієї поезії? Чи має це поезія значення для
розуміння його змісту?
2. Прочитайте перший і останній рядки вірша. У чому полягає сутні-
сність між ними?
3. У вірші два жіночих центри: «я» та «мати». Хто там «я»? Чому їх
можливо забути?
4. Чим відрізняється у творі «Материнське» «я» ж?
5. Чим відрізняється третій рядок вірша? Що вони означають?
6. Олександр Тарасовський каже, що у вірші «Я пам'яті Мамі Радом» він
когда передати відчуття «я» себе в мам, а не у себе. Чи є це відчуття у вірші
«На північ не ставте розколу моті...»?

Прочитайте мовою оригіналу

***

Я пам'яті, шкідливої жінки
В той, що другий не прийшли з війни.
В той, що він — хто старше, хто молодше —
Істалося тале, а не о том же рече.
Чим в їх мот, не не сумно зберечь, —
Речь же о мам, не мам мам, мам мам...

Завдання й завдання

Чи можна перекладати перекладати думки й почуття автора твору?

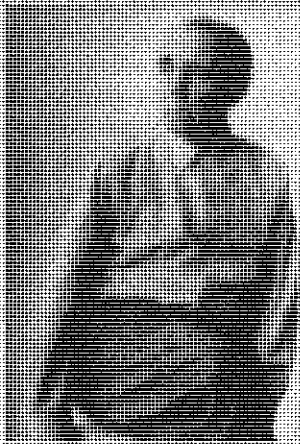
Думки й відчуття

«Материнське» — це не тільки форма інтелектуального декоративу
материнського (Тарасовський).

ГЕНРИХ БЕЛАВ

Ма, шкільниця, народилася, щоб вчу-
ватися...

Генріх Белава

Генріх Белава —
національний письменник,
переможець міжнародної
премії!
1917 (Кам'яні) —
1988 (вона сама)

Генріх Белава належить до того не-
великого відсотка письменників, дати
яких записали Друга світова війна. Во-
ни оприлюднили не лише мілітарні сюжет-
тей, палітри, руйнування, анімації, а й
стали моральною трагедією мілітарної по-
вільності. Вразили від тоталітарних модій
появляючись в особливих поведінках творця
Белава.

Народився Генріх Белава 21 грудня
1917 року в старосвітському містечку
місті Кам'яні — селенку вулиця і са-
борів. У великій і друшній родині
Белавів Генріх був шостою дитиною.
Його батько — скульптор і талановитий
художник — багато уваги приділяв вихован-

ню дітей, намагався виховати їх чесними і гуманними, принципово
виступав відкрито до комунізму і фашизму. У великій частині любив гуляти
із сином містом, розповідав дитині про архітектурні пам'ятки, відвіду-
вав разом із сином музеї, привчав до історії рідного краю. Упродовж
кількох письменницьких років згадував ці теплі роки життя, а про
середовище, у якому він, сказав: «Будинком моєї дитинства був невідомо-
рідний — зестерення, Фрідріхсбургівська, прелектарська».

Дитинство освіти Генріха розпочалося у народній школі, а згодом батько
намовив на вступ до гуманітарної греко-латинської гімназії. У цьому
початковому навчанні тоді переважали значимі аспекти філології, що
відповідало рідним українським традиціям високим ідеалам
гуманістичної античності.

Синні часи змінювалися, і після захоплення влади фашистами в'їли-
лися нові ідеали й тенденції у навчання підготовчого навчання. У
Південній українській школі гітлерівської молоді (гітлерівської), і
накільки великою мірою залучали до них усіх учнів. Із 2001 учнів
гуманітарної греко-латинської гімназії після гітлерівського завоювання
було тільки декілька, серед них — і Генріх Белава.

Верно батьківської науки, посланий в благодатну дитинчу мушкету, впродовж і
виповнивши велику працю своїм батьком. Хоча на все доводилося платити.
У той час, коли всі гітлерівські вайманські військовики підготувалися,

¹ Міжнародна премія — щорічна міжнародна премія імені швейцарського інте-
лектуального й письменника Альфреда Бергарда Нобеля, що присуджується
виповнивши велику працю на міжнародній провідності й відкриття в різних галузях
науки, за великої літературної творчої діяльності для збагачення миру.

Г. Белль у Парижі. Осінь 1941 р.

Генрік та його шкільні товариші поборювали неможливім швидкістю роботу, терміни виконання та змушували вчителів дружити. Ніхто ще не розумів, чому саме виконали їх зовсім не думати про своє майбутнє. «Ми не могли ні за що не такі датися — ні за якогось професій, ні за найбільш велику тищу що ми абсолютним чином мали — приймаючи у себе вдома і в своїй своїй друзі, — що ніби відбули не менше 1938 року, що майже її ми не мали справлятися», — згадує він пізніше.

Після закінчення гімназії Генрік Белль відмовився від військової служби і пішов працювати універсальним фахівцем у будівельно-монтажній фірмі. Нульова й важка робота — сортувати цегли — мала в свій перший у Генріка вивести зовсім багато читати. Він читав усе свій

вільний час, читав усе, що потрапляло йому до рук. А серед цієї літератури були твори Джексона Сміта, Федора Достоєвського, Чарльза Дікенса, Енрікко Хемінгуей. Під враженням від прочитаного Генрік Белль почав писати власні твори: романи, оповідання, повісті. Писав він так само гарячково, як і читав. Писав недовго, безперервно, ніби ніяк не відчуваючи на собі ваги пера, зосередившись розвинувшись в своїй мислі. Але все ж таки не писав нічого, хоча писав багато і в друкованому виданні вельми.

«Цілісний» життя Генріка Белля в будівельно-монтажній фірмі тривало певний час — тривалий періоду справлялися. Восени 1938 року власні мобілізували для підготовки трудової повинності, обов'язково для всіх німецьких громадян. Йому довелося працювати на суворому Белль і виконувати певні обов'язки. «Не було дуже важко... Насправді була цікаво і, перш за все, не зважаючи на свою роботу... Після роботи було так само цікаво, як і не було нічого нічого робити. Але, на жаль, це не було, ми мали подорожувати до Варшави, Варшави, Варшави, Варшави, Варшави, Варшави... Це! Не було дуже важко нічого робити...»

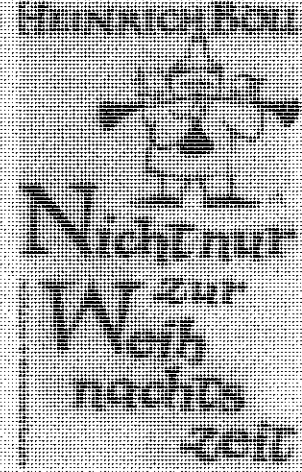
Влітку 1939 року Генрік Белль вступив до Варшавського університету. Та довго бути студентом йому не довелося: провів лише місяць — і його мобілізували до армії нібито на кілька тижнів для участі у військовій діяльності. А у вересні розпочалася Друга світова війна.

Шість довгих років працював Генрік Белль у складському відділі, перебував на території Польщі, Франції, України, Румунії, Угорщини, Бундесу німецької імперії, кілька місяців протримав у палаті. Колишній працівник сприймав як дарунок війни, адже це дозволяло йому зберегти свої наслідки ще місяць від війни, яку він так відверто ненавидів, але в який момент був проти участі. До останніх днів він відчував потребу

¹ Варшави — збройні сили Франції в Польщі 1939—1940 років.

судити про це! Як зрозуміти дані до сфери творчості і як це пов'язати з тим, що був інтелектуальним і як це пов'язати з мистецтвом і з естетикою... Але це не зрозуміло. Я був спадковим тиєї епохи, яка минала на Південні, на Галицькій, на Волинці... Я як мистецький спадок мавши у Києві, в Одесі, в Києві. І в українському особливому відношенні мистецтва до мистецтва літературного зрозуміло. Неможливо ніяк стала для Генріха Бейля літературною премією. «Писати в мистецтві і літературно розв'язати, але нічого не зрозуміло. А коли був спадковим, писався для тихих висловів зрозуміло. Це і була моя особлива літературна премія», — згадував він.

Побачено в перекладі на франку загартувало письменницької хвилі, виробило особливо чуйне ставлення до мистецтва. Писаруванням у перекладній на повсякденні Києві, Бейля відмовили стати літературною роботою. Одні за одними з'являлися з цієї підземного шари автора повість «Потім тільки за розв'язанням», збірки оповідань «Піонерський, коли ти приходиш у Сив...», романи «Де ти був, Адамле?», «Дім без господаря», «Бальрад з піснями на десерт» і «Сагати інших». Уся його творчість стала своєрідною спадком-мистецтвом мистецтва.

Обкладинка до збірки оповідань Г. Бейля «Не тільки до Миколи», 1953 р.

Чи добре ви знаєте мистецтво?

Ім'я: Генріх Бейль, Десертон Сивра, Фансі Дісторасович, Чарльз Діксон, Ернест Мененгер
 Географічні назви: Німецька, Калма, Південь, Франція, Румунія, Угорщина, Польща, Бельгія, Україна, Київ, Одеса, Крим.

Назви творів: «Потім тільки за розв'язанням», «Де ти був, Адамле?», «Дім без господаря», «Бальрад з піснями на десерт».
 Назви збірок: «Піонерський, коли ти приходиш у Сив...».

Запитання й завдання

1. До якого письменника належить ім'я Генріх Бейль? Літературну мову країни ким представляє?
  2. Коли, де і в якій формі народився майбутній письменник? Яку участь брав Бейль у мистецтві Генріха?
  3. Які твори зручно вивчати Генріха Бейля.
  4. Як і як мистецтво Бейля розв'язав свій письменницький талант? Що сподобало в його перших творах?
  5. Як ставився письменник до Другої світової війни? Чи доводило йому писати?
1. На яких географіях Бейль спеціалізується географічні назви в рубриці «Чи добре ви знаєте мистецтво»? Прочитайте їх.
  2. Визначте участь у його письменницькій мові в рубриці «Чи добре ви знаєте мистецтво». Які з них ви можете? Як творчість мистецтва ви можете?
1. Чому ніколи не став для письменника «літературною премією»?
  2. Як ви розв'язали ім'я Генріха Бейля, що стало спадком до мистецтва? Чи мавте спадок, що були письменник: мистецтво і який мистецтво країни?

ПІДРОЗКІНЕННЯ, КИМІЙ ТІ ПРІМІЄНІ У СПІА...

(Сторожина)

Масштабна суворова, але мотор він турчав; дата відчинялася велика
Фронт. Крім розсипаних кісток в машині широким світлом, і туди в паба-
ши, що в давньому він ставив робити вагон, лише кончалася із
варшавою, що стародав у патроні ти вітала маршалковим протестом із реплі-
ками слова. Ностра мотор велеле, і швидко почувся чийсь голос:

— Мердія сиди, з тим мерді?

— Фронт в бісу! — викликає шефяр. — Ви що, вже не робите вагон-
вагон?

— Підняли тут автоматика, коли все ністо горить вагонів — гуляти
той же твоя голова. — Мерді в, штурм?

— Не знаю.

— Мердія сиди, чуб? А роботу складаєш пароду, до вагонів машини,
архивні?

— Архивні, архивні.

Та я не був ще мердіний, а піднявся до роботи, і лише починав складати
вагону. Сторожина йшли довго, злегка освітленими коридором, із світлим-
ним, пофарбованими однією фарбою стінками, а ніж отримали чорні,
оранжі, стародавні гачки для одягу; ось виринули двері в емальованим
вагончиках, на яких стояло: Б. А. Б. Б. В.; між ними дверима встала,
застала відкритими під окном у чорній рамі, «Федірчуківна»¹. Мелан: в
вагончиках у дашкині; навіть пішли двері в вагончиках: Б. А. Б. Б. В., а між
вагон — «Хлопчина, що вийшла таран»² — романа, в чорноштанні пали-
вом фотго в брукстній рамі.

Але ось і вийшла перша вагонів на складову площаду, і довгий, кру-
лий фронт³ Парфенту⁴ на мост — стародавній, античний, — античний
вагончик із вагончиком гірсу машин, і все інше, кілька найкраще: гречеський
вагончик⁵, до п'ят особливий, стародавній і гречеський, тисокий на розсипаних
вагонів. А на східній частині, на стіні, пофарбованій у жовтий колір, пи-
малася всі вагон, один на одному — від великого курфюрста⁶ до Гуттера...

У вагончиках із малюм коридорчику, де вистигі на якусь кількість всі
вагоні стали рівно, після вагончик гарний, величезний і дуже вагончик
вагончик Старого Фронта⁷ в вагончик-вагончиків мушкетерів, в вагончиків
вагончик і вагончик вагончиків вагончиків на грудях...

¹ Федірчуківна (1890 — 1950) — шведський письменник.

² Цитата про античний тип давньоримського монументу, Фронтину статуї
У статуети вагончик.

³ Фронт — середня частина вагончиків вагончиків.

⁴ Парфенту — храм гречеський вагончиків вагончиків Афіни в Афіни.

⁵ Гречеський — давньоримський вагончиків вагончиків.

⁶ Курфюрста — Фредерік Вільгельм Фредерікштурманів (1620 — 1690), який час-
товичав вагончик вагончиків вагончиків Фредерікштурманів прусський вагончиків.

⁷ Старий Фронт — приватний вагончиків вагончиків Фредерік II (1713 —
1795).

Подорожній, коли ти прийдеш у Спарту,
повідай там, що ми всі полягли тут,
бо так звелів нам закон.

Рядки вірша були вирізьблені на кам'яному надгробку біля Фермопіл і стали класичним уславленням подвигу в справедливій війні. Тут у 480 році до н. д. в битві з персами загинуло спартанське військо, очолюване царем Леонідом. Захищаючи батьківщину від численної армії персів, вони «стояли на смерть» і всі загинули, однак мужньо виконали свій громадянський обов'язок.

Епітафія давньогрецького поета була добре відома в Німеччині завдяки перекладу **Фрідріха Шиллера**. До якої ж аналогії вдасться Генріх Белль, виносячи давні рядки в назву твору?

Німецька імперія ототожнювала себе з гармонійно організованою Спартою. (Звернули увагу, як ретельно перелічує автор античні картини і скульптури гімназії?) Про мужність і витримку спартанців складали легенди. Воїни-патріоти демонстрували високий рівень духовності й фізичної загартованості, вони були готові щомиті стати на захист рідної країни. Німеччина ж, сповідуючи теорію расизму і культ насильства, готувала у своїх школах не захисників-патріотів, а солдатів-завойовників, грабіжників, «гарматне м'ясо», щоб здійснити свої антигуманні наміри і заволодіти світом. Недописана на дошці фраза як символ легендарної героїки Спарти не стосувалася системи виховання в тогочасній Німеччині, навпаки, протистояла їй. Античні ідеали краси, сили, звитяги, на яких виховувалося підрастаюче покоління, виявилися облудним прикриттям ідеології фашизму.

Є у творі ще один незакінчений рядок: «*Пішов зі школи на фронт і поліг за...*» Герой оповідання, розглядаючи таблицю полеглих, міркує про те, скільки імен згодом буде в ній. І раптом йому спадає на думку, що і його ім'я буде викарбовано в таблиці. Його не лякає ця обставина, але

він не може закінчити вигадану фразу. За що ж він поліг? Автор ніби спонукає читача продовжити незакінчену думку. Мільйони життів забрала ганебна війна, мільйони юнаків скалічила фізично і зламала морально, обірвала їхні життя «ні за що». Їхні смерті й каліцтва ніколи не стануть подвигом. Отже, у цього покоління не було своєї Спарти.

Головний герой оповідання — один із «обдурених». Ми нічого не знаємо про його минуле, окрім небагатьох деталей (вчився в гімназії, бігав разом з іншими до комірчини сторожа пошити молока тощо). Автор ніби навмисне позбавляє його індивідуальних рис, навіть не називає на ім'я, що лише сприяє узагальненню: таких, як він — багато, по-

Своєрідність оповідання «Подорожній, коли ти прийдеш у Спарту...»:

- сюжет оповідання — спостереження й роздуми головного героя, так званий «потік свідомості»;
- головний герой — учасник війни переможених, її жертва;
- персонажі не індивідуалізовані, характеризуються без авторських тлумачень;
- розповідь від першої особи;
- присутність автора простежується лише в думках головного героя (їх об'єднує ставлення до війни);
- засудження антигуманної сутності війни;
- використання художніх деталей, повторів, метафор, порівнянь, обірваних фраз.

Інші образи твору також не індивідуалізовані, виписані дуже скупо. Найвиразніший із них — чоловік у пожежній формі, який мав «*утомлене, старе й неголене обличчя*», «*старечий голос*» і від якого війнуло «*духом тютюну й цибулі*». Це шкільний сторож Біргелер. Його, як і рідну гімназію, місто, також довго не може впізнати герой. Мабуть, війна не тільки палила міста й нівечила будівлі, а ще й нівелювала людей, перетворюючи їх на власне знаряддя. Зображуючи події і персонажів оповідання, Генріх Белль не втручається в розповідь, яку веде від першої особи, не вдається до розгорнутих описів і характеристик. Увиразнюють написане влучно дібрані художні деталі, повтори, метафори, порівняння, які допомагають письменникові донести до читача сутність трагедії Другої світової війни — величезної катастрофи ХХ століття.

Запитання й завдання

1. Проти чого спрямоване оповідання Генріха Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»?
2. Яку історичну добу зображено у творі?
3. Поясніть історію назви твору. Чому в назву винесено обірвану фразу?
4. Чи є підстави для ототожнення Німеччини зі Спартою? Що ви знаєте про спартанське виховання?
5. Чому головний герой твору не має імені?
6. Якими зображені інші персонажі оповідання?
7. Назвіть засоби зображення психологічного стану пораненого юнака. Наведіть приклади *художніх деталей*, які розкривають внутрішній світ героя.

1. Порівняйте «впізнання» героєм гімназії і сторожа Біргелера. Що об'єднує ці «впізнання», а що їх різнить?
2. Чим оповідання «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» відрізняється від інших відомих вам оповідань?

1. Пригадайте головні ознаки оповідання. Доведіть, що «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» — оповідання.
2. Наведіть приклади метафори й порівняння в оповіданні. З якою метою автор вживає ці художні засоби в тексті?

1. Які фрази оповідання можна назвати ключовими?
2. Чому в фіналі оповідання розповідь несподівано обривається?
3. Чи можна епіграф до статті розглядати як провідну думку оповідання Генріха Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»? Обґрунтуйте свою позицію.

1. Напишіть власну версію закінчення оповідання.
2. Складіть усну розповідь на тему «Чи має Україна свою Спарту?».

Думка в подарунок

Кожна смерть на війні — вбивство, за яке хтось має відповідати (Генріх Белль).

МИХАИЛО ШОЛОХОВ

В 5 років, щоб свої книги доставляли людям стати кращими, чистішими душою, професійними людьми до людини...

Михайло Шолохов

XX століття — це епоха великих драм і трагедій в історії Росії, і жодна з них не обійшла Михайла Шолохова.

У автобіографії він пише: «Мереживою са 1903 року на території Архангельської губернії ставилася колонія в Дюпінській області... Вийшов — рідкошинець, до самої смерті займаючись професією... Мати — миколаївська, намісницька, Гривалда миколаївська, коли батько пішов мене до війська, щоб самостійно писати свої літературні твори...»

Михайло Шолохов навчався в різних гімназіях (Москва, Валуєво, Новошарковська) до 1918 року.

Коли почалися громадянська війна

окремив Дону, він вступив влітання в чотирнадцять років і пішов воювати на фронті Червоної армії. «Служив і перебував на Донецькій землі, — пишав він — влітання Шолохов три рази... Довго був профіраційником (лібаром / лібаром / жаб у слова)... Був державною репробраною за переміщення слів... Гинув до війни, що відбулася на Дону до 1922 року, ми в самостійно змалювали на війні».

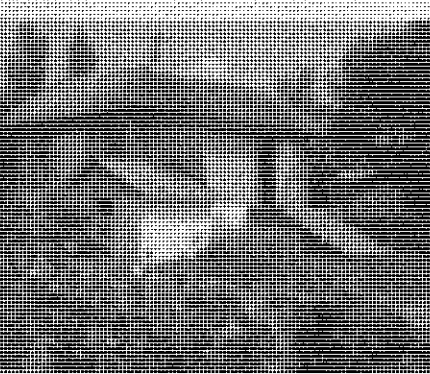
Звільнення, що американського брата Шолохова зарубили влітанням, влітання Михайла влітанням влітанням: американський Носиф Микши. Ця влітання, влітанням влітанням: влітанням влітанням влітанням.

У 1922 році Михайло Шолохов разом побіг до Москви і навчався вступити на редакційний факультет. Але його не прийняли, бо він ще не мав необхідного трудового стажу. Шолохов працював червоноармом, комсомолом, миколаївським, рідкошинецьким і миколаївським влітанням влітанням.

1923 року Михайло Шолохов переїхав на влітанням влітанням влітанням влітанням (1929—1931) — влітанням влітанням і влітанням влітанням влітанням, що влітанням влітанням влітанням Носифу Сталіну. Шолохов рідкошинецьким

Михайло Олександрович Шолохов — російський письменник, лауреат Нобелівської премії 1965 (у співавторстві з Євдокимом Гамовим) — 1964 (станція Новошарковська)

Носифович Сталін Шолохов у Новошарковській

А. Бергбюссон. Ілюстрація до роману «Тимчий Дніп»

О. Бергбюссон. Ілюстрація до роману «Шаньга дінніна»

Пересомислявши події Другої світової війни, 1956 року Шолохов написав оповідання «Домі людини», яке стало одним із найвідоміших у його творчості.

Миколай Шолохов є видатним письменником, який залишив після себе чимало оповідань і романів. Наприклад, чому він у повесній формі адекватніше зайнявся проблемою алкоголізму і наркотику? Чому роман «Всім ми ждали до Катериничину», написаний у 1949 році, чому так і залишився незавершеним?

Шолохов — талановитий і неоднозначний постать у літературі ХХ століття. Єдиний шлях до розуміння особистості письменника — читання й аналіз його художніх творів.

Чи добре ви знаєте ШОЛОВОХА?

Імена: Миколай Шолохов, Микола Миколайович Шолохов, Федір Степанович Шолохов, Олександр Саваровський.

Географічні імена: Рига, вулиця Крулевича, селище Бельценьке, Ростовська область, Москва, річка Дон.

Назва творів: «Шаньга дінніна», «Прощення», «Батькино», «Тимчий Дніп», «Народна війна», «Домі людини», «Всім ми ждали до Катериничину».

Назва збірки: «Домі людини».

Запитання й завдання

1. Назвіть дату життя Миколай Степановича Шолохова.
2. Що розуміли про себе Шолохов у автобіографії? Чи він керувався собою і своїм час творив роман?

3. Назвіть основні твори письменника. Чим був зумовлений вибір тем для них?

1. Складіть цитатний план статті про Михайла Шолохова і підготуйте її переказ від особи письменника.

2. Хто з названих письменників був сучасником Михайла Шолохова: Джозеф Редьярд Кіплінг, Олександр Твардовський, Генріх Белль, Джеймс Олдрідж, Йоганн Вольфганг Гете, Роберт Льюїс Стівенсон, Джонатан Свіфт?

Складіть усний словесний портрет Михайла Шолохова, використовуючи ілюстративний матеріал підручника.

1. Які події в житті Михайла Шолохова можна назвати етапними?

2. Якою мірою в творах Михайла Шолохова знайшли відображення історичні події, свідком і учасником яких він був?

3. Прочитайте і прокоментуйте відгуки Олександра Серафимовича й Анни Зегерс про роман «Тихий Дон».

4. За що саме Нобелівський комітет високо поцінував роман «Тихий Дон»?

5. Прочитайте епіграф до статті. Як ви його розумієте?

Під час читання оповідання звертайте увагу на ознаки, що характеризують повоєнний час у Росії.

Зверніть увагу на деталі зовнішності хлопчика та Андрія Соколова.

ДОЛЯ ЛЮДИНИ

(Скорочено)

Перша повоснна весна була на Верхньому Дону, як ніколи, дружна й раптова. Наприкінці березня з Приазов'я подули теплі вітри, і вже за два дні на лівобережжі Дону геть-чисто оголилися піски, в степу збухли повні снігу яри та балки, зламавши лід, шалено завирували степові річки, і дороги поробилися майже зовсім непроїзні.

В цю недобру пору бездоріжжя мені довелось їхати в станицю Букановську. І путь недовга — десь кілометрів із шістдесят, — та виявилось, що подолати їх не так просто. Ми з товаришем виїхали до схід сонця... Пара ситих коней, напинаючи, як струни, посторонки, ледве тягла важку бричку. Колеса по самі маточини вгрузали в мокрий, перемішаний із снігом і льодом пісок, і за якусь годину на кінських боках і стегнах, під тонкими ремнями шлей, уже виступили білі клубки пінястого мила, а в ранковому прохолодному повітрі гостро і п'ярко запахло кінським потом і підігрітим дьогтиком щедро змащеної кінської збруї...

Незабаром я побачив, як з-за крайніх хутірських дворів вийшов на дорогу чоловік. Він вів за руку маленького хлопчика, як на зріст — не більше п'яти-шести років. Вони стомлено чалапали до переправи, але, порівнявшись з машиною, звернули до мене. Високий, сутулуватий чоловік, підійшовши зовсім близько, сказав приглушеним баском:

— Здоров, браток!

— Здрастуй. — Я потиснув простягнуту мені велику шкарубку руку.

Чоловік нахилився до хлопчика, сказав:

— Поздоровкайся з дядьком, синку. Він, знати, такий самий шофер, як і твій тато. Тільки ми з тобою на вантажній їздили, а він оцю маленьку машину ганяє.

В. Пригадайте епізоди романів Андрія з Сосновим і Соколом. Як вони в цей час розкриваються характер героя?

В. Перекажіть, зберігаючи авторський стиль, історію знайомства і зустрічі з Андрієм з Соколом. Як зображені згодом і Соколом епізоди з цих зустрічей?

ПРО ОПОСИДАНИЙ «ДОЛІВ ЛЮДИНИ» (1936)

Ми бачили вчора.

Ми — сьогодні.

Барто Пастернак

«Доля людини» — оповідання про війну, було написане у 1936 році, коли люди ще перебували під владою нацизм від весни 1941 і намагалися їм по-новому осмислити.

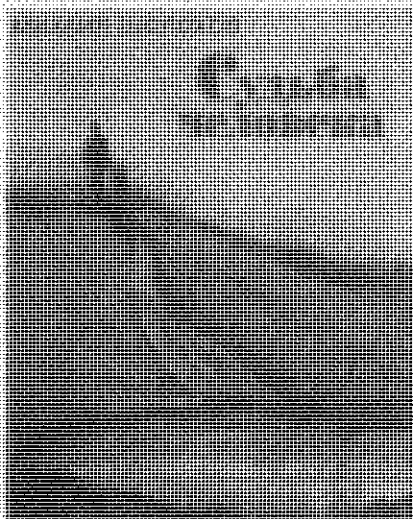
Саме оповідання — історія життя простого росіянина Андрія Соколов. Море війни і шалене ріднине життя Андрія шарпали війни. На фронті Соколов, як і в мирний час, шифрує — відомості військ стандарт, прокладення маршрутів життя. Андрій переживав полон, катування фашистами, загубив друзів і дочку, а життя і сили. Але в останній гвинт Соколові доля дарує йому зустріч із шестирічним сиротом Ванжаником, котрому Соколов став за батька. Концентрація подій у житті героя величезна.

Окрім зовнішнього сюжету, оповідання має сюжет внутрішній. Він є свідченням, тому що розкриває історію долі людини, через життя котрої проявлялися події всесвітнього сюжету.

У творі два головних герої, Андрій та сирота, який втрапив із Соколовим першої повсякденної життя. І це не випадково, адже життя з оповіданням є свідченням оповіданого життя, життя і подій. Картина всесвітньої проради, життя починається таір, визначальна його всесвітньої сиротини.

Внаслідок героїв відбувається на переправі. Чому відбувся розвитку дії автор обрає переправу? Переправу тож, що переправу — не тільки між берег річки, а ще й символ переходу від одного життєвого стану до іншого. Переправа цей дуже важкий і складний, але тільки все він означає рух вперед, кінцями новому життю.

Твір написаний у формі роману, що всесвітній сюжету йому й передбачає можливість оповідати і оповідати. На початку твору автор оповідає ми сприймаємо Андрія і Ванжанику. Їх поведінка контрастна. Контрастність зображення життєвості героїв — це зовнішній матеріал на став їхніх душ. Обсяг війни Соколов ударив, але, на відміну від Соколова, Ванжаник живе вільно вільно життя.

Оповідання до сиротини
«Доля людини», 1936 р.

1. Чому головним героєм оповідання автор обрав доцю Джульєтту й не дядька Клімента? Поясніть, чому саме такі в них теми.
2. Як зміни встанов автор робить акцент на на основі подій, а не присутніх героїв?
3. Як змісти Андрия Соколовна змісти відкрити до загальнолюдських, а які — до індивідуальних?
4. Підготуйте словникоаний ряд до слова Діла.
5. Прокоментуйте слова Бориса Пастернака, оповесті в епіграфі статті про оповідання.
6. Чому оповідання називається «Діла людини», якщо виступає в ньому про дівку несправного героя?

1. Порівняйте життя Соколовна до війни і в повоєнний час. Зверніть увагу на зміни в її внутрішній світі, що відбулися в війну.
2. Розгляньте ілюстрації до оповідання. Чи таким же уявляє Андрия, читачки твор? Аргументуйте свою відповідь.

1. Підготуйте переклад статті про оповідання «Діла людини».
2. Складіть критичний план характеристички образу Андрия Соколовна.
3. Прокоментуйте ніжку моральних понять, порушених в оповіданні: матеріальне, відчуження...

1. Що таке сила духу? Дайте письмову відповідь.
2. Напишіть твір на одну з тем: «Нічим я уявляю майбутня Ванішкін», «Важко оповідання «Діла людини» починається і завершується дорогою?».
3. Підготуйте статтю про Андрия Соколовна для вашого словничка літературних героїв.

Прочитайте мовою оригіналу

СУДЬБА ЧЕЛОВЕКА

(Спрямовано)

Перша повалена людина лежала на Бараньому Ділу на рівності дружина й чоловік. В кінці марту на Придольному водили тільки ветри, а уже через два сутки ляснато спалились шесті жовтоберезька Діла, а стіти вступили набитые снігом ноги й бляхи, залізний лід, боніно навітряні стінніе речини, а дороги стали повтіи снігом непрямими.

В ту надобрую пору бараньонья мав прийняти ехати в станицю Буковинську. Їй разстояние найбільше — всего лишь около шестидесяти мильеетров, — но одлететь их оказалось не так-то просто. Мав с товаришоміи везекали до восхода солнца. Паря сагтьма впадалей, а струну натягивая по-стремому, але тапала тамідуку бречку. Косіека по лавузу ступищу провалывалась в оттавранішній, перемещиваний по-гладко и льдисте шлам, и чередою на дощадчатых бревнах и сляках под томившим ровнялом шламем уже показывались больше полторые хлосья земли, а в углубленном слоевом впадуке бречке в вывешеніе дивакло впадавшим потоком и вгортетам вгортетам шлодро свививаний конской сбруи...

Вскоре я увидел, как из-за крайних дворов хутора вышел на дорогу мужчина. Он вёл за руку маленького мальчика, судя по росту — лет пяти-шести, не больше. Они устало брели по направлению к переправе, но, поравнявшись с машиной, повернули ко мне. Высокий сутуловатый мужчина, подойдя вплотную, сказал приглушённым баском:

— Здорово, браток!

— Здравствуй. — Я пожал протянутую мне большую, чёрствую руку.

Мужчина наклонился к мальчику, сказал:

— Поздоровайся с дядей, сынок. Он, видать, такой же шофёр, как и твой папанька. Только мы с тобой на грузовой ездили, а он вот эту маленькую машину гоняет.

Глядя мне прямо в глаза светлыми, как небушко, глазами, чуть-чуть улыбаясь, мальчик смело протянул мне розовую холодную ручонку. Я легонько потряс её, спросил:

— Что же это у тебя, старик, рука такая холодная? На дворе теплынь, а ты замерзаешь?

С трогательной детской доверчивостью малыш прижался к моим коленям, удивлённо приподнял белёсые бровки.

— Какой же я старик, дядя? Я вовсе мальчик, и я вовсе не замерзаю, а руки холодные — снежки катал потому что.

Сняв со спины тощий вещевого мешок, устало присаживаясь рядом со мною, отец сказал:

— Беда мне с этим пассажиром! Через него и я подбился. Широко шагнёшь — он уже на рысь переходит, вот и изволь к такому пехотинцу принаравливаться. Там, где мне надо раз шагнуть, — я три раза шагаю, так и идём с ним враздробь, как конь с черепахой. А тут ведь за ним глаз да глаз нужен. Чуть отвернёшься, а он уже по лужине бредёт или льдинку отломит и сосёт вместо конфеты. Нет, не мужчинское это дело — с такими пассажирами путешествовать, да ещё походным порядком. — Он помолчал немного, потом спросил: — А ты что же, браток, своё начальство ждёшь?

Мне было неудобно разуверять его в том, что я не шофёр, и я ответил:

— Приходится ждать.

— С той стороны подъедут?

— Да.

— Не знаешь, скоро ли подойдёт лодка?

— Часа через два.

— Порядком. Ну что ж, пока отдохнём, спешить мне некуда. А я иду мимо, гляжу: свой брат шофёр загорает. Дай, думаю, зайду, перекурим вместе. Одному-то и курить, и помирать тошно. А ты богато живёшь, папироски куришь. Подмочил их, стало быть? Ну, брат, табак мочёный, что конь лечёный, никуда не годится. Давай-ка лучше моего крепачка закурим.

Он достал из кармана защитных летних штанов свёрнутый в трубку малиновый шёлковый потёртый кисет, развернул его, и я успел прочитать вышитую на уголке надпись: «Дорогому бойцу от ученицы 6-го класса Лебедянской средней школы».

Мы закурили крепчайшего самосада и долго молчали. Я хотел было спросить, куда он идёт с ребёнком, какая нужда его гонит в такую распутицу, но он опередил меня вопросом:

Запитання й завдання до розділу «Література проти війни»

1. Поміркуйте, які з перелічених ознак дають підстави говорити про близькість поданих у розділі творів:
  - автор;
  - тема;
  - жанр;
  - час написання;
  - відображена епоха;
  - герой;
  - перекладач;
  - національна ознака;
  - форма розповіді (від чиєї особи).
2. Назвіть головного героя в кожному творі цього розділу. Чи вносить герой яку-небудь особливість у зображення теми війни?
3. Чи відіграє роль у висвітленні теми жанр твору? Поясніть свою думку.
4. На якій емоційній ноті завершуються твори цього розділу? Чи пов'язана їх фінальна тональність зі змістом твору?
5. Підготуйте повідомлення на тему «Подібність і відмінність прочитаних творів Олександра Твардовського, Генріха Белля й Михайла Шолохова». Використовуйте такі вислови: *Твори письменників споріднює...; Їх відмінність (подібність) у тому, що...; Особливість цього художнього твору...; Письменники звернулися до однієї теми, але...; На відміну від Белля, Шолохов...; Осмислення теми в поетичній формі дає змогу автору...; Використання прозового жанру сприяє...*
6. Напишіть невеликий твір-роздум на тему «Що я довідався про війну з творів Олександра Твардовського, Генріха Белля, Михайла Шолохова». Зверніть увагу на те, якою зображено людину на війні, а також якими є наслідки війни.

МИСТЕЦТВО
БУТИ ЛЮДИНОЮ

© 1987

розбитий витвір знову доробляти,
хоча начиння геть уже старі.

Коли ти можеш всі свої надбання
поставити на кін, аби за мить
проциндрити¹ без жалю й дорікання —
адже тебе поразка не страшить.
Коли змертвілі нерви, думи, тіло
ти можеш знову кидати у бій,
коли триматися немає сили
і тільки воля владно каже: «Стій!»

Коли в юрбі шляхетності не губиш,
а будиши з королями — простоти,
коли ні враг, ні друг, котрого любиш,
нічим тобі не можуть дорікти.
Коли ти знаєш ціну щохвилини
коли від неї геть усе береш,
тоді я певен: ти еси людина
і землю всю своєю назовеш.

Переклад *Василя Стуса*

ПРО ВІРШ «ЛИСТ ДО СИНА» (1910)

Ось так і треба жити. Отак і триматися,
виборюючи самого себе з лінощів, бездіяль-
ності, безінтересу...

Василь Стус

В оригіналі англійською мовою цей твір має назву «If», у перекладах українською — «Коли...», «Якщо...». А поет Василь Стус назвав свій переклад «Лист до сина».

«If» — це своєрідний заповіт вічних моральних цінностей.

«Лист до сина» написаний у формі звертання батька до сина. У творі висловлено і батькові погляди на життя, і його почуття до сина. Батько знає, що шляхетно пройти по життю дуже важко, але можливо і необхідно.

Кіплінг за своєю природою проповідник і мораліст, але його моральні настанови позбавлені нудного повчання. Вони не пригнічують, а підносять над буденністю, спонукають завжди бути на висоті — «*всупір загальної паніці й клятьбі*», «*наперекір хулі жорстокій*».

Поезія побудована на а н т и т е з і: з одного боку — «*ти*» — «мій син» (це уточнення є в оригіналі, але не в усіх перекладах), а з іншої — «*вони*». Хто такі «вони»? Це «*королі*» і «*юрба*», «*брехуни*» і «*махлярі*», «*враг*» і «*друг*» — всі інші люди, всі, окрім «*тебе*».

Вірш «If» — це кодекс поведінки «тебе» серед «них». Яким же «ти» повинен бути? Передусім завжди залишатися самим собою, не таким, як усі, — і це головне. «Не таким» — значить: «*віриш сам собі*», «*не піддаєшся злому*», «*не хизуєшся добром*», «*тебе поразка не страшить*», «*в юрбі шляхетності не губиш*».

¹ *Проциндрити* — витратити на щось марно.

Прочитайте мовою оригіналу

IF

If you can keep your head when all about you
Are losing theirs and blaming it on you,
If you can trust yourself when all men doubt you,
But make allowance for their doubting too;
If you can wait and not be tired by waiting,
Or being lied about, don't deal in lies,
Or being hated, don't give way to hating,
And yet don't look too good, nor talk too wise:

If you can dream — and not make dreams your master
If you can think — and not make thoughts your aim,
If you can meet with Triumph and Disaster
And treat those two impostors just the same;
If you can bear to hear the truth you've spoken
Twisted by knaves to make a trap for fools.
Or watch the things you gave your life to, broken.
And stoop and build 'em up with worn-out tools...

If you can talk with crowds and keep your virtue,
Or walk with Kings — nor lose the common touch
If neither foes nor loving friends can hurt you,
If all men count with you¹, but none too much;
If you can fill the unforgiving minute
With sixty seconds' worth of distance run.
Yours is the Earth and everything that's in it,
And — which is more — you'll be a Man, my son!

Запитання й завдання

1. Знайдіть антитези у тексті вірша. Чи відтворив їх перекладач?
2. Визначте ключові слова поезії. Наскільки точно перекладач передав їх українською мовою?
3. Чи вдалося перекладачеві відобразити ритм твору?
4. Перечитайте два останні рядки оригіналу та перекладу. Чи збігаються вони за змістом?
5. Ким бачать свого героя Кіплінг і перекладач: джентльменом, лицарем, героєм? Аргументуйте свою думку.
6. Чи відповідає заголовок перекладу авторській назві? Чи відображає він зміст твору?

Думка в подарунок

Нічого не сприймай на віру, якщо є можливість перевірити самому (Джозеф Редьярд Кіплінг).

¹ *Count with you* — рахуються з тобою.

ІІІ НАТІАМ'ЯТАМИ ВИ ПИШЬМЕНИКІВ

1. Визначте письменника між двома написаними, творчість якого ви вивчили в 7 класі, та дайте йому прізвище.

1431—1493	Адам Міцкевич
1739—1805	Франсуа Війом
1749—1832	Олександр Сергійович Пушкін
1799—1837	Роберт Лакіс Стівенсон
1850—1894	Йоганн Крістоф Фрідріх Шнеллер
1798—1855	Микола Васильович Гоголь
1771—1832	Джонатан Свіфт
1809—1852	Вальтер Скотт
1875—1926	Георгій Белль
1867—1745	Йоганн Вольфганг Гете
1859—1930	Миколай Олександрович Шолохов
1863—1910	Діонісій Редькад Кіплінг
мар. 1918	Олександр Трофимович Твардовський
1910—1971	Гайнер Марія Гільке
1906—1984	Артур Комаш Дойла
1917—1985	О. Гюпрі
1895—1938	Джеймс Олдріде

2. Визначте письменника (написав/пишуть) письменників у двох стовпчиках в кожній з пропозицій, у другій — немає.

Війом, Гоголь, Свіфт, Гете, О. Гюпрі, Шнеллер, Міцкевич, Олдріде, Твардовський, Белль, Шолохов, Комаш Дойла.

3. Визначте письменників за поданими літературними напрямками: романтизм, французька, німецька, російська, американська, польська.

Франсуа Війом, Олександр Пушкін, Адам Міцкевич, Артур Комаш Дойла, Миколай Шолохов, Йоганн Вольфганг Гете, Джонатан Свіфт, О. Гюпрі.

4. Назвіть письменника письменників.

Олександр Сергійович ... , Йоганн Крістоф Фрідріх ... , Роберт Лакіс ... , Вальтер ... , Гайнер Марія ... , Діонісій Редькад ... , Джеймс ... , Георгій ... , Микола Васильович ... , Йоганн Вольфганг ... .

5. Визначте імена письменників, що увійшли в літературу від поданих акмеїстів.

Вальтер Скотт, Франсуа Війом, О. Гюпрі, Артур Комаш Дойла.

6. За французькими Свєрафії назвіть імена письменників.

«Начинаючи деякі згадки, але кожен біографіст письменників мав би відчувати».

«Знає будинок письменників... бачи уривки в будинку з класичними речами на протязі століть: старіша Жюльєт та Гільберт істотно, на який він встановив історію».

«Сідні Портер переїхав до Техасу з наміром посвячуватися в ковбої».

«Протягом шести років майбутній письменник навчався в місті Ніжині в гімназії вищих наук... Після закінчення гімназії поїхав до Петербурга».

«Все в ньому, навіть зовнішність, викликало збентеження, захоплення, величезну повагу».

7. Намалуйте емблему до творчості одного з письменників.

ЧИ ЗАПАМ'ЯТАЛИ ВИ НАЗВИ ТВОРІВ?

1. Складіть із запропонованих слів назви творів (слова подано в називному відмінку).

Лемюель Гуллівер, Гуд, доля, дюйм, Муромець, пісня, собака, віщий, Тарас, людина, Баскервіль, Бульба, король, рукавичка, Робін, трунок, вересовий, вільшаний, Ілля, Айвенго, Олег, мандри, останній.

2. З яких творів ці герої? Вкажіть назву та автора.

Андрій Соколов, Вотсон, Деві, Остап і Андрій, Ровена та Ребекка, Кунігунда і Деларж.

3. Назвіть твори з іменами головних героїв у заголовках.

ЧИ ЗНАСТЕ ВИ ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ?

1. Впізнайте твір за його початком. Назвіть автора.

«Перша повоєнна весна була на Верхньому Дону як ніколи: дружна й раптова».

«А повернися-но, сину! Цур тобі, який ти кумедний!»

«Добре, коли після двадцяти років роботи льотчиком ти і в сорок ще відчуваєш задоволення від польоту; добре, коли ти ще можеш радіти з того, як артистично точно посадив машину...»

«Збирається віщий Олег-войовник...»

«Я знаю — мухи гинуть в молоці...»

*«Ждучи на грища і забави,
В звіринці своїм величаво
Король Франциск сидів...»*

«Я поліг біля Ржева...»

*«Селища маврів у темі, у руїні,
Гине їх люд в безпораді...»*

2. Хто з персонажів художніх творів ставить ці запитання? Вкажіть назву та автора твору.

*«Ванюшко, а ти знаєш, хто я такий?» Він і спитав, наче видихнув:
«Хто?»*

*«Повідай, улюбленцю наших богів,
Чи скоро я землю покину?»*

«Що, синку, помогли тобі твої ляхи?»

«Я поліг і не знаю:

Чи у Ржеві бійці?»

«Як же ти зможеш вести літак?» — запитав його...

«Що, — кричав він із жахливим німецьким акцентом, — хіба ще є такі дурні, щоб умирати через листя, яке осипається з плюща?»

«— Це, очевидно, фамільні портрети?

— Так, усі до одного.

— І ви знаєте, хто на них?

— Беррімор, добре мене потренував, і я, гадаю, зможу відповісти свій урок без помилок.

— Хто той джентльмен із підзорною трубою?»

3. Визначте автора і назву твору, у якому герой:

— володів методом дедукції;

— втік із фашистського полону;

— мав двох синів і одного з них убив;

— був мандрівним лицарем;

— не був пілотом, але зумів злетіти і посадити літак;

— віддав сина ворогам зі страху, що він видасть таємницю свого народу;

— стрибнув до хижаків, щоб дістати рукавичку;

— загинув від свого коня.

4. Упізнайте твір за фрагментом діалогу. Назвіть автора.

«То як же, рус Іван, чотири кубометри виробітку — це багато?» — «Так точно, — кажу, — гер комендант, багато». — «А одного тобі на могилу вистачить?» — «Так точно, гер комендант, цілком вистачить і навіть залишиться».

«— У житті можна зробити все, що завгодно, Деві, — промовив він кволим голосом, — якщо не надірвешся. Не надривайся.

Він не пам'ятав, що раніше давав синові такі поради.

— Так, але ж скоро вже смеркне, — сказав Деві, коли скінчив роботу.

— Смеркне? — розплющив очі Бен».

«— Не битимуся з тобою зараз, — вигукнув хрестоносець глухим тремтячим голосом. — Загой перш свої рани. Візьми кращого коня, й, може, тоді я не матиму за принизливе для себе позбавити тебе твого дитячого завзяття...»

— ...Ти забув, що двічі падав од цього списа?..»

«— Мені теж дуже хотілось би поїхати з вами в Лондон, — оголосив баронет. — Чому я маю сидіти тут сам?

— Тому що це ваш пост. Тому що ви дали мені слово чинити так, як я вам скажу, а я кажу вам залишитися тут.

— Гарзд, я залишусь».

«— А що, панове? — спитав Тарас, перегукуючись із курінними. — Чи є ще порох у порохівницях? Не ослабла ще козацька сила? Ще не гнуть-ся козаки?»

— Є ще, батьку, порох у порохівницях! Не ослабла ще козацька сила, ще не гнуться козаки!»

5. Продовжіть афоризми. Вкажіть їх автора і назву твору.

«Нема зв'язку, святішого...»

«Ніколи не знаєш, на що ти здатний, доки...»

«Волхви не бояться...»

«Я не можу змінити віру своїх отців, мов те вбрання, що...»

«У житті не раз настають вирішальні хвилини і...»

6. З яких творів подані слова? Поясніть значення цих слів. Доберіть до них синоніми.

Бурса, лях, волхви, лицар, пілігрим, ліліпут, сищик, дедукція, доля, дюйм.

ЧИ ЗНАСТЕ ВИ ТЕОРІЮ ЛІТЕРАТУРИ?

1. За визначенням назвіть літературознавчі поняття.

Невеликий художній твір, написаний віршованою мовою.

Повторення однакових звуків, складів чи слів на початку віршованих рядків чи строф.

Невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом.

Прозовий твір, у якому в результаті розслідування розкривається певна таємниця, пов'язана зі злочином.

2. Які із цих літературних понять позначають жанр?

Новела, гіпербола, епітет, балада, сюжет, вірш, гумор, роман.

3. Яке з поданих понять не належить до жанрів?

Оповідання, анафора, повість, билина.

4. Дайте визначення поданих літературознавчих понять у письмовій формі.

Сатира, детектив, повість, балада.

5. Які із цих визначень характеризують сатиру, іронію, гумор, сарказм?

Гостре нещадне висміювання людських або суспільних вад.

Весела, доброзичлива насмішка над кимось або чимось.

В'їдлива насмішка з відверто викривальним змістом.

Прихована насмішка.

6. Визначте, який художній засіб яскраво виражений у поданих рядках. Укажіть автора та назву твору.

*«Коли ти бережеш залізний спокій
всупір загальній паніці й клятьбі,
Коли наперекір хулі жорстокій
між невірів ти віриш сам собі.
Коли ти вмієш ждати без втоми...»*

«Опустивши погляд, я побачив чоловічка дюймів шести на зріст, з цуком та стрілою в руках і з сагайдаком за плечима. Водночас я почув, що слідом за ним суне принаймні ще з півсотні таких самих чоловічків».

*«Глянули вниз і вгору
Батько старий і син:
Довкола — червоний верес,
Під ними — клекіт пучин».*
*«Я — де щебет пташиний
В вечори золоті,
Я — де ваші машини
Рвуть повітря в пугі...»*

7. У чому відмінність поданих понять?

Гіпербола та гіпотенуза; епітет та епіграф; біографія та географія; псевдонім та Посейдон; історичний колорит та національний колорит; антитеза та анафора; билина та балада; сатира та іронія; діалог та монолог.

ТВІР СЕРЕД ІНШИХ ТВОРІВ

1. Яка назва є «зайвою» в своїй групі? Відповідь аргументуйте.

- «Вересовий трунок», «Айвенго», «Вільшаний король», «Альпухара».
- «Я поліг біля Ржева», «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...», «Останній дюйм», «Доля людини».
- «Тарас Бульба», «Пісня про Правду», «Пісня про віщого Олега», «Вересовий трунок».

2. Поставте твори Миколи Гоголя «Тарас Бульба» і Олександра Пушкіна «Пісня про віщого Олега» в ряд інших творів зарубіжної та української літератури. Користуйтеся такими ознаками-орієнтирами: тема, жанр, герой, час написання, автор; перекладач, час дії, місце дії.

3. Поміркуйте, знання яких періодів української та всесвітньої історій допомагає усвідомити зміст поданих творів.

«Тарас Бульба», «Айвенго», «Доля людини», «Альпухара».

4. Назвіть твори, які вам подобалося читати в оригіналі.

5. Знайдіть в оригіналі творів 8—12 слів, що є характерними для одного із зазначених письменників.

Микола Гоголь, Олександр Пушкін, Олександр Твардовський, Михайло Полохов, Йоганн Вольфганг Гете, Редьярд Кіплінг, Роберт Льюїс Стівенсон.

6. Кому з літературних героїв ви хотіли б поставити пам'ятник і який? Обґрунтуйте свою думку.

7. Проведіть конкурс на кращого читача чи розповідача творів зарубіжної літератури.

8. Укладіть свій «Словничок мудрих думок». Використайте афоризми з творів або вислови з рубрики «Думка в подарунок».

9. Укладіть словничок головних літературних героїв з їхніми короткими характеристиками.

10. Складіть кросворд на одну із запропонованих тем: «Жанри», «Герої літературних творів», «Письменники», «Літературознавчі поняття».

Алегорія (від грец. *allegoria* — інакомовлення) — художній засіб, за допомогою якого узагальнене поняття розкривається через конкретний образ. Алегорія використовується в байках. Суть алегорії становить внутрішнє порівняння певного явища з іншими.

Анафора (від грец. *anaphora* — єдинопочаток) — стилістичний прийом, що полягає в повторенні однакових звуків, складів, слів на початку віршованих рядків чи строф. Наприклад, у «Баладі прикмет» Франсуа Війона:

*Я знаю палац — знаю і хатину,
Я знаю цвіт, і плід, і соб-цабе,
Я знаю смерть і знаю домовину,
Я знаю все й не знаю лиш себе.*

Антитеза (від грец. *antithesis* — суперечність) — протиставлення явищ, понять, почуттів, думок, характерів. Для створення антитези письменники використовують антоніми. Наприклад, у «Баладі прикмет» Франсуа Війона:

*Я знаю всі шляхи й всі манівці,
Я знаю небо щастя й сліз долину...*

Афоризми, або крилаті слова — стислі влучні вислови відомих письменників, що набули поширення в народі через оригінальність, дотепність чи широту філософських узагальнень.

Балада літературна — авторський віршований ліро-епічний твір фантастичного, історико-героїчного чи соціально-побутового змісту, в якому напруженість сюжету зумовлена внутрішнім конфліктом героя.

Балада народна (від франц. *ballade* — танець) — ліро-епічна пісня фантастичного, історико-героїчного чи соціально-побутового змісту з гострим напруженим сюжетом. Наприклад, англійські балади про Робіна Гуда.

Билина — фольклорна епічна пісня про подвиги богатирів — захисників Київської Русі (IX—XIII ст.). Наприклад, билини про Іллю Муромця, Добриню Микитича, Альошу Поповича.

Вірш — невеликий художній твір, написаний віршованою мовою; віршований рядок — найменша одиниця поділу віршованих творів.

Віршовий розмір (від грец. *metron* — міра) — порядок розташування наголошених і ненаголошених складів у віршованому рядку.

Герой літературного твору, літературний герой — персонаж, дійова особа художнього твору.

Гіпербола (від грец. *hyperbole* — перебільшення) — художнє перебільшення властивостей зображеного предмету.

Гумор (від англ. *humor* — настрої) — різновид комічного; весела, добродушна насмішка над кимось або чимось.

Діалог (від грец. *dialogos* — розмова, бесіда) — у художньому творі розмова двох або більше осіб на певну тему.

Експозиція (від лат. *expositio* — виклад, пояснення) — частина художнього твору, яка описує стан персонажів до початку дії.

Епіграф (від грец. epigraphē — напис) — поданий перед текстом короткий влучний вислів, який виражає його основну думку.

Епізод (від грец. episodios — сторонній) — завершена частина дії, яка, хоч і пов'язана з іншими подіями, але має певне самостійне значення.

Епітет (від грец. epitheton — означення) — художнє означення, що виділяє та образно змальовує якусь характерну рису чи ознаку людини, предмета, явища, викликає певне ставлення до них. У фольклорі переважно вживаються *постійні епітети* — означення, які незмінно поєднуються з тим чи іншим словом (*добрий молодець, буйна голова, чисте поле, сира земля*).

Епос народний (від грец. epos — слово) — фольклорні розповідно-описові пісні певного народу, в основі яких лежить національно-історична тематика. Наприклад, давньоруські билини, французька «Пісня про Роланда», німецька «Пісня про Нібелунгів».

Жанр (від франц. genre — вид, рід) — вид художнього твору за його формою, обсягом та іншими ознаками. Наприклад, роман, повість, оповідання, новела та ін.

Зав'язка — елемент сюжету, подія, яка знаменує початок дії в епічних та драматичних творах.

Ідея (від грец. idea — ідея) — основна думка художнього твору, висвітленню якої автор підпорядковує всі змальовані ним картини та образи.

Інтонанція (від лат. intonare — голосно вимовляти) — виразний засіб звуково-го мовлення, що передає ставлення того, хто говорить, до того, що він говорить.

Іронія (від грец. eironēia — удаване незнання) — різновид комічного, прихована насмішка.

Історичний роман — епічний прозовий твір, у якому в художній формі відтворено події та особистості певного історичного періоду.

Комічне (від грец. komikos — смішний) — те, що викликає сміх у житті й мистецтві.

Композиція (від лат. compositio — складання, розставлення) — будова твору, особливості розташування частин, епізодів, сцен.

Кульмінація (від лат. culmen — вершина) — частина сюжету, момент найвищого напруження дії.

Лірика (від грец. lyra — музичний інструмент) — один із літературних родів (поряд з епосом і драмою).

Література (від лат. littera — буква) — мистецтво слова; сукупність писаних і друківаних творів.

Літературний детектив — прозовий твір, у якому в результаті розслідування розкривається таємниця, пов'язана зі злочином. Наприклад, «Собака Баскервілів» Артура Конан Дойла.

Літопис — пам'ятки історичної прози Київської Русі, один з основних жанрів давньоруської літератури.

Літота (від грец. litotes — простота) — троп, протилежний гіперболі; надмірне зменшення властивостей, ознак предмета або явища.

Метафора (від грец. metaphora — переміщення) — перенесення властивостей і ознак одного явища на інше на основі подібності.

Монолог (від грец. monos — один і logos — слово) — висловлення однієї особи, звернене до самої себе і не розраховане на безпосередню відповідь іншої особи.

Національний колорит — у художньому творі низка ознак, які передають своєрідність конкретної нації.

Новела (від італ. novella — новина) — невеликий за обсягом прозовий твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом. Наприклад, «Останній листок» О. Генрі.

Образ художній — форма відображення дійсності мистецтвом, індивідуалізована і водночас узагальнена, створена за допомогою творчої фантазії письменника, картина людського життя.

Оповідання — невеликий прозовий твір про одну чи кілька подій із життя персонажа. Наприклад, «Останній дюйм» Джеймса Олдріджа.

Паралелізм (від грец. *parallelos* — той, що йде поряд) — художній прийом фольклору, який полягає у співставленні образу людини та образу із світу природи за ознакою дії чи стану. Наприклад: *Гей, то не старий дуб к землі нагинається, ой то добрий молодець Ілля Муромець батьку-матері уклоняється.*

Пейзаж (від франц. *paysage* — опис природи) — словесне зображення картини природи в художньому творі.

Повість — епічний прозовий твір, що характеризується однолінійним сюжетом і в якому змальовано картину життя ряду персонажів протягом певного часу. Наприклад, «Тарас Бульба» Миколи Гоголя.

Порівняння — пояснення якоїсь особливості, риси чи ознаки одного предмета за допомогою чимось подібного до нього іншого предмета. Порівняння увиразнюють зображуване, концентрують увагу на найхарактернішому.

Портрет (від франц. *portrait* — зображення) — зображення зовнішності героя в художньому творі.

Повтор — неодноразове використання в фольклорному творі певного елемента його тексту. Наприклад, у биліні «Про Іллю Муромця та Соловія»:

...*Під город, під Чернігів* під'їжджав.
Під городом, під Черніговом
Не ворон чорний небо укриває...

Пригодницька література — різновид художньої літератури. В її основі — гострий, динамічний, з тасмніцями і загадками сюжет, напружені конфлікти особистого та громадського життя, в яких найбільш повно виявляються риси характеру героїв. Наприклад, романи «Робінзон Крузо» Данієля Дефо, «Пригоди Лемюєля Гуллівєра» Джонатана Свіфта.

Притча — алегоричний повчальний твір про людське життя із прихованою мораллю. У притчі немає описовості, а дія відбувається мовби без декорацій.

Проза (від лат. *proza (oratio)* — проста (мова)) — художній твір, написаний невіршованою мовою.

Псевдонім (від грец. *pseudos* — вигадка і *опута* — ім'я) — підпис, яким автор замінює своє справжнє ім'я (О. Генрі замість Уільям Сідні Портер).

Реквієм — твір скорботного характеру; плач над померлим.

Рефрен (від франц. *refrain* — приспів) — рядок або кілька рядків, які повторюються наприкінці строфи; здебільшого підкреслює найважливішу думку твору.

Речитатів (від лат. *recitare* — читати вголос, виголошувати) — наспівне декламування, емоційно забарвлене виконання твору.

Рима (від грец. *rhythmos* — мірність) — суголосся закінчень рядків вірша.

Ритм (від грец. *rhythmikos* — рівномірний, розмірений) — рівномірне чергування однакових або подібних елементів мови (складів, слів, речень, строф, наголосів, пауз та ін.).

Розвиток дії — елемент сюжету, що йде після зав'язки і передє кульмінації.

Розв'язка — елемент сюжету, заключний момент, завершення дії в художньому творі.

Роман (від франц. *roman* — оповідь романською мовою) — великий за обсягом і складний за будовою переважно прозовий твір, у якому широко охоплені

життєві події, розкрито історію формування характерів багатьох персонажів протягом тривалого часу, іноді цілих поколінь.

Сарказм (від грец. *sarkazo* — рву м'ясо) — різновид комічного, в'їдлива насмішка з відверто викривальним змістом.

Сатира (від лат. *satura* — суміш, усяка всячина) — різновид комічного; гостре нещадне висміювання людських або суспільних вад.

Строфа (від грец. *strophe* — поворот) — кількість рядків вірша, об'єднаних римою, що закономірно повторюються протягом віршованого твору або його частини.

Сюжет (від лат. *subjectum* — підкладене) — подія чи кілька пов'язаних між собою подій, які складають основу твору.

Тема (від грец. *thema* — основа) — коло життєвих явищ, зображених у творі.

Трикутник кохання — умовна назва стосунків трьох героїв (*він — вона — він; вона — він — вона*), що спричинюють конфлікт у творі.

Троп (від грец. *tropos* — зворот) — мовний зворот, який полягає у вживанні слова в переносному значенні.

Уособлення — один із тропів, який полягає в перенесенні властивостей живих істот на неживі предмети чи явища.

Фантастика (від грец. *phantastike* — здатність уявляти) — різновид художньої літератури, який зображує нереальні події та явища, створені фантазією автора.

Фольклор (від англ. *folk-lore* — народна мудрість, народне знання) — усна народна творчість.

Художня деталь (франц. *detail* — подробиця) — виразна подробиця твору, що робить зображувану автором картину зримішою, яскравішою і глибшою за змістом. Деталі можуть викликати певні асоціації, символізувати якісь явища, готувати читача до розуміння образу, створювати відповідний настрій тощо.

Художній твір — твір мистецтва, що зображує події, явища, людей, їх почуття в образній формі.

Цитата (від лат. *cito* — проголошую) — дослівно відтворені фрагменти будь-якого тексту, промови.

У ПІДРУЧНИКУ ВИКОРИСТАНО ЗРАЗКИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА:

с. 7. *В. Васнецов*. Богатирський скік;

с. 89. *Е. Бьорн-Джонс*. Король і жebraчка;

с. 113. *М. Деревус*. Тарас слухає кобзаря;

с. 157. Ілюстрація до англійського видання роману Дж. Свіфта «Мандрі Лемюеля Гуллівера»;

с. 197. *Р. Генрі*. Білява Бріджит Лоуелл;

с. 225. *А. Сафаргалін*. Медсестра;

с. 269. *П. Крилов*. Митя.

ЗМІСТ

<i>Шановні семикласники!</i>	3
------------------------------------	---

ВСТУП

Роль художньої літератури у формуванні життєвих цінностей людини	4
--	---

ГЕРОІЧНІ ПІСНІ Й БАЛАДИ У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Народний епос	8
----------------------------	---

Давньоруські билини	9
----------------------------------	---

Билини про Іллю Муромця.	12
----------------------------------	----

ПРО ІЛЛЮ МУРОМЦЯ ТА СОЛОВІЯ	15
--	----

Народна балада	22
-----------------------------	----

Балади про Робіна Гуда.	24
---------------------------------	----

РОБІН ГУД І ГЕРФОРДСЬКИЙ ЄПІСКОП	26
---	----

Про баладу «Смерть матері Юговичів»	28
---	----

СМЕРТЬ МАТЕРІ ЮГОВИЧІВ	30
-------------------------------------	----

Літературна балада	33
---------------------------------	----

ФРАНСУА ВІЙОН	36
----------------------------	----

Про «Баладу прикмет»	40
----------------------------	----

БАЛАДА ПРИКМЕТ	41
-----------------------------	----

ЙОГАНН КРИСТОФ ФРІДРІХ ШІЛЛЕР	43
--	----

Про баладу «Рукавичка»	46
------------------------------	----

РУКАВИЧКА	47
------------------------	----

ЙОГАНН ВОЛЬФГАНГ ГЕТЕ	52
------------------------------------	----

ВІЛЬШАНИЙ КОРОЛЬ	54
-------------------------------	----

Про баладу «Вільшаний король»	55
-------------------------------------	----

ОЛЕКСАНДР ПУШКІН	58
-------------------------------	----

ПІСНЯ ПРО ВІЩОГО ОЛЕГА	60
-------------------------------------	----

Балада «Пісня про віщого Олега»	64
---------------------------------------	----

РОБЕРТ ЛЬЮІС СТВЕНСОН	70
ВЕРЕСОВИЙ ТРУНОК	72
Про баладу «Вересовий трунок»	74
АДАМ МІЦКЕВИЧ	80
Про баладу «Альпухара»	83
АЛЬПУХАРА	85

ГЕРОЇЧНЕ МИНУЛЕ В ЛІТЕРАТУРІ

ВАЛЬТЕР СКОТТ	90
Історичний роман	93
АЙВЕНГО (<i>Уривки</i>)	94
Про роман «Айвенго»	109

УКРАЇНА ТА ЇЇ ІСТОРІЯ В ЛІТЕРАТУРІ

МИКОЛА ГОГОЛЬ	114
Повість	117
ТАРАС БУЛЬБА (<i>Уривки</i>)	118
Про повість «Тарас Бульба»	139
РАЙНЕР МАРІЯ РІЛЬКЕ	145
ПІСНЯ ПРО ПРАВДУ (<i>Скорочено</i>)	148
Оповідання «Пісня про Правду»	153

ПРИГОДИ ТА ФАНТАСТИКА

ДЖОНАТАН СВІФТ	158
Гумор і сатира	160
МАНДРИ ЛЕМЮЕЛЯ ГУЛЛІВЕРА, частина I (<i>Скорочено</i>)	162
Про роман «Мандри Лемюеля Гуллівера»	176
АРТУР КОНАН ДОЙЛ	180
Літературний детектив	183
СОБАКА БАСКЕРВІЛІВ (<i>Уривки</i>)	184
Про повість «Собака Баскервілів»	194

КРАСА ЧИСТИХ ЛЮДСЬКИХ ВЗАЄМИН

О. ГЕНРІ	198
Новела	201
ОСТАННІЙ ЛИСТОК (<i>Скорочено</i>)	202
Про новелу «Останній листок»	207

ДЖЕЙМС ОЛДРІДЖ	209
Оповідання	210
ОСТАННІЙ ДЮЙМ (<i>Скорочено</i>)	211
Про оповідання «Останній дюйм»	222

ЛІТЕРАТУРА ПРОТИ ВІЙНИ

ОЛЕКСАНДР ТВАРДОВСЬКИЙ	226
Вірш	228
«Я ПОЛІГ БІЛЯ РЖЕВА»	230
Про вірш «Я поліг біля Ржева»	232
«НА КАРБ НЕ СТАВТЕ ДОТЕПЕР МЕНІ...»	237
Про вірш «На карб не ставте дотепер мені...»	237
ГЕНРІХ БЕЛЛЬ	239
ПОДОРОЖНІЙ, КОЛИ ТИ ПРИЙДЕШ У СПА... (<i>Скорочено</i>)	242
Про оповідання «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»	247
МИХАЙЛО ШОЛОХОВ	250
ДОЛЯ ЛЮДИНИ (<i>Скорочено</i>)	253
Про оповідання «Доля людини»	263

МИСТЕЦТВО БУТИ ЛЮДИНОЮ

ДЖОЗЕФ РЕДЬЯРД КІПЛІНГ	270
ЛИСТ ДО СИНА	272
Про вірш «Лист до сина»	273
Підсумовуємо вивчене	276
Короткий літературознавчий словник	281